BRANKO MILANOVIC

KÜRESEL EŞİTSİZLİK

KÜRESELLEŞME ÇAĞI İÇİN YENİ BİR YAKLAŞIM

EŞİTSİZLİK ÜZERİNE DÜNYANIN ÖNDE GELEN EKONOMİSTLERİNDEN

Branko Milanovic, küresel düzeyde eşitsizliği belirleyen dinamiklere ilişkin cesur bir yorum getirmektedir. Çok geniş kapsamlı bir veri setine ve keskin analizlere dayanan çalışmasında, gerek ülkelerin içinde gerekse ülkeler arasında eşitsizliği azaltan ve arttıran iyi ve kötü güçleri ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra küreselleşme sürecinden kimlerin kazançlı çıktığını, kimlerin kaybettiğini ve aynı zamanda da eşitsizliği düzeltebilecek politikaların neler olabileceğini göstermektedir.

Küresel Eşitsizlik bizleri, veriler elverdiğince yüzyıllar öncesine götürüp, dünyanın çeşitli ülkelerini dolaştırmakta, eşitsizliğin, savaşlar ve salgınlar, teknolojik sıçramalar, eğitime ulaşılabilirlik ve yeniden dağıtım gibi faktörlere bağlı bir şekilde çevrimsel olarak hareket ettiğini göstermektedir. Bundan 150 yıl önce Sanayi Devrimi'nin, eşitsizliği arttırmış olması gibi günümüzde Batı'da yükselmekte olan eşitsizlik de gelişen teknolojik devrimlere bağlıdır. Her ne kadar ülkeler içindeki eşitsizlik tırmanmaktaysa da, ülkeler arasındaki eşitsizlikte dramatik bir düşüş vardır ve bu süreçte Çin ve Hindistan'ın orta sınıflarının gelirleri, kalkınmış ülkelerin orta sınıflarının yerinde sayan gelir düzeylerine yaklaşmıştır. Daha ılımlı bir göç politikası küresel eşitsizlikleri daha da azaltabilecektir.

Gerek Çin gerekse Birleşik Devletler'de var olan eşitsizlikler, oldukça sağlam ve aynı zamanda kendi kendini besleyen bir yapıda gözükmekle birlikte, bu sürecin gelişmekte olan popülizm, plütokrasi veya olası savaşlara bağlı olarak rayından çıkıp çıkmayacağını öngörmek pek olanaklı değildir. Şu anda bulunduğumuz noktaya nasıl geldiğimizi, buradan nereye doğru yönelmekte olduğumuzu ve bu gidişatı tersine çevirebilecek politikaların neler olabileceğini anlamak isteyenler için en ideal başlangıç yeri Milanovic'in kışkırtıcı açıklamalarıdır.

BRANKO MILANOVIC, Luxemburg Gelir Çalışmaları Merkezinde kıdemli bir akademisyendir ve aynı zamanda New York Şehri Üniversitesi Lisansüstü Çalışmaları Merkezinde profesördür ve misafir başkanlık yapmaktadır.

KÜRESEL EŞİTSİZLİK

KÜRESELLEŞME ÇAĞI İÇİN YENİ BİR YAKLAŞIM

EFİL YAYINEVİ

BRANKO MILANOVIC

KÜRESEL EŞİTSİZLİK

KÜRESELLEŞME ÇAĞI İÇİN YENİ BİR YAKLAŞIM

Çevirmenler:
Doç. Dr. Meneviş Uzbay
Prof. Dr. Mustafa Pirili

BRANKO MILANOVIC

KÜRESEL EŞİTSİZLİK

KÜRESELLEŞME ÇAĞI İÇİN YENİ BİR YAKLAŞIM

Genel Yayın Nu.: 293
ISBN: 978-605-2294-18-5
1. Basım, Ağustos 2018

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2018
Efil©2018

Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization
Copyright © 2016 by the President and Fellows of Harvard College
Published by arrangement with Harvard University Press

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Çevirmenler: Doç. Dr. Meneviş Uzbay, Prof. Dr. Mustafa Pirili
Son Okuma: Gözde Yılmaz
Sayfa ve Kapak Tasarımı: Aysu Alagöz

Baskı ve Cilt: Sözkesen Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
İVOGSAN 1518. Sokak MAT-SİT İş Merkezi No. 2/40 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312 395 21 10
Sertifika Nu.: 13268

EFİL YAYINEVİ
EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak
Ata Apartmanı No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 530 108 99 76
Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efilyayinevi.com
www.facebook.com/efilyayinevi
twitter.com/efilyayinevi
instagram.com/efilyayinevi

Teşekkür

Bu kitap, genel olarak gelir dağılımı ve özel olarak da küresel gelir dağılımı üzerine uzun yıllar süren bir çalışmanın ürünüdür. Bu denli uzun bir dönem boyunca pek çok şey öğrenmiş olduğum herkese buradan teşekkür etmek olanaklı değil. Bu yüzden sadece bu kitabın yazılma sürecine odaklanacağım. Herkesin bildiği gibi, işin en zor kısmı kitabın yapısını tasarlamaktı. Son iki yüzyıldaki kişisel gelirlerin büyük yeniden harmanlanmasıyla, yani küreselleşmenin dünyadaki gelir dağılımı üzerine olan etkileri ile başlamaya karar verdikten sonra, geri kalan bölümler, tıpkı bir yapboz bulmacasında olduğu gibi, birer birer yerlerine oturdular.

Kitap yazarken karşılaşılan ikinci en zor sorun ise kitaba başlamaktır. İlk cümlenin endişesi. Arkadaşım Neil Planel'in -kendisi kurgusal olmayan düzyazı yazarıdır- tavsiyesine uyarak, bir haftalığına Panama'daki Bocas del Toro'ya giderek kitaba hızlı bir başlangıç yapmaya karar verdim. Tamamen kitaba adanmış bir haftanın sonunda (arada birkaç kez Karayipler'e kaçamak da var) metnin epey bir kısmı tamamlanmıştı.

Harvard Üniversitesi Yayınevinden Ian Malcolm'den, kitabın basımını yapmak istediklerini epey önce öğrenmiş olmak gerçekten çok mutluluk vericiydi. Bu tür durumlarda çoğunlukla olduğu gibi, bir de şans faktörü işin içine girdi: O sıralar Londra'daydım ve kahvelerimizi karşılıklı (yoksa çay mıydı?) içerken tüm detaylar üzerinde anlaştık. Ian'ın bir editör olarak çok önemli katkıları oldu. Tüm metnin üzerinden

büyük bir dikkat ve merak içinde geçerken, her zaman yazarın yararını ön plana aldı ve gayet zarafet ve dikkatle değişiklik önerilerinde bulundu. Önerileri kitabı geliştirmiştir ve yapısına ilişkin önerdiği bazı değişiklikler, kitabı hem daha odaklı hem de kolay okunur kılmıştır.

Louise Robbins metnin düzenlenmesinde harika bir iş çıkardı. Gayet işlerliği olan bir yaklaşım üzerinde anlaştık –yazarın sesi değişmeden kalacaktı ancak, hatalar düzeltilecek, tutarsızlıkların altı çizilecek ve nihayetinde düzenlenecekti. Kitabı daha da iyileştirdiği için Louise'ye minnettarım. Onunla çalışmak gerçekten büyük zevkti.

Harvard Üniversitesi Yayınevinde yardımlarından dolayı, referansları kontrol eden Anne McGuire'ye ve bu kitapta kullandığım kaynakları ve alıntıları gözden geçiren Stephanie Vyce'ye teşekkür borçluyum.

Kitabın bölümlerindeki küresel gelir dağılımı ile ilgili olan kısımlar, daha önce pek çok konuşma ve konferanslarda sunulmuştu ve aldığım geri bildirimler için de çok teşekkür ederim. Kuznetz hipotezini yeniden tanımladığım ve Kuznets dalgaları kavramını tanıttığım Bölüm 2'deki materyaller için, mükemmel yazılı yorumlarını bana gönderen Guido Alfani, Bob Allen, Christoph Lakner, Peter Lindert, Leandro Prados de la Escosura, Walter Scheidel ve kitabın bu kısımlarını sunduğum seminerler ve konferanslarda yorumlarını aldığım Steve Broadberry, Ljubomir Madžar ve Belgrad'da Filip Novokmet; Leandro Prados de la Escosura, Francisco Goerlich, Facundo Alvaredo, Roy van der Weide ve Valencia'da Peter Lanjouw, Wesleyan Üniversitesinde John Bonin; Viyana'da Walter Scheidel, Peter Turchin, ve Peer Vries ve New York'ta Joe Stiglitz ve Suresh Naidu'ya, şükranlarımı sunmak isterim. Carla Yumatle, Frantz Fanon'a ilişkin yorum ve tartışmalarıyla çok faydalı oldu.

Benimle çok cömertçe ellerindeki verileri paylaşan ve sayısız soruma yanıt veren arkadaşlarıma minnettarım: Leandro Prados de la Escosura ve Carlos Álvarez Nogal, Peter Lindert ve Jeffrey Williamson, Giovanni Vecchi ve Andrea Brandolini, Jonathan Cribb, Guido Alfani, Walter Ryckbosch, Javier Rodríguez Weber, Christoph Lakner ve Tony Atkinson, Luis Bértola, Jan Luiten van Zanden, Wenjie Zhang, Larry Mishel, Michael Clemens, ve Çağlar Özden. Kitabı ilk elden gözden geçiren Anna Harrison ve Peter Nolan'a özellikle teşekkür etmek isterim; pek çok önerilerini çok ciddiye aldım ve metne katmaya çalıştım. Kitabın yazımı ve üretimi süresince kaldığım New York Şehir Üniversitesi Lisansa Üstü Merkezi ve Luxembourg Gelir Çalışmalarından Janet Gornick, her zaman çok anlayışıydı ve beni hep devam etmeye, kararsız olduğum zamanlarda bile teşvik etti.

Eşim Michele de Nevers ve oğullarımız, Nikola ve Georgie, beni yeniden bir kitap yazıyor olarak görmekten mutlu oldular. Bu benim için bir keyif oldu, onlar için de daha fazla boş zaman anlamına geldi. Eşim Michele de Nevers'e, New York ve Washington arasında geçen hayat tarzımızı incelikle kabul ettiği için minnettarım.

Branko Milanovic

İçindekiler

Teşekkür v

Milanovic'in Küresel Eşitsizlik Kitabı Üzerine Çevirmenlerden Önsöz xi

Giriş 1

1. **Küresel Orta Sınıfın Yükselişi ve Küresel Plütokratlar** 10
2. **Ülkeler İçinde Eşitsizlik** 50
   Eşitsizlikte Uzun Dönemli Eğilimleri Açıklamak için Kuznets Dalgalarının Tanıtımı
3. **Ülkeler Arasında Eşitsizlik** 126
   Karl Marx'tan Frantz Fanon'a ve Yeniden Marx'a mı?
4. **Bu ve Gelecek Yüzyılda Küresel Eşitsizlik** 167
5. **Bundan Sonra Ne Olacak?** 228
   Gelir Eşitsizliği ve Kürselleşmenin Geleceği Üzerine Yansımalar

Notlar 259

Kaynaklar 291

Dizin 313

Milanovic'in *Küresel Eşitsizlik* Kitabı Üzerine Çevirmenlerden Önsöz

Son yıllarda hepimizi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren ekonomik konularda, bilimsel nitelikte yayımlanan kitapların kimisi kamuoyunda da çok popüler oldu ve bu kitapların pek çoğunun ortak özelliği, ele aldıkları konuyu çoğunlukla tarihsel bir perspektiften el almalarıydı. Milanovic'in kitabı da hem oldukça popüler olması hem de tarihsel bir perspektifi benimsemesi açısından bu ortak paydayı taşımaktadır ancak, Milanovic'in çalışmasını benzer çalışmalar arasında ayrıcalıklı ve çok etkileyici kılan en önemli özellik, küresel gelir eşitsizliğine ilişkin tarihsel analizinin panoramik ve doğrusal bir bakış açısı olmaktan çok, ünlü felsefeci Foucault'un kavramını kullanırsak, *gelir eşitsizliğinin arkeolojisini* yapan bir çalışma olmasıdır.

Arkeolojik bir kazıda, derinlere inildikçe basit bir neden-sonuç ilişkisi içindeki sürekliliklerden ziyade, farklı tortul tabakaların varlığı ve bu tabakaların her birisinin kendine özgü dinamikleri ve onların özgül hareketini belirleyen farklı güçler ortaya çıkar ancak, bu kırılmaların da ötesinde, farklı oluşumları birbirine bağlayan ilişkilerin neler olduğu da keşfedilir. Milanoviç de küresel gelir eşitsizliğinin kimi zaman azalıp kimi zaman artan seyrini incelediği kitabında, arkeolojik bir kazıda olduğu gibi 500 yıl öncelerine değin

inmekte ve eşitsizliğin seyrindeki kırılmaları, bu kırılmaları belirleyen farklı ekonomik sosyal ve siyasi güçleri okuyucuya sunmakta; özellikle Sanayi Devrimi öncesinde, sonrasında ve 1990'lardan itibaren kürselleşme dönemlerinde, eşitsizliğin hareketini belirleyen farklı dinamikleri göstermekte; öngörülemeyen tekil ve dramatik olayların tarihi paradigmayı nasıl değiştirebildiğini vurgulamakta ve ama aynı zamanda bu farklı dönemsellikler arasındaki ilişkiyi ve bağı da ortaya koymakta. Böylece küresel eşitsizliğin seyrini 500 yıl öncesinden günümüze değin getirirken, yakın gelecekteki olası gelişmeler üzerine düşünebileceğimiz pencereler açmakta.

Tematik olarak kitapta dört farklı boyutu ayırt edebiliriz; bunların içinde en dikkat çekici olan ve aynı zamanda kitaba popülaritesini veren birinci boyut, yükselen küreselleşme döneminde reel gelirler açısından kazananların ve kaybedenlerin hangi gruplar olduğunu açık bir şekilde ortaya koyan, küresel "fil" grafiğidir. Milanovic bu ünlü grafiğinde, tüm dünya vatandaşlarını en yoksuldan en zengine doğru sıralamakta ve 1988-2011 arasında, yani yirmi yıldan fazla bir dönem boyunca, farklı gelir dilimindeki bu insanların gelirleri açısından elde ettikleri kümülatif kazançları çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna göre yükselen küreselleşme döneminin kazanan iki grubu vardır: küresel gelir dağılımının yüzde 45 ile yüzde 60'lık diliminde bulunan *küresel orta sınıf* ve en tepedeki, yüzde 1 dilimde bulunan, dünyanın *süper zenginleri.* Çoğunluğu yükselen Asya ülkelerinde (Çin, Hindistan gibi) yaşayan küresel orta sınıftaki insanların kişi başına gelirleri bu dönem boyunca neredeyse ikiye katlanmıştır. Kaybedenler ise, zengin Batı ülkelerinin orta ve alt orta sınıflarıdır. Bu gurubun gelirleri neredeyse hiç artmamıştır. Yüz yirmi ülkeden toplanan hanehalkı verilerinin bir araya getirilip harmanlanmasıyla elde edilen müthiş kapsamlı veri setine dayalı bu analiz, kuşkusuz son derece önemlidir. Bununla birlikte, Milanovic'in kitabının zenginliğini ve derinliğinin tümünü yansıtmamakta,

çünkü küresel gelir dağılımı fil grafiği, kitabın yalnızca birinci bölümünde yer alan ve kitabın yüzeydeki parlayan boyutudur. Şimdi yüzeyden daha derine inelim.

Kitabın ikinci tematik boyutunda, gelir dağılımındaki eşitsizliği belirleyen iki farklı olguyla karşılaşıyor okuyucu: *mekân* temelli eşitsizlik ve *sınıf* temelli eşitsizlik. Milanovic, herhangi bir dönemde küresel eşitsizlik düzeyinin, hem ülkeler arasındaki ortalama gelir farkları (mekân boyutu) hem de her bir ülkenin kendi içindeki zenginleri ve yoksulları arasındaki gelir farkları (sınıf boyutu) tarafından belirlendiğini ortaya koymakta. Oysa iktisatçılar, eşitsizliğe ilişkin bu iki farklı boyutu bir arada düşünmeye pek de alışkın değildirler. Milanovic ise, eşitsizlik olgusunu küresel bir perspektiften analiz ettiği için, *mekân* ve *sınıf* bileşkelerini entegre etmiş ve eşitsizlikteki değişimlerin beş yüz yıllık tarihi içinde, bu bileşkelerden hangisinin ağırlıklı olduğunu göstermiştir. Örneğin; 1800'lerden önce küresel eşitsizlik düzeyinin oluşumunda, ülkelerin kendi içlerinde var olan, yani *sınıf temelli eşitsizlik* bileşkesinin ağırlıklı olduğunu okuyoruz. O dönemde, bir insanın dünyada şanslı doğması demek, İngiltere, Rusya veya Çin'de doğmaktan çok, herhangi bir ülkede ama yüksek gelirli bir ailede doğması demekti. Oysa Sanayi Devrimi ile birlikte, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren son iki yüzyıldır, eşitsizliğin sınıf bileşkesi ağırlığını yitirirken, mekân bileşkesinin -ülkeler arası artan gelir farklarının- küresel eşitsizliği belirlemede ön plana çıktığını görüyoruz. Sanayi Devrimi'yle birlikte dünyanın bir bölümündeki ülkeler (Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya) yüksek bir büyüme hızına erişirken diğer ülkeler ise yerinde saymıştır. Eşitsizliğe ilişkin bu kapsamlı analizde öncelikle önemli olan, küresel düzeydeki eşitsizliğin seyrindeki esas kırılma noktalarının aynı ülkede yaşayan insanlar arasında mı yoksa farklı ülkelerde yaşayan insanlar arasında mı olduğudur. Diğer yandan, bu kitaptaki analizi okurken gelir eşitsizliği ve benzeri iktisadi bir olguya ilişkin uzun erimli bir

analizin, ana akım iktisatta olduğu gibi tarihten soyutlanmış ve homojen basit nedensellik ilişkileri içinde açıklanmasının ne denli yetersiz kaldığını fark ediyoruz. Ayrıca, Milanovic bu analiziyle, beklenmedik dramatik tekil olayların –on dokuzuncu yüzyılda Sanayi Devrimi, 1980 sonrası Çin'in yükselişi ve komünizmin ortadan kalkması gibi– toplumsal ve iktisadi yaşamda yol açabileceği kırılmaları ve dolayısıyla bunların önemini de ortaya koymaktadır.

Kitaptaki üçüncü tematik boyut ise, uzun modern tarihi dönemde, özellikle farklı ülkelerin kendi içindeki eşitsizliğin seyrindeki değişimi, Kuznets dalgaları boyunca izliyoruz. Milanovic, eşitsizlikte son beş yüz yıllık zaman süresince artan ve azalan eğilimleri, gerek süreklilikleri gerekse dönemsel kırılmaları, geleneksel Kuznets eğrisini çok zenginleştirerek geliştirdiği *Kuznets dalgaları* analizi ile ortaya koymaktadır. Kuznets dalgaları, Sanayi Devrimi öncesi dönem ile sonrası dönem arasında gelir eşitsizliğinin hangi yönde hareket ettiğini belirleyen faktörleri ve bunlar arasındaki ciddi farklılaşmayı incelemektedir. Diğer yandan, Kuznets dalgaları boyunca gelir eşitsizliğini belirleyen faktörlerin yalnızca iktisadi refah veya büyüme olmadığını bu süreçte özellikle iktisat dışı siyasi ve toplumsal güçlerin ne denli belirleyici olduğunu okuyoruz. Bu kapsamda, bu uzun tarihi dönem boyunca eşitsizliği belirleyen iki farklı güç kümesinin yani; *iyi güçler* ve *kötü güçlerin* ayrıştırılması ve bunlara ilişkin analiz, çok çarpıcı ve üzerinde düşünülmesi gereken bir bakış açısı sunmaktadır. Milanoviç'in Kuznets dalgaları kapsamında başvurduğu çalışmalar, özellikle farklı ülkelerdeki eşitsizliğin tarihini çalışanlar için standart bir ekonomi kitabını çok aşan zengin bir tarihsel malzemeyi de içermektedir.

Dördüncü ve son tematik boyut olarak, bu kapsamlı çalışmanın, okuyucunun zihninde açtığı yeni perspektiflere değinelim. Milanovic, gerek ampirik gerekse tarihsel analizinin zenginliği içinde günümüze ilişkin şu olguyu açık bir

biçimde ortaya koymaktadır: Küreselleşme döneminde ve özellikle 2000'den sonra ülkeler arasındaki ortalama gelir açıkları, Asya'daki ülkelerin hızlı ekonomik büyümelerine bağlı olarak azalmaktadır ve dolayısıyla ülkeler arasındaki gelir yakınsaması -*mekân* bileşkesi- küresel eşitsizliğin az da olsa düşmesine katkı yapmıştır; ancak, küresel eşitsizliğin ikinci bileşkesi olan ülkelerin kendi içinde var olan gelir eşitsizliği, hem Batılı zengin ülkelerde hem de gelişen Asya ülkelerinde Kuznets dalgalarının yükselen bölümü boyunca tırmanmaktadır ve böylece son on beş yıldır eşitsizliğin *sınıfsal* bileşkesi kısmen de olsa önem kazanarak eşitsizliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Milanovic tüm bu analizleri ışığında okuyucuyu, küresel eşitsizliğin bu iki bileşkesinin gelecekte alabileceği yön ve önemi üzerinde ve daha da önemlisi eşitsizliğin yol açabileceği politik, toplumsal ve iktisadi olgular üzerinde geniş bir perspektiften yeniden düşünmeye davet etmektedir. Okuyucuya ayna tuttuğu olgulardan birisi, ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğine bağlı olarak yoksul ülkelerden zenginlere doğru akan göç sorunudur. Milanovic göçün farklı ve çelişkili yüzlerini, Rawls'ın felsefi düzeyde haklılığı ele aldığı adalet kavramından vatandaşlık primine ve somut politikalara değin uzanan geniş ve aydınlatıcı bir yelpaze dolayımında tartışmaktadır. Öne çıkardığı bir başka çarpıcı konu ise, *varoluşsal eşitsizliklere* (toplumsal cinsiyet eşitsizliği, farklı ırklar ve etnik kimlikler arası eşitsizlik vs. gibi çeşitli gruplar arasında var olan eşitsizlikler) karşı yürütülen mücadele ile gelir eşitsizliğine karşı yürütülen mücadele arasında, kimi zaman örtüşen ama kimi zaman da çatışan ilişkilerdir. Dahası, Milanovic, günümüzde, ülkeler içindeki artan eşitsizliğin yol açtığı iki önemli siyasi olguyu; *plütokrasi'yi* (özellikle ABD'de orta sınıfın giderek daralmasına bağlı olarak çok zengin bir azılığın ülke siyasetini belirlemesi) ve *popülizmi* (özellikle kıta Avrupa'sında ırkçı

anti-liberal eğilimler) bir siyaset bilimcisinin ustalığıyla ortaya koymaktadır. Belki de kitabın en önemli tezlerinden birisi, artan eşitsizliğin, bu iki siyasi eğilimin beslenmesine uygun bir ortam yaratarak, *demokratik kapitalizmin* sürdürülebilirliğini tehdit edebilmesidir. Ancak tehdit altında olan kapitalizm değil kapitalizmin liberal ve demokratik yüzüdür.

Branco Milanovic'in kitabı bilimsel bir kitap olmakla birlikte, üslup kaygıları da olan bir metin. Bu nedenle çeviri esnasında metne sadık kaldık ve aynı zamanda elimizden geldiğince yazarın sesini de yansıtmaya çalıştık, umarız başarabilmişizdir.

İzmir – Ağustos, 2018

Mustafa Pirili ve Meneviş Uzbay

Giriş

Bu kitap, küresel eşitsizlik hakkındadır. Kitap boyunca hem gelir eşitsizliğini hem de eşitsizlikle ilgili siyasi konuları, küresel bir perspektiften inceliyorum. Dünya, tek bir yönetim altında birleşmiş olmadığı için ulus-devletleri incelemekten vazgeçemeyiz. Aksine pek çok küresel konu, ulus-devletler düzeyinde gerçekleşmekte, dolayısıyla ülkelerin dışa açılmasındaki artışın (farklı ülkelerden insanlar arasındaki karşılıklı ticaret) siyasi etkileri, kurgusal bir dünya düzeyinde değil, gerçek insanların ticaret yoluyla hayatlarının etkilendiği tek tek ülkeler düzeyinde gerçekleşmektedir. Örneğin, küreselleşmeye bağlı olarak Çinli işçiler hükümetlerinden, serbest ticarete karşı sendikal haklar talep ederken; Amerikalı işçiler hükümetlerinden, korumacı politikalar talep edeceklerdir. Her ne kadar ulusal ekonomiler önemliyse de ve çoğunlukla tüm siyasi faaliyetler bu düzeyde gerçekleşiyorsa da, küreselleşme, gelir düzeyimizden istihdam olanaklarına, bilgi ve enformasyon düzeyimizden gündelik satın aldığımız malların fiyatlarına ve kış ortasında taze meyve bulmamıza kadar her şeyimizi etkileyen, giderek artan bir güç olmaktadır. Küreselleşme aynı zamanda ortaya yeni çıkan küresel yönetişim yoluyla oyuna yeni kurallar getirmektedir; Dünya Ticaret Örgütünün kuralları, CO_2 salınımının azaltılması veya uluslararası vergi kaçırılmasının önlenmesi gibi.

Dolayısıyla gelir eşitsizliğine, geçen yüzyılda olduğu gibi yalnızca ulusal değil küresel bir olgu olarak bakmanın zamanı gelmiştir. Merak, yani kendi ülkemiz dışındaki insanların nasıl yaşadığına ilişkin merakımız (Adam Smith'in çok önemsediği

bir özelliktir bu), bu çabanın nedenlerinden birisidir; fakat merakın yanı sıra diğer insanların yaşamları ve gelirlerine ilişkin bilgi sahibi olmak daha pragmatik amaçlara hizmet edebilir, çünkü bilgi, ne alıp ne satacağımıza, bunu nereden yapacağımıza, işleri daha iyi ve etkin yapmamızın yollarını öğrenmemize ve nereye göç etmemiz gerektiğine karar vermemize yardımcı olur. Dünyanın başka yerlerinde işlerin nasıl yürütüldüğüne ilişkin bilgiyi, işverenimizle maaş pazarlığı yaparken, çok aşırı sigara dumanından şikayet ederken veya garsondan evdeki köpek için artan yemekleri paketlemesini isterken (Bu alışkanlık ülkeden ülkeye giderek artmaktadır.) kullanabiliriz.

Küresel eşitsizlik üzerine odaklanmanın ikinci nedeni ise günümüzde bunu gerçekleştirebilecek araçlara sahip olmamızdır: Geçen yüzyıldan bu yana insanlık tarihinde ilk kez, dünyadaki tüm bireylerin gelir düzeylerini değerlendirmek ve karşılaştırmak için veriler elde etmek olanaklı olmuştur.

Fakat en önemli neden –ki bu kitabın okuyucusunun da bunu takdir edeceğine inanıyorum– son iki yüzyılda ve özellikle de son yirmi beş yılda ortaya çıkan küresel eşitsizlik sorunu üzerine çalışmanın, dünyanın temelde nasıl değiştiğini görmemizi sağlayacak olmasıdır. Küresel eşitsizlikteki değişimler, ülkelerin ekonomik olarak (ve çoğunlukla siyasi olarak) yükselişini, durgunluğunu ve düşüşünü, ülkeler içindeki eşitsizlik düzeyinin değişimini ve sosyal ya da politik bir sistemden bir diğerine geçişi yansıtmaktadır. Sanayi Devrimi'ni takiben Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın yükselişi, eşitsizliği arttırmak yoluyla, küresel eşitsizliğe damgasını vurmuştur. Son zamanlarda ise pek çok Asya ülkesinde gerçekleşen hızlı büyüme, küresel eşitsizliği azaltarak benzer biçimde önemli bir etki yaratmıştır. Sanayi Devrimi döneminde Birleşik Krallık'ta veya son yıllarda Birleşik Devletler ve Çin'de artmış olan ulusal eşitsizlik düzeylerinin aynı zamanda küresel yansımaları da vardır. Küresel eşitsizlik hakkında okumak, esasında dünyanın iktisadi tarihi hakkında okumaktan farklı değildir.

Bu kitap, hanehalkı anketleri verilerini kullanarak 1988'den bu yana küresel düzeyde ortaya çıkan gelir dağılımındaki en önemli değişimlerin tanımlanması ve analizi ile başlamaktadır. 1988 yılı uygun bir başlangıç yılıdır, çünkü bu tarih Berlin Duvarı'nın yıkılması ve o dönemindeki komünist ekonomilerin dünya ekonomisine entegre olmasının başlangıç yılıdır. Bu olaydan yalnızca birkaç yıl önce, Çin benzer biçimde dünya ekonomisine entegrasyonunu gerçekleşmiştir. Bu iki politik değişim, çalışmamızın anahtar kaynağını oluşturan küresel eşitsizlikteki değişime ilişkin gerçekleştirilen hanehalkı anketlerinin artmasına da yol açmıştır. Bölüm 1'de açıklanan konular; (1) çoğunluğu Çin'de ve "yükselen Asya" ülkelerinde yerleşik olan "küresel orta sınıfın" yükselişi, (2) zengin dünyanın küresel olarak iyi durumda olan; fakat ulusal düzeyde orta veya alt orta sınıflarını oluşturan grupların durağanlığı ve (3) küresel plütokrasinin ortaya çıkışı. Geçen yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bu üç önemli fenomen, Bölüm 4'te incelenen demokrasinin geleceğine ilişkin pek çok önemli politik soruyu gündeme getirmektedir ancak, geleceği düşünmeden önce, uzun dönemde küresel eşitsizliğin nasıl geliştiğini anlamak için geçmişe dönmemiz gerekmektedir.

Küresel eşitsizliğin, bir diğer ifade ile dünya yurttaşları arasındaki gelir eşitsizliğinin iki bileşeni vardır: Her ülkenin kendi içindeki gelir eşitsizlikleri artı, ülkeler arasındaki ortalama gelir farkları. Birinci bileşen; Birleşik Devletler'in kendi içindeki zenginler ve yoksullar arasındaki gelir eşitsizliğine veya Meksika'daki zenginler ve yoksullar arasındaki gelir eşitsizliğine vb. değinir. İkinci bileşen; Birleşik Devletler, Meksika, İspanya, Fas gibi, dünyadaki tüm ülkeler arasındaki gelir farklarını açıklar. Bölüm 2'de ülkeler içindeki eşitsizlikleri, Bölüm 3'te ise ülkeler arasındaki gelir eşitsizliklerini ele alıyoruz.

Bölüm 2'de eşitsizlik iktisadının eğitim atı olan Kuznets Hipotezi'ni yeniden formüle etmek için, kimi yerlerde orta çağlara değin uzanan gelir eşitsizliğine ilişkin uzun dönemli tarihi

verileri kullanıyorum. 1950 yılında, Nobel Ödüllü İktisatçı Simon Kuznets tarafından geliştirilen ve ters-U eğrisi ile ifade edilen hipoteze göre ülkeler sanayileştikçe ve ortalama gelirleri arttıkça eşitsizlik önce artacak, daha sonra ise azalacaktır. Kuznets Hipotezi son yıllarda, Birleşik Devletler ve diğer zengin ülkelerde ortaya çıkan yeni bir olguyu açıklamakta yetersiz kaldığı için eleştirilmektedir: Yirminci yüzyıl boyunca azalmış olan gelir eşitsizliği son yıllarda artma eğilimine girmiştir. Orijinal Kuznets Hipotezi'ni bu olgu ile bağdaştırmak mümkün değildir. Hipoteze göre zengin dünyada ortaya çıkan eşitsizliğin hiç olmaması gerekirdi.

Gerek son yıllardaki eşitsizlik artışını gerekse Sanayi Devrimi öncesine kadar uzanan geçmişteki eşitsizlik kaymalarını açıklamak için Kuznets dalgaları veya çevrimleri kavramını kullanıyorum. Kuznets dalgaları son yıllardaki artan eşitsizliği etkin bir biçimde açıklamakla kalmıyor, aynı zamanda Birleşik Devletler gibi zengin ülkelerde ya da Çin ve Brezilya gibi orta gelirli ülkelerde, gelecekteki eşitsizliği öngörmek için de elverişli bir olanak sunuyor. İki farklı Kuznets çevrimi ayırt ediyorum. Birincisi, durağan gelirli ülkelere ilişkin olan (Sanayi Devrimi öncesi); ikincisi ise sürekli artan gelire sahip ülkelere ilişkin olandır (modern dönem). Eşitsizliği azaltan iki tip güç tanımlıyorum: Kötü güçler (savaşlar, doğal felaketler, salgın hastalıklar) ve iyi güçler (eğitimin yaygınlaşması, sosyal transferlerin artışı, artan oranlı vergilendirme). Bunların yanı sıra, ülke içindeki aşırı eşitsizliklerden, yetersiz toplam talepten veya diğer ülkeleri kontrol etmek için yeni kazanç kaynakları arayışından doğan savaşların rolüne de vurgu yapıyorum. Savaşlar, eşitsizliklerin azalmasına neden olabilir; ama aynı zamanda ne yazık ki ve daha da önemlisi ortalama gelirlerin düşmesi ile sonuçlanır.

Bölüm 3, ülkeler arası ortalama gelir farklılıklarına odaklanmıştır. Burada şöyle ilginç bir durumla karşı karşıyayız; iki

yüz yıl öncesine uzanan Sanayi Devrimi'nden bu yana ilk kez, küresel eşitsizlik ülkeler arası gelir açığının büyümesinden kaynaklanmamaktadır. Asya ülkelerinde ortalama gelirlerin hızla artışına bağlı olarak ülkeler arası gelir eşitsizlikleri de azalmaktadır. Ülkeler arası iktisadi yakınsamadaki bu eğilim devam edecek olursa, bu bir yandan küresel eşitsizliğin azalmasına yol açacak; diğer yandan ise ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizliklerin görece daha önem kazanmasına neden olacaktır. Bundan elli yıl sonra, on dokuzuncu yüzyılın başlarında var olan duruma geri dönebiliriz; yani küresel eşitsizliğin nedeni, Batı'daki ortalama gelirlerin, Asya'daki ortalama gelirlerden yüksek olması değil, Britanya'nın zengin ve fakirleri, Rusya'nın zengin ve fakirleri veya Çin'in zengin ve fakirleri arasındaki gelir farkları olacaktır. Karl Marx okuyucusu ve hatta on dokuzuncu yüzyıldaki kanonik Avrupa edebiyatı okuyucusu için böylesi bir dünya çok tanıdıktır; fakat henüz orada değiliz. Bugünkü dünyamız öyle bir dünya ki doğduğumuz veya yaşadığımız yerin çok büyük önemi var, çünkü hayat boyu elde edeceğimiz gelirin üçte ikisi yaşadığımız yerde belirlenmektedir. İnsanların daha zengin ülkelerde doğmuş olmalarından kaynaklanan avantaja "vatandaşlık rantı" diyorum. Bölüm 3'ün sonunda bunun önemini, siyaset felsefesi açısından yansımalarını ve bunun dolaysız sonucu olarak, daha yüksek gelir arayışıyla bir ülkeden diğerine göçün etkilerini tartışıyorum.

Küresel eşitsizliğin farklı bileşenlerine baktıktan sonra onu bir bütün olarak değerlendirmeye geçebiliriz. Bölüm 4'te şimdiki ve gelecek yüzyıldaki küresel eşitsizliğin olası gelişmesini tartışıyoruz. Küresel eşitsizliğe ilişkin kesin projeksiyonlar yapmaktan kaçınıyorum, çünkü gerçekte bunlar oldukça güvenilmez ve tehlikelidir. Ülkelerin kişi başına gelirlerini tahmin eden projeksiyonların çoğunlukla başarılı olmadığı bilinmektedir. Bence, bugün ülkelerin ve kişilerin gelirlerini belirleyen

temel güçleri (gelir yakınsaması ve Kuznets dalgaları) ayırt etmeye çalışmak ve bunun bizi nereye götüreceğini bilmek daha faydalıdır. Diğer bir deyişle bu tür öngörülerin spekülatif bir düzlemde yer aldığını aklımızdan çıkarmayalım.

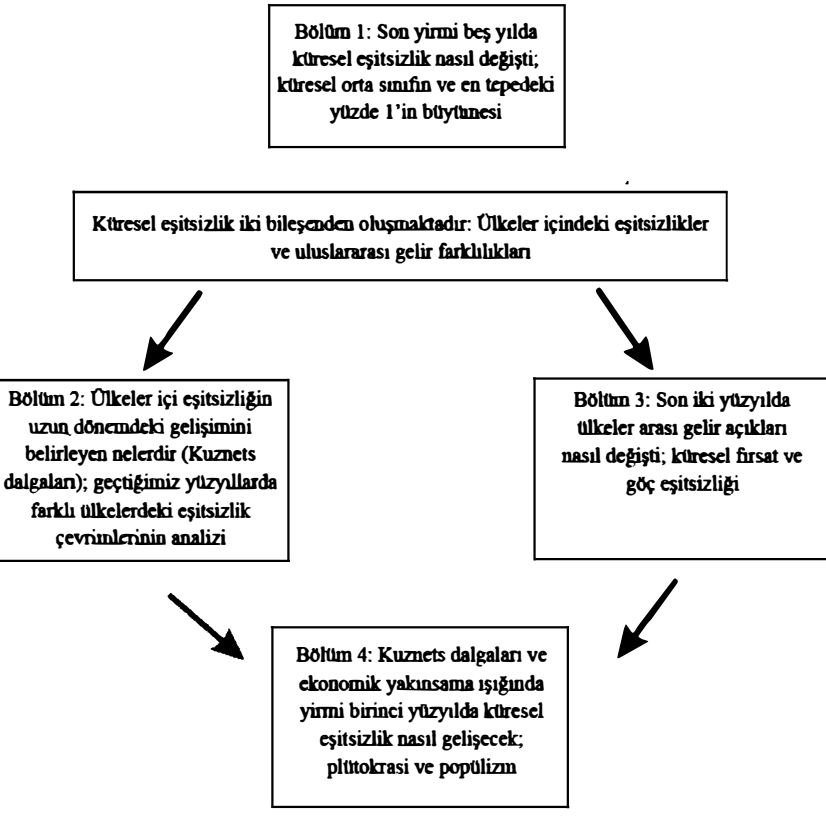
Bölüm 4'ü yazarken, o günkü eğilimlerden, ekstrapolasyon yoluyla geleceği tahmin etmeye çalışan 1970 ve 1980'lerdeki bazı popüler kitapları gözden geçirdim. Bu çalışmaların ne denli zaman bağımlı olduğu, yani sadece mekânda (inceledikleri yere veya ülkeye) değil, daha da ötesinde bulundukları zamanın içinde hapsoldukları gerçeği beni çok şaşırttı. Proust, *Kayıp Zamanın Ardından* kitabının sonunda, yaşlı insanların yaşadıkları farklı çağlara, kendi kimlikleri içinde nasıl dokunduklarını hayretle ifade eder veya Nirad Chaudhuri'nin nefis otobiyografisinin (*Thy Hand Great Anarch!)* ikinci cildinde yazdığı gibi, bir insanın, yaşam süresinde bir medeniyetin hem yükselişini hem düşüşünü görmesi olanaksız değildir; Marcus Aurelius döneminde Roma'nın ihtişamı ve ardından Forum'un terk edilerek otlağa dönüşmesi gibi. Belki de yaşlandıkça geleceği daha iyi görebilmemizi sağlayan farklı çağları kıyaslayabilme yeteneği ve bilgeliğini kazanıyoruz ancak, otuz veya kırk yıl önceki yazarların eserlerinde ben bu bilgeliği bulamadım. Bundan bir yüzyıl veya daha önce yazmış olan bazı yazarların, bugün karşılaştığımız çelişkiler hakkında yakın zamandaki yazarlara göre çok daha öngörülü olduklarını düşünüyorum. Bunun nedeni, 1980'lerin sonundan itibaren Çin'in hızlı yükselişine (1970'te kimse bunu öngörememişti.) ve komünizmin sonunun gelmesine (yine bunu da kimse öngörememişti) bağlı olarak, dünyanın dramatik bir biçimde değişmiş olması mıdır? Önümüzdeki on yıllarda ortaya çıkacak benzer beklenmedik olayları dışarıda bırakabilir miyiz? Zannetmiyorum. Emin olmamakla birlikte, umuyorum ki bundan otuz-kırk yıl sonra bu kitabı okuyanlar, Proust ve Chaudhuri'nin söz ettiği ve zamanla elde edilen bilgeliği bu kitapta da bulurlar.

Bölüm 4'ü, günümüzde karşılaştığımız üç önemli siyasi ikileme ilişkin bir tartışma ile bitiriyorum: (1) Çin, halkının katılımcılık ve demokrasi doğrultusundaki artan beklentilerine ne şekilde cevap verecektir? (2) Zengin ülkeler, orta sınıflarının belki de on yıllar sürecek iktisaden büyüyememesi meselesini nasıl yönetecektir? (3) En zengin yüzde 1 dilimindekilerin yükselişi, ulusal ve küresel düzeyde plütokrasinin hâkim olduğu bir politik rejime mi, yoksa küreselleşme süresince kaybedenlerin yatıştırılmasına, yani popülizme mi yol açacaktır?

Kitabın son bölümünde ulaştığımız anahtar dersleri ortaya koyarak kitaptaki temel noktaları gözden geçiriyorum, bu yüzyılda ve gelecek yüzyılda ulusal ve küresel eşitsizlikleri azaltacağına inandığım öneriler ortaya koyuyorum. Ülke içindeki eşitsizlikler için cari gelirlerin vergilendirilmesinden çok, insanların sahip olduğu donanımların (sermaye sahipliği ve eğitim düzeyi) eşitlenmesi gerektiğine vurgu yapıyorum. Küresel eşitsizlik için ise yoksul ülkelerin hızlı büyümesini (oldukça tartışmasız bir konu) ve göçün önündeki engellerin azaltılmasını (nispeten tartışmalı bir konu) savunuyorum. Bu bölüm, küreselleşme ve eşitsizlik üzerine on değerlendirmeyi içeriyor. Bu değerlendirmeler kitabın diğer bölümlerinden farklı olarak özgün verilerden çok, benim şahsi kanaatlerimdir ve bu anlamda daha spekülatiftir. Okur, kitabın düzeni ve simetrisini aşağıdaki şekil yardımıyla (Şekil I.1) daha iyi anlayabilir.

Okurun kolaylıkla görebileceği gibi (elinde basılı bir kitap varsa veya elektronik kopyasındaki toplam kelimelere bakacak olursa) bu görece olarak kısa bir kitap. Kitapta oldukça az sayıda grafik var ancak, tümünün de kolay anlaşılır olduğunu ve okuyucuya temel noktaları görselleştirmesinde yardımcı olacağını umuyorum. Sanırım kitap, hem uzmanlarca hem de ister konuyu iyi bilsin ister az bilgisi olsun (bu son kategoriye kimsenin kendisini koyabileceğini sanmıyorum) genel kamuoyunca rahatlıkla okunabilecek bir kitaptır.

ŞEKİL. I.1: *Küresel Eşitsizliğin* Şematik Özeti

Kitapta kullanılan zamirler hakkında okuyucuya bir açıklama yapmam gerekiyor. Kitapta bazen çoğul *(biz)* bazen tekil (*ben)* kullanıyorum. Genel olarak *biz* zamirini, iktisatçıların, sosyal bilimcilerin veya dergi okuyucularının büyük bölümünün paylaştığı görüşleri ele aldığımda kullanıyorum. Elbette "biz" altında kapsanan herkes o düşünceyi kabul etmiyor olabilir. "Biz" altında topladığım bu grupların ne kadar kaygan bir zeminde olduğunun elbette farkındayım; fakat *biz* zamirini, bana ait olan kanaatleri, kararları, fikirleri veya kavramları vurgulamak

istediğimde kullandığım *ben* zamirinden ayırt etmek istiyorum. Bir örnek vermek gerekirse, "biz" (yani eşitsizlik üstüne çalışan iktisatçılar) zengin ülkelerde son dönemdeki artan gelir eşitsizliğini öngöremediğimiz için Kuznets Hipotezi'nin geçersiz olduğunu düşünebiliriz; ama "ben" bu hipotezi yeniden formüle ettim ve tanımladım. Böylece gelecekte "biz" bu hipotezin geçerliliğine ilişkin kanaatimizi değiştirebiliriz ancak, "ben"in "biz"e dönüşebilmesi için katedeceğimiz daha çok uzun bir yol var.

Artık, okuyucuyu küresel eşitsizlik, belki de en nihayetinde küresel yönetişim ve *tek bir dünyaya* ilişkin çalışma yolundaki ilk adımı atma görevine –veya zevkine– davet ediyorum.

1

Küresel Orta Sınıfın Yükselişi ve Küresel Plütokratlar

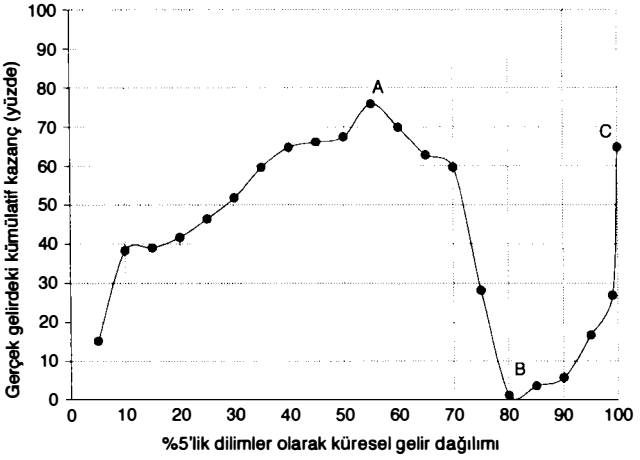
> Uluslararası ilişkiler küresel düzeyde o denli yayılmıştır ki adeta tüm dünya, tüm malları kapsayan sabit bir fuarın bulunduğu tek bir şehir gibidir, öyle ki herhangi bir insan burada toprak, hayvanlar ve insan endüstrisi tarafından üretilmiş her şeyi para aracılığıyla alıp kendi evinde kullanabilir.
>
> Geminiyano Montanani (1683)

Küreselleşmenin Kazananları Kimler?

Küreselleşmenin kazançları eşit bir biçimde dağılmamıştır.

Şekil 1.1 bu fenomeni çarpıcı biçimde göstermektedir. Başlangıçtaki gelire göre, gelirdeki yüzde artışları grafik üzerinde işaretlediğimizde, geçtiğimiz birkaç on yılda hangi gelir gruplarının en kazançlı çıktığını görebiliriz. Yatay eksende, en solda dünyanın en fakirlerinden en sağda dünyanın en zenginlerine (küresel en tepedeki yüzde 1) doğru sıralanmış küresel gelir dağılımının yüzdelik dilimleri gösterilmektedir. (İnsanlar, dolar cinsinden ifade edilen ve satın alma gücüne göre uyarlanmış vergi sonrası kişi başına gelirlerine göre sıralanmıştır; ülkeler arasındaki gelir karşılaştırmalarının nasıl yapıldığına ilişkin detaylar için bkz. Arasöz 1.1)[1]

ŞEKİL 1.1: Kişisel gelir düzeyine göre göre kişi başı reel gelirde nispi kazanç, 1988-2008

Bu grafik 1988-2008 arası küresel gelir dağılımındaki farklı grupların (en yoksulların bulunduğu yüzde 5'ten, az zenginlerin bulunduğu yüzde 100'e kadar) kişi başına gelirlerindeki artışı göstermektedir. Bu dönemde en kazançlı çıkan gruplar, dünya gelir dağılımının ortalarındaki, yani dünya gelir dağılımının yüzde 50'lik -küresel ortanca gelir (ç.n.) dilimindeki insanlar (A noktası) ve en zenginlerdir (en üstteki küresel yüzde 17'lik; C noktası). Gelir artışlarından en düşük pay alanlar dünya gelir dağılımının aşağı yukarı yüzde 80'lik dilim içinde yer alan ve çoğunluğu, zengin dünyanın alt orta sınıfını oluşturan insanlardır (Lakner ve Milanovic:2015).

Dikey eksen 1988-2008 arasında reel gelirdeki (enflasyon ve ülkeler arası gelir farklarına göre düzeltilmiş gelir) kümülatif artışı göstermektedir. Bu yirmi yıllık dönem Berlin Duvarı'nın çöküşünden finansal krize kadar olan yılları kapsamaktadır. Bu yıllar "yükselen küreselleşme" diyebileceğimiz, bir milyar insandan fazla nüfusu ile Çin'in ve aşağı yukarı yarım milyar insanı ile eski merkezi planlı ekonomiler olan Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'nın dünya ekonomisine entegre olduğu döneme karşılık gelmektedir. Buna Hindistan da dâhil edilebilir, çünkü 1990'lı yıllardaki reformlarıyla ekonomisi, dünya ekonomisine çok daha yoğun olarak eklemlenmiştir. Bu dönem aynı zamanda, firmaların kontrollere tabi olmadan ucuz emek

gücünden yararlanmak için fabrikalarını çok uzak ülkelere taşıyabilmelerine olanak tanıyan iletişim devrimini de kapsamaktadır. Dolayısıyla bu dönem, "periferi" piyasalarının dışa açıldığı ve merkez ülkelerin periferi ülkelerinden ucuz emek satın aldığı yıllardır. Pek çok açıdan, finansal krizden hemen önceki yıllar insanlık tarihinde küreselleşmenin en yüksek olduğu yıllardır.[2]

ARASÖZ 1.1: Küresel Gelir Dağılımı Verileri Nereden Geliyor?

Küresel düzeyde bireylerin gelirlerine ilişkin hanehalkı anketleri dünyada mevcut değildir. Küresel gelir dağılımını oluşturmanın tek yolu mümkün olan en çok sayıdaki ülkenin her birine ait hanehalkı anketlerini birleştirmektir. Bu hanehalkı anketlerinde tesadüfi olarak seçilmiş belli sayıdaki hanehalkına şu konularda sorular sorulur: Demografiye ilişkin (yaş, cinsiyet ve cevap verenlerin diğer karakteristikleri ile ilgili), mekâna ilişkin (hanehalkının nerede yaşadığı; ilçesi de dâhil olmak üzere kırsal alanda mı, kentsel alanda mı vb.), bizim amacımız açımızdan en önemlisi, kişisel gelirinin ve tüketiminin miktarı ve kaynağı hakkındaki sorular. Gelire ilişkin veriler, ücretler, kişisel istihdam gelirleri, mülk sahipliği gelirleri (faiz, kâr payı, mülkiyet kiraları), hanehalkının kendi tüketimi için yaptığı üretimden elde ettiği gelir (Bu gelir türü hanehalklarının kendi yiyeceğini kendisinin ürettiği yoksul ve görece az parasallaşmış ekonomilerde çok yaygındır.), sosyal transferler (işsizlik yardımı, devletçe sağlanan emekli maaşları) ve dolaysız vergiler gibi gelir kesintilerden oluşmaktadır. Tüketim verisi ise yiyecekten ev kiralarına, eğlenceden restoran hizmetlerine kadar her şeye harcanan parayı kapsar.

Hanehalkı anketleri gelir ve harcamalara ilişkin bu tür detaylı kişisel bilgilerin tek kaynağı olup en yoksuldan en zengine kadar tüm dağılımı kapsar. Aksine vergi kayıtları gibi mali kaynaklardan elde edilen veriler genellikle daha iyi durumdaki, yani gelir vergisi ödeyen hanehalklarını içerir. Birleşik Devletler'de bu tür hanehalkı çok sayıda olmasına karşın Hindistan'da bunların sayısı çok azdır. Dolayısıyla, mali veriler dünya düzeyinde gelir dağılımını ortaya koymak için yetersizdir.

Ülkeler bazındaki hanehalkı anketlerinin boyutu farklılaşmaktadır. Bazılarının boyutları, ülke çok büyük olduğu için çok geniştir: Hindistan Ulusal Hanehalkı Anketi 100.000 üzerinde hanehalkını veya yarım milyondan fazla kişiyi kapsamaktadır; Birleşik Devletler'de halihazırdaki nüfus sayımı 200.000'den fazla bireyi içermektedir. Pek çok anket ise 10.000-15.000 kişiyi içeren küçük boyutlu anketlerdir. Bu tür anket verilerinin araştırmalar için ulaşılabilirliği, her ne kadar elde etmesi kolay olmasa da, son yıllarda artmıştır. Örneğin; 1970 ve 1980'lerde hem oldukça az ülke hanehalkı anketleri yapmaktaydı hem de araştırmacıların "mikro veriye" (gizliliği sağlamak için anonim olan kişisel hanehalkı verilerine) ulaşabilmeleri çok nadirdi. Gelir dağılımları devletin yayımladığı, yüzdelik olarak elde edilen kazanç kümelerine göre tahmin edilirdi (geliri x dolar ve y dolar arası olan şu kadar sayıdaki hanehalkı gibi). Son yıllarda ise istatistik ofislerinin şeffaflaşması ve büyük veri setlerinin işlenmesindeki gelişmelere bağlı olarak Çin dışında hemen hemen her türlü veri, mikro düzeyde elde edilebilmektedir. Bu durum, araştırmacılar açısından önemli bir kolaylık oluşturmaktadır. Araştırmacılar, ülkeler arası kıyaslama yapabilmek için geliri ve tüketimi yeniden tanımlayabiliyorlar veya hanehalkı ve bireylere dayalı eşitsizlik ölçümleri üretebiliyorlar. Mikro veri olmadan bu düzenlemelerin yapılması mümkün olmazdı.

Bu mikro verilerin temel kaynakları şunlardır: Çoğunlukla zengin ülkelerin uyumlaştırılmış anket verilerini (ülkeler arasında mukayeseye olanak tanıyan gelir değişken tanımları ile) içeren Lüxemburg Gelir Çalışması*; Dünya Bankası (Buradaki veriler pek çok ülkeyi kapsamaktadır ve bazı anketler dışarıdan araştırmacılara açık iken, diğerleri yalnızca Dünya Bankası çalışanlarına açıktır.); Bounes Aires'teki La Plata Üniversitesinde bulunan, Karayip ülkeleri ve Latin Amerika için Sosyal ve Ekonomik Veri Tabanı**; Orta Doğu'ya ilişkin anketleri içeren ve merkezi Kahire olan Ekonomi ve Araştırma Forumu***. Tüm bu kaynaklara internetten erişilebilmektedir; fakat mikro dataya ulaşım, çoğunlukla ticari olmayan kullanıcılara ve "gerçek" (bono fide) araştırmacılara açıktır; diğer yandan çok büyük miktardaki veri tabanını indirebilmek ve bunları istatistik programlara uygulamak ciddi bir bilgi gerektirdiğinden söz konusu verilere ulaşmak oldukça zordur. Buna ilaveten, bazı ülkelere ilişkin veriler (örneğin; Hindistan, Endonezya ve Tayland gibi), bu ülkelerin istatistik kurumlarından doğrudan elde edilebilse de, süreç uzun bir beklemeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla, giderek çok daha fazla veri elde edilebiliyorsa da süreç hâlâ kolay değildir. Ayrıca şunu da vurgulamak gerekir ki her ne kadar çok daha fazla veriye ulaşmak olanaklıysa da veri dosyalarının büyüklüğü, değişken tanımındaki karışıklıklar, ülkeler arası mukayese sorunlarından dolayı gelir dağılımı verileri hiçbir zaman Gayri Safi Yurt içi Hasıla gibi daha bütünleşmiş istatistikleri kullanmak kadar kolay olmayacaktır.

Şimdi, her ülke yıllık hanehalkı anketlerini gerçekleştirmiş olsa, bunları harmanlayarak yıllık küresel gelir dağılımı tahmini

---

* LIS- Luxemburg Income Study (ç.n.)

** SEDLAC- Socian and Economic Database for Latin america and the Caribbean (ç.n.)

*** ERT- Economic and Research Forum (ç.n.)

yapabiliriz ancak, yalnızca zengin ve orta gelirli ülkelerin düzenli yıllık anketleri mevcuttur ve hatta bu ülkelerden bazılarının yıllık anketleri sadece son yıllarda düzenlenmektedir. Yoksul ülkelerde ve özellikle Afrika'da hanehalkı anketleri, ortalama üç veya beş yıl gibi düzensiz aralıklarla yapılmaktadır. Pek çok sayıda ülkenin ise ya paraları olmadığı için ya da bu alanda teknik donanım yetersizliğinden veya iç ve dış savaş içinde oldukları için anketleri çok uzun aralıklarla yapılabilmektedir. Bu nedenden ötürü küresel gelir dağılımı verileri beşer yıllık aralıklara göre düzenlenmiştir (Bu bölümde olduğu gibi.) ve hanehalkı anketinin mevcut olduğu, onu takip eden bir-iki yıl "referans yılı" olarak alınmıştır. Küresel gelir dağılımı tablosunu oluşturan ilk yapı taşı ulusal hanehalkı anketleriyse; ikinci yapı taşı, ülkeler arası satın alma gücü farklılıklarını gidermek için ulusal düzeydeki gelir ve tüketim verilerinin yerel para biriminden uluslar arası para birimine dönüştürülmesidir. Bu neden önemli? İnsanların gelirlerini değerlendirmek ve bunları karşılaştırılabilir kılmak için, ülkeler arasında fiyat farklılığının olduğu gerçeğini göz önüne almalıyız. Dolayısıyla çok farklı ortamlarda (ülkelerde) yaşayan insanların gerçek hayat standartlarını ifade edebilmek için hem gelirlerini tek bir para birimine çevirmemiz gerekir hem de yoksul ülkelerdeki fiyat düzeyinin çoğunlukla daha düşük olduğunu dikkate almamız gerekir. Daha basit bir biçimde ifade edecek olursak yoksul bir ülkede belli bir yaşam standardına ulaşmak, zengin bir ülkeye göre daha düşük maliyetlidir: 10 dolar ile Hindistan'da, Norveç'e göre çok daha fazla gıda satın alınabilir. Bu ikinci yapı taşı, düzensiz aralıklarla yapılan (Son üç çalışma 1993, 2005 ve 2011'de yapılmıştı.) ve tüm ülkelerdeki fiyat verisini toplayarak ülkelerin fiyat düzeylerini ölçmeyi amaçlayan uluslararası karşılaştırma projesi* uygulamasına dayanmaktadır.

* ICP- International Comparison Project (ç.n.)

ICP, iktisat alanında yürütülmüş olan en geniş kapsamlı ve tek uygulamadır. Bu uygulamanın nihai ürünü, bildiğimiz satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış döviz kurudur. Satın alma gücü döviz kuru, örneğin Birleşik Devletler doları ile Hindistan rupisi arasındaki döviz kurudur; öyle ki bu döviz kurunda bir kişi Hindistan'da ve Birleşik Devletler'de aynı miktar malı ve hizmeti satın alabilir. Bir örnek vermek gerekirse, 2011 yılı sonuçlarını ele alalım. Piyasa döviz kurunda 1 Amerikan doları, 46 Hint rupisine eşittir; fakat satın alma gücü paritesi döviz kuruna göre ise 1 Amerikan doları, 15 rupi etmektedir. Bir diğer ifadeyle eğer Hindistan'da yaşıyorsanız Birleşik Devletler'de 1 Amerikan doları ile satın alınabilecek aynı miktar mal ve hizmeti 15 rupiye satın alabilirsiniz. 46 rupi yerine 15 rupiye ihtiyaç duymanızın nedeni, Hindistan'daki fiyat düzeyinin düşük olmasıdır; Hindistan'daki fiyat düzeyi Birleşik Devletler'deki fiyat düzeyinin yaklaşık üçte biri (15/46'sı) kadardır diyebiliriz.

Bu satın alma gücü paritesi, döviz kurlarını ulusal hanehalkı anketlerindeki gelirlere uyarlar; bu gelirler, satın alma gücü veya uluslararası dolara dönüştürülür ve ülkeler arası mukayese olanaklı hale gelir. Böylece küresel gelir dağılımı verilerini elde edebiliriz. Dolayısıyla görüldüğü gibi küresel gelir dağılımını hesaplamak iki kapsamlı ampirik uygulama olmadan mümkün olamazdı: Ülkelerden gelen yüzlerce hanehalkı anketleri ve ulusal fiyat endekslerine dönüştürülmüş fiyat verileri.

Bu denli hacimli bir çalışmanın kendine özgü sorunları da vardır. Hanehalkı anketlerindeki en önemli problem, gelir dağılımının iki ucunda bulanan insanların, yani en zenginler ile en yoksulların, anketlere tam anlamıyla dâhil edilmemiş olmasıdır. Bu anketlerde çok yoksul olanlar kapsanmamıştır, çünkü hanehalkı anketlerinin rastlantısal olarak seçtiği hanehalkları, yerleşik insanlardır. Bu nedenle evsizler, kurumsal

hanelerde yaşayan nüfus (kışla, yurt, hapishane gibi devletin kurumlarında yaşayan öğrenciler, askerler, mahkûmlar gibi) bu anketlere dâhil edilmemiştir ve bu insanlar genellikle yoksul kişilerdir. Yelpazenin diğer ucundaki zenginler ise gelirlerini düşük beyan etmektedirler (özellikle gayrimenkul gelirlerini) ve gelir verisi araştırmacıları için daha da kötüsü, bu kişiler ankete katılmayı reddetmektedirler. Anketlere katılmayı reddedenlerin gelirlerini doğrudan tanımlamak çok zor olmakla birlikte (Ankete katılmayan birinin gelirini bilmek mümkün değildir.) bu tür beyan edilmemiş gelirler, kişilerin yaşadıkları yerler göz önüne alınarak tahmin edilebilir. Hanehalkı anketlerine katılmayanların varlığından ötürü Birleşik Devletler'deki gelir eşitsizliğinin yüzde 10 düşük değerlendirildiği tahmin edilmektedir.

Bu tür problemler diğer ülkelerde de benzer ve hatta daha ciddi boyutlarda ortaya çıkmaktadır ve bu durum, hanehalkı anketleri ve makro veri arasında iki tür tutarsızlık biçiminde yansımaktadır: Birincisi, hanehalkı anketlerinden elde edilen gelir ve tüketim, ulusal hesaplardan (yani GSYH hesaplarından) elde edilen hanehalkı özel gelir ve tüketim rakamları ile tam anlamıyla uyuşmamaktadır. İkincisi ise; istatistiksel tutarsızlıklar (hata ve noksanlar olarak adlandırılan), ödemeler dengesi verilerinde de ortaya çıkmaktadır, çünkü diğer şeylerin yanı sıra vergi cennetlerine transfer edilen paralar (bkz. Zucman 2013-1015) bariz nedenlerden ötürü anketlerde yer almamaktadır. Dolayısıyla hanehalkı anketlerinin yoksul olan (yoksulluğun tanımı her neyse) ve zengin olan insanların sayısını ve gelirlerini düşük tahmin ettiği söylenebilir. Lakner ve Milanovic (2013) bu ikinci durumu küresel düzeyde uyarlamaya çalışmışlardır ancak, bu tür uyarlamalar faydalı olmakla birlikte, ankete katılmayan insanların durumunu tam olarak bilmek mümkün olmadığından, büyük oranda keyfilik de içermektedir.

Uluslararası Karşılaştırma Projesi de başka problemler içermektedir. Bunlardan en bilineni -ki buna herhangi bir teorik çözüm üretmek mümkün değil- (a) farkı ülkelerdeki fiyatların ölçümünde kullanılan mal ve hizmetler sepetinin "aynılığı" ile (b) bu tür sepetlerin ne kadar temsil edici olduğu arasındaki ikilemdir.

Fiyat düzeylerindeki farkı ölçmenin en ideal yolu tüm ülkelerdeki "sepetin" aynı mal ve hizmetleri içermesidir; fakat sepetlerin içeriğini tamamen aynı doldurursak bile bu sefer de sepetler temsil özelliğini yitirecektir, çünkü her ülkedeki temel tüketim malları aynı değildir. Örneğin; tüm ülkelerdeki şarabın, ekmeğin veya bifteğin fiyatlarını karşılaştırarak sepetler arasında özdeşlik sağlayabiliriz ancak, bu tür malların çok az tüketildiği (örneğin; bu mallar yerine bira, pirinç ve balık tükettiği yerlerde) ülkelerde bu tür bir karşılaştırma anlamsız olacaktır.

Bu problemin en iyi çözümünü bulmak çok zordur ve ICP, belli bir dönemde birinci yönde hata yaparken, daha sonraki dönemde ikinci yönde hata yapma pahasına birinci hatayı aşırı telafi yoluna gidebilmektedir. Bu durum fiyat düzeyi tahminlerinde çok fazla değişkenliğe yol açmaktadır (Bu konudaki mükemmel bir tartışma için bkz. Deaton, 2005; Deaton ve Aten, 2015). Bu tür değişkenlikler, 2015 ve 2011 de yapılan son iki ICP çalışmasında Asya ülkeleri için belirgin bir hale gelmiştir. Çin veya Hindistan'ın fiyat düzeyinin Birleşik Devletler fiyat düzeyi ile karşılaştırıldığı ICP çalışmalarının farklı aşamaları arasında yüzde 20 ile yüzde 30 puan değişkenlik ortaya çıkmış; bu durum, bu ülkelere ilişkin gelir değerlerinin ya daha yüksek ya da daha düşük satın alma gücü paritesi (PPP-Purchising Power Parity) kullanılarak hesaplanmasına ve dolayısıyla küresel eşitsizlik tahminlerinde büyük dalgalanmalara yol açmıştır.

Neyse ki bu tür oynaklıklar, bizim amacımız açısından önemli olan zaman içinde küresel eşitsizliklerdeki -yukarı veya aşağı- değişimlerden çok, tahmin edilen küresel eşitsizlik düzeyini etkilemektedir.

Bu bölümde kullanılan veriler 1988-2011 döneminde dünya nüfusunun yüzde 90'ını oluşturan yaklaşık 120 ülkede yürütülen ve neredeyse 600 farklı hanehalkı anketinden gelmektedir (Verilerin çoğu şu web sitesi adresinden elde edilebilir: http://gc.cuny.edu/Page-Elements/Academics-Research-Centers-Initatives/Centers-and-Institutes/Luxembourg-Income-Study-Center/Branko-Milanovic).

Daha yakın dönemler için, 2000 yılından sonra henüz mikro veri yayımlamamış olan Çin dışında, tüm hanehalkı anket verileri mikro düzeyde (yani kişisel hanehalkı düzeyinde) mevcuttur. Tüm gelirler, başka türlü belirtilmediği sürece 2005 ICP çalışmasından elde edilen 2005 PPP (veya uluslararası) dolar cinsinden ifade edilmiştir. Hanehalkı anketleri ve kullanılan PPP ile ilgili detaylı bilgi Lakner ve Milanovic (2013)'te mevcuttur.

Küreselleşmenin kazançları, bu denli karmaşık bir süreçten beklenebileceği gibi, eşit olarak dağılmamış, hatta bu süreçte bazı insanlar hiç kazanmamıştır. Şekil 1.1'deki gelir artışının ya çok yüksek olduğu ya da çok düşük olduğu üç ana noktaya odaklanalım. Bunlar şekildeki A, B ve C noktalarıdır. A noktası küresel gelir dağılımının aşağı yukarı medyan değerine denk düşmektedir (Medyan değer, dağılımı, her birisi nüfusun yüzde 50'sini kapsayan iki eşit parçaya ayırmaktadır; medyan gelirde yer alan insanların durumuna göre, nüfusun bir yarısı daha iyi, diğer yarısı ise daha kötü durumdadır.). A noktasındaki insanlar en yüksek reel gelir artışı elde etmiş olanlardır. Bu artışın yüzde 80'i yirmi yıllık dönemde gerçekleşmiştir. Reel gelir artışı sadece medyan gelir gurubunun yakın çevresindekileri değil, daha geniş bir grubu kapsamaktadır; küresel bölüşümün yüzde

40 ve yüzde 60 dilimindeki insanlar da bu dönemde kazançlı olmuştur. Küreselleşmenin bu kazananları, dünya nüfusunun beşte birine karşılık gelmektedir.

Bu gruptaki insanlar, yani küreselleşmenin bariz kazananları kimlerdir? Bu gruptaki her on kişiden dokuzu gelişen Asya ülkelerinden olup, ağırlıkla Çin'den ve aynı zamanda Hindistan, Tayland, Vietnam ve Endonezya'dandır ancak, bu gruptaki insanlar, bu ülkelerin en zenginleri değildir, çünkü bu ülkelerin en zenginleri küresel gelir dağılımının daha üst dilimlerinde yer almaktadır. Bunlar kendi ülkelerinde ve aynı zamanda görüldüğü gibi dünya gelir dağılımında, orta dilimlerde bulunan insanlardır. Orta gelir gruplarının kaydettiği bu dikkate değer kümülatif büyümeye ilişkin bazı örnekler verelim. Çin'in gelir dağılımının orta dilimlerinde bulunan (yüzde 50 ve yüzde 60'lık dilimler) kentteki ve kırsaldaki insanların reel kişi başına gelirleri, 1988-2008 döneminde sırasıyla 3 kat ve 2.2 kat artmıştır. Endonezya'da kentli orta sınıfın geliri hemen hemen ikiye katlanmış ve kırsalda yaşayanların geliri yüzde 80 artmıştır[3]. Vietnam ve Tayland'da ise (Nüfus kent ve kır olarak ayrışmamıştır.) gelir dağılımının orta diliminde bulunanların reel gelirleri iki katından daha çok artmıştır[4]. 1988-2008 arasının asıl "kazananları" bu gruplardır. Bu gruba "yükselen küresel orta sınıf" diyebiliriz. Daha sonra açıklayacağım gibi, bu insanlar Batı'nın orta sınıfı ile kıyaslandığında hâlâ görece olarak yoksuldur, dolayısıyla bunlar için kullandığımız orta sınıf terimi ve işaret ettiği statü ile (gelir ve eğitim açısından) zengin ülkelerdeki orta sınıf teriminin işaret ettiği statüyü karıştırmamak gerekir.

Şimdi B noktasına gelelim. B noktasında ilk göze çarpan şey bunun A noktasının sağında olduğu, yani B noktasındaki insanların A noktasındakilerden daha zengin olduğudur. Dikkati çeken bir diğer özellik ise, B noktasının dikey eksendeki değerinin sıfır olmasıdır. Yani yirmi yıl boyunca bu gruptakilerin reel gelirlerinde hiçbir artış olmamıştır. Kimdir bu gruptaki

insanlar? Bunların çoğu OECD'nin (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) zengin ülkelerinde yaşamaktadır[5]. OECD'ye yeni katılan ülkeleri (çeşitli Doğu Avrupa ülkeleri, Şili ve Meksika) dışarıda bırakacak olursak, bu gruptaki insanların aşağı yukarı dörtte üçü "eskiden beri zengin olan" Batı Avrupa, Birleşik Devletler, Okyanusya ülkelerinin [Bu üç alan bazen WENAO (West Europe, North America, Oceania) kısaltmasıyla ifade edilmektedir.] ve Japonya'nın vatandaşlarıdır. A noktasında Çin'in ağırlıklı olması gibi B noktasında da Birleşik Devletler, Almanya ve Japonya ağırlıktadır. B noktasında bulunan insanlar çoğunlukla kendi ülkelerinin gelir dağılımında düşük gelirli yüzde 50'nin altında kalan kesimdir. Bunlar; Almanya'da, onluk dilimlere göre gelir dağılımının en alttaki 5 diliminde olan ve 1988-2008 döneminde gelirleri birikimli olarak yüzde 0 ile yüzde 7 arasında artan insanlardır. Birleşik Devletler'de yüzde 50'lik diliminin altındaki düşük gelirli insanlardır ve reel gelirleri yüzde 21-23 artmıştır; Japonya'da da düşük gelir dilimindeki insanlardır ve reel gelirleri ya düşmüştür ya da yüzde 3-4 arasında artmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse bu insanlara "zengin dünyanın alt orta sınıfı" diyebiliriz. Açıktır ki bunlar küreselleşmenin kazananları değildir.

Esasında sadece bu iki noktadaki grupları karşılaştırarak, pek çok insan tarafından fark edilen ve gerek kamuoyunda gerekse ekonomi literatüründe yaygın olarak tartışılan bir konuyu ampirik olarak ortaya koymuş olduk. Aynı zamanda hâlihazırdaki küreselleşme sürecinin temel konularından birisinin altını çizmiş olduk: zengin dünyadaki insanlar ile yeni gelişen Asya'dakilerin ekonomik yörüngeleri birbirinin zıddı yönde gelişmiştir. Kısacası bu süreçte en çok kazananlar Asya'nın orta ve yoksul sınıfları; en fazla kaybedenler ise zengin dünyanın alt orta sınıfı olmuştur.

Böylesine cüretli bir ifade günümüzde pek fazla insanı şaşırtmaz; fakat bu ifade 1980'lerin sonunda söylenmiş olsaydı pek çok insanı hayrete düşürürdü. Reagan-Thatcher Devrimi'nin

ardından gerek kendi ülkelerinde gerekse dünyada piyasa mekanizmasını savunan ve uygulayan Batılı politikacılar, -tam da o sıralar insanları korumacı refah rejimine kıyasla neoliberal politikaların ne kadar avantajlı olduğuna dair ikna etmeye çalışıyorlardı- pek övdükleri küreselleşmenin yurttaşlarına gözle görülür avantajlar sağlamada başarısız kalacağını hiç beklemiyorlardı.

Böylesi bir cümle, 1960'ların sonunda sayısı milyonlara varan ve oldukça düşük gelirleriyle ancak hayatta kalabilen Asyalı geniş kitlelerin sonsuz bir yoksulluğa gömülüp kalacağından endişelenen pek çok insana, buna Nobel Ödüllü Gunnar Myrdal da dâhil, çok daha şaşırtıcı gelirdi. 1950 ve 1960'lardaki tüm literatürün (Paul Ehrlich'in, *Nüfus Bombası – Population Bomb*, 1968 gibi) ana teması üçüncü dünyanın ekonomik kalkınmasında nüfus artışının yol açacağı tehlikelerdi. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan Asya deneyimi bu tür kaygıları boşa çıkarmıştır. Myrdal'ın kitabının başlığı "Asya'nın Dramı" yerine günümüzde, Amerikan Rüyası ve Alman *Wirshaftsvunder** ile benzer olan Doğu Asya Mucizesi, Çin Rüyası ve Parıldayan Hindistan'dan söz edildiğini duyuyoruz.

Kitabın başlarında bu örneğe işaret etmemin nedeni, özellikle küresel düzeyde ekonomik kalkınma üzerine uzun dönemli tahminler yapmanın zorluğunu vurgulamak istememdi. Sürekli farklılaşan değişkenlerin çokluğu, insanın tarihteki rolü ("özgür irade"), savaşların ve doğal felaketlerin etkisi o denli büyük ki bir neslin en iyi beyinleri tarafından yapılan uzun dönemli eğilimlere ilişkin tahminler, çok nadiren doğru çıkmakta. Bu ve gelecek yüzyılda ortaya çıkabilecek ekonomik ve politik gelişmeleri tartıştığım Bölüm 4'te, söz konusu zorluğun farkında olmalıyız.

İki farklı orta sınıfın durumlarında ortaya çıkan bu zıtlık, günümüzün en önemli siyasi sorusunu gündeme getirmektedir.

* Ekonomik mucizesi (ç.n.)

Zengin ülkelerin alt orta sınıflarının kayıpları ile Asya'nın orta sınıflarının elde ettiği kazanç arasında bir ilişki var mıdır? Başka bir biçimde ifade edersek, Batı'daki gelirlerin (ve ücretlerin, çünkü ücretler alt ve orta sınıfın gelirlerinde aslan payını oluşturmaktadır) durağan kalmış olmasının nedeni, Asya orta sınıfının başarılı olması mıdır? Eğer küreselleşmenin bu dalgası zengin dünyanın orta sınıfının gelir artışını engellemiş ise, Etiyopya, Burma, Bangladeş gibi çok daha yoksul ve daha kalabalık nüfuslu ülkeleri kapsayacak olan gelecek dalganın sonucu ne olacak?

Şimdi tekrar Şekil 1.1'e dönelim ve C noktasına bakalım. Bu noktanın yorumu gayet basit: Buradaki insanlar dünyanın en zenginleridir ve (küresel en tepedeki yüzde 1'lik kesim) 1988-2008 arasında reel gelirlerinde çok ciddi bir artış olmuştur. Bu gruptaki insanlar da en az Asya'nın orta sınıfı kadar (birazdan göreceğimiz gibi, mutlak anlamda çok daha fazla olmak üzere) küreselleşmenin kazananlarıdır. Küresel en tepedeki yüzde 1 dilimindekiler ezici olarak zengin ekonomilerdeki insanlardan oluşmaktadır. Burada ağırlığı Birleşik Devletler oluşturmaktadır: Küresel yüzde 1 dilimindeki insanların yarısı Amerikalıdır (Bir başka ifade ile Amerikalıların yüzde 12'si dünyanın en zengin yüzde 1'inin içindedir.).[6] Geri kalanların hemen hemen tümü Batı Avrupa, Japonya ve Okyanusya'dandır. En nihayetinde, Brezilya, Rusya ve Güney Afrika ülkelerinin her birisinin nüfusunun yüzde 1'i bu gruba dâhildir. C noktasındaki gruba "küresel plütokratlar" diyoruz.

B ve C noktalarının karşılaştırması diğer bir önemli kırılmayı göstermektedir. Küreselleşmeden sıfır veya sıfıra yakın kazanç elde etmiş olan B noktasındaki grubun, zengin ülkelerin alt-orta veya yoksul sınıflarından oluştuğunu biliyoruz. C noktasındakilerin ise, yani küreselleşmenin kazananlarının, bu zengin ülkelerin en zenginleri olduğunu gördük. Dolayısıyla bunun anlamı zengin ülkelerde tepedekiler ile aşağıdakiler arasındaki gelir açığının artmış olduğu ve küreselleşmenin bu ülkelerde, zaten iyi durumda olanların lehine işlemiş olduğudur.

Bu sonuç şaşırtıcı değildir, çünkü son yirmi beş-otuz yıldır zengin ülkelerdeki ülke içi eşitsizliklerin arttığını zaten biliyoruz[7]. Bu konuyu Bölüm 2'de detaylı olarak inceleyeceğiz; fakat burada önemli olan ve epistemolojik anlamda kayda değer olan, bu etkilerin, dünyaya bir bütün olarak baktığımızda da açık bir şekilde görülmekte olmasıdır.

Şekil 1.1 küreselleşmenin kazanlarının ve kaybedenlerinin kabaca bir görüntüsünü ortaya koymakta. Elimizdeki bu verilere bakmanın başka yolları da vardır. Örneğin; yatay eksendeki gelir dilimlerini daha küçük aralıklarda ele alabiliriz (Yani dünya nüfusunu yüzde birlik gruplar olarak ele alabiliriz.) veya belli gelir gruplarının (Çin'deki en yoksul yüzde 10'a karşı Arjantin'deki en yoksul yüzde 10'un durumu gibi) son yirmi beş yıldaki durumlarına bakabiliriz veya gelirdeki artışları satın alma gücü paritelerine göre uyarlayarak değil de, standart döviz kuru cinsinden ele alabiliriz ancak, ne tür uyarlama yaparsak yapalım, kazanları ve kaybedenleri gösteren ana şekil hep aynı kalmaktadır: Bu, arkaya yaslanmış bir S eğrisidir (Bazılarının dediği gibi "küresel fil" eğrisidir, çünkü şekil adeta hortumunu kaldırmış bir fili andırmakta.). Bu şekle göre küreselleşme sürecinde en fazla kazançlı çıkanlar, yükselmekte olan ekonomilerin orta sınıfları ile en tepedeki en zengin yüzde birlik kesimdir. Diğer yandan bu şekle göre küresel gelir dağılımının 75-90'ıncı dilimlerindeki insanlar küreselleşmeden en az kazananlar olmuştur. Bir diğer ifadeyle zengin OECD ülkelerinin yoksul ve orta alt sınıfları küreselleşme sürecinden en az kazançlı çıkanlar olmuştur[8].

Şekilde, görece olarak iyi durumda olan insanların bulunduğu yerde büyük bir çukurun bulunması, esasında bireysel ülkeler perspektifinden baktığımızda oldukça olağan dışı bir durum. Normal olarak büyüme yansıma eğrisi* denilen eğriler, ya yukarı doğru az veya çok artarak devam eder ve anlamı büyüme sürecinde gelir dağılımının zenginler lehine

* Growth incidence curve (ç.n.)

değiştiğidir ya da eğri aşağı doğru meyilli ise durum tam tersidir. Oysa geriye doğru yaslanmış bir S eğrisi en zenginler ile orta gelir grubundaki insanların kazançlarının, bu ikisi arasında kalan grubun kazancından* çok daha fazla olduğunu ifade eder. Bireysel ülkeler düzeyinde bu tür bir gelişmeyi beklemeyiz. Örneğin; en zengin yüzde 1 veya yüzde 5 dilimindeki insanların marjinal vergi oranlarını düşürürken hemen bir altındaki grubun vergilerinin arttırılması gibi bir politika pek gerçekçi değildir. Burada biz tek tek ülkelerdeki değil, küresel düzeyde gelir dağılımındaki değişimlere bakıyoruz ve küresel gelir dağılımı birbirinden farklı pek çok faktör tarafından belirlenmektedir: (a) Ülkelerin büyüme oranlarındaki farklılık (daha spesifik olarak ifade edersek bu süreçte Çin'in, Birleşik Devletler'den çok daha hızlı büyümüş olması), (b) 1988 yılında ülkelerin küresel gelir dağılımındaki ilk pozisyonları (Örneğin; 1998'de Çin, Birleşik Devletler'e göre çok daha yoksul bir pozisyondaydı), (c) ülkelerin kendi içindeki gelir dağılımdaki değişim, bu sadece ulusal politikalarca değil, aynı zamanda küreselleşmenin etkileriyle de belirlenmiştir (örneğin Çin'in Birleşik Devletler'e ihraç ettiği ucuz mal ve hizmetlerin etkisi gibi). Bu faktörler alışılmamış eğri biçimlerini açıklamaktadır. Önümüzdeki otuz yıl içinde acaba küresel büyüme yansıma eğrisi nasıl bir şekilde olacak? Bu konuya Bölüm 4'te değiniyoruz.

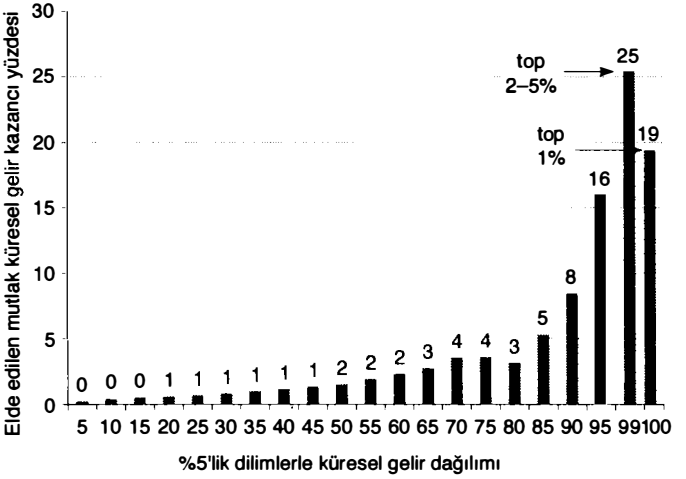
Küreselleşmenin "kazananları", "kaybedenleri" ve arkaya yaslanmış S eğrisinin yorumuna ilişkin önemli bir uyarı yapmalıyız. Biz buraya kadar küresel gelir dağılımındaki değişimleri, görece kazançlar perspektifinden analiz ettik. Nitekim Şekil 1.1'in dik ekseni, 1988-2008 arası reel gelirlerdeki birikimli yüzde artışları göstermekte. Küresel dağılımdaki değişimi, görece değişimler (yüzde artışlar) değil de, gelirdeki mutlak değişimler (kazanılan doların miktarı) açısından değerlendirseydik ne oldurdu? Aşağıda göreceğimiz gibi, perspektifteki böylesi bir değişim, sonuçları da dramatik bir şekilde değiştirecektir.

* Şekilde B noktasındaki insanlar (ç.n.)

Küresel Gelir Dağılımında Mutlak Gelir Kazançları

1988-2008 döneminde küresel düzeyde gerçekleşen gelirdeki toplam artışa 100 diyelim. Şekil 1.2'de bu mutlak artışın yüzde 44'ünün küresel düzeydeki en zengin yüzde 5'lik dilime gittiğini, en zengin yüzde 1'lik dilime giden payın ise toplam artışın beşte birine tekabül ettiğini görüyoruz[9]. Diğer yandan küreselleşme sürecinin en kazançlıları olarak tanımladığımız grup –yükselen orta sınıf– küresel pastadaki mutlak artışın ancak yüzde 2 ile yüzde 4'ünü elde etmiştir veya bu grup toplamda mutlak artışın ancak yüzde 12'sine tekabül ediyor.

ŞEKİL 1.2: Küresel gelir düzeylerinde, reel kişi başına gelirde elde edilen yüzde olarak mutlak kazançlar, 1988-2008

Bu grafik, 1988-2008 döneminde küresel gelir dağılımının farklı noktalarında bulunan grupların, reel kişi başına gelir olarak elde ettikleri mutlak kazançları yüzde olarak göstermektedir. Dünya reel gelirindeki toplam artışı 100 olarak kabul ettik ve bu toplamın küresel gelir dağılımı içindeki her %5'lik gruba ne oranda dağıldığını hesapladık. Grafiğe göre gelirdeki artıştan en fazla mutlak kazanç elde edenler, dünyanın en zengin %5 dilimindeki insanlardır. Küresel gelir dağılımındaki en zengin %1 toplam gelir artışının %19'unu elde etmiştir. Veri kaynağı: Lackner ve Milanovic (2015).

Bu durum mümkün müdür ve mutlak gelir artışlarındaki bu dağılım daha önce küreselleşmenin "kazananları" ve "kaybedenlerine" ilişkin analizimizi geçersiz mi kılmaktadır? Küresel gelir dağılımının en tepesindekiler, ortasındakiler ve en alttakiler arasındaki büyük reel gelir farklarının varlığından dolayı bu durum elbette mümkündür. 2008 yılında küresel dağılımda en zengin yüzde 1'lik dilimin kişi başına yıllık harcanabilir geliri (vergi sonrası) ortalama olarak 71,000 dolar, orta gelir dilimindekilerin ortalama 1,400 dolar ve küresel bölüşümün en alt diliminde bulunan yoksulların geliri ise 450 doların altında idi (Tüm değerler uluslararası dolar cinsindendir.). Bu değerlere baktığımızda, neredeyse en tepedekilerin gelirlerindeki bir hata payı, yoksulların gelirlerinin toplamına eşittir. Bu durumda açıktır ki en tepedeki grubun veya civarındakilerin gelirlerindeki küçük bir yüzde artış bile, küresel gelirde mutlak düzeydeki toplam artışın önemli bir kısmını temsil edecektir. Örneğin; en zengin yüzde 1 dilimindekilerin gelirinin yüzde 1 veya 710 dolar arttığını varsayalım. Bu rakam, küresel orta dilimde bulunanların toplam gelirlerinin yarısına eşittir. Bundan dolayı, küresel zenginlerin gelirlerindeki görece artış (En zengin yüzde 1 dilimindekilerin geliri 1988-2008 arası üçte iki oranında artmıştır.) ve zengin ülkelerin alt orta sınıflarının neredeyse sıfıra yakın olan kazançları (Aynı dönemde sadece %1 artmıştır.), mutlak kazançlar olarak ifade edildiğinde, yükselen küresel orta sınıfın mutlak kazançlarının yanında çarpıcı büyüklükte gözükmektedir. Bu durum, küresel düzeyde gelir dağılımının ne denli adaletsiz olduğunun çok çarpıcı bir göstergesidir.

Mutlak kazançlardaki bu çarpık bölüşümü göz önüne alınca, kazananlar ve kaybedenlere ilişkin vardığımız sonucu değiştirmemiz mi gerekiyor? Hayır, gerekmiyor. Aksine, en zengin %1 ve %5 diliminde bulunanlara ilişkin vardığımız sonucu bir bakıma daha da vurgulamayı gerektiriyor, zira bu grubun

gelirlerindeki yüzde artışı, mutlak artış rakamlarına dönüştürdüğümüzde durum daha da çarpıcı hale gelmektedir (Görece kazançlara ve mutlak kazançlara ilişkin detaylı açıklama için bkz. Arasöz 1.2). Zengin ülkelerin alt-orta sınıflarına ilişkin vardığımız sonucu da revize etmemize gerek yok, çünkü bu insanlar, pek çoğumuz gibi, görece olarak ne kazandıklarına bakarlar (ki bunun da çok düşük bir düzeyde olduğunu biliyoruz) ve kendi pozisyonlarını diğerleriyle kıyasladıklarında, esasında karşılaştırdıkları, kendilerinin görece kazançları ile en tepedekilerin görece kazançları arasındaki farktır. Son olarak da Asya'nın orta sınıflarına ilişkin vardığımız sonuç da bu durumu değiştirmemektedir, çünkü bu insanlar da öncelikle görece kazançlarına bakarlar ancak, mutlak kazançları ortaya koymamız aynı veriye farklı bir perspektifken bakmamıza olanak tanıyor ve böylece dünyada gelir düzeyleri arasındaki muazzam farkı görmemizi olanaklı kılıyor. Bu aynı zamanda çok önemli bir noktanın da altını çizmektedir. Yeni yükselen piyasa ekonomilerinin orta sınıfı ile (kişi başına geliri yıllık 1,000 dolar ile 2,000 dolar arasında olan insanlar), zengin dünyanın alt-orta sınıfını (Vergi sonrası kişi başına geliri 5,000 dolar ile 10,000 dolar olan insanlar, tüm değerler uluslararası dolar cinsinden ifade edilmiştir.) aynı kefeye koymamamız gerekir.

ARASÖZ 1.2: Gelir Dağılımının Mutlak ve Görece Olarak Ölçülmesi

Dünyadaki muazzam gelir açıklarının altını çizmeye ilaveten gelirdeki görece ve mutlak kazançları ortaya koymanın, öteden beri süregelen gelir ölçümünde mutlak ve görece tartışmalarına da katkısı olacaktır. Esasında çoğunlukla eşitsizlik ölçümlerimiz görecedir, çünkü herkesin gelirinin aynı oranda artması durumunda eşitsizlik de değişmez; fakat herkesin gelirinin mutlak anlamda aynı oranda artması durumunu ele alacak olursak, bunun sonucu aşırı derecede eşitsizlik olacaktır. Bir diğer ifadeyle, gelir yarışına yüz misli önde başlayan bir kimsenin, gelirde aynı oranda artış olması durumunda, geliri de mutlak anlamda yüz misli fazla olacaktır. O halde neden görece eşitsizlik ölçümlerini tercih ediyoruz?

Birincisi, görece gelir ölçümleri muhafazakâr bir yapıdadır, şöyle ki mutlak ölçümler eşitsizlikte bir artış (gelirlerinin hepsinin aynı oranda artması durumu) veya bir azalış (gelirlerin hepsi aynı oranda düşerse) gösterirken, görece gelir ölçümleri gelir eşitsizliğinde bir değişim göstermez. Esasında çok önemli ahlaki ve politik bir konu olan ve hatta kimi zaman çok alevli tartışmalara neden olan eşitsizlik meselesini daha da alevlendirecek bir şekilde yönlendirmek istemeyiz. Dolayısıyla muhafazakâr bir duruşun (politik anlamda değil de ölçüm anlamında) tercih edilmesi daha uygundur.

İkincisi, mutlak ölçümlerin dezavantajlarından birisi de, ortalama gelirdeki her artışın, mutlak değeri de arttırmasıdır: Gelirler arttığında, zengin, orta sınıf ve yoksullar arasındaki mutlak anlamda ölçülen mesafe giderek açılırken, görece gelir farkları aynı kalacaktır. Gelir dağılımını bir balon gibi düşünelim. Balon büyüdükçe, balon üzerinde bulunan noktalar arasındaki mesafeler de büyüyecektir.

Mutlak değerlere odaklanmanın dezavantajı, ortalamadaki her artışın (balonun büyümesinin) eşitsizlik- yanlı* olarak görülmesidir. Bu durumda yoksuldan yana** ve zenginden yana*** büyüme olguları arasındaki önemli farkın ayırdına varamayabiliriz. Mutlak eşitsizlik kriterine göre, örneğin; 1980 sonrası Birleşik Devletler'in eşitsizliklerin artığı bir döneme girmiş olduğunu öne sürmek olanaksız olacaktır (Bölüm 2'de tartıştığımız konu.). 1960'larda Birleşik Devletler çok hızlı bir büyüme performansı gösterdiğinden, muhtemeldir ki bu dönemde sınıflar arasındaki mutlak gelir açıkları da aynı şekilde artmıştır. Dolayısıyla mutlak değişim kriterine göre, Birleşik Devletler'deki eşitsizliğin 1945'te ve hatta daha önceleri başladığını öne sürmek durumunda kalırdık. Oysa eşitsizlik açısından bakıldığında açıktır ki, bu dönemler birbirinden çok farklı dönemlerdir.

Üçüncüsü, eşitsizlik ve gelir artışı esasında aynı olgunun iki farklı tezahürleridir. Bu konu, küresel eşitsizlik çalışmalarında çok belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, dünyadaki vatandaşlar arasında olan toplam eşitsizlikteki değişim, esas olarak her bir ülkenin büyüme hızına bağlıdır. Matematiksel düşünmeyi sevenler açısından eşitsizlik ile büyüme arasındaki benzerliği şöyle ifade edebiliriz: Gelir dağılımında birinci uğrağa**** ortalama gelir diyelim ve gelir dağılımındaki ikinci uğrağa eşitsizlik diyelim (varyans). Bu durumda büyüme birinci uğraktaki görece artış iken, eşitsizlik ikinci momentteki görece artıştır. Esasında iktisadi kalkınmanın (kişi başına gelirdeki görece değişme) başarı veya başarısızlığı değerlendirirken kullandığımız ölçüm ile kaynakların dağılımındaki (eşitsizlikteki görece değişim) başarı veya başarısızlığı değerlendirirken kullandığımız ölçümün birbiriyle ilişkili olması gerekir.

* Pro-inequality (ç.n.)
** Spro-poor (ç.n.)
*** Pro-rich (ç.n.)
**** Moment (ç.n.)

Eşitsizlikte olduğu gibi, ekonomik büyüme durumunda da mutlak değişimlere odaklanırsak, zengin ülkelerdeki büyümenin, büyüme yüzdesi ne denli düşük olursa olsun, her zaman yoksul ülkelerdeki büyümeden, büyümeleri ne denli yüksek olsa da, daha fazla olduğu sonucuna varırız. Örneğin; Birleşik Devletler'in yüzde 1 oranında büyüdüğünü varsayalım, mutlak anlamda bu büyüme kişi başına gelir anlamında 500 dolar artışa tekabül eder ki bu değer, pek çok Afrika ülkesinin kişi başına gelirinden daha yüksektir. O halde örneğin Kongo'nun herhangi bir yılda ekonomik açıdan Birleşik Devletler kadar başarılı olabilmesi için, kişi başına gelirini ikiye katlaması gerekir mi diyeceğiz? Ancak biliyoruz ki tarihte hiçbir topluluk, tek bir yıl içinde böyle bir performans gerçekleştirmemiştir. O halde ekonomik büyümeye ilişkin kullandığımız görecelik mantığı eşitsizlik olgusu için de kullanılmalıdır.

Son bir argüman ise, gelirdeki görece artışların, faydadaki artış ile ilgili olduğudur. Bu durumda kişisel fayda fonksiyonlarının gelire göre logaritmik olduğu varsayımını kabul ediyoruz demektir: Yani geliri 10,00 dolar olan bir insanın, geliri 1,000 dolar olan insanla benzer fayda veya refah düzeyini hissedebilmesi için, zenginin gelirindeki artışın da on misli olması gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle 1 doların zengin bir insana sağladığı fayda, yoksul birisine sağladığı faydadan çok daha düşüktür. Bunun doğru bir varsayım olduğunu kabul ediyorsak, *büyüme etki eğrisinden** elde edilen verileri de fayda değişimleri olarak yorumlayabiliriz: Yani, küresel gelir dağılımının ortasında bulunanların gelirindeki yüzde 80'lik artışın buradaki insanlara sağladığı fayda, zengin ülkelerin alt-orta sınıfındaki insanların reel gelirlerindeki yüzde 5 ile 10'luk artışın sağladığı faydadan daha yüksektir (zengin ülkelerin alt-orta sınıfının gelirindeki mutlak artış daha fazla olsa bile). Sonuç olarak, ölçümlerde, görece gelir değişimlerinin mutlak gelir değişimlerine göre daha akla yatkın olduğunu söyleyebiliriz.

* Growth incidence curve (ç.n.)

Şekil 1.1 (gelirde görece kazançlar) ile Şekil 1.2'nin (gelirde mutlak kazançlar) kıyaslanması, küreselleşmenin yol açtığı değişimlere ilişkin analizimizde sıklıkla karşılaşacağımız önemli bir özelliğe işaret etmektedir: Etkisi tamamen pozitif veya tamamen negatif olan veya herkes üzerindeki etkinin kesin olduğu bir değişime rastlamamız hemen hemen olanaklı değil. Bu durumda gördüğümüz gibi yükselen piyasa ekonomilerinin orta sınıflarının elde ettiği görece gelir kazançlarındaki önemli artış her zaman mutlak anlamda gelir kazançlarına tekabül etmemektedir. Dramatik ekonomik gelişmeler doğaları gereği, çeşitli ülkeleri ve grupları farklı şekillerde etkilemektedir, öyle ki genel olarak çok olumlu gördüğümüz bir değişim, başka insanları olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Ben bu kitapta esas olarak küreselleşmenin bu çelişkili doğasını açığa çıkarmayı umuyorum. Okuyucunun, küreselleşmenin hem iyi hem de kötü bir güç olduğunun farkında olması gerekiyor. Bir diğer ifadeyle, okuyucunun, küreselleşmenin olumlu bir yönünü okurken, bu olumlu etkinin arkasında hangi olumsuz etkilerin olduğunu her zaman aklının bir tarafında tutması gerekir. Küreselleşmeye ilişkin tüm iyi şeylere ve tüm kötü şeylere ilişkin anlayışımız ve bunlara yüklediğimiz subjektif ağırlık, nihai analizde küreselleşmeye ilişkin nasıl hissettiğimizi belirleyecektir. Gerek küreselleşmenin bu değişken doğası gerekse bizlerin etkilere yüklediğimiz farklı ağırlıklardan dolayı –hem inandığımız değerler farklı olduğundan hem de kendimiz veya önemsediğimiz insanlar küreselleşmeden olumlu ya da olumsuz şekilde etkilendiklerinden– küreselleşmenin etkilerine ilişkin ortak bir yargının oluşması sonsuza değin olanaklı gözükmekte.

Finansal Krizin Etkileri

Şimdiye değin 1998-2008 arasında meydana gelen değişimleri tartıştık, çünkü bunlar hem "yükselen küreselleşmenin" etkilerini en iyi şekilde temsil ediyordu hem de bu döneme ilişkin veriler iyi organize olmuş ve karşılaştırmaya uygundu. Şimdi elimizde 2008-2011'e ilişkin veri ve bilgiler mevcut. Pek çok açıdan bu kısa dönem –finansal krizin hemen ardından gelen yıllar– yukarıda tanımlanan küreselleşme eğilimlerinin devam ettiği, hatta daha da hızlandığı bir döneme tekabül ediyor; bir sapmanın ardından, süreç aynen devam ediyor.

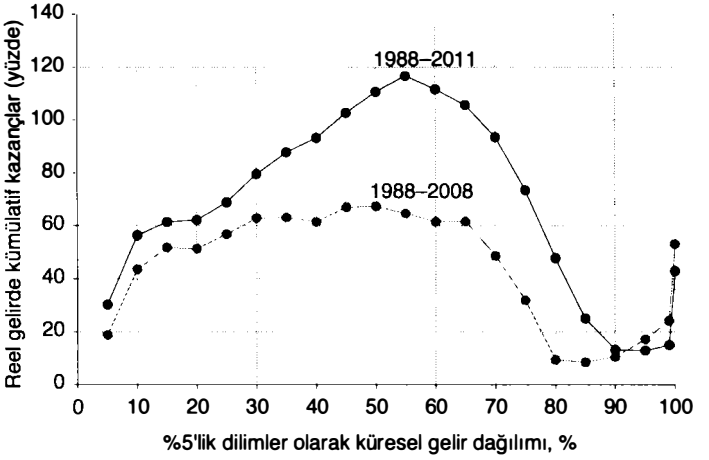
2008-2011'de daha da güçlü bir hale gelen eğilim, geçen yirmi yıllık dönemde olduğu gibi ve Çin'in yüksek büyüme hızına bağlı olarak, küresel orta sınıfın artan büyümesidir. 2008-2011 döneminde, Çin'de kentli orta sınıfının gelirinin ikiye katlanması ve kırsal gelirin yüzde 80 artması sonucu, küresel büyüme yansıma eğrisinin orta dilimine denk gelen kısım, 1988-2008 noktasının epey üstüne çıkmıştır. Dolayısıyla küresel orta sınıfın büyümesi daha görünür ve sağlam hale gelmiştir (Bkz. Şekil 1.3).

Diğer yandan, zengin dünyada büyümenin yokluğunun anlamı, yalnızca bu ülkelerdeki alt-orta sınıfın gelirlerinin durağanlığı değil, aynı zamanda bu durağanlığın tepeye doğru meyletmesidir. Orada da hiçbir büyüme gerçekleşmemiştir. Bundan ötürü C noktası 2008'deki düzeyinde kalmıştır (Şekil 1.1. ile 1.3'ü kıyaslayınız.)[10].

Finansal krizin küresel gelir dağılımını etkilemiş olması şaşırtıcı değildir. Belirsiz olan, bu krizin küresel ekonominin tarihinde temsil ettiği kırılmanın ne kadar önemli olduğudur. Birincisi, küreselleşme teriminin pek de doğru bir terim olmadığına dikkat çekmek gerek, çünkü yavaşlama (resesyon) ilk önce sadece zengin ekonomileri etkilemiştir.

Bunu, Atlantik ekonomilerinin resesyonu olarak ifade etmek daha doğru olur. İkincisi, ülkeler düzeyinde, gelirlerdeki uzun dönemli gelişme, yani Asya'nın lehine, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın aleyhine ekonomik faaliyetlerin yeniden dengelenmesi kesintiye uğramamış ancak, bu krizle birlikte güçlenerek devam etmiştir.

ŞEKİL 1.3: Küresel gelir düzeylerine göre, reel kişi başına gelirdeki görece artışlar 1988-2008 ve 1988-2011

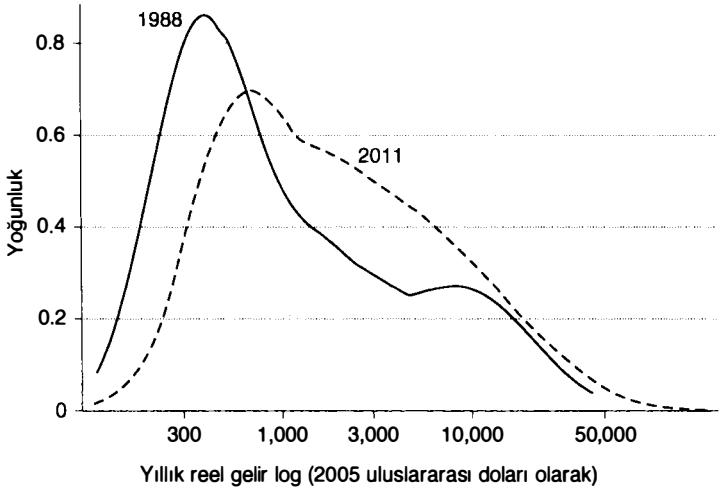

Bu grafik iki farklı zaman periyodunda, küresel gelir dağılımının farklı noktalarındaki grupların reel kişi başına gelirlerindeki (2011 uluslararası dolar cinsinden hesaplanan) görece (yüzdelik) artışları göstermektedir. Dönemler 1988-2008 (Şekil 1.1'deki grafiği tekrarladık ancak, burada 2005 yerine 2011 uluslararası doları cinsinden hesapladık.) ve 1988-2011'dir. Şekilde, küresel gelir dağılımının orta diliminde yüksek kazançların devam etmekte olduğunu ancak, en tepedeki küresel %1'in kazancında bir yavaşlama olduğunu görüyoruz. Veri kaynağı: Lakner ve Milanovic (2015) ve yazarın kendi verileri.

Dolayısıyla bu kriz var olan eğilimde bir kırılmayı değil, tam aksini temsil etmektedir: Var olan eğilim daha da güçlenmiştir. Üçüncüsü, bu yeninden dengelenmenin dünya çapında kişisel gelir dağılımı üzerinde başka bir etkisi daha olmuştur; küresel gelir dağılımı eğrisinin şekli değişmiştir. Eskiden var olan ikiz tepeli şekil (yani düşük gelir dilimlerinde pek çok insanın olduğu, orta dilimlerde pek kimsenin olmadığı ve nihai olarak yüksek gelir dilimlerinde çok insanın bulunduğu), orta dilimlerde çok sayıda insanın biriktiği ve adeta tek bir ülkedeki gelir dağılımı eğrisini andıran bir şekle doğru dönüşmektedir. Elbette bu noktadan hâlâ oldukça uzaktayız ancak, 1988'e göre 2011'de (veya bugün) bu noktaya çok daha yakınız. Bu eğilim de kriz boyunca güçlenmiştir.

1988 ve 2011 yıllarında, gelir düzeylerine göre dünya nüfusunun dağılımını gösteren Şekil 1.4'te küresel orta sınıfın yükselişini ve 1988'de iki kamburlu olan küresel gelir dağılımı şeklinin, 2011'de yataylaştığını açık bir şekilde görmekteyiz. Diğer yandan, insanların yaşadıkları ülkelerin ortalama gelirlerine göre (kişi başına milli gelir) dünya nüfusunun dağılımına bakıldığında (Şekil 1.5), bu dağılımı karakterize eden esas özelliğin, hâlâ "orta bölümde boşluğun" bulunmasıdır. Bu iki şekil arasındaki kontrast şu durumu aydınlatmaktadır; Hindistan, Endonezya ve daha az olmak üzere Çin, ortalama gelire göre hâlâ yoksul ülkelerdir; fakat buralardaki gelir dağılımı yeteri kadar yaygınlaştığı için, daha önceden iki tepeli olan eğrinin arasında kalan boşluğu, giderek artan sayıda insan doldurmaktadır.

ŞEKİL 1.4: Reel kişi başına gelire göre dünya nüfusunun dağılımı, 1988-2011

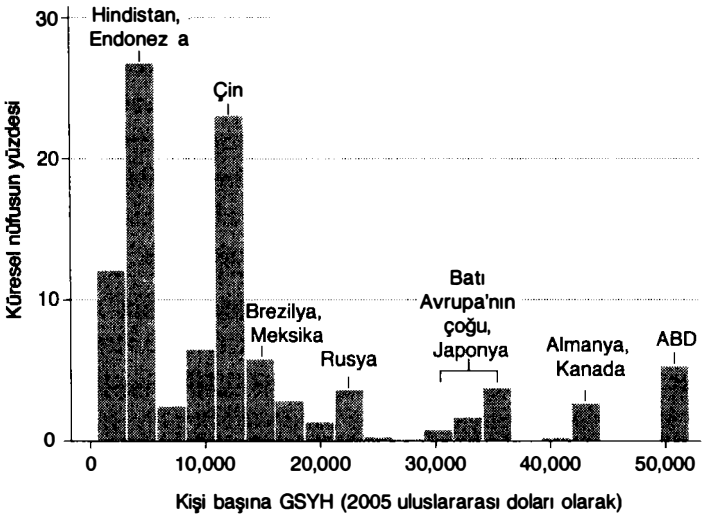

Bu grafik, dünya nüfusunun reel hanehalkı kişi başına gelirine göre (uluslararası dolar cinsinden ölçülen) dağılımını, hanehalkı anketlerinden elde edilen verilere dayanarak ve 1988 ile 2011 yılları için göstermektedir. Her iki grafiğin altında kalan alan, sırasıyla 1988 ve 2011 yıllarındaki toplam dünya nüfusuna eşittir. 1988-2011 döneminde, orta gelir düzeyindeki insanların ("küresel orta sınıf'ın"), oranının genişlediğini görüyoruz. Grafiğe göre, bu, küresel orta sınıfın Batı standartlarına göre hâlâ görece olarak yoksul olduğunu göstermektedir. Veri kaynağı: Laknerve Milanovic (2015) ve yazarın kendi verileri.

Çin'deki gelirlerin gelişimi küresel değişimi iyi bir şekilde yansıtmaktadır, çünkü Çin'in ekonomik büyümesi çok daha hızlı olmuş ve önemli sayıda insanı kapsamıştır. 2011 hanehalkı anket verilerine göre kentsel Çin'in medyan geliri ilk kez pek çok Avrupa Birliği (AB) ülkesindeki medyan geliri yakaladı, hatta aştı. Kırsal Çin'de bugün medyan gelir (satın alma gücü paritesi açısından) Romanya, Letonya ve Litvanya'dan daha yüksektir. 2013'te Çin'in kişi başına geliri AB'nin en yoksul ülkelerinden (Romanya ve Bulgaristan) hâlâ daha düşük olmakla

birlikte, açık yüzde 30'dan daha düşüktür ve öteden beri devam eden hızlı ekonomik büyüme devam ederse, Çin'in kişi başına geliri bu yoksul AB ülkeleri düzeyine çıkacaktır.[11]

ŞEKİL 1.5: Dünya nüfusunun, insanların yaşadıkları ülkelerin reel kişi başına GSYH'ye göre dağılımı (2013 yılı)

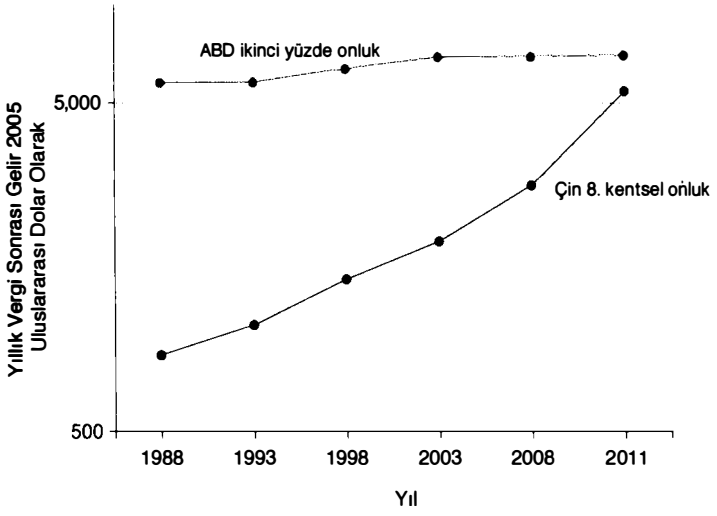

Yukarıdaki grafik, insanları, elde ettikleri fiili kişi başına gelire (Şekil 1.4'deki gibi) değil de yaşadıkları ülkenin ortalama gelirine göre sınıflandırsaydık, dünya nüfusunun nasıl dağılacağını göstermektedir. Belli seçili ülkeler grafikte ele alınmıştır. Grafikte, "ortalama" gelir düzeyindeki ülkelerde, görece olarak az sayıda insanın yaşadığını görüyoruz. Veri kaynağı: World Bank, World Development Indicators data set (WDI), https://data.worldbank.org/products/wdi Eylül 2014, hesaplanmıştır.

Bu çığır açan bir değişimdir, çünkü her ne kadar Orta Çağlardan beri Romanya, Bulgaristan ve Balkanlar, Avrupa'nın en yoksul bölgeleri olmuşsa da, on dokuzuncu yüzyıl sonunda gelirleri Çin'in iki katıydı.[12] Buna ilaveten Çin'in merkez AB ülkelerine kıyasla çok daha hızlı büyüyeceği beklendiğinden, büyüme hızı azalsa bile, Çin'in medyan geliri önümüzdeki otuz yıl içinde Avrupa'nın ortalamasını yakalayacak gibi gözüküyor.[13] Tarihi olarak çok kısa bir dönemde gerçekleşen bu olgu adeta şansların geri dönmesidir veya başka bir ifadeyle Avrasya coğrafyasında geçmiş yüzyıllarda süregelen iktisadi faaliyetleri karakterize eden dağılım desenine yeniden bir dönüştür: Yüksek gelirli iki kıyı bölgesi; Atlantik kıyısı (Batı Avrupa), Pasifik kıyısı (Çin) ve düşük gelirli Avrasya hinterlandı. Avrupa yarımadasının ayrıcalıklı konumu sona ermektedir.[14]

Geçtiğimiz son on yıllarda, gelir dağılımında meydana gelen değişime farklı bir açıdan bakmak için, Birleşik Devletler'in alt gelir grubundaki insanlarının ortalama gelirleri ile Çin kentlerinde yaşayan görece daha yüksek gelir gruplarındaki insanların ortalama gelirlerini kıyaslayabiliriz (Şekil 1.6). Birleşik Devletler tamamen kentleştiği için fiili olarak burada Birleşik Devletler kentleri ile Çin kentlerini kıyaslamaktayız. 1988-2011 arasındaki Çin'in Birleşik Devletler'i yakalamış olması çok açık bir şekilde görülmektedir. Reel gelirlerdeki açık önceden 6.5'e 1 iken, bugün 1.3'e 1 şeklinde azalmıştır (Gelirlerdeki bu yakınsama Birleşik Devletler ve Çin'in farklı bölgelerine bakılarak da gösterilebilir ancak, örnekte Çin'in Birleşik Devletler'i yakalaması çok bariz bir şekilde gözükmektedir. İki gelir neredeyse aynı düzeye gelmiştir. Birleşik Devletler gelir dağılımının daha üst gelir dilimlerini kullanmış olsaydık gelir açıklarının çok büyük olacağını görecektik.). Diğer yandan iki ülkede kişi başına hanehalkı gelirlerindeki açıkların kapanması aynı zamanda reel ücret açıklarının da azalmasına eşlik etmektedir.

ŞEKİL 1.6: Çin ve Birleşik Devletler'in gelirlerinin yakınsaması, 1988-2011

Bu grafik, ABD'de ikinci yüzde onluk dilimde bulunan insanların ve Çin'de sekizinci onluk dilimde bulunan kentli insanların, 1988 ve 2011 yılları arasında, yıllık hanehalkı kişi başına vergi öncesi reel gelirindeki (2005 yılı uluslararası dolar cinsinden) değişimi göstermektedir (hanehalkı araştırma verilerine dayanarak). Her ne kadar 2011'de ABD'nin ikinci yüzde onluk dilimindeki insanlar (bunlar ülke içinde görece yoksul insanlardır), Çin'in sekizinci onluk dilimindekilere göre daha iyi durumda olsalar da, bu iki grup arasındaki gelir açığı zaman içinde azalmaktadır. Veri kaynağı: Yazarın verileri.

En Zengin Küresel Yüzde 1

Görmüş olduğumuz gibi, küresel gelir dağılımının en üst yüzde 1 dilimindekiler, 1988-2008 arasında büyük kazançlar elde etmişler ancak, 2008-2011 arasında bu şansları kararmıştır. Bunun nedeni gayet basittir: Küresel en tepedeki yüzde 1 dilimindekilerin büyük bir kısmı zengin ülkelerdeki gelir dağılımının en üst dilimdeki insanlardır (Örneğin; Birleşik Devletler'in en zengin yüzde 12'si küresel en yüksek yüzde 1 dilimindedir.) ve bu insanların gelirlerindeki artış, finansal

krize bağlı olarak ya yavaşlamış ya da tamamen durmuştur. Gerek faizlerdeki olağan üstü artışa gerekse dünyanın en zenginlerinin gelirlerine ne olduğuna ilişkin özellikle de Birleşik Devletler'deki kaygı ve ilgiye karşın, bu kesimin gelirlerindeki yavaşlama ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir; fakat en zenginlerin gelirleri üzerindeki müthiş faiz getirileri ile gelirdeki büyümenin yavaşlaması arasındaki çelişkiyi açıklamanın bir yolu da kriz süresince zengin ülkelerde gelirlerin çoğu azalmış olmasına rağmen, en tepedekilerin gelirinin ya sabit kalmış ya da daha az azalmış olmasıdır. Her ne kadar sabit kalmak "iyi" gözükse de (veya diğer zengin ülkelerdeki insanların bakış açısından belki de "adaletsiz"), bu durum küresel en tepedeki yüzde 1 açısından yeteri kadar iyi olmamıştır, çünkü kriz öncesi küresel medyan gelirine kıyasla yüksek pozisyonlarını koruyamamışlardır. Bunun nedeni küresel düzeyde gerek medyan, gerekse ortalama gelirin artmaya devam etmiş olmasıdır.

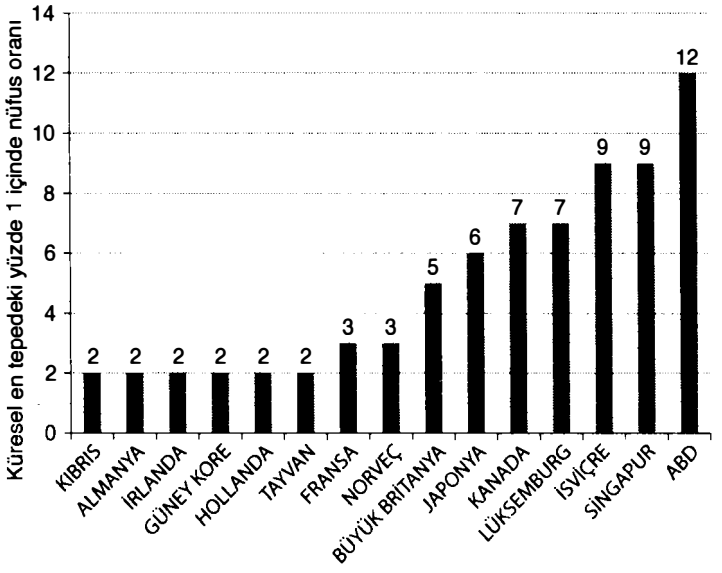
Küresel en tepedeki yüzde 1 dilimin son yıllardaki yavaş büyümesi ile eşitsizliğe ilişkin yaygın kaygılar arasındaki karşıtlığın bir başka nedeni de, en tepedeki büyümenin, eskisine oranla giderek süper zenginlerin elinde yoğunlaşmış olmasıdır. Esasında, "Kriz süresince kazanmaya devam edenler kimlerdir?" sorusuna odaklanmak istiyorsak, küresel en zengin yüzde 1'e değil, (Bu dilimdekiler aşağı yukarı 70 milyon kişi olup neredeyse Fransa'nın nüfusu kadardır.) süper zengin bireylerden oluşan çok daha dar bir gruba odaklanmalıyız. Bu süper zengin insanların sayısı giderek azalmakta ve bunlar bizim hanehalkı anketlerimizde gözükmemektedir.[15] Bundan sonraki bölümde tamamen farklı bir veri kaynağı kullanarak, yani *Forbes*'in milyarderler listesini kullanarak bu insanlara değineceğiz. 2013 yılında bu liste 1,500 kişiden oluşuyordu ve aileleri ile birlikte bu insanlar dünya nüfusunun yüzde birinin yüzde birinin yüzde birini oluşturmaktadır.

Önce hanehalkı anketlerinde temsil edildiği şekliyle küresel en tepedeki yüzde 1'e bakalım. Şekil 1.7 küresel en zengin yüzde 1 diliminde olup, kendi nüfuslarının yüzde 1'den fazlasını kapsayan ülkeleri göstermekte. Birleşik Devletler'in burada gayet güzel temsil edildiğini zaten görmüştük. Birleşik Devletler'in nüfusunun yüzde 12'si küresel en yüksek yüzde 1 içindedir ve bunlar en yüksek yüzde 1'in neredeyse yarısını oluşturur. Japonya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi gelişmiş ekonomilerin nüfuslarının yüzde 3 ile yüzde 7'si küresel en yüksek yüzde 1 içindedir. Almanya'nın payı ise yüzde 2'dir. Grafikte gösterilmeyen Brezilya, Rusya ve Güney Afrika'nın nüfuslarının yüzde 1'i de küresel en yüksek yüzde 1 dilimindedir ancak, Çin ve Hindistan'ın nüfuslarının yüzde 1'den daha azı küresel en yüksek yüzde 1 dilimindedir. Dolayısıyla küresel en yüksek yüzde 1 diliminde ağırlıklı olarak eski zengin ülkeler bulunmaktadır: Küresel gelir dağılımında Çin'in yukarı doğru yükselişi henüz yeterli sayıdaki insana yansımamış ve en tepedeki zirveye ulaşamamıştır.[16]

2008 yılında küresel en yüksek yüzde 1'in gelirdeki payı yüzde 15.7 idi. Bu rakam bunların *küresel* harcanabilir gelirdeki paylarını temsil etmektedir. Bunu, Dünya En Yüksek Gelirleri Veri Tabanı'nda* yayımlanan ulusal en yüksek yüzde 1'in payları ile mukayese edebiliriz; fakat burada dikkat edilmesi gereken husus WTID'nin yayımladığı gelirler transfer ve vergi öncesi olup mali birimler arasındadır. Oysa burada sözünü ettiğimiz gelirler vergi sonrası ve bireyler arası hesaplanmıştır (Mali veriler küresel düzeyde en tepedeki yüzde 1'in payını ölçmek için kullanılamaz, çünkü mali veriler çok küçük bir ülke grubu için mevcuttur.).[17]

* World Top Incomes Database, WTID (ç.n.)

ŞEKİL 1.7: En tepedeki küresel %1 dilimindeki ulusal nüfus oranları (2008)

Bu grafik, nüfuslarının %1'den fazlasının, küresel en zengin %1 dilimi içinde bulunan ülkeleri göstermektedir. Amerikalıların en zengin %12'sinin, küresel en zengin diliminde olduğu görülmektedir. Veri Kaynağı: Lakner ve Milanovic (2013).

İki veri kaynağı arasındaki en büyük fark, WTID'nin, hanehalkı anketlerinde kullanılan vergi sonrası harcanabilir geliri değil de piyasa, yani vergi ve transferler öncesi gelirleri kullanmasıdır. Hanehalkı gelirleri yerine piyasa gelirleri açısından en tepedeki yüzde 1'in payı her zaman daha yüksek olacaktır, çünkü devletin geliri yeniden dağıtmasının, gelir dağılımını düzeltici etkisi vardır. Örneğin; 2010'da Birleşik Devletler'de hükümet transferleri ve dolaylı vergiler yoluyla yapılan yeniden dağıtım, en tepedeki yüzde 1'in toplam piyasa geliri (veya vergi öncesi) içindeki yüzde 9,4 olan payını, toplam harcanabilir gelirde yüzde 7'nin altına düşürmüştür[18]. (Burada belirtmekte fayda var; vergi öncesi gelirlere göre en tepedeki

yüzde 1 diliminde bulunan insanlar, harcanabilir gelire göre, yani vergi sonrası gelire göre en tepedeki yüzde 1 içindeki kişilerle her zaman zorunlu olarak aynı insanlar değildir.) Birleşik Devletler'i örnek olarak alırsak, dünya geliri içinde küresel en tepedeki yüzde 1'in payı, Birleşik Devletler'deki toplam gelir içinde en tepedeki yüzde 1'in payının iki mislinden daha fazladır (15.7'ye karşı 7'den az). Bu durum bize, küresel düzeyde tepede gelir yoğunlaşmasının ne denli yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer yandan bu konuda daha detaylı bir görüş, *Forbes*'in yıllık milyonerler listesinde verilmektedir.

Dikkat edileceği gibi *Forbes* listesindeki milyarderleri tartışırken önemli bir metodolojik hamle yapıyoruz. Şimdiye değin yaptığımız gibi, yıllık akış değişkenler olan gelirlere veya tüketime bakacağımıza, bir stok değişken olarak servete bakıyoruz (Zamanın belli bir noktasında ölçülür.). Servet, yıllar içinde tasarruf birikimlerden, yatırımlardan elde edilen getirilerden ve miras sonucu aktarılan servetten elde edilmiştir. Servet eşitsizliği, neredeyse tüm ülkelerde gelir veya tüketim eşitsizliğinden daha yüksektir. Aşırı servet sahibi olan çok küçük bir azınlığın olmasının yanı sıra –gelecek bölümde bu olguya odaklanıyoruz- gelişmiş ülkelerde bile (örneğin Birleşik Devletler ve Almanya'da) nüfusun dörtte birinin veya üçte birinin ya negatif ya da sıfır net serveti vardır.[19] Diğer yandan bu ülkelerde çok az sayıda insanın geliri sıfıra yakındır veya tüketimi sıfır olan hiç kimse yoktur. Dolayısıyla, sadece sezgiyle bile görebiliriz ki gelir veya tüketim dağılımına göre servet dağılımı çok daha adaletsizdir ve servet eşitsizliğiyle gelir eşitsizliğin karşılaştırılmasında dikkatli olunması gerekir.[20] Süper zenginlere ilişkin servet verisi, en tepedeki yüzde 1 dilimine ait gelir verisinden daha iyi kalitede olduğu için (ve bir noktaya kadar daha çarpıcı olduğundan), bu zenginlerin pozisyonlarını ortaya koyarken gelir veya tüketim verisinden ziyade servet verisini kullandık.[21]

Küresel düzeyde gelir ile servet dağılımı arasındaki farkı görebilmek için küresel en tepedeki yüzde 1 diliminin gelir ve servet payı tahminlerini gösteren Tablo 1.1'e bakalım. Gelir açısından üç tahminimiz mevcut: Birincisi sadece hanehalkı anketlerine dayalı olarak elde edilen muhafazakâr veri ki bu (Arasöz 1'de tartışıldığı gibi) en zengin insanları dışarıda bırakmakta, dolayısıyla en tepedeki yüzde 1'in payını daha az göstermekte; ikincisi, birincideki sorunu düzeltmek için yapılan uyarlanmış veriler ve üçüncüsü gizli küresel serveti (vergi cennetlerinde tutulan varlıklar)[22] de dâhil ettiğimiz tahmin. Üçüncü tahmin için esasında varlıkların getirisi olarak oldukça yüksek bir getiri oranı varsayıyoruz ve bu gizli varlıkların yaklaşık hepsinin en tepedeki yüzde 1 dilimine ait olduğunu kabul ediyoruz.[23] 2010 yılında, birinci senaryoya göre en zengin yüzde 1 grubundaki insanların gelirden aldıkları pay yüzde 15.7 değerinden, en zenginleri de dâhil edildiği ikinci senaryoda yüzde 28'e ve gizli servetlerden elde edilen gelirin de dâhil edilmesiyle uyarlanmış olan üçüncü senaryoda yüzde 29'a yükselmektedir;

TABLO 1.1: Küresel gelir ve servette en üst %1'in payı

Gelir veya servet payı tahminleri	*2000 civarında*	*2010 civarında*
Küresel gelirde en üst %1'in payı, hanehalkı anketlerine göre	14.5	15.7
Küresel gelirde en üst %1'in payı, hanehalkı anketlerine göre ve eksik raporlamaların ilavesi ile düzenlenmiş olarak	29	28
Küresel gelirde en üst %1 payı; hanehalkı anketlerine göre ve hem raporlanmamış hem de gizli servetlerin ilavesi ile düzenlenmiş olarak	-	29
Toplam küresel servet içinde en üst %1 payı	32	46

fakat en tepedeki yüzde 1'in gelir paylarına ilişkin bu değerler, Credit Suisse Research Institute* tarafından 2013'te yapılmış olan en tepedeki yüzde 1 diliminin toplam servet içindeki payları olan yüzde 46'nın çok altındadır. Aşağı yukarı 2000-2010 arası en tepedeki küresel yüzde 1'in gelirdeki payı ya sabit kalmış ya da çok az artmışken, küresel servetten aldıkları pay yükselmiştir.

Dolayısıyla gelirdeki gelişme ile servet birikimindeki gelişme arasında bir sapma gözlenmektedir. İsviçre Kredi Araştırma Enstitüsüne (2014) göre küresel servetteki artan yoğunlaşmanın nedeni, 2010 sonrası dünya hisse senedi piyasalarında gerçekleşen çok yüksek performans ve buna bağlı olarak zenginlerin elde ettikleri yüksek getiri oranlarıdır. Gelir ve servet yoğunlaşmaları arasındaki bu sapma, son otuz yılda küresel gelir dağılımının orta diliminde bulunanların önemli gelir artışı elde etmiş olmaları olgusu ile uyumlu gözükmektedir. Bu dilimdekilerin gelirlerindeki artış en tepedeki yüzde 1'in gelir payındaki artışı, çok az da olsa aşağı çekmiş olabilir ancak, şurası bir gerçek ki küresel orta dilimde bulunan insanların ki bunlar hâlâ yoksul olan insanlardır, ellerinde servete ilişkin varlıkların bulunması pek de olası değildir. Sonuç olarak, zaten çok az miktarda olan varlık artışlarının, küresel yüzde 1'in servetlerindeki artışa ve dolayısıyla servet paylarına olumsuz bir etki yapması beklenemez.

Gerçek Küresel Plütokratlar: Milyarderler

Forbes milyarderler listesinde, 2013 yılında dünyada net varlığı 1 milyar dolar veya üstü olan kişilerin sayısı 1,426'dır.[24] Bu çok küçük ayrıcalıklı grup aileleriyle birlikte küresel gelir dağılımında en tepedeki yüzde 1'in yüzde birinin yüzde birini temsil eder. Bu grubun toplam varlık değerinin 5.4 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. 2013 yılı İsviçre Kredi Raporu'na

* İsviçre Kredi Araştırma Enstitüsü (ç.n.)

(s. 5, Tablo 1) göre dünyadaki toplam servetin 241 trilyon dolar olduğu tahmin edilmiştir. Bunun anlamı, bu süper zengin azınlık, aileleriyle birlikte dünyadaki toplam servetin aşağı yukarı yüzde 2'sini kontrol etmektedir. Bir diğer ifadeyle bu azınlık, tüm Afrika kıtasında bulunan servetin iki katından fazlasına sahiptir.

ARASÖZ 1.3: Bir Milyar Ne Kadardır?

Bir milyar gibi bir rakamın ne anlama geldiğini anlamak pek de kolay değil. Bir milyar dolar, gezegendeki herkesin günlük harcamasından o denli uzak ki, bu miktarın ne demek olduğunu kolay anlayamıyoruz. Şu şekilde düşünürsek konuyu anlaşılır kılabiliriz: Varsayalım ki iyi bir melek size her dakikada bir dolar vermektedir. Acaba 1 milyon doları veya 1 miyar doları toplamanız için ne kadar zaman gerekir? Birincisi için 11.4 güne ihtiyaç varken, ikinci için, yani 1 milyar toplamak için neredeyse 33 yıl gerekir. Veyahut konuya tüketim açısından bakalım. Size 1 milyon dolar veya 1 milyar dolar miras kalması gibi iki durumu ele alalım ve siz bu mirasın her gün 1,000 dolarını harcıyorsunuz. Birinci durumda mirasın hepsini tüketmek için 3 yıldan az bir zaman gerekirken, ikinci durumda 2.700 sene gerekir (Yani Homeros'un İlyada'sını bizden ayıran süreden daha da uzun bir sürenin geçmesi gerekir.) veya uyuşturucu tüccarları açısından konuya bakalım. 1 milyon doları, 100 dolarlık banknotlar halinde taşımak için orta boy bir valiz yeterli olacaktır. Oysa 1 milyar doları aynı şekilde taşımak için en az 1.000 adet orta boy valiz gerekir. Büyük bir valiz kullanılsa bile en az 500 adet valiz gerekir ki, bu kadar valizle birlikte dolaşmak fazla dikkat çekeceğinden bu pek de uygun bir yol olmazdı.

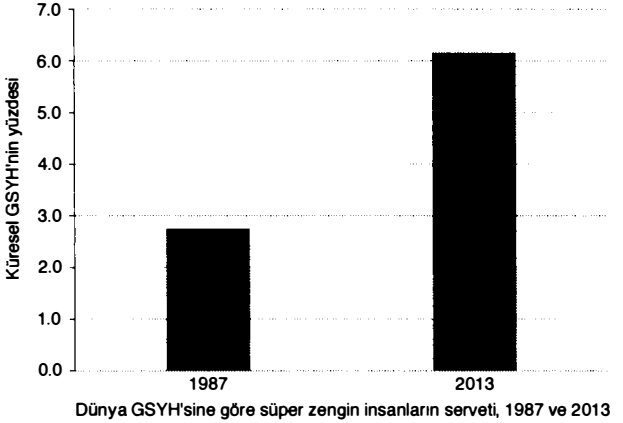
Küreselleşme sürecinde süper zenginlerin servetleri ne kadar değişti? *Forbes*'in yıllık listelerine bakarak bu sorumuza yanıt verebiliriz ancak, bu listelerde dikkat edilmesi gereken konu, listelerde kullanılan servet eşiği çizgisinin, enflasyonla birlikte reel olarak azalan mutlak bir servet düzeyini referans almasıdır. Dolayısıyla süper zengin insanların sayısında kaydedilen artış bir bakıma yapaydır, çünkü reel eşik, düşük tutulmuştur. Metodolojik olarak bu servet çizgisi, yoksulluk çizgisi ile benzerdir: Prensip olarak yoksulluk çizgisini (servet çizgisini) reel olarak saptarız ve bu çizginin altında veya üstünde kalan insanların sayısına veya toplam nüfustaki paylarına bakarız. Çoğunlukla yoksulluk çizgilerinde rutin olarak yaptığımız budur. Burada servet çizgisi için aynı yöntemi kullanıyoruz. Servet çizgisini reel olarak belirlerken, Birleşik Devletler tüketici fiyat endeksini (TÜFE) kullanıyoruz. Ortaya çıkan durum şudur; *Forbes'in* küresel servet listelerini yayımlamaya başlamış olduğu 1987 yılında, 1 milyar dolar olarak belirlenen servet çizgisi, 2013 yılındaki 2 milyar dolarlık servet çizgisine eşdeğerdir (Bu süre içinde Birleşik Devletler fiyat endeksi tam olarak iki misli artmıştır.). Dolayısıyla bu reel servet çizgisinin üzerindeki (1987 fiyatlarıyla 1 milyar dolar) insanları süper zengin olarak tanımlayabiliriz.

1992 yılına kadar Forbes iki ayrı liste yayımladı. Bunlardan birisi en zengin dört yüz Amerikalı listesi (1982 yılında başladı), diğeri ise küresel milyarderler listesidir (1987'de başladı). 1987 yılında Birleşik Devletler'de 49 tane milyarder ve dünyanın geri kalanında 96 tane milyarder vardı (Dolayısıyla dünyada toplam 145 milyarder vardı.). *Forbes* bu insanların toplam servetini ölçmedi ancak, bu servetin aşağı yukarı 450 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.[25] Biz, 1987'deki bu iki sayıyı (yani 145 süper zengin insan ve 450 milyar dolar), 2013 yılındaki bi-milyarderlerin (bi-milyarder denilen net serveti 2 milyar doların üstünde olan insanlar) sayısı ve servetiyle kıyaslayacağız. Bu iki veri (1987 ve 2013) bizim çalışmamızdaki hanehalkı anketlerini kapsayan tarihle neredeyse aynı döneme denk gelmektedir (1988-2011) ve dolayısıyla gerek gelir gerekse servetteki değişimleri gözlemek için uygundur.

2013 yılında, serveti 2 milyarın üzerinde olan bi-milyarderin sayısı 735 kişidir ve bunların toplam servetleri 4.5 trilyon dolara çıkmıştır (1987 fiyatlarıyla 2.25 trilyon dolar). Dolayısıyla bu dönemde süper zengin insanların gerek sayısı gerekse reel olarak toplam servetleri, 5 misli artmıştır (yani 0.45 trilyon dolardan 2.25 trilyon dolara). Bu kaba hesabın açık olarak gösterdiği durum, milyarderlerin kişi başına servetlerinin reel anlamda artmamış olduğudur. Süper zenginlerin ortalama servetleri hem 1997'de hem de 2013'te 3 milyar dolar civarındadır (1980 Birleşik Devletler fiyatlarıyla). Günümüzde, 1980'lerin sonuna kıyasla çok daha fazla sayıda süper zengin insan mevcuttur.

Bu arada, dünya GSYH'si reel olarak 2.25 misli artmıştır; yani bu artış, süper zenginlerin reel servet artışlarının çok daha altındadır. Sonuç olarak süper zenginlerin, dünya GSYH'sindeki payı yüzde 3'ten yüzde 6'ya çıkarak iki mislinden fazla artmıştır.[26]

ŞEKİL 1.8: Dünya GSYH'sine göre süper zengin bireylerin servetleri, 1987

Bu grafik süper zengin bireylerin toplam servetini, küresel GSYH içindeki pay olarak göstermektedir. Süper zenginler, net varlıkları 1987 Birleşik Devletler fiyatlarıyla 1 milyar dolar (2 milyar dolara eşittir, 2013 UBD fiyatlarıyla) olan insanlar olarak tanımlanmıştır. 1987 ile 2013 arasında, servetlerinin, küresel GSYH'ye göre artmış olduğunu görmekteyiz. Veri kaynağı: Çeşitli Forbes listelerinden yazarın kendi hesaplamaları.

Bu değerler bize küresel plütokratların yükselişini açıkça göstermektedir: Çok az sayıda olsalar da sayıları beş misli artmış ve küresel GSYH cinsinden ölçülen toplam servetleri iki mislinden fazla artmıştır. Süper zenginlerin söz konusu bu büyümesi ve aynı zamanda küresel orta sınıfın da gelişmesi, 1980 sonlarından itibaren başlayan küreselleşme dönemine damgasını vuran en önemli iki olgudur denilebilir. Bu iki olgunun -bunlardan birisinin ümit verici, diğerinin kaygı verici olduğu söylenebilir- gelecek on yıllar içinde ne anlama geleceği konusu Bölüm 4'te incelenecektir ancak, öncelikle şimdiye değin çok az değindiğimiz bir konuyu ele almamız gerekiyor: Ülkeler içindeki gelir adaletsizlikleri ve bunların uzun dönemdeki gelişme trendi. Bu, Bölüm 2'nin konusu olacaktır. Ülke içindeki eşitsizliklerin, küresel eşitsizlik üzerinde rolü vardır ancak, günümüzde bu tali bir roldür, çünkü ülke içi eşitsizliklerin küresel eşitsizlik üzerindeki etkisi, zengin, orta ve yoksul ülkelerin farklı büyüme performanslarının yol açtığı etkiden daha azdır. Bölüm 3'te göreceğimiz gibi ülke içi eşitsizliklerin küresel eşitsizlik üzerinde her zaman tali rolü olmamıştır ve gelecekte bu rol yine öne çıkabilir. Ayrıca şimdiye kadar sadece küresel büyüklüklere ilişkin değişimlere odaklandık; fakat siyasi açıdan bakılacak olursa, ülke içi eşitsizlikler, eşitsizlik biçimleri içinde hâlâ en önemli konudur, çünkü dünya ulus-devletler olarak organize olmuştur ve esas tartışma konusu ülke içindeki gelir eşitsizlikleri olup, bu konuda gerek karşıt argümanlar gerekse eşitsizliğin uzun dönemli trendine ilişkin farklı kuramlar mevcuttur. Bundan sonraki bölümde ülke içi eşitsizlikleri tartışıyorum ve eşitsizliklerin uzun dönemli gelişimine ilişkin, benim bakışıma göre, mevcut kuramlara kıyasla daha bütüncül ve tatmin edici olan alternatif bir kuram öneriyorum.

2

Ülke İçi Eşitsizlikler

Eşitsizlikte Uzun Dönemli Eğilimleri Açıklamak için Kuznets Dalgalarının Tanıtımı

Eşitsizlikteki uzun dönemli dalgalanmalar uzun erimli iktisadi büyüme sürecinin bir parçası olarak görülmeli ve aynı süreçteki diğer faktörlerle ilişkilendirilmelidir.

Simon Kuznets

Kuznets Hipotezi'ne İlişkin Yetersizliğin Kaynağı

Kuznets Hipotezi'ne -yani düşük gelir düzeylerinde eşitsizliklerin düşük olduğu, ekonomi geliştikçe eşitsizliğin arttığı ve nihayetinde yüksek gelir düzeylerinde eşitsizliklerin yeniden azalacağı hipotezine- ilişkin tatminsizlikler yeni değildir ancak, son yıllardaki gelişmeler ona öldürücü bir darbe vurmuş gibi gözükmekte. Daha önceki eleştiriler, daha ziyade ülkelerarası eşitsizlik verisinde yukarı doğru bir eğilimin bulunmamasına ilişkindi -bir diğer ifadeyle çok yoksul ülkelerden nispeten daha az yoksul ülkelere doğru çıkıldıkça eşitsizliğin artmadığı görülmüştü veya ülkelerin bireysel tarihlerinde de yoksulluktan gelişmeye doğru gidildikçe gelir dağılımında bir bozulmaya rastlanmamıştı ancak, Kuznets Hipotezi esas önemli darbeyi çok daha önemli ve aynı zamanda verinin çok açık olduğu bir olgudan almıştır: Son yıllarda zengin ülkelerde gözlenen gelir eşitsizliğindeki artışlardan. Kuznets Eğrisi'nin aşağı inen kısmı,

yani zengin ülkelerde gelir arttıkça eşitsizliğin azalacağını gösteren kısım, 1980'lere değin geçerli olmuş, o tarihten beri hipotezden beklenenlerin aksine bu ilişki ortadan kalkmış ve eğri aşağı ineceğine, yukarı çıkan bir eğriye dönüşmüştür. Birleşik Devletler, Britanya ve hatta nispeten daha eşitlikçi olan İsveç, Almanya gibi ülkelerde gelir eşitsizliklerinin, tartışmaya elvermeyecek denli artıyor olması, Kuznets Hipotezi ile bağdaşmamaktadır.[1]

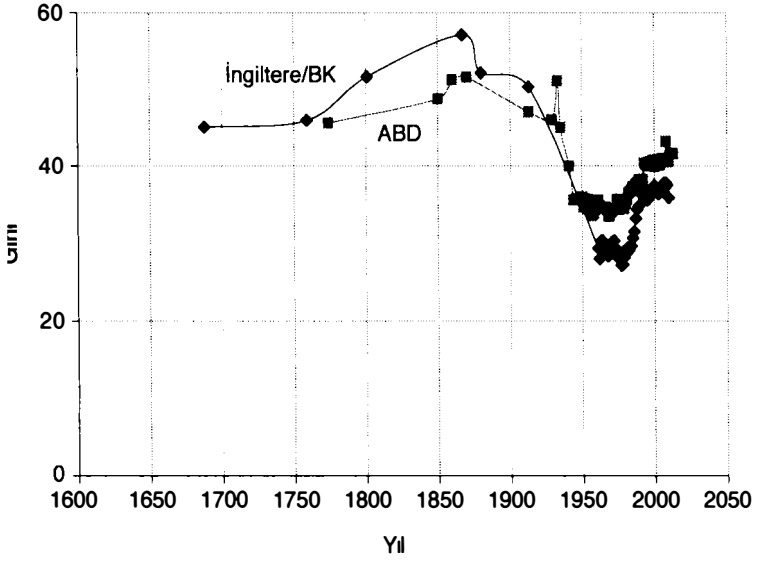
Buna rağmen Kuznets Hipotezi'nin hâlâ canlı olmasının nedeni, gelişmiş ülkelerde son yıllarda ortaya çıkan eşitsizlik artışına ilişkin alternatif ve doyurucu bir açıklamanın bulunmamasıdır. Mevcut açıklamalardan birisi, önce Tinbergen (1975) ve daha yakın zamanda Goldin ve Katz (2015) tarafından önerilen ve eğitim ile vasıftan yana teknolojik gelişme arasındaki yarışa vurgu yapan (Yani teknolojik gelişme yüksek vasıflı çalışanları kayırmaktadır.) yaklaşımdır ancak, bu bir kuram veya hipotez olmayıp sadece var olan olguya ilişkin bir gözlemdir: Yüksek vasıflı işçilerin ücretlerindeki artış, düşük vasıflı işçilerin ücretlerindeki artıştan çok daha fazla olmuştur. Elimizde, bu yarışın hangi koşullar altında teknoloji tarafından kazanılacağı (eşitsizliğin artacağı) veya hangi koşullar altında eğitim tarafından kazanılacağına (eşitsizliğin azalacağı) ilişkin bir kuram mevcut değildir. Tinbergen'in orijinal formülasyonunda bu yarışın eğitim tarafından kazanılacağı öngörülmüştü, çünkü ülkeler zenginleştikçe yüksek vasıflı insanların sayısı artacak ve böylece teknolojik gelişmenin etkisi ortadan kalkacaktı. Bundan dolayı Tinbergen vasıf priminin sıfıra yaklaşacağını öngörmüştü[2] ancak, bu konuda da realite tam tersini göstermiştir: Vasıf primi son yirmi yıldan bu yana, gelişmiş ülkelerde ciddi bir artış göstermiştir. Ayrıca Tinbergen de, Kuznets gibi kalkınma düzeyiyle birlikte eşitsizliğin de azalacağını öngörmüştü -bu durum da var olan olgularca yanlışlanmıştır.

Thomas Piketty'nin çok geniş kapsamlı ve etkileyici kitabı *Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye** kitabı, Kuznets'in kuramının yerine geçecek bir kuramı önermektedir. Piketty'ye göre esas problem, iki farklı olgunun, yani bir yandan zengin ülkelerde 1918-1980 döneminde eşitsizlikler azalmışken, diğer yanda 1980 sonrasında artmış olması olgularının nasıl açıklanabileceğidir. Piketty'ye göre eşitsizliklerdeki azalma durumu, savaşa bağlı siyasi güçler, savaşın finansmanının vergilerle karşılanması, sosyalist ideoloji ve hareketler ve ekonomik yakınsama (ücretlerdeki artış oranının servet gelirlerindeki artıştan daha yüksek olması) gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmış olağan dışı ve nadir bir durumdur. Günümüzde içinde yaşadığımız "kapitalist" dünya, Piketty'ye göre, tıpkı Birinci Dünya Savaşı öncesi olduğu gibi, eşitsizliklerin arttığı bir dünyadır. Dolayısıyla bu teori Kuznets Eğrisi'nin her iki kısmını da açıklamaktadır -Piketty'ye göre bu eğri, Kuznets'in savunduğu gibi ters U biçimli değil düz U şeklindedir-.

Piketty'nin yaklaşımı, sanayi öncesi dönemde eşitsizlikteki değişimleri de açıklayabilir mi? Aşağıdaki Şekil 2.1'i ele alalım. Şekil 2.1 geçtiğimiz son iki veya üç yüzyılda kapitalist gelişmenin en iyi örnekleri olan ve verinin de çok bol olduğu Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'ta eşitsizliğin gelişimini (Gini katsayısı ile ölçülen)[3] göstermektedir. 1850-1980 dönemine bakacak olursak buradaki veriler çoğunlukla Kuznets Hipotezi'nin ters U eğrisi ile uyum içindedir. Kuznets yaklaşımının sorunu, 1980 sonrası artan eşitsizliği açıklayamamasıdır. Buna karşın, Piketty'nin fikirleri, yirminci yüzyılın başlarından, yirmi birinci yüzyılın başlarına kadar olan aşağı yukarı yüz yıl boyunca, Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'ta eşitsizliğin gelişme yörüngesini açıklayabilmektedir; fakat daha önceki dönemlere, yani on sekizinci veya on dokuzuncu yüzyıla bakacak olursak, bu dönemlerde Piketty'nin teorisiyle açıklanamayan bir olguyla, yani bu yüzyıllarda eşitsizliğin artmış olduğu olgusuyla karşılaşıyoruz.

* Capital in the Twenty-First Century (ç.n.)

ŞEKİL 2.1: 17. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar İngiltere/UK ve Birleşik Devletler'de eşitsizlik

Bu grafik İngiltere (yirminci yüzyılda Birleşik Krallık) ve Birleşik Devletler'de Gini'nin uzun dönemli gelişimini göstermektedir. Gini bir gelir eşitsizliği ölçümü olup 0 = tam eşitlik ile 100 = tam eşitsizlik arasında değer alır. Veri kaynağı: bkz. Şekil 2.10 ve 2.11'de verilen kaynaklar.

Belki de bu olgu kapitalizmin olağan gelişimiyle uyumlu bir eşitsizlik artışı (tıpkı bugün olduğu gibi) olarak açıklanabilir ancak, böylesi bir açıklama, savaşlar, felaketler veya benzeri siyasi gelişmelerce sekteye uğramadığı sürece, kapitalist sistemde eşitsizliğin devamlı arttığını iddia etmek anlamına gelir ki, bu durum realiteyle uyumlu değildir; kapitalist sistemde ekonomik güçlere bağlı olarak eşitsizliğin azaldığı dönemler de olmuştur. Esasında teknik olarak bile (ister Gini katsayısı ile isterse en zenginlerin gelirdeki payı ile ölçülsün) kişi başına gelirden farklı olarak, eşitsizliğin ulaşabileceği belli bir

sınır vardır; sonsuz bir şekilde artmaya devam edemez. Ayrıca bunun da ötesinde (sadece Gini katsayısı 0 ile 1 arasında olduğundan değil), gerçekçi olmak gerekirse, modern toplumların karmaşıklığı, sosyal normlar, vergi gelirleriyle gerçekleştirilen yüklü miktarlardaki sosyal transfer sistemleri ve başkaldırı tehdidi gibi faktörlerle bağlı olarak, eşitsizliğin aşamayacağı bir üst sınır vardır. Dolayısıyla kapitalist sistemde eşitsizliğin sürekli arttığını söylemek, ki bazı Piketty yorumcuları bunu ya bir kompliman ya da bir eleştiri olarak öne sürmekteler, (Varuofakis, 2014; Mankiew, 2015) anlamlı değildir ve ayrıca bu durum olgular tarafından da desteklenmemektedir.[4] Ne var ki Piketty, kapitalizmde, savaşlar ve benzeri siyasi karmaşalar dışında hangi güçlerin eşitsizliğin artmasını engelleyeceğini açıklamadan bırakmaktadır.

Sonuç olarak gelir dağılımına ilişkin en etkili üç kuramın da, modern olguları açıklamaya ilişkin *prima facia** temel problemleri vardır. Kuznets ve Timbergen'in problemi son döneme ve Piketty'ninki yirminci yüzyıl öncesi döneme ilişkindir.

Kuznets Dalgaları: Bir Tanım

Bu bölümün amacı, sanayi öncesi dönemde, ardından Reagan ve Thatcher devrimine kadar olan dönemde ve en son olarak da günümüzde ortaya çıkan eşitsizlikteki değişimleri genel olarak iyi açıkladığına inandığım, Kuznets dalgaları veya çevrimleri (Bu iki terim birbiri yerine kullanılacaktır.) olarak adlandırdığım kavramı, Kuznets Hipotezi'ne bir ilave olarak önermektir. Son beş yüz yılı içeren modern tarihi dönemin, eşitsizliğin kimi zaman artıp kimi zaman azaldığı Kuznets dalgalarınca karakterize edildiğini öne süreceğim.

Sanayi Devrimi öncesinde, yani ortalama gelirlerin durağan olduğu dönemde, ortalama gelir ile eşitsizlik düzeyi

* İlk bakışta (ç.n.)

arasında herhangi bir ilişki yoktu. Ücretler ve eşitsizlikler, salgın hastalıklar, yeni keşifler, (Amerika'nın veya Avrupa ve Asya arasındaki yeni ticaret yollarının keşfi), istilalar ve savaşlar gibi özgün olaylara bağlı olarak aşağı veya yukarı doğru hareket ediyordu. Ortalama gelir ve ücretlerin artması ve fakirlerin durumunun bir miktar iyileşmesine bağlı olarak eşitsizlik azaldığında, Malthusyen etki ortaya çıkıyor, nüfus sürdürülemeyecek düzeyde artıyor ve en nihayetinde yoksullar arasında yüksek ölüm oranlarına bağlı olarak (kişi başına gelir de düştüğü için) nüfus yeniden azalıyordu. Bu durum, yoksulları yeniden hayatta kalma düzeyine itiyor ve eşitsizlik yeniden bir önceki (yüksek) düzeyine çıkıyordu. Toplumdaki ortalama gelirin çok düşük olduğu savaş durumlarında ise iki olasılık mevcuttu: Ya tüm maliyetleri zenginler üstlenecek ve eşitsizlik azalacaktı veya yoksulların geliri, hayatta kalma düzeyinin de altına düşecekti ki bu durumda nüfus azalacaktı. Yönetenler ne kadar sömürücü veya yoksulların kaderine ne denli duyarsız olursa olsun, çok az toplum ikinci alternatifi kaldırabilirdi. Aynı zamanda bu kendi kendini kandıran bir siyaset olurdu, çünkü nüfusun azalması demek savaşa gönderilebilecek erkek sayısının da azalması demekti. Bu yüzden birinci alternatifin tercih edildiğini ve sanayi öncesi toplumlarda savaşların eşitsizliğin azalmasıyla sonuçlandığını söyleyebiliriz.[5]

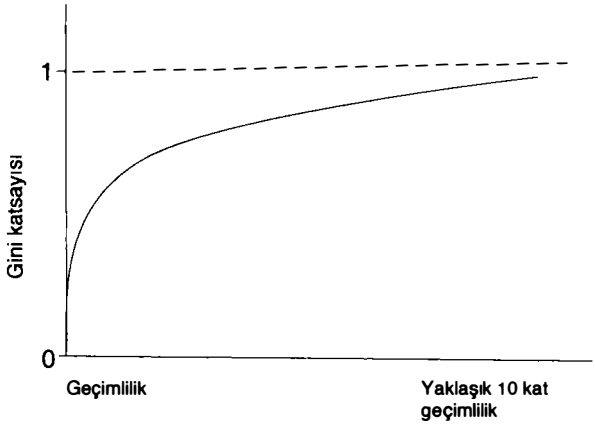
Özetle, Sanayi Devrimi öncesi dönemde eşitsizliğin, temelde sabit bir ortalama gelir düzeyi etrafında dalgalanan Kuznets dalgaları boyunca hareket ettiğini öne sürüyorum. Kuznets dalgaları, Malthusyen dalgalarla ilişkili olsa da aynı şey değildir. Bir Malthusyen çevrimde, yüksek ortalama gelir ve düşük eşitsizlik (reel ücretlerin yukarı çıkmasıyla) yoksullar arasında nüfus artışını tetikler ancak, devamında ücretleri düşürür ve eşitsizliği yeniden yukarı çıkarır, nüfusun daha çok artışı engellenir. Kuznets çevrimleri Malthusyen çevrimlerden farklı olarak, ılımlı büyüme veya ülkeye altın girişi gibi demografik

olmayan faktörlerce de yönlendirilebilir ve bu durum toprak sahipleri ve tüccarlarla, işçiler arasında başlangıçta var olan gelir açığını büyütür; fakat daha sonra işçilerin sayısı azaldıkça eşitsizliği aşağıya çeker. Kuznets çevrimleri, eşitsizliğin aşağı ve yukarı doğru hareketini yalnızca nüfustaki değişime bağlayan Malthusyen çevrimleri özel bir durum olarak içine alan, dolayısıyla daha geniş bir kavram olarak düşünülebilir.

Sanayi Devrimi ile birlikte ve ortalama gelirlerin sürekli artışıyla, durum değişmiş ve ücretler, gelirle neredeyse aynı hızda artmıştır (veya kapitalizmin altın döneminde gelirden daha hızlı artmıştır). Gelir eşitsizliğinin nasıl hareket edeceğine dair, Sanayi Devrimi'nin iki önemli sonucu mevcuttur.

Birincisi; günümüzde eşitsizlik, eskisinden daha da çok artabilir, çünkü toplam gelirin yüksek olması, nüfusun geri kalanını açlık düzeyinin altına itmeden, nüfusun bir bölümünün yüksek gelirler elde etmesine olanak tanımaktadır. Toplam gelirin yüksek olması herkesin en azından geçimlik bir gelir düzeyinde kaldığını varsayarak, eşitsizliğin artmasına daha fazla "alan" açmaktadır. Bu fikir Milanoviç, Lindert ve Williamson (2011) tarafından tanımlanan "eşitsizlik olanakları sınırının" temelini oluşturmaktadır. Ortalama gelir, geçimlik düzeyinin çok az üstünde olduğunda ve nüfusun azalmadığını "düşündüğümüzde", geçimlik gelir düzeyi üzerinde kalan artık kısım, çok küçük bir miktardadır ve bu artığın hepsine elitler el koysa bile bu durum çok büyük bir eşitsizliğe yol açmayacaktır (tüm nüfus açısından ölçüldüğünde). Bunun nedeni çok küçük bir elit grubunun aynı gelir düzeyinde olmasıdır; fakat ortalama gelir arttıkça geçimlik düzeyinin üzerinde kalan artık kısım da artar ve ulaşılabilir veya olanaklı olan eşitsizlik daha da artar. *Eşitsizlik olanakları sınırı*, farklı ortalama gelir değerleri ile ulaşılabilir maksimum eşitsizlik düzeylerinin (Gini katsayısı ile ölçülen) bileşimini gösteren bir eğridir.

ŞEKİL 2.2: Eşitsizlik olanakları sınırı; ortalama gelir düzeylerinin bir fonksiyonu olarak ulaşılabilir maksimum Gini katsayılarının bileşkesidir.*

Bu grafik çeşitli ortalama kişi başına gelirler için erişilebilir eşitsizlik değerlerini (Gini katsayısı ile ölçülen) göstermektedir. Erişilebilir maksimum eşitsizlik, hiçbir kimsenin geçimlik düzeyinin altında gelirinin olmadığı koşulundaki maksimum eşitsizlik olarak tanımlanır.

Eşitsizlik olanakları sınırı dış bükeydir: Ortalama gelir arttıkça ulaşılabilir maksimum eşitsizlik düzeyi, azalan bir oranda artmaktadır. Şekil 2.2 bu ilişkiyi göstermekte: Ortalama gelir geçimlik düzeyde iken maksimum Gini katsayısı 0'dır. Gelir geçimlik düzeyinin üstüne çıktıkça, yavaşça katsayı yükselir ve gelir geçimlik düzeyin 15-20 kat üstüne çıkınca, Gini katsayısı 1'e yaklaşır (veya yüzde olarak ifade ediyorsak 100'e yaklaşır).[6]

İkincisi, ortalama gelirin sabit olduğu Sanayi Devrimi'nin ardından, eşitsizlik ve ortalama gelir daha önceden var olmayan bir ilişki içine girmiştir. Burada şunu öne sürüyorum: Sanayi

* Locus (ç.n.)

Devrimi'nden itibaren, Kuznets'in de önermiş olduğu gibi, zengin ülkelerde meydana gelen yapısal dönüşüme (çok daha çeşitlenmiş bir imalat sanayi sektörüne geçiş), şehirleşmeye bağlı olarak eşitsizliğin arttığını ve on dokuzuncu yüzyıl sonu veya yirminci yüzyıl başlarında bir tepe noktasına eriştiğini öne sürüyorum.

Bu tepe noktasından sonra yine Kuznets'in önermiş olduğu gibi, daha eğitimli işgücü arzının ve eşitlik yönünde taleplerin artışına bağlı olarak eşitsizlik azalmış ve sermayenin getirisi (Her zaman yüksek eşitsizlikle yakından ilgilidir.) düşmüştür.[7] Bu, eşitsizliği azaltan "iyicil"* bir mekanizmadır (ekonomik ve demografik güçlerin sonucu olarak); fakat Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra zengin ülkelerde eşitsizliği aşağı çeken "kötücül"** bir mekanizma da (savaş ve devrimlere bağlı olarak) mevcuttu. Birinci Kuznets dalgasının aşağı inen kısmının -Büyük Dengeleme*** olarak da adlandırılan ve yirminci yüzyılda, zengin dünyadaki eşitsizliklerin azalması olgusu- bu iki mekanizmanın (iyicil ve kötücül) karşılıklı etkileşimine bağlı olduğunu öne sürüyorum. Eşitsizliğin aşağı doğru hareketi, kötücül bir mekanizma (Birinci Dünya Savaşı) tarafından hızlandırılmıştır; nitekim bu bölümde daha sonra göreceğimiz gibi, bu savaşa yol açan en önemli nedenlerden birisi de ülkeler içinde var olan büyük eşitsizliklerdir. Eğrinin aşağı inen kısmı, savaşın yol açtığı ekonomik ve sosyal güçlere bağlı olarak devam etmiştir. Kötücül ve iyicil güçlerin kombinasyonu veya savaş ve refahın kombinasyonu -ki bunlar modern toplumlarda eşitsizliği azaltan iki yolu oluşturur- gerek geçmişte, gerekse gelecekteki eşitsizliğin yönünü açıklamamızda önemli rol oynayacaktır.[8]

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra eşitsizliği azaltan güçler, 1980'ler döneminde son bulmuştur. Bu dönemi, zengin ülkeler için (yani sanayi sonrası toplumlar) ikinci Kuznets Eğrisi'nin

* Benign (ç.n.)
** Malign (ç.n.)
*** Great Leveling (ç.n.)

başlangıcı olarak kabul ediyoruz. 1980'li yıllar enformasyon teknolojisinde, küreselleşmede çok önemli değişimlerin ve hizmetler sektöründe birbirinden farklılaşmış mesleklerin ortaya çıktığı, yeni (ikinci) bir teknolojik devrime tanık olmuştur. Bu devrim, erken on dokuzuncu yüzyıl Sanayi Devrimi gibi, gelirler arasındaki açıkları büyütmüştür. Bu dönemde eşitsizliğin artması, kısmen yeni teknolojilerin yüksek vasıflı işçileri kayırmasına bağlıdır; bu durum sermayenin payını ve getirisini arttırmış ve zengin ülkeleri Çin ve Hindistan'dan gelen ürünlerin rekabetiyle karşı karşıya bırakmıştır (Bunun etkilerini Bölüm 1'de görmüştük.). Talebin yapısı ve dolayısıyla istihdam, düşük vasıflı, düşük ücretli işgücü istihdam eden hizmetler sektörüne kayarken, finans sektörü gibi bazı hizmet sektörlerinde çok yüksek ücretler ortaya çıkmıştır. Bu durum ücret ve gelir dağılımını bozmuştur.[9]

Buna ilaveten, zenginden yana politikalar bu eğilimleri güçlendirmiştir. Bu politikaların teknolojilik devrime ve küreselleşmeye dışsal olduğu öne sürülebilir ancak bu doğru değildir. 1980'lerde uygulamaya konulan yeni politikalar, refah devleti uygulamalarına ilişkin hoşnutsuzluklardan ziyade enformasyon devriminin bir sonucu olan küreselleşme sürecinden kaynaklanmıştır. Yüksek gelirler üzerindeki vergilerin düşürülmesi ve emek gelirine göre sermaye geliri üzerindeki vergilerin daha düşük tutulmasının nedeni (adeta Fransız Devrimi öncesi dönemlere bir tür dönüş gibi), hantal refah devletine duyulan hoşnutsuzluk olsaydı, o zaman önce devletin boyutunun küçültülmesi ve "hükümet" yeterli oranda daralınca bu sürecin durması gerekirdi; fakat bunların hiçbirisi olmadı. Refah devletinin boyutu, tüm eleştirilere rağmen ne Reagan-Thatcher döneminde ne de Tony Blair ve Bill Clinton'un "yeni emek" ve "yeni demokrasi" dönemlerinde fazla değişmemiştir.[10] Oysa vergi politikaları aynen devam etmiştir. Bunun böyle olmuş olmasının nedeni ekonomik zorunluluktur.

Basitçe ifade edersek, enformasyon teknolojileri ve küreselleşme döneminde, her türlü bilgiye, küresel düzeyde bankalara ve hisse senedi piyasalarına rahatlıkla erişim olanağı olan ve dolayısıyla, bir bölgeden diğerine rahatlıkla hareket edebilen sermayeyi vergilendirmek çok daha zordur.[11] Karl Marx'ın ünlü deyişi "Proleteryanın anayurdu yoktur."u tersine çevirerek günümüze uyarlarsak; sermayenin ve sermayedarların anayurdu yoktur diyebiliriz. Bugün sermayeyi kontrol etmek ve vergilendirmek çok daha zordur. Bu durum eşitsizlikteki artışı daha da şiddetlendirmektedir.

Tablo 2.1'de sanayi ve sanayi sonrası toplumlarda eşitsizliği düşüren kötücül ve iyicil güçlerin bir özeti verilmiştir. İki tip güç arasındaki temel fark, durağan ortalama geliri olan toplumlarda iyi güçlerin yokluğudur. Sadece büyüyen ekonomilerde, artan eğitim, daha yüksek siyasi katılım ve sosyal koruma talep eden yaşlanan bir nüfusun varlığı gibi güçler gelir eşitsizliği üzerinde aşağı doğru bir baskı yaratmaktadır. Diğer bir deyişle, yüksek gelirli (ve büyüyen) toplumların, aynı zamanda daha yüksek düzeyde eğitimli, daha fazla siyasi haklara sahip ve demografik dönüşüme uğrayan toplumlar olması tesadüfi değildir. İyicil güçler arasına, düşük vasıflı işçiden yana olan teknolojik değişimi de katıyorum. Bu bölümün sonunda bu konuda daha çok şey söyleyeceğim; bence bu güç yeteri kadar keşfedilmediği gibi aynı zamanda geleceğe ilişkin çözümler üretme potansiyeli taşımaktadır. Tarihi nedenlerden ötürü teknolojik değişmeyi, makinelerde içerilmiş sermaye yoğun olarak veya yüksek vasıflı emeği tamamlayan (dolayısıyla emek primini artıran) ya da düşük vasıflı işçiyi ikame eden, dolayısıyla ücret açığının artmasıyla aynı etkiyi yaratan, teknolojik değişme olarak düşünmeye alışmışız. Bazı teknolojik süreçlerin düşük vasıflı emeğin verimliliğini artıracağı ve dolayısıyla yoksuldan yana olabileceği olasılığını dışarıda bırakmamamız gerekir; fakat bunların neler olabileceğini belirlemek güçtür.

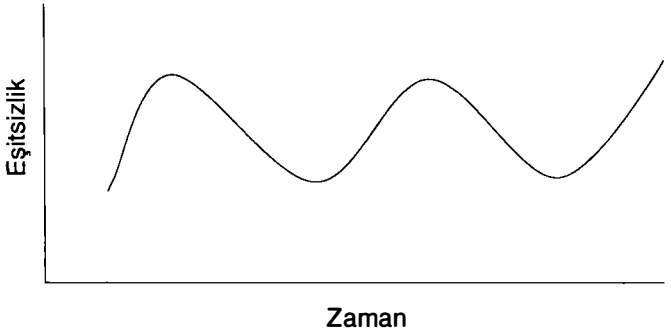
TABLO 2.1: Eşitsizliği azaltan kötü ve iyi güçler

Toplum Tipi	*Kötü Güçler*	*İyi Güçler*
Ortalama geliri durağan olan toplumlar	Kendine Özgü olaylar Savaşlar (yıkım yoluyla) İç çatışma (devletin çökmesi Yoluyla) Salgın hastalıklar)	
Ortalama geliri artan toplumlar	Savaşlar (yıkım ve yüksek vergilendirme yoluyla) İç çatışma (devletin çökmesi yoluyla)	Siyaset yoluyla toplumsal baskılar (sosyalizm, işçi sendikaları) Eğitimin yaygınlaşması Yaşlanan nüfus (sosyal güvenlik talebi) Düşük vasıflı işgücünü kullanan teknolojik değişim

Diğer yandan kötücül güçlere gelince, sanayi öncesi ve modern toplumlar arasında daha fazla benzerlik vardır, çünkü savaş ve iç çatışmalar hem durağan hem de gelişen ekonomilerde önemli bir rol oynar. Sanayi öncesi toplumlarda savaşın eşitsizlik üzerindeki etkisi muhtemelen savaşın ne tür bir savaş olduğuna göre değişmiştir: Roma İmparatorluğu'nun zirvesinde olduğu dönemdeki fetih savaşları, köle emeğinin ortaya çıkması yoluyla eşitsizliği artırırken, devletlerin çöküşü ile sonuçlanan savaşlar eşitsizliği azaltmıştır. Bir diğer ifadeyle sanayi öncesi toplumlarda savaşlar eşitsizlikten yana veya eşitsizlik karşıtı olabilmektedir. Modern zamanlarda ise savaşlar büyük kitle göçlerine, mülklerin yok olmasına ve artan vergilendirmelere

yol açtığından, eşitsizliği azaltıcı yönde olur (Şimdiye kadar böyle olmuştur.) ancak, savaşların doğası değiştikçe ve profesyonel orduların kullanılmasına bağlı olarak savaşlar çok daha az sayıda insanı etkiledikçe, gelecekte savaşların eşitsizlik üzerindeki etkisi de değişebilir.

ŞEKİL 2.3: Sanayi öncesi toplumlardan, sanayi sonrası toplulara değin zaman içinde eşitsizlik örüntülerinin niteliğinde beklenen değişimler

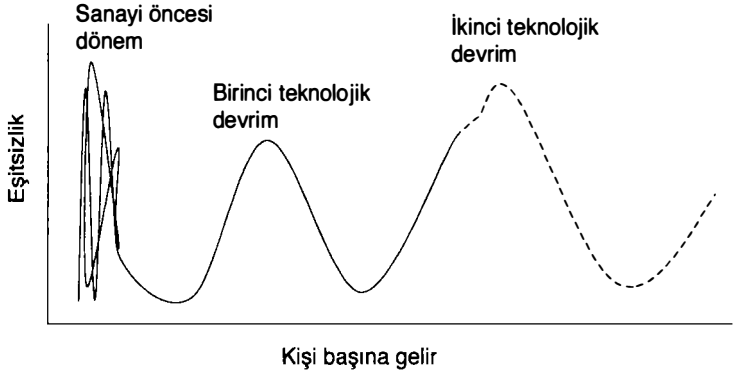
Bu grafik, zaman içinde ortaya çıkan eşitsizlikteki düzenli çevrimleri göstermektedir.

Bir diğer kötü güç, yani salgın hastalıklar, büyüyen ekonomilere göre durağan ekonomilerde daha önemli olmuştur. Şanslıyız ki sanayi öncesi toplumlarda çok sayıda hayatı mahveden ve dolayısıyla reel ücretlerin artması ve eşitsizliğin azalması ile sonuçlanan kitlesel hastalıklar, daha gelişmiş toplumlarda yoktur. AİDS ve ebola hastalıklarının, zengin ülkelerde eşitsizliği azaltmak gibi bir etkisi görülmemiştir.

Şekil 2.3'te gösterildiği gibi zaman içinde eşitsizliğin çevrimsel bir örüntü içinde seyrettiği söylenebilir ancak, kişi başına gelir ile eşitsizlikteki değişimler arasındaki ilişkiye baktığımızda (Burada gelir, sanayileşme veya insanların köyden kente göçü gibi yapısal bir değişimi ifade etmek üzere proksi olarak kullanılmıştır.) Şekil 2.4'te gösterildiği gibi bir örüntü bekleriz.[12]

Düşük gelir düzeylerinde (diyelim ki yıllık 1,000 ve 2,000 doların altında ve 1990 uluslararası doları cinsinden) ortalama gelirler sabitken, eşitsizlikte hem artışların hem azalışların olduğu, adeta ses sinyallerini andıran karışık bir resim ortaya çıkmakta.[13] Ancak, birinci ve ikinci teknolojik devrimlerle birlikte gelirler arttıkça, eşitsizliğin arttığı ardından düştüğü daha net bir resmin ortaya çıkmasını bekleyebiliriz.

ŞEKİL 2.4: Sanayi öncesi dönemlerden sanayi sonrası döneme kadar, eşitsizliğe karşı kişi başına gelirde beklenen değişim örüntüsü (noktalı çizgi)

Bu grafik, eşitsizlik zamana göre değil de ortalama gelire göre çizildiğinde, zaman içinde ortaya çıkan eşitsizlik çevrimlerindeki düzenli örüntülerin (Şekil 2.3'te gösterildiği gibi) değiştiğini göstermektedir. Sanayi öncesi toplumlarda eşitsizliğin ortalama gelire göre değişimi düzensizdir ancak, sanayi ve sanayi sonrası toplumlarda düzenliliğe doğru değişir.

Şöyle ilginç bir soru sorabiliriz; büyüme hızı azalıp sıfıra düşerse ve ekonomi, sanayi öncesi durağan ekonomilere göre daha yüksek bir gelir düzeyinde durağan bir hale gelirse ne olur? Değişmeyen bir ortalama gelir arka planında Kuznets çevrimlerinin devam edeceğini ve sanayi öncesi dönemlerdekine benzer bir resmin ortaya çıkacağını tasavvur edebiliriz.

Takip eden bölümde Sanayi Devrimi öncesindeki Kuznets dalgalarının hareketini tartışıyorum. Alışılageldiği gibi on dokuzuncu yüzyılın ortasını, sanayi öncesi dönem ile modern zamanlar arasındaki sınır olarak kabul ediyorum (o dönemde Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren toplumlar için).[14] Yüksek soyutlama düzeyinde eşitsizlik üzerine yapılan benzer çalışmalarda olduğu gibi görece az sayıda kanıta dayanmak durumundayım. Buna karşın eldeki kanıtlar, Kuznets'in yazdığı 1955'ler dönemiyle kıyaslanamayacak kadar boldur. Çeşitli yüzyıllar boyunca ve bir düzine ülke için, eşitsizliğin olası hareketlerini grafikle gösterebiliriz. Şimdi bu iddiamı ampirik olarak ortaya koymaya çalışacağım.

Ortalama Gelirin Durağan Olduğu Toplumlarda Eşitsizlik

Şekil 2.5'te iki İspanyol iktisatçısı olan Carlos Alveres-Nogal ve Leandro Prados de la Escoura'nın (2007, 2009) kapsamlı çalışmalarında hesaplamış oldukları, İspanya'da beş yüz yıldan fazla bir süre boyunca gerçekleşen gelir eşitsizliğinin seyri (toprak rantının ücretlere oranı olarak ölçülen) gösterilmektedir. Yatay eksende zaman sürecini, dik eksende de eşitsizlikteki değişimi gösteren grafik, Kuznets Eğrisi'nin olağan özelliklerini taşımaktadır: Eşitsizlikte yukarı doğru ve aşağı doğru birbirini takip eden salınımlar görülmektedir. Kuznets grafiği çoğunlukla eşitsizliğin zaman içindeki değişimi (şekil 2.1'deki gibi) olarak gösterilir ancak, bu grafiklerin Kuznets Hipotezi kapsamında yorumlanabilmesi için zaman süreci içinde kişi başına gelirde sürekli bir artışın veya başka ilgili bir yapısal değişimin olması gerekir. Gelirin zaman içinde artması modern çağda beklediğimiz bir olgudur, nitekim 1820-2010 döneminde gelişmiş ekonomilerdeki uzun dönemli büyüme hızı aşağı yukarı yılda yüzde 1-1.5 olarak gerçekleşmiştir.

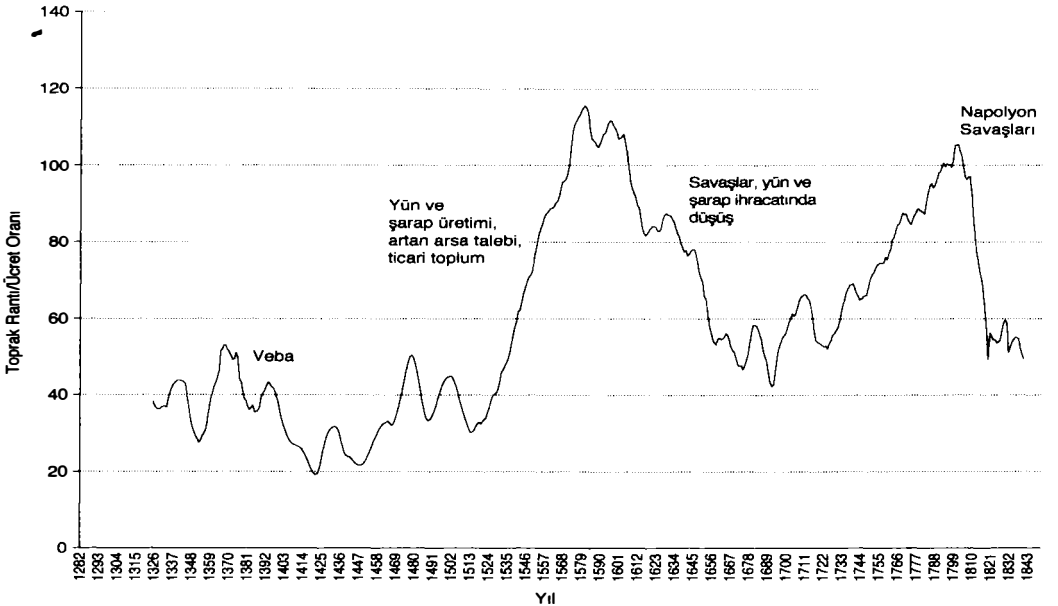
Bu durumda eşitsizlikteki gelişmeye zaman süreci içinde bakmak ile kişi başına gelirdeki artışa göre bakmak arasında büyük bir fark yoktur, çünkü uzun dönemde, zaman ve gelir birlikte ilerler. (Yine de zaman yerine geliri kullanmak daha tercih edilebilir, çünkü Kuznets Hipotezi'nin vurguladığı gibi gelir, yapısal değişim için daha iyi bir proksidir.)

Alvarez-Nogal ve Prados de la Escoura tarafından üretilen sonuçları, standart Kuznets Hipotezi'ni test etmek için kullandığımızda, eşitsizliği, reel geliri gösteren bir değişkene karşı çizmeliyiz. Şekil 2.6'da bunu yapıyoruz. Bu grafiğin çarpıcı özelliği herhangi bir düzenliliğin olmamasıdır: Eşitsizlik değerimiz yukarı ve aşağı çıkmakta, ortalama gelirle (kişi başına gelir) herhangi bir ilişkisi olmadan, belli bir değerin etrafında dalgalanmaktadır.

Gelir ile eşitsizlik arasında bir ilişki olmamasının nedeni, Alvarez-Nogal ve Prados de la Escoura'nın çalışmasında kapsanan beş yüz yıllık zaman dilimi süresince, gelir düzeyinin çoğunlukla durağan kalmış olmasıdır.[15] Dolayısıyla ortalama gelirle veya gelirle ilgili başka yapısal bir parametre ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişki yoktur. Eşitsizlikteki aşağı ve yukarı doğru salınımlar, yatay eksende çoğunlukla sabit olan bir değer arka planında seyretmektedir.

Bu nokta, Sanayi Devrimi öncesi dönemde eşitsizliğin, aşağı ve yukarı doğru dalgalandığına ilişkin hipotezimizi desteklemektedir ancak, bunun nedenini, gelirin artması veya düşmesinin sonucu veya Kuznets'in orijinal formülasyonuyla ifade edecek olursak "yapısal" hareket yasalarının bir sonucu olarak yorumlayamayız. Diğer bir deyişle, Sanayi Devrimi öncesi dönem için (veya gelirlerin durağan olduğu herhangi bir dönem için) yeniden formüle ettiğimiz Kuznets çevrimleri hipotezi, ortalama gelirlerin sürekli arttığı modern zamanlar için formüle edilen Kuznets Hipotezi'nden çok farklıdır.

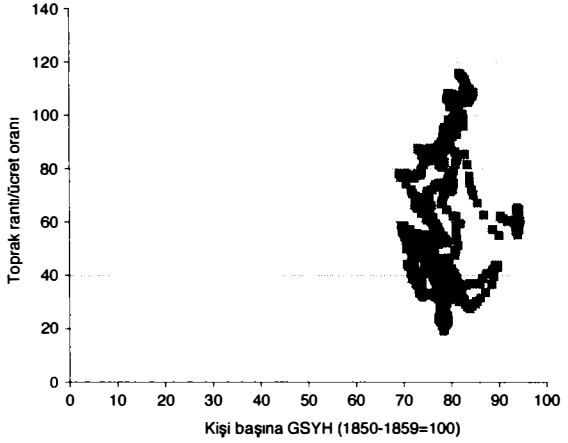
ŞEKİL 2.5: Zamana göre çizilmiş İspanya'da eşitsizlik (toprak rantı/ücret oranına göre yaklaşık değer olarak) 1326-1842

Dik eksende tahmin edilen toprak rantı/ücret oranı verilmiştir. Bu oran arttıkça eşitsizlik de artmaktadır, çünkü toprak sahipleri işçilere göre daha fazla kazanmaktadır. Veri kayanğı: Álvarez-Nogal and Prados de la Escosura (2007, 2013).

Sanayi öncesi toplumlarda eşitsizliği aşağı çeken nedir? Sanayi öncesi toplumlarda eşitsizliği aşağı veya yukarı hareket ettiren gelir değişimleri veya yapısal dönüşümler değil ise o zaman nedir? Şekil 2.5'te İspanya'ya ilişkin veriler, eşitsizliği azaltan güç hakkında bir ipucu verebilir. 1350 yılından sonra eşitsizlikte meydana gelen azalmanın nedeni vebadır. 1570'lerde başlayan eşitsizlikteki ikinci ve çok uzun aşağı doğru hareketin nedeni Alvares Nogal ve Prados'un iddia ettikleri gibi İspanya'nın yürüttüğü savaşlar (Çukur Ülkeler'e*, Osmanlı İmparatorluğu'na ve Britanya'ye karşı) ve bu savaşlar sonucunda yün ve şarap ihracat ağlarının ortadan kalkmasıdır. Son olarak, 1800 sonrası eşitsizliğin düştüğü üçüncü dönem, Napolyon savaşlarına (Leandro Prados de la Escosura, pers.comm.) bağlıdır. Diğer tarihi vakalarda da aynı etkiyi bulmak mümkündür; sanayi öncesi toplumlarda veba, savaşlar ve devrim gibi felaketlere bağlı olaylarda, eşitsizlik çoğunlukla azalmaktadır.

ŞEKİL 2.6: İspanya'da eşitsizlik (toprak rantı/ücret oranına göre yaklaşık değer olarak) kişi başına GSYH'ye göre çizilmiş 1326-1842

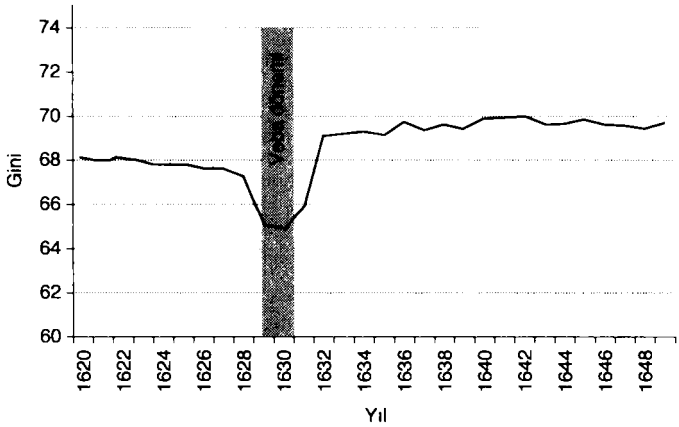

Dik eksen tahmin edilen toprak rantı/ücret oranını göstermektedir: Bu oran arttıkça, eşitsizlik de artmaktadır, çünkü toprak sahipleri işçilere göre daha fazla kazanmaktadır. Yatay eksen tahmin edilen kişi başına GSYH'yi = 100 sabit olarak 1850 – 1859 için, göstermektedir. Veri kaynağı: Álvarez-Nogal and Prados de la Escosura (2007, 2013).

* Low Countries (ç.n.)

On dördüncü yüzyıldan, on sekizinci yüzyıla kadar Kuzey İtalya'yı inceleyen Guido Alfani (2014), yakın zamanlı çalışmasında, 1350'lerde siyah ölüm esnasında ve bundan üç yüz yıl sonra, 1630 civarında Avrupa'nın bu yakasını etkileyen son büyük veba salgınında, servet eşitsizliğinde düşüş olduğunu bulgulamıştır. Alfani ve Ammannati, Floransa devletinde vebanın çok benzer bir etkisini bulgulamıştır: "1348 yılındaki korkunç salgın, [Toskana] şehirlerde, 1450'ye değin eşitsizlikteki oldukça uzun dönemli bir düşüşün esas nedenidir" (2014, 22). Bizim açımızdan özellikle aydınlatıcı olan, Alfani'nin kullandığı şekilden, yeniden ürettiğimiz aşağıdaki Şekil 2.7'de gösterildiği gibi, eşitsizlikteki azalmanın veba salgını dönemi olan 1628-1631 dönemine denk gelmiş olmasıdır.[16] Alfani'nin, vebanın etkisine ilişkin çalışması önemlidir, çünkü otuz yıllık süre boyunca aile servetlerindeki yıllık değişimleri, krizden önce, kriz sırasında ve sonrasında olarak izleyebilmiştir.

ŞEKİL 2.7: Kuzey İtalya'nın Ivrea şehrinde servet eşitsizliği, 1620-1650

Bu grafik, Orta Çağ'da veba tarafından etkilenen Kuzey İtalya'da bulunan bir şehirdeki servet eşitsizliğini (Gini değerleriyle ölçülen) göstermektedir. Veba döneminde eşitsizlik azalmıştır. Veri kaynağı: Alfani 2014'den izin alınarak uyarlanmıştır.

Niçin veba gibi katastrofik olaylar eşitsizliği aşağı çekmektedir? Pamuk (2007) ve Alverez-Nogal ve Prados de la Escosura'nın (2007) önerdikleri gibi, en yaygın açıklama, işçi sayısının azalmasının reel ücretleri arttırıyor olmasıdır. Bu artış, İspanya vakasında (Şekil 2.5) gördüğümüz gibi toprak rantı/emek oranının azalmasına neden olmaktadır. Servet cephesinde ise yüksek sayıdaki ölümler, büyük toprak sahiplerinin topraklarının aile fertleri arasında bölünmesi de dâhil olmak üzere, çoğunlukla mülkün parçalanması ile sonuçlanmaktadır. (Alfani 2010). Hülye Canbakal (2012), büyük Osmanlı şehri Bursa'daki servet eşitsizliğindeki azalmayı (yüzyıllar boyunca arşivlerdeki kayıtlardan elde edilen tahminlemelere dayalı olarak) 1580 ve 1640 arasındaki dönemde, hiper enflasyon ve politik istikrarsızlıkların süregeldiği, "devletin çöküşü" dönemine bağlamaktadır. Canbakal "[ortalama] servet, eşitsizlik ve nüfus arasında ılımlı olmakla birlikte pozitif bir ilişki olduğu" sonucuna varmaktadır (s.15)[17].

Gerçek şu ki, siyah ölüme tepki ve ücretlerdeki artış her yerde aynı şekilde olmamıştır ve bu noktada kurumların önemi ortaya çıkar. Mattia Fochesato'nun (2014) öne sürdüğü gibi, Avrupa'nın farklı bölgelerindeki toprak sahipleri vebanın yol açtığı ücret şoklarına farklı tepki göstermiştir. Feodal kurumların güçlü olduğu Güney Avrupa'da toprak sahipleri, ürün paylaştırma kontrantlarını yeniden düzenlemiş, emeğin hareketini engellemiş ve piyasa dışı mekanizmalar yoluyla ücretleri düşürmek için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. Feodal kurumların görece daha zayıf olduğu kuzey Avrupa'da (Britanya ve Hollanda) ücretlerdeki artışı engellemek daha güç olmuştur. Toprak rantı/ücret oranı olarak ölçülen eşitsizlik, her iki bölgede de azalmış ancak bu azalma eşit düzeyde olmamıştır.[18]

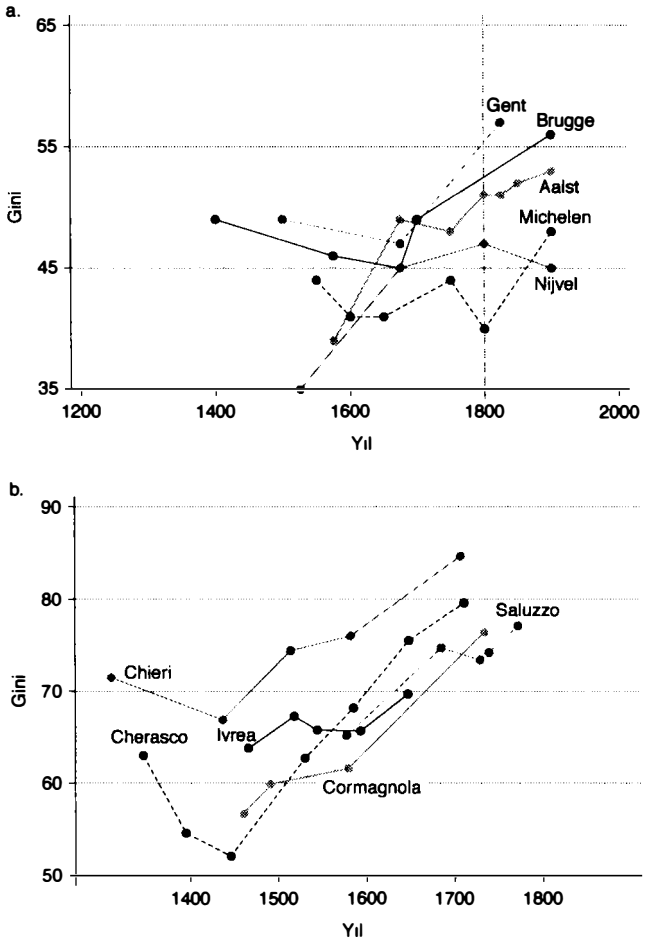
Eşitsizliği azaltan bir diğer katastrofik olay savaşlardır. Modern toplumlar açısından savaşın, eşitliği arttıran bir güç olduğu tezi pek hoş karşılanan bir şey olmamakla birlikte, bu konu Piketty'nin *Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye* çalışmasında derinlemesine ele alınmıştır. Piketty'nin Fransa'daki eşitsizliğe (2001a) ilişkin daha önceki çalışmasında bu konu zaten mevcuttu ve bu çalışmada Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında eşitsizliğin nasıl etkilendiği incelenmişti. Savaş, sermayeyi fiziksel olarak yok etmesi ve enflasyon yoluyla (kredi verenlerin reel kayıplarına yol açarak) mülkten elde edilen gelirin azalmasına yol açmakta ve böylece eşitsizlik düşmektedir. David Ricardo, *Politik Ekonomi ve Vergilendirmenin İlkeleri* (1817) kitabının ünlü otuz birinci bölümünde, savaşın, eşitsizlikleri azaltmasıyla ilgili olarak, pek de incelenmemiş olan başka bir kanalı önerir: Zenginlerden alınan ilave vergilerle finanse edilen devletin savaş harcamaları, zenginlerin olağan tüketim kalıplarının yarattığı talepten daha fazla bir emek talebi yaratır. Dolayısıyla kapitalistlerin yerine şimdi hükümetin elinde tuttuğu belli bir miktar para, devlet tarafından çoğu asker olmak üzere daha fazla insanın işe alınması için kullanılacak böylece emeğe olan toplam talep artarak ücretler artacak ve böylece eşitsizlik azalacaktır.

Özetle, modern öncesi dönemlerde, gelir eşitsizliği katastrofik olaylar olduğunda azalmaktadır. Bu duruma, ortalama gelirlerde geçici bir süre artış (salgın hastalıklar durumunda olduğu gibi) veya devletin çöküşüne bağlı olarak ortalama gelirlerin aşağı düşmesi eşlik edebilir (Roma İmparatorluğu'na ilişkin olarak Arasöz 2.1'e bakınız). Bu bölümün ilerleyen kısımlarında göreceğimiz gibi, bu duruma, modern dönemler için yeni bir özellik de ekleyebiliriz; ortalama gelirler sürekli bir şekilde artarken eşitsizliğin azalması.

Sanayi öncesi toplumlarda eşitsizliği artıran nedir? Wouter Ryckbosch (2014), 1490-1900 yıllar arasında Çukur Ülkeler'de bulunan şehirlerdeki eşitsizlik tahminlerini sunmaktadır. Çalışmanın sonuçları Şekil 2.8a'da gösterilmiştir. Gayrimenkul üzerindeki kiralar ile ölçülen eşitsizlik verileri, (gayrimenkule dayalı servet eşitsizliğini göstermektedir) Sanayi Devrimi'nin başlangıcına değin, genelde, zayıf da olsa yukarı doğru bir eğilimi göstermektedir. Ancak, aşağı yukarı 1800 sonrasından itibaren eşitsizlik sürekli artmaktadır. Bu durum daha önce sözünü ettiğimiz gibi bizim (ve elbette Kuznets'in) temel argümanımızdır: Sanayi Devrimi ile birlikte eşitsizlik ciddi bir biçimde artmıştır. Batı Avrupa'nın büyüyen ekonomileri ve eski yerleşimlerinde (Angus Madison'un Batı Avrupa ülkeleri ve eski kolonileri için kullandığı terimi kullanarak) on dokuzuncu yüzyıl sonu ve Birinci Dünya Savaşı arası dönemde, eşitsizlik tepe noktasına varana değin sürekli artmıştır. Brezilya ve Çin gibi geç sanayileşen ülkelerde ise eşitsizlik zirve noktasına ya bir yüzyıl sonra erişmiştir ya da hâlâ erişememiştir.

Biz şimdi sanayi öncesi toplumlara dönelim. Ortalama gelir çoğunlukla sabit kalırken, eşitsizliği yukarı çeken nedir? Ortalama gelir, geçimlik düzeye yakınsa, nüfusta bir kayba yol açmadan eşitsizliğin daha da artabilmesi için çok az bir "alan" vardır (eşitsizlik olanakları sınırı tartışmasında gördüğümüz gibi). Ancak İspanya vakasında gördüğümüz gibi on altıncı yüzyılda yün üretiminin artması sonucu (Şekil 2.5) veya Kuzey İtalya şehirlerinde 1500 sonrası Ticaret Devrimi (Şekil 2.8b) döneminde olduğu gibi, ortalama gelirde geçici artışlar gerçekleşmişse (bugünün standartlarına göre az da olsa) eşitsizlik artabilmektedir.

ŞEKİL 2.8: a. Çukur Ülkeler şehirlerinde servet eşitsizliği, 1400-1850. **b.** Kuzey İtalya şehirlerinde servet eşitsizliği, 1311–1772

Bu grafikler bugünkü Çukur Ülkeler ve Kuzey İtalya şehirlerinde Orta Çağ'daki servet eşitsizliğini (Gini değerleriyle ölçülen) göstermektedir. 1800 yılı, Sanayi Devrimi'nin başlangıç yılıdır. Veri Kaynağı: a: Ryckbosch (2014); b: Alfani (2014).

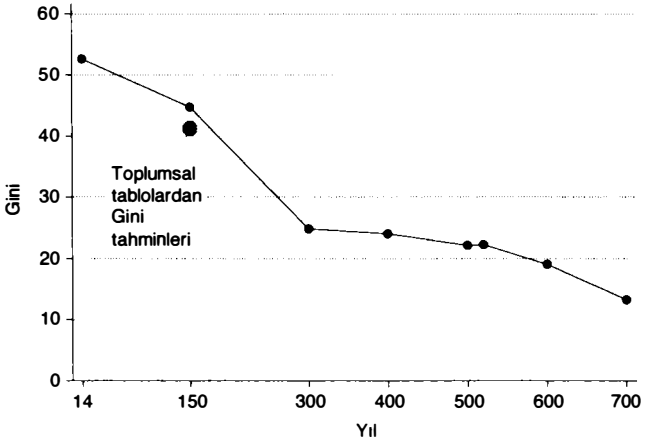
ARASÖZ 2.1: Gelirin ve Eşitsizliğin Birlikte Düşmesi: Düşüş Döneminde Roma İmparatorluğu

Batı Roma İmparatorluğu'nun zayıflaması ve dağılması, kişi başına reel gelirler düşerken aynı zamanda gelir eşitsizliğinin de düşmesine öğretici bir örnek teşkil eder. Marcus Aurelius'un imparatorluğun sonlarında (180) maddi yaşam standardı düşüşe geçmişti. Bu düşüş, Roma'nın 410'da istilası ve sonunda Gotlar tarafından 476'da işgal edilerek çöküşüyle birlikte hızlanarak, Batı'nın her yerine yayıldı. Batı Avrupa'nın çoğu bölgesinde gelirler düştü ve bölgeler arası gelir açıkları azaldı (Ward-Perkins 2005; Goldsworthy 2009; Jongman 2014). Milattan sonra 14 yılında Octavius'un ölümü sırasında İtalya'daki ortalama gelir, geçimlik düzeyin 2.2 katıydı, neredeyse Britanya'dakinin iki misli; 700 yılına gelindiğinde, İtalya'daki ortalama gelir, geçimlik düzeyin yalnızca yüzde 20 üzerindeyken, Britanya'da sadece yüzde 7'nin üzerindeydi.[19]

Bölgesel ortalama gelirlerdeki düşüş (ve sonuç olarak birinci ve ikinci yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki tüm bölgedeki ortalama gelirdeki düşüş) aynı zamanda bireyler arası eşitsizliğin de azalması anlamına gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nda Octavius'un ölümü sırasında eşitsizliğin aşağı yukarı 40 Gini puanı olduğu tahmin edilmektedir (Milanovic, Lindert,Williamson, 2007 Ek.2). Scheidel ve Friesen (2009) daha detaylı toplumsal tablolar kullanarak, ikinci yüzyılın ortalarında Gini katsayısının 41 olduğunu tahminlemişlerdir.[20] Ancak, Roma İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında eşitsizlik neredeyse yarıya inmiş ve 700 yılı civarında 15-16 Gini puanına kadar düşmüştü. Şekil 2.9'da ilk 700 yıl boyunca Roma İmparatorluğu'nun bulunduğu topraklarda eşitsizliğin düşüşü gösterilmektedir.

Gelirler çok düşük olduğunda, eşitsizlik olanakları sınırının gösterdiği gibi, eşitsizliğin var olması için çok küçük bir "alan" mevcuttur; bir diğer ifadeyle, diğerlerini açlığa itmeden daha yüksek gelir elde edebilecek insan sayısı çok azdır. Ortalama gelir geçimlik düzeye eşit olunca, insanların hayatta kalabilmesi için olanaklı olan tek Gini değeri sıfırdır.

ŞEKİL 2.9: Roma İmparatorluğu topraklarında bireyler arası gelir eşitsizliği tahminleri, 14-700 CE

Bu grafik, Antik Roma ve bağlı devletlerindeki gelir eşitsizliğinin (Gini değerleri ile ölçülen) üst sınırını göstermektedir. "Toplumsal tablolardan Gini tahminleri" noktası, ikinci yüzyıl ortaları detaylı toplumsal tablolarına dayanan, gerçekleşen eşitsizlik tahminlerini göstermektedir. Kaynaklar: Milanovic (2010b) grafik; Scheidel ve Friesen (2009) Gini sosyal tablosu.

Roma'nın hikâyesi, sefilleşme ile eşitsizlikteki azalmanın bir arada gittiği duruma ilişkin çok güçlü bir örnek teşkil eder. Büyük olasılıkla, eşitsizlik, en yüksek seviyeye, gelirin en yüksek olduğu düzeyde erişmiştir. Gelirdeki sürekli düşüş en nihayetinde hemen hemen herkesin ortak bir yoksulluk düzeyine girmesine neden olmuştur.[21]

Ryckbosch'un (2014) anlattığı, Çukur Ülkeler'deki eşitsizliğin tarihsel yukarı doğru hareketi, bizim burada eşitsizlik olanakları sınırı kavramını kullanarak açıkladığımız biçimde gerçekleşmiştir. Orta çağların sonlarından itibaren ekonominin veya daha doğru bir ifadeyle şehirlerin büyümesi, geçimlik düzeyin üzerinde bir artığın yaratılmasını olanaklı kılmıştır. (Burada nedenselliği saptamak kısmen zor. En olasılıklı senaryo: Artığın varlığı şehirlerin yaratılmasını mümkün kılmış, böylece daha fazla artık yaratılabilmiştir.) Bu durum rant/ücret oranında (ücrete göre sermayenin getiri oranı) bir artışa yol açmış, elde edilen artık, kapitalistlerin eline geçmiş ve böylece eşitsizlik genel olarak artmıştır. Dolayısıyla Ryckbosch, bireysel gelir dağılımını doğrudan kâr-ücret oranındaki hareketlere bağlar. Ortalama gelir yükseldiği için, bu hareket, verili bir eşitsizlik olanakları sınırı boyunca sağa doğru bir harekete karşılık gelerek eşitsizliğin artışını göstermektedir (bkz. Şekil 2.2).

Özet olarak, sanayi öncesi ekonomilerde değişmeyen bir ortalama gelir boyunca eşitsizlik, salgınlar, keşifler veya savaşlar gibi dışsal veya arızi olaylara bağlı olarak genişlemekte veya daralmaktadır. Bu çağlarda hiç olmayan ise, iktisadi kalkınmaya bağlı içsel* güçlerdir. Bunlar, bugün modern dönemde eşitsizliği etkileyen asıl güçlerdir.

Van Zanden (1995) etkili bir çalışmasında, 1500 yıllarında başlayan Ticaret Devrimi sırasında ortaya çıkan gelir eşitsizliğindeki artışı tanımlamak için "süper Kuznets eğrisi" terimini kullanmıştır ve bunun *avant la lettre*** Kuznets eğrisi olduğunu söylemiştir. Ben de burada benzer bir tezi öne sürüyorum ancak, sanayi öncesi ve modern dönemleri bir süreklilik içinde ele alarak Kuznets dalgalarının, farklı zamanlarda farklı güçler tarafından etkilenerek tüm bir dönem boyunca geçerli olduğunu öne sürüyorum. Sanayi öncesi zamanlarda, sistematik güçler

* Endogenous (ç.n.)

** İsmi henüz konmamış (ç.n.)

yoktu: Değişime yol açan, katastrofik olaylardan, geçimlik kısıtlarını kısmen hafifleten olgulara değin uzanan arizi olaylardı. Bu olaylar gelir ve servet eşitsizliğinde, aşağı veya yukarı doğru harekete yol açıyordu. Sadece, ortalama gelirin sürekli arttığı toplumlarda, hızlı teknolojik gelişme ve onun "eşitsizlik azaltanları" (yaygın eğitim, sermaye getirisindeki düşüş, sosyal güvenlik) biçimindeki iktisadi güçler, eşitsizlik üzerinde sistematik bir etki göstermeye başlamıştır. Bundan sonraki bölümde modern toplumlarda Kuznets dalgalarını gösteren bazı uzun dönemli verileri gözden geçireceğiz. Modern toplumları birinci ve ikinci teknolojik devrime tekabül etmesi açısından sanayi ve sanayi sonrası olarak ikiye ayırıyoruz.

Ortalama Gelirin Sürekli Arttığı Toplumlarda Eşitsizlik

Ortalama gelirlerin sürekli arttığı toplumlar, durağan toplumlardan temelde farklıdır. Ortalama gelirin artışı, eşitsizlik olanakları eğrisinde gösterildiği gibi, eşitsizliğin artabilmesi için bir "alan" açar. Elbette bu, eşitsizliğin kaçınılmaz olduğu değil, mümkün olduğu anlamına gelmektedir (eşitsizlikteki ciddi bir artışın ancak nüfusun bir bölümünün yaşamaması anlamına geldiği durağan toplumlardan farklı olarak).

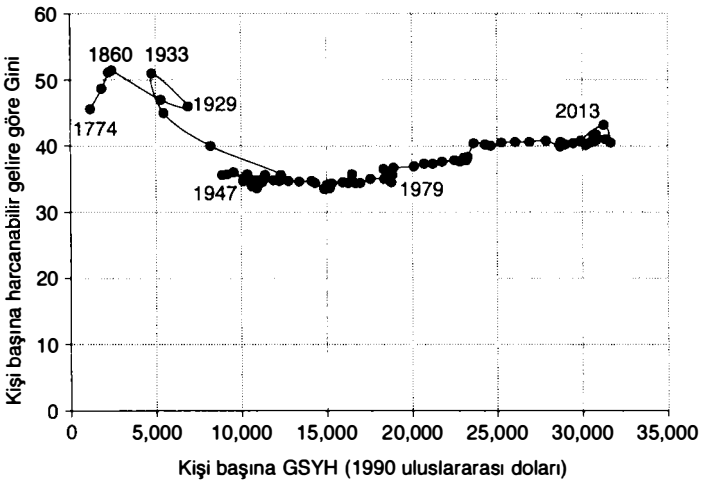
Peki eşitsizlik artmış mıdır? Bu soruyu yanıtlarken, Kuznets Hipotezi bizim anahtar aracımız olacaktır. Kuznets'in öne sürdüğü gibi, gelir eşitsizliğini arttıran, emeğin, düşük gelir ve düşük eşitsizliğin hâkim olduğu tarım sektöründen, yüksek gelir ve yüksek eşitsizliğin bulunduğu sanayi sektörüne (ve elbette kırsal alandan kentsel alana) geçişi biçimindeki yapısal harekettir. Şekil 2.1'de birkaç yüzyıl boyunca, Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'ta eşitsizliğe ilişkin tahminler gösterilmektedir. Şekildeki eğrinin, on dokuzuncu yüzyılın sonu veya yirminci yüzyılın başlarına değin yukarı çıktığı görülmektedir. Benzer uzun dönem serileri diğer ülkeler için de mevcuttur ve bunlar da Kuznets Hipotezi'ni -1970'lere değin- büyük oranda

doğrulamaktadır. Takip eden beş alt kısımda dünyanın çeşitli yerlerindeki on ülkede, eşitsizlikteki uzun dönemli değişime ilişkin kanıtları gözden geçiriyorum. Grafiklerde gelir eşitsizliği verisi, ortalama gelir verisine göre çizilmiştir ve hatırlanacağı gibi sanayi öncesi dönemde bu iki değişken arasında hiçbir ilişki bulunmamıştır. İlk önce Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık için bu ilişkiyi ele alarak kişi başına harcanabilir gelir eşitsizliği (yani sosyal transferler ve dolaysız vergilerden sonra elde edilen gelir) ile kişi başına gelir arasındaki ilişkiye bakıyoruz.

Kuznets Dalgaları: *Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık.* Birleşik Devletler'de eşitsizlik, Bağımsızlık ile (toplumsal tablolar 1774 için mevcuttur) İç Savaş (veri 1860 içindir) dönemi arasında artmış ve ardından erken yirminci yüzyıla kadar en tepe noktasına ulaşana değin yükselmeye devam etmiştir. Tepe noktasının tam yılını belirlemek oldukça zor. Smolensky ve Plotnick'in (1992) çeşitli makro veriye dayalı tahminlerine göre Birleşik Devlerler'deki eşitsizlik, o güne değin görülen en yüksek işsizliğe bağlı olarak, zirveye 1933'te ulaşmış ve pek çok ailenin gelirini düşürmüştür (Şekil 2.10).[22] Peter Lindert ve Jeffrey Williamson'a göre ise, Birleşik Devletler'deki eşitsizlik on dokuzuncu yüzyıl sonundan Büyük Bunalım'a değin hafif dalgalanmalarla 50 Gini puanı civarında yüksek bir düzeyde seyretmiştir (Williamson ve Lindert 1980, Lindert ve Williamson 2016). 1929-1933 arası eşitsizlikte herhangi bir değişme kaydedilmemiştir. Açık olan şey, kişi başına 5,000 dolar gelir düzeyinde (1990 uluslararası doları cinsinden) eşitsizlik, 50 Gini puanının biraz üzerinde tepe noktasına ulaşmıştır. Büyük Bunalım'ın ardından İkinci Dünya Savaşı sonuna değin, Birleşik Devletler'de eşitsizlik sürekli azalmıştır. Üç farklı dönemde; Büyük Bunalım sırasında, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminin hemen ardından ve günümüzde Büyük Resesyon sırasında, eğrinin sola doğru hareketine dikkat ediniz: Bu hareketler reel kişi başına gelirdeki düşüşleri yansıtmaktadır.

1979 ortalarına değin, eşitsizlik 35 Gini puan gibi tarihi olarak en düşük seviyesinde kalmıştır. Bundan sonra sürekli artarak, yirmi birinci yüzyılın ikinci on yılında 40 Gini puanının üzerine çıkmıştır. Büyük Bunalım'dan, 1979'a değin, yani Kuznets eğrisinin aşağı inen bölümü boyunca, kişi başına reel GSYH, neredeyse üç katına çıkmıştır. Kuznets'in orijinal hipoteziyle 1979'a değin olan veriler uyumludur ancak, Kuznets Hipotezi geçtiğimiz son kırk yılda meydana gelen hem gelir, hem de eşitsizlikteki artışı açıklayamamaktadır. Son dönemde ortaya çıkan değişimlerin ikinci teknolojik devrimce uyarıldığı göz önüne alındığında, Kuznets dalgaları kavramı, 1980'den bu yana süregelen eşitsizlikteki artışı açıklamaktadır.

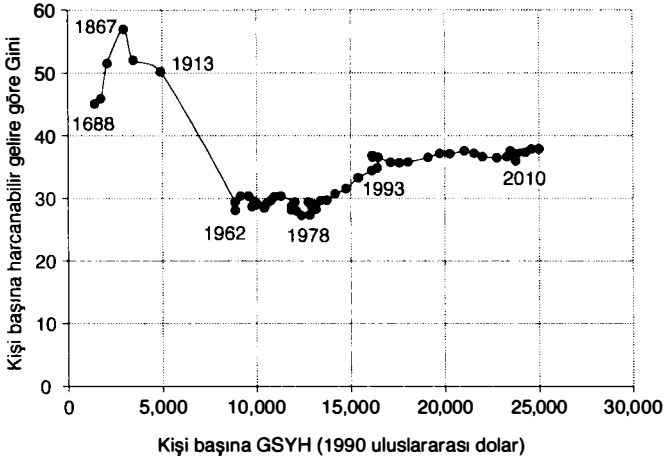
ŞEKİL 2.10: Amerika Birleşik Devletleri'nde gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1774-2013

Veri kaynakları: Ginis: 1774, 1850, 1860, ve 1870 Lindert ve Williamson tarafından oluşturulan sosyal tablolar (2012); 1929 Radner ve Hinrichs (1974); 1931 ve 1933 Smolensky ve Plotnick (1992); 1935-1950 arası Goldsmith vd. (1954); 1950'den sonrası Birleşik Devletler Nüfus İdaresi, *Birleşik Devletlerin gelir, yoksulluk ve sağlık sigortası kapsam alanı (birçok sayısından)*; brüt gelir verisinden harcanabilir geliri göstermesi için yapılan çevrim. GSYH Maddison Projesi (2013).

Geçtiğimiz yüz yılda meydana gelen değişimlerin altında yatan politik ve iktisadi faktörleri –Yeni Düzen'den*, örgütlü emeğin gücüne ve yüksek vergi oranlarından (iki dünya savaşını finanse edebilme ihtiyacından doğan) küreselleşmenin son dönemlerde ivme kazanmasına, azalan vergilendirmeye ve giderek emeğin pazarlık gücünün zayıflamasına kadar– tekrarlamaya gerek kalmayacak kadar iyi biliyoruz. Ancak şurası bir gerçek ki, tam da bu güçler arasındaki etkileşim, yani bir yanda hâkim iktisadi güçler ile diğer yandan politik ve sosyal güçler arasındaki karşılıklı etkileşim, Kuznets dalgalarının hareketini biçimlendirmektedir. Ortalama gelirde gözlediğimiz artış, sahnede olan iktisadi güçlerin sadece bir proksisidir; eşitsizlikte gözlemlediğimiz değişim ise hem bu iktisadi güçlerin hem de politik kararların bir ürünüdür.[23]

ŞEKİL 2.11: Birleşik Krallık/İngiltere'de gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1688-2010

Veri kaynakları: Ginis: 1688, 1759, 1801 ve 1867 Milanovic, Lindert ve Williamson tarafından oluşturulan sosyal tablolar (2011); 1880 ve 1913 Lindert ve Williamson (1983, Tablo 2); 1961'den 2010'a Mali Çalışmalar Enstitüsü (Institute for Fiscal Studies) Jonathan Cribb tarafından hesaplanmış ve sağlanmış olan resmi Birleşik Krallık verisi (kişi başı harcanabilir gelir), GSYH Maddison Projesi (2013).

* New Deal (ç.n.)

Sadece arz ve talep güçlerini dikkate alan saf "ekonomizm" yaklaşımı, gelir dağılımdaki hareketleri açıklamada yetersiz kalmaktadır. Sadece kurumlara odaklanmak da yanlıştır. Kurumlar ve politikalar ancak iktisadın izin verdiği ortamda çalışabilir: Bir diğer ifadeyle "içseldirler", yani esas olarak gelir düzeyine bağlıdırlar ve gelirin izin verdiği oranda değişebilirler. Sadece iktisadi kısıtlamalardan vazgeçebilen "siyasi iradeciliğin" olduğu istisnai durumlarda bu çerçevenin dışına çıkılabilir. Ancak, kapitalist toplumlarda bu durum çok ender olarak meydana gelir ve hatta hem kapitalist hem de demokratik olan toplumlarda bu durum daha da enderdir.[24]

Şimdi Britanya verisine dönelim (Şekil 2.11). Britanya ile ilgili grafiğin biçimi dikkat çekici bir şekilde Birleşik Devletler'e ait olan şekle çok benziyor. Gelir dağılımını hesapladığımız sosyal tablolara göre, eşitsizliğin en tepe noktası 1960'larda gerçekleşmektedir ve aşağı yukarı 60 Gini değerindedir (yani aynı dönemdeki Birleşik Devletler'deki Gini değerinden daha yukarıdadır).[25] Dikkat edileceği gibi aynı dönemde Birleşik Devletler'den daha yüksek düzeyde olan Britanya'daki eşitsizlik, (ve hatta Brezilya'nın bugünkü eşitsizlik düzeyinden de yüksek) giderek Birleşik Devletler'den daha düşük bir düzeye doğru inmiştir. Bundan epey zaman önce Lindert ve Williamson (1985), Polak ve Williamson (1993) ve yakın zamanlarda yine Williamson'un *Trade and Poverty* (2011) kitabında söz edildiği gibi Birleşik Devletler'deki eşitsizlik, Britanya'daki eşitsizlik tepe noktasına vardıktan sonra da artmaya devam etmiştir. Bunun nedeni 1910'larda yeni göçmenlerin ülkeye gelmesiyle birlikte, düşük vasıflı işlerde ücretlerin görece daha düşük tutulmuş olması ve bu durumun Birleşik Devletler'deki genel gelir dağılımının bozulmasına yol açmasıdır. Bu olguyu, eşitsizlik artışının "ücret esnetilmesi"* olarak adlandırıyoruz. Bu olgu, van Zanden'in (1995) klasik eşitsizlik dediği ve eşitsizliğin, fonksiyonel gelir

* Wage streching (ç.n.)

dağılımı içinde sermayenin payının artmasıyla gerçekleşen eşitsizlik olgusundan, tamamen farklıdır. Eşitsizliğin bu iki farklı açıklamasını Birleşik Devletler'in son zamanlardaki eşitsizlik artışında da göreceğiz: 2000'li yıllara kadar gelir dağılımındaki eşitsizlik, esas olarak Birleşik Devletler'de, ücretlerin esnetilmesine bağlıydı ancak 2000'den itibaren eşitsizlikteki artışın nedeni sermayenin payındaki artış olmuştur.

Birleşik Devletler'de eşitsizlik en tepe noktasına 1910 ile 1933 yılları arasında ulaşmışken, niçin Britanya'nın en yüksek noktaya çok daha önce, yani on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde ulaştığını, göç ve ücret esnetilmesine dayalı olan eşitsizlik olgusu yardımıyla açıklayabiliriz. 1920'lerde Birleşik Devletler'deki eşitsizliği arttıran güçler pek çok açıdan 1990'larda eşitsizliği arttıran güçlere benzemektedir: Ücretler üzerindeki aşağı doğru baskı (göçlere ve/veya artan ticarete bağlı olarak), sermaye yanlı teknolojik değişme (Taylorizm ve internet), ekonominin tekelleşmesi (Standard Oil ve büyük bankalar), işçi sendikalarının bastırılması veya çekiciliğinin azalması ve hükümetlerde plütokrasiye doğru eğilimlerin varlığı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan aşağı yukarı yarım yüzyıl önce Britanya'daki eşitsizlikte yavaş ve ılımlı bir azalma gerçekleşmiştir. 1913 dolaylarında Gini değerinin aşağı yukarı 50 olduğu, yani 1867'deki zirve noktasından 10 puan daha düşük olduğu görülmektedir. Bu verileri, on dokuzuncu yüzyılın son yıllarında, Britanya'da reel ücretlerin artması ve işçi aristokrasisi olarak adlandırılan bir grubun ortaya çıkması, olguları desteklemektedir (Bu konu üzerinde Bölüm 3'te daha etraflı duruyoruz).[26] Britanya'daki eşitsizliğe ilişkin bir sonraki verimiz, ne yazık ki aşağı yukarı yarım yüzyıl sonrasına ait (1962). Bu dönemde eşitsizlik 30 Gini değerinin altına inerek neredeyse yarıya düşmüştür. Eşitsizlikte bu gözle görünür azalmanın ardında yatan faktörler: İki dünya savaşı, yüksek vergilendirme,

sermaye gelirinin azalması ve bunun yanı sıra işçi sendikalarının gücündeki artış ve refah devletinin genişlemesidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ise, Britanya'daki eşitsizlikteki değişim tamamen Birleşik Devletler'in deneyimini tekrarlamaktadır, yani 1978'lere değin Britanya'daki eşitsizlik aşağı düşerken, bu tarihten sonra Birleşik Devletler'de var olan eşitsizlikten daha da hızlı olmak üzere yükselmiş ve 2010 yılında 40 Gini değerine çıkmıştır.

Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'taki eşitsizliğin seyrindeki benzerlikler, eğrinin biçimindeki benzerliğin de ötesine geçmekte. Eşitsizliğin en yüksek noktasına eriştiği gelir düzeyi her iki ülkede de 3.000 ile 5.000 dolar arasında (uluslararası dolar cinsinden) gerçekleşmiştir. Ancak az önce görmüş olduğumuz gibi, eşitsizliğin tepe noktasına erişildiği tarih açısından, iki ülke arasında elli, altmış yıl kadar fark var. Kişi başına gelir 10.000 ile 15.000 dolar arasında olduğunda (veya Birleşik Devletler'de 20.000 dolar durumunda) eşitsizlik sabit ve düşük düzeyde seyretmektedir. Ancak, iki ülke arasındaki bu benzerliklere bakarak, buradan Kuznets eğrisinin dönüm noktasına ilişkin genel bir kural çıkarmak olanaklı değildir, oysa bundan önceki iktisatçılar böylesi bir kural çıkarmaya uğraşmışlardır. Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'ta gözlenen eşitsizlik, benzer gelişme yolları* göstermektedir, çünkü her iki ülkenin hem gelir düzeyi hem de siyasi organizasyon yapıları benzerdir ve her iki ülkede de benzer uluslararası rekabet ve savaş güçleriyle karşı karşıya kalmıştır. Diğer yandan benzer iktisadi ve siyasi yapıları olan ülkelerde de eşitsizlikte benzer bir gelişme yolunu gözlemekteyiz. Eşitsizliğin ne yönde gelişeceğini belirleyen, değindiğimiz üç temel güç –teknoloji, dışa açıklık (veya küreselleşme) ve politika, bunları TOP** kısaltması altında topluyoruz– esasında birbirine benzer güçlerdir.

* Trajectory (ç.n.)

** Technology, opennes, policy (ç.n.)

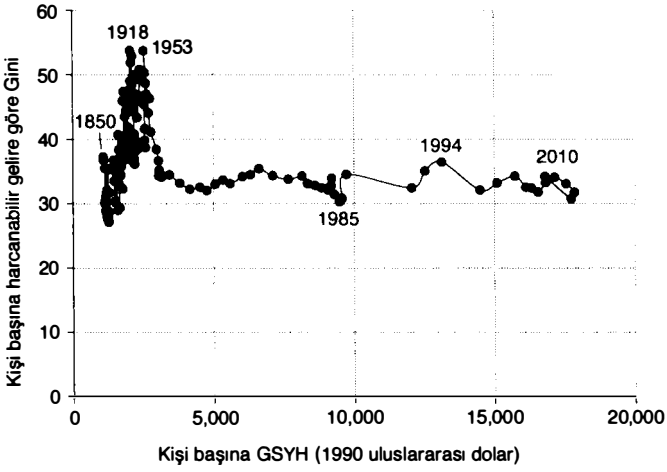
Politika, iktisadi değişimlere cevap vermesi anlamında, büyük oranda içsel bir güç olarak kabul edilebilir. Bir diğer ifadeyle iktisadi ve siyasi güçlerin benzer yönde gelişmesi, gelir dağılımında da buna uygun değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kuznets Dalgaları: İspanya ve İtalya. Ne denli önemli olsalar da, sadece iki ülke örneğine bakarak, genel bir sonuç çıkaramayız. Şansımıza, son yıllarda eşitsizliğe ilişkin uzun dönemli verilere ulaşabiliyoruz. Örneğin, Leandro Prados de la Escosura'nın (2008) çalışmasından, İspanya'da 1850-1985 döneminin verilerini elde edebiliyoruz. Bu tarih sonrası için ise İspanya hanehalkı anketleri verilerini kullanıyoruz. 1850'den 1950'ye değin olan dönemde –bu dönem her ne kadar "modern" olarak adlandırılsa da, özellikle eşitsizlikte sert oynamalar ve gelirde çok az artmalar açısından sanayi öncesi dönemlere de benzemektedir– İspanya'da eşitsizliğin gelişiminde, Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'takine benzer bir eğilim gözlemekteyiz (Şekil 2.12). Eşitsizlik en tepe noktasına, 1953 yılında varmış ve 50 Gini puanın üzerine çıkmıştır.[27] Tepe noktasının ardından, 1980 ortalarına değin eşitsizlik düşme evresine girmiş ve Gini puanı neredeyse 20 puan kadar düşmüştür. Takip eden üç on yıl boyunca, İspanya'da eşitsizlik aşağı doğru düşmektedir ve bu dönemde reel kişi başına gelir üç katına çıkmıştır. Yirminci yüzyılın son on yılında ve yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında eşitsizlik stabilize olmuştur (veya çok az artmıştır). İspanya'da, 1850'den 1980'e değin uzanan dönemde ters U şeklindeki Kuznets eğrisini çok net bir biçimde görmekteyiz. Ancak, 1980 sonrası, ikinci Kuznets eğrisinin yukarı çıkan kısmını, Birleşik Devletler veya Birleşik Krallık'ta olduğu gibi net bir şekilde göremiyoruz.

İtalya'da gelir ve eşitsizlik arasındaki ilişkiyi görmek için 1860'da başlayan veriyi kullanıyoruz. Buna göre ülkede 1980'e değin eşitsizlik sürekli azalan bir trend içindedir

(Şekil 2.13).[28] İtalya, diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde Büyük Dengeleme'yi*- yaşamıştır. Eşitsizliğin en düşük olduğu yıl 1980 yılıdır, ancak bundan sonra eşitsizlik sürekli bir artış içine girmiştir.

ŞEKİL 2.12: İspanya'da gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1850-2010

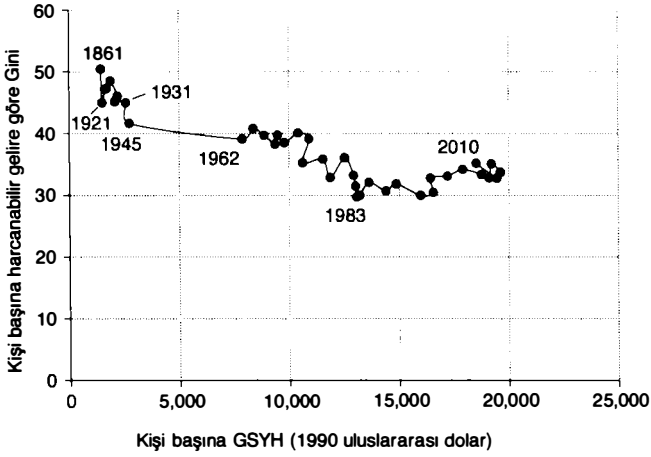

Veri kaynakları: Ginis: 1850'den 1985'e Prados de la Escosura (2008); 1985'ten 2010'a Luxembourg Gelir Çalışması (http://lisdatacenter.org/) ve tüm Ginis veritabanı (http://www.gc.cuny.edu/branko-milanovic). GSYH Maddison Projesi (2013).

İtalya kapsamında, eşitsizliğin azalmasında faşizmin bir rolü olmuş mudur, diye sorabiliriz. Her ne kadar Gini değerleri, sadece 1921 (Mussolini'nin iktidara geldiği yıl), 1931 (faşizmin en yüksek olduğu dönem) ve 1945 (İkinci Dünya Savaşı'nın sonu) yılları için mevcutsa da, 1921'den 1931'e değin Gini değerinin değişmediğini görüyoruz. 1931-1945 arasında ise eşitsizlikteki kayda değer azalmanın en önemli nedeninin, diğer ülkelerde olduğu gibi, savaş olduğunu, dolayısıyla faşizme bağlı olamadığını söyleyebiliriz.

* Great Leveling (ç.n.)

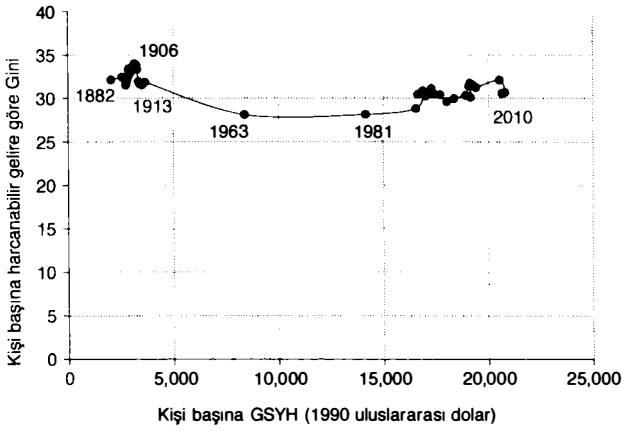
ŞEKİL 2.13: İtalya'da gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1861-2010

Veri kaynakları: Ginis: 1861'den 2008'e Brandolini ve Vecchi (2011) ve iki yazarla olan bireysel görüşmeler; 2010 Luxembourg Gelir Çalışması (http://lisdatacenter.org/) ve tüm Ginis veritabanı (http://www.gc.cuny.edu/branko-milanovic). GSYH Maddison Projesi (2013).

Kuznets Dalgaları: Almanya ve Hollanda. Almanya'ya ilişkin veriler, incelenen diğer ülkelere nazaran daha bölük pörçük ve zaman içinde tutarsızdır (Şekil 2.14). Ayrıca 1931-1963 dönemine ait veride büyük bir boşluk vardır. 1963'ten sonra özellikle Batı Almanya için işsizlik verilerine ulaşabiliyoruz. Ayrıca bu dönem sürecinde ülkenin sınırları da pek çok kez değişmiştir. Grafiğe göre erken yirminci yüzyılda eşitsizlikte artış olduğunu ancak, artma düzeyinin Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'tan daha düşük olduğunu görmekteyiz. Diğer yandan 1906-1981 değerlerini karşılaştırdığımızda, Kuznets Hipotezi'yle de uyumlu olarak, uzun dönemli bir gelir eşitlenmesi sürecinin varlığını görebiliyoruz (Gini değeri 6 puan düşmüştür). Son yirmi yılda ise, diğer zengin ülkelerde de olduğu gibi eşitsizlikteki artış eğilimini görmekteyiz; ancak, eşitsizlikteki bu artış eğilimi, Anglo-Sakson ülkelerdeki kadar güçlü olmamıştır.

ŞEKİL 2.14: Almanya'da gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1882-2010

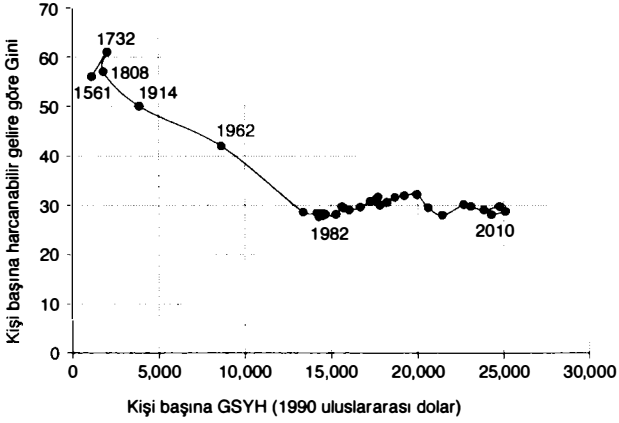

Veri kaynakları: Ginis: 1882'den 1913'e Grant (2002); 1981-2010 tüm Ginis veritabanı (http://www.gc.cuny.edu/branko-milanovic). GSYH Maddison Projesi (2013).

Hollanda'ya ilişkin veri seti ise on altıncı yüzyıla kadar uzanmakta (Şekil 2.15). En eski üç veri (1561, 1732 ve 1808 için olan) ev kiralarının dağılımından elde edilmiştir, ki bunların gelir ile ilintili olduğu varsayılabilir. (Benzer yaklaşım Orta Çağ'da İtalya'nın kuzeyi ve Çukur Ülkeler içinde kullanılmıştır). Bu veriler evlerden alınan vergilerden elde edilmektedir. Veriye göre, gerek eşitsizlik, gerekse gelir, Hollanda'nın Altın Dönemi'nde artmaya devam etmiştir. Bunları arttıran faktörler, van Zanden'in (1985) klasik açıklamasına göre –gayrimenkul sahiplerinin lehine ve emeğin aleyhine olmak üzere fonksiyonel gelir dağılımındaki değişmedir. Napolyon savaşları döneminde (yani 1732 ve 1808 verilerini karşılaştırdığımızda) ise, gerek gelir gerekse eşitsizliğin, eşitsizliği azaltan kötü güçlere bağlı olarak, düştüğünü görmekteyiz. Hollanda'nın yirminci yüzyıl verileri ise (hanehalkı anketlerinden elde edilen), diğer Batı ülkelerinde olduğu gibi, gelirlerin eşitlenmesi olgusunu yansıtmaktadır. Bunu doğuran faktörler ise sosyalist ajitasyon,

herkese oy hakkının tanınması, sekiz saatlik çalışma gününün getirilmesi ve artan reel ücretlerdir. Bu duruma, ortalama gelirde de gözle görülür bir artış eşlik etmiştir (1914-1980 arasında üçe katlanmıştır). Yukarıda ele aldığımız diğer ülkelerde olduğu gibi eşitsizlikteki düşüş eğilimi 1980 başlarında durmuştur. Bu tarihte Gini, en düşük değeri olan 28 puana kadar düşmüştü. Bu tarihten sonra ise Gini puanında hafif bir artış olmuş ve Büyük Resesyon'a kadar 30 puana kadar yükselmiştir. İkinci Kuznets dalgasının yukarı yükselen kısmı, Almanya'da olduğu gibi oldukça ılımlı bir yükselme göstermiştir.

ŞEKİL 2.15: Hollanda'da gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1561-2010.

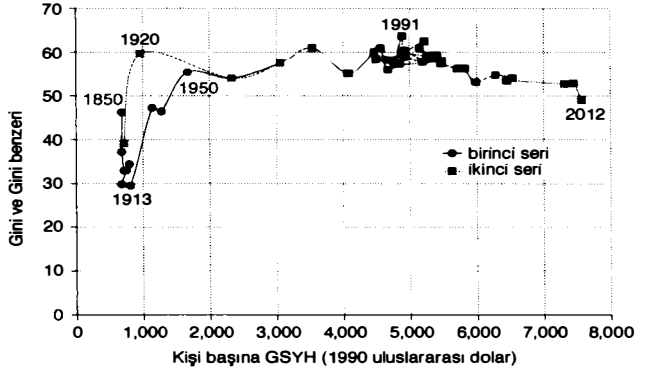
Veri kaynakları: Ginis: 1561'den 1914'e Soltow ve van Zanden (1998); 1962'den 2010'a tüm Ginis veritabanı (http://www.gc.cuny.edu/branko-milanovic). GSYH Maddison Projesi (2013).

Kuznets dalgaları: Brezilya ve Şili. Şimdi, elimizde uzun dönemli verinin bulunduğu Brezilya ve Güney Amerika'ya bakalım (Şekil 2.16 ve 2.17). Brezilya ile ilgili iki veri setimiz mevcuttur, birisi Prados de la Escosuras (2007, Gini katsayılarını elde etmek için Williamson'un oranının kullanılmasıyla

elde edilmiştir),[29] diğeri de Bartelo vd.ne aittir (2009, sosyal tablolardan elde edilmiştir). Her ne kadar iki veri seti, on dokuzuncu yüzyıl ortalarında ve yirminci yüzyıl başlarında artan eşitsizliğe ilişkin aynı örüntüyü göstermese de, her ikisi de, 1950'ye değin eşitsizliğin arttığını, bu tarihten sonra oldukça yüksek bir eşitsizlik seviyesinde istikrara girdiğini göstermektedir. 1970'ten 1980'lere değin Brezilya, Güney Afrika'yla birlikte, dünyadaki eşitsizliğin en yüksek olduğu iki ülkeden biridir. 1990'ların sonlarından itibaren ise eşitsizlikte sürekli bir azalma gerçekleşmiştir. Fernando Henrique Cardoso ve Luiz Inácio Lula da Silva'nın hükümetleri bu alışılmışın dışında olan eşitsizlikteki düşüş eğiliminden dolayı ünlenmişler ve dünyadaki pek çok ülkeye bu konuda örnek olmuşlardır (Arjantin ve Meksika gibi birkaç Latin Amerika ülkesi dışında). Eşitsizlikteki azalma eğilimi, on yıldan fazla süredir hâlâ devam ettiği için, bunun gerçekten önemli bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz. Bu gelişmeler söz konusu durumun tersine dönmeyeceği anlamına gelmez. Ancak, son 150 yılda, Brezilya'da eşitsizlikteki değişimin gösterdiği harekete bir bütün olarak bakıldığında, son dönemdeki değişim de dâhil olmak üzere, bunun, birinci Kuznets dalgaları ile tamamen uyumlu olduğu görülür. Dahası, Kuznets'in öne sürmüş olduğu iktisadi güçler –eğitimin yaygınlaşması, daha yüksek asgari ücretler, sosyal transferlerdeki artış- Brezilya'daki eşitsizliğin aşağı çekilmesinin ardında yatan temel faktörlerdir (Bkz. Gasparini, Cruces, and Tornarolli 2011; Ferreira, Leite, and Litchfield 2008).

Şili'ye ilişkin veriler ise en ilginç olanıdır. Bu veriler, sosyal tabloları çok maharetli bir biçimde uygulayan Javier Rodríguez Weber (2014) tarafından geliştirilmiştir. Dinamik sosyal tablolar olarak adlandırdığı bir yöntemi uygulayarak, Rodriguez Weber yüzlerce sosyal grup veya mesleğin nüfus ve gelir tahminlerini içeren ve iktisaden ve siyaseten önemli yılları kapsayan çok detaylı sosyal tablolar oluşturmuştur.

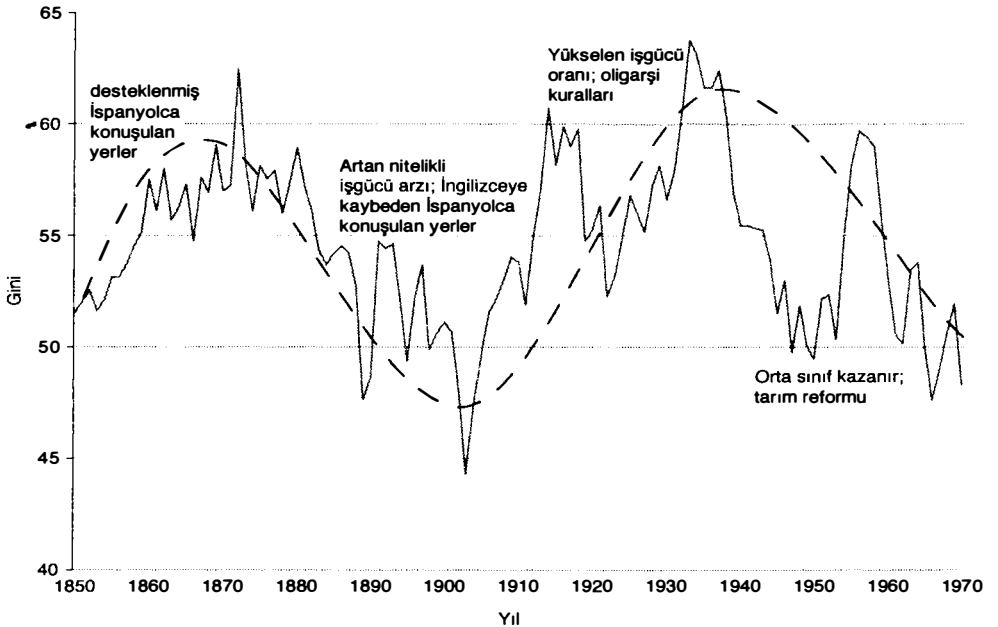
ŞEKİL 2.16: Brezilya'da gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1850-2012

Bu grafik, Brezilya için Kuznet eğrisini iki farklı veri setinden göstermektedir. Birinci seri Williamson oranı üzerinden Ginis hesabı (ortalama geliri ortalama vasıfsız işgücü maaşına bölmek suretiyle) yapmaktadır; bu hesaplamalara Ginis benzeri (quasi-Ginis) adı verilir. Veri kaynakları: Ginis: 1850'den 1950'ye (birinci seri) Prados de la Escosura (2007); 1870'ten 1920'ye (ikinci seri) Bertola vd. (2009, 4. tablo); 1960'tan 2010'a tüm Ginis veritabanı (http://www.gc.cuny.edu/branko-milanovic). GSYH Maddison Projesi (2013).

Bu yıllarda veriler çok daha boldur ve farklı politik ve ekonomik dönemlerin değişim noktalarına da işaret etmektedir. Rodriguez Weber, analizine, eksiksiz olan genel gelir ve ücret verileri ile başlar (hem kadın hem de erkekler için ücretleri kapsayan veriler) ve ardından bu sosyal grupların gelir kaynaklarının, makro verilerden elde ettiği ücretlerdeki veya gelirlerdeki artış oranlarıyla uyumlu olarak artmasını izler. Örneğin; eğer bir grubun geliri çoğunlukla vasıfsız işçilerin ücretlerinden oluşuyorsa, Rodriguez Weber bu gurubun gelirindeki değişimi, ortalama inşaat işçisi ücretlerindeki değişime göre saptar. Böylece belli bir dönem için toplumsal kompozisyon sabit tutulmuş olur fakat çeşitli toplumsal grupların gelirlerinin farklı oranlarda değişmesine izin verilerek zaman içinde eşitsizlikteki değişim ortaya çıkar. Böylece bireysel "statik" (sadece tek bir yıl) sosyal tablolar yerine çok daha heyecan verici ("dinamik"; yıllık) bir resim elde etmiş oluruz. Dolayısıyla Şili, uzun dönemde eşitsizliğin ne şekilde geliştiğine ilişkin en kapsayıcı veri setine sahiptir.

ŞEKİL2.17: Şili'deki gelir eşitsizliği, 1850-1970

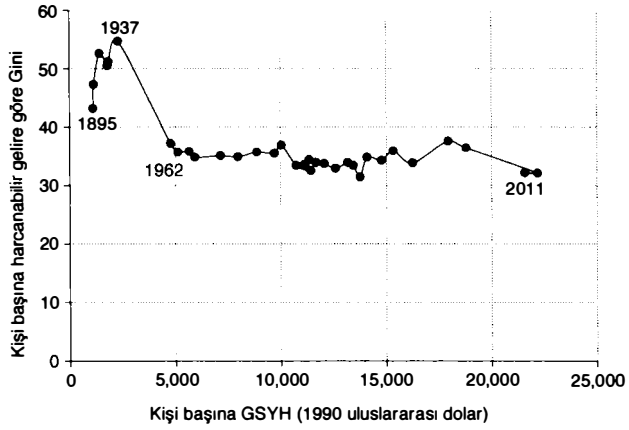
Bu grafik, Gini değerinin zamanla değişimini göstermektedir. Gini değerleri, yıllık ortalama gelir ve nüfusu sosyal sınıf ve meslek açısından değerlendiren dinamik sosyal tablolardan oluşturulmuştur. Her periyodun ayrıştırıcı özellikleri grafikte belirtilmiştir. Kesikli çizgiler, eşitsizliğin daha stilize (ortalama) değişimini göstermektedir. Veri kaynağı: Rodriguez Weber (2014).

Şekil 2.17'de 1850-1970 dönemi için Rodriguez Weber'in sonuçları gösterilmektedir. Şekilde zaman içinde, gayet açık bir şekilde birbirini takip eden Kuznets dalgalarını izlemekteyiz. Ancak, bu değişimler iktisadi ve siyasi güçlerin bir bileşimine bağlı olarak açıklanmaktadır (ki, böylesi bir açıklama Rodriguez Weber'in çalışmasının en büyük meziyetidir). 1850'den 1903'e kadar süren ilk Kuznets dalgasının yukarı çıkan bölümü, siyasi gücü ellerinde bulunduran büyük çiftlik sahiplerinin, köylüleri çok düşük geçimlik düzeyde çalıştırabilmeleri ile açıklanmaktadır. 1873 ve 1903 arasında Kuznets eğrisinin aşağı eğimli bölümünün nedeni ise; düşük bakır fiyatları sonucu toprak sahiplerinin gelirlerinin azalması; İngiliz kapitalistlerince madenlerin satın alınması ve en nihayetinde, Şili'nin Peru ve Bolivya'ya karşı savaşı kazanması ve topraklarını üçte iki genişletmesi sonucu toprak-emek oranının artışıdır (bu durum ücretleri artırmıştır)[30]. 1903-1970 arasında bulunan ikinci Kuznets dalgası, benzer bir biçimde yine ekonomik ve siyasi faktörlerin etkisiyle açıklanmaktadır; eğrinin aşağı doğru eğimli kısmı, olağan sosyal ve politik faktörleri yansıtmaktadır: Eğitimin yaygınlaşması, güçlü sendikalar ve artan asgari ücret, gelişmiş kapitalist ekonomilerin Büyük Dengeleme serüvenindekilerle aynı faktörlerdir. (Şili'de bu serüven 1938'de solcu Frente Nacional'in zaferi ve 1970 de Salvador Allande'nin iktidara gelmesi ile sonlanmıştır)[31].

Kuznets Dalgaları: Japonya. Asya'da yalnızca Japonya için ve sadece on dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren veri mevcuttur. Veriler eşitsizliğin, aşağı yukarı kırk yıl boyunca güçlü bir biçimde arttığını ve İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce tepe noktasına ulaştığını göstermektedir. Savaş dramatik bir biçimde eşitsizliği düşürmüş ve 1945 sonrası Japonya, tüm diğer gelişmiş ülkeler gibi, eşitsizliğin görece düşük olduğu uzun bir döneme girmiştir. Böylece 1962'de (bu tarihte daha düzenli veri mevcuttur), Japonya'daki Gini değeri aşağı yukarı 35 puana düşmüştür (o tarihten bu yana bu Gini değeri devam etmektedir).[32]

Bu değer İkinci Dünya Savaşı öncesi tepe noktasından 20 Gini puanı daha aşağıdadır. Japonya'daki ilk Kuznets dalgası boyunca en yüksek eşitsizlik 2.300 dolar gelir düzeyinde ortaya çıkmıştır (1990 uluslararası doları cinsinden). Bu değer Birleşik Krallık ve İspanya'daki ile yaklaşık olarak aynı değerdir.

ŞEKİL 2.18: Japonya'da gelir eşitsizliği ve ortalama gelir arasındaki ilişki (Kuznets eğrisi), 1895-2011

Veri kaynakları: Ginis: 1895-1937 Minami (1998, 2008); 1962-2011 tüm Ginis veritabanı (http://www.gc.cuny.edu/branko-milanovic). GSYH Maddison Projesi (2013).

Kuznets Dalgalarının Mantığı. Kuznets dalgalarına veya çevrimlerine yol açan, ekonomik ve siyasi faktörler arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Yalnızca "iyicil" ekonomik güçlere odaklanmak yetersizdir. Tanım itibarıyla gelir eşitsizliği, kimi zaman çok sert olan, sosyal ve siyasi mücadelelerin bir sonucudur. Bu mücadeleler yalnızca bugünün veya geçmişin "Üçüncü Dünyası" ile sınırlı değildir. Müthiş bir şekilde kanlı olan Paris Komünü'nü, Uluslararası İşçi Günü'nün doğmasına yol açan 1886'da Şikago'daki *High Market* gösterilerini veya Britanya'nın, madencilerin grevine karşı aldığı çok sert tedbirleri hatırlamak yeterli. Her ne kadar tüm bu vakalarda emek kaybetmişse de ve diğer ülkelerde de benzer örnekler mevcutsa da, bu

mücadelelerin yol açtığı baskı o denli güçlü olmuştur ki, kısa yirminci yüzyıl olarak adlandırılan (Birinci Dünya Savaşı'ndan Sovyetler Birliği'nin çöküşüne değin) dönemde eşitsizliklerin sürekli olarak azalmasıyla sonuçlanmıştır.

Siyasi kavgaların çoğu gelir dağılımı üzerine olmuştur ancak, hatırlamak gerekir ki, siyasi kavgalar küreselleşmenin varlığı veya yokluğu, vasıflı emek arzı, sermayenin bolluğu veya kıtlığı, kolayca sömürülebilir kaynakların mevcut olup olmaması gibi parametrelerce belirlenen çok daha geniş bir iktisadi ortam içinde yer alır. Bu parametreler, bir gecede değişmediği gibi, siyasi ve toplumsal mücadelenin içeriğini de belirlerler. Açıktır ki, eşitsizliği arttıran siyasi güçler, iktisadi eğilimlerin kendi lehlerine olduğu durumlarda daha güçlü olacaktır –örneğin emek arzı bol ise ve teknolojik gelişme sermaye veya yüksek vasıflı işçiden yanaysa. Ancak, böylesi bir durum her zaman başarıyı garanti etmez. Büyük Bunalım ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa ve Birleşik Devletler'deki gelişmelerin açık bir şekilde göstermiş olduğu gibi, güçlü işçi sendikaları, sosyalist ve komünist partilerin siyasi gücü ve Sovyetler Birliği'nin askeri tehdidi, sermayenin gücünü sınırlayarak, zenginden yana politikaları dizginlemiştir.[33] Ancak, bu durum, bir yandan siyasi sınırlamaların zayıflaması veya ortadan kalkmasıyla ve diğer yandan vasıftan yana teknolojik gelişme, Çin'in dışarı açılması ve komünizmin düşmesi sonucu küresel emek piyasasının genişlemesi gibi ekonomik faktörlerin sermaye lehine dönmesiyle birlikte tersine dönmüş ve gelişmiş ekonomiler eşitsizliğin arttığı bir döneme girmiştir; bu dönem günümüzde de etkisini sürdüren ikinci Kuznets dalgaları dönemidir.

Tablo 2.2 gelişmiş ekonomilerde birinci Kuznets dalgasının aşağı salınımını ve ikinci dalganın yukarı çıkmasının temel özelliklerini özetlemektedir. Kuznets eğrisine ilişkin daha önceki literatürden farklı olarak, burada dalganın tepe noktasına ulaştığı ortak gelir düzeyini veya ortak veriyi bulmaya çalışmıyoruz. Siyasi ve iktisadi faktörlerin karşılıklı etkileşiminin

karmaşıklığından ötürü veriler ve gelir düzeyleri farklılaşmaktadır. Ancak, değişimlerin veya dalgaların biçimi benzerdir. Tüm ülkelerde (Hollanda hariç olmak üzere) eşitsizliğin tepe noktasına ulaştığı Gini değeri 50-55 puandır; sadece daha önce sanayileşmiş olan Hollanda'da eşitsizliğin eriştiği maksimum değer 60 Gini puandır ve bu, günümüz Latin Amerika'sındaki eşitsizlik değerine eşittir. Ayrıca kaydedilen en düşük zirve eşitsizlik değerleri, günümüzde Birleşik Devletler'in eşitsizlik değeri olan 40 Gini puanın altına düşmemektedir.

Zirveden dibe doğru ölçülen dalganın aşağı inen bölümü İtalya'da ve Birleşik Krallık'ta yüz yıldan fazla bir süre gibi uzun bir zaman sürecinde gerçekleşmiştir: Bu süre, İtalya'da, birliğin sağlanmasından 1980'lerin başlarına değin; Birleşik Krallık'ta ise 1867'den Thatcher dönemine değin uzanır. Birleşik Devletler'de ise dalganın aşağı salınımı elli yıl gibi daha kısa bir sürede gerçekleşmiştir (1933-1979 arası). En kısa aşağı salınım dönemi ise İspanya'da gerçekleşmiştir (aşağı yukarı otuz yıl), çünkü İspanya'da 1953'te olağan dışı yüksek bir eşitsizlik düzeyi mevcuttu. Ancak, İspanya'daki yüksek değer 1918'deki değerle aynıdır ve dolayısıyla daha farklı bir gözle değerlendirecek olursak (birinci dalganın tepe noktasını 1918 kabul edersek) İspanya'daki Kuznets eğrisinin aşağı salınımının, 60 yıldan fazla sürdüğünü öne sürebiliriz. Diğer yandan İspanya oldukça ilginç bir durum sergilemektedir; ülke her iki dünya savaşına da katılmadığı için (gerçi 1936-1939 arası bir iç savaş yaşamıştır), savaşların eşitsizliği azaltıcı etkileri bu ülkede bulunmaz. Dahası, 1950'lerdeki çok yüksek eşitsizlik atipik bir durumdur, çünkü ülkenin yönetimindeki yarı faşist rejim, eşitsizliği ve belli bir yere kadar toplumsal yapıyı, erken yirminci yüzyılda diğer zengin ülkeler ile aynı düzeyde tutmuştur. Esasında İspanya'nın atipik durumu, diğer gelişmiş ülkelerdeki eşitsizliğin azalmasında önemli etkisi olan anahtar faktörleri ortaya koymak açısından oldukça aydınlatıcıdır: Bu faktörler, savaşlar, sol kanat siyasi baskılar ve sosyal politikalardır.

Tablo 2.2: Gelişmiş Ekonomilerde Birinci ve İkinci Kuznets Dalgaları

	Birinci Kuznets dalgasının tepe noktası			*Birinci Kuznets dalgasının dip noktası*			*Aşağı salınımda büyüme ve eşitsizlik arasındaki trade-off*			
Ülke	*En yüksek eşitsizlik yılı*	*En yüksek eşitsizlik değeri (Gini puanı)*	*En yüksek eşitsizlik yılındaki kişi başına GSYH (satın alma gücü paritesi)*	*En düşük eşitsizlik yılı*	*En düşük eşitsizlik değeri (Gini puanı)*	*En düşük eşitsizlik yılındaki kişi başına GSYH (satın alma gücü paritesi)*	*Kuznets dalgasının aşağı salınımında ortalama yıl sayısı*	*Gini'de azalma (puan olarak)*	*GSYH da artış (Kaç misli olarak)*	*Kuznets dalgası 2 (yukarı çıkan kısmı, bugüne kadar Gini sürekli artıyor*
Birleşik Devletler	1933	51	4,800	1979	35	19,000	50	16	4	kuvvetli (+8)
Birleşik Krallık	1867	57	3,000	1978	27	13,000	110	30	> 4	kuvvetli (+11)
İspanya	1953	55	2,500	1985	31	10,000	30	24	4	Ilımlı (+5)
İtalya	1861	51	1,500	1983	30	13,000	120	21	< 9	kuvvetli(+5)
Japonya	1937	55	2,300	1981	31	14,000	45	24	6	Ilımlı (+1)
Hollanda	1732	61	2,000	1982	28	14,000	250	33	7	Ilımlı (+2)

Not: Kişi başına GSYH 1990 uluslararası dolar cinsinden, Maddison Projesinden (2013).

Kaynak: Bkz. Şekil 2.1, 2.13, 2.15, ve 2.19'da sıralan kaynaklar

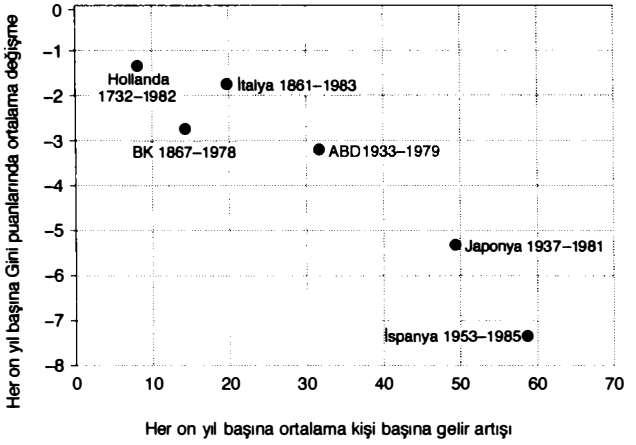
Tüm ülkelerde eşitsizliğin aşağı salınımı reel kişi başına gelirlerdeki ciddi artışlar ile örtüşmektedir. İtalya, eşitsizlikteki aşağı salınımın çok uzun bir sürede gerçeklemiş olması ve ekonomisinin, İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı büyümesine bağlı olarak, kişi başına gelirdeki artışın en yüksek olduğu ülkedir (dokuz kat artmıştır). Hollanda'nın ortalama geliri altı kat artmış ancak, (hatırlamakta fayda var) eşitsizliğin en tepe noktasına, diğer ülkelerden yüz yıl önce ulaşmıştır. Amerikan, İngiliz ve İspanyol ekonomilerinin her biri dört kat genişlemiş (kişi başına gelir açısından), diğer yandan gelir eşitsizlikleri 15 Gini puan ile (Birleşik Devletler'de) 30 Gini puan (Birleşik Krallık'ta) arasında düşmüştür. Aslında tüm ülkelerde Gini katsayısı ile ölçtüğümüz eşitsizlikte ciddi azalmalar gerçekleşmiştir; Hollanda'da yarıya yakın, Birleşik Krallık'ta ise yarıdan fazla. Her ne kadar bu ülkelerin tümü savaş yaşamış olsalar da, tümünde de gözlenen eşitsizlikteki aşağı düşüşlerin, çok ciddi kişi başına gelir artışları ile örtüşmüş olması göstermektedir ki, uzun dönemde büyüme, eşitsizlik artışını gerekli kılmamaktadır. Nitekim tarihi veriler büyüme ve eşitsizlik arasında bir değiş tokuş* olduğu hipotezini desteklemez.

Şekil 2.19 bu ilişkileri göstermektedir. Hem büyümenin hem de eşitsizliğin her ikisi de "normalleştirilmiş"tir. Büyüme yatay eksende on yıl başına ortalama kişi başına büyüme oranı olarak gösterilmekte ve eşitsizlik dik eksende, on yıl başına Gini puanlarındaki ortalama azalma olarak verilmektedir.[34] Şekilde dikkati çeken nokta, ülkelerin neredeyse bir çizgi boyunca sıralandığı ve daha hızlı büyüme kaydedenlerin, aynı zamanda eşitsizlikte de daha fazla azalma kaydettiğidir. Birinci Kuznets eğrisinin aşağı inen kısmı her ülke için farklı olduğundan, bu ilişki hakkında çok fazla şey söylemek olanaklı değil: Örneğin Hollanda'nın iki yüzyıldan fazla bir süre boyunca çok yüksek büyüme hızları kaydetmiş olduğunu söylemek pek de gerçekçi

* Trade-off (ç.n.)

olmazdı. Grafik aynı zamanda Birleşik Devletler'e ilişkin önemli bir noktayı göstermektedir; günümüzdeki durumun tersine, Birleşik Devletler grafikte gösterilen dönemde oldukça yüksek bir büyüme kaydetmiş (her on yılda yüzde 30'dan fazla) ve aynı zamanda eşitsizlikte de çok ciddi bir azalma yaşamıştır (on yıl başına 3 Gini puanından fazla).

ŞEKİL 2.19: Kuznets dalgasının alt tarafında eşitsizlikteki değişim ve büyüme arasındaki ilişki

Bu grafik, yatay eksende yer alan Büyük Tesviye döneminde (The Great Leveling), dikey eksende Gini puanlarının ortalama düşüşünü ve kişi başına düşen GSYH büyüme oranının on yıllarda değişimini gösterir. Daha büyük büyüme oranları olan ülkeler, eşitsizlikte daha büyük düşüşler yaşamıştır. Veri kaynakları: Bknz. 2.10-2.13, 2.15 ve 2.18 kaynakları.

En çarpıcı ve aydınlatıcı olan ise birinci Kuznets dalgasının dip noktasına ulaştığı ve dolayısıyla ikinci dalganın başladığı tarihtir; tüm ülkeler için bu dip 1970 sonları ve 1980 başlarında gerçekleşmiştir. 1980'lerin başlarından itibaren burada ele alınmış olan tüm ülkelerin benzer gelir düzeyleri mevcuttur (daha zengin olan Birleşik Devletler hariç) ve gerek zaman gerekse gelir düzeyi açısından, eğrinin dipten dönme noktası

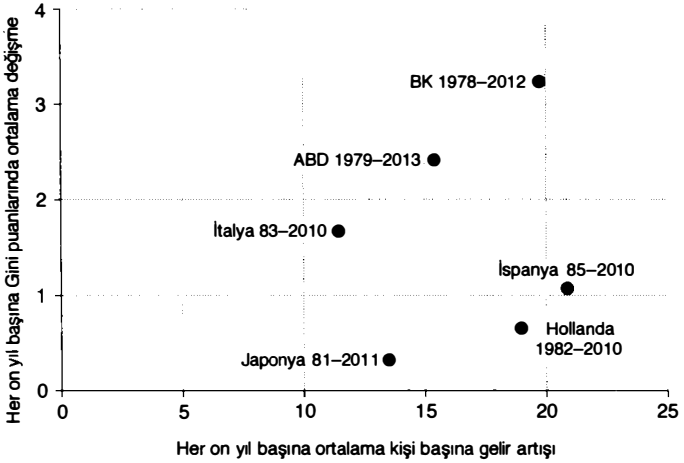
tüm ülkelerde de aynıdır. Ancak eğrinin yukarı çıkışı hepsi için aynı güçte olmamıştır. Birleşik Devletler, Birleşik Krallık, ve İtalya, ikinci Kuznets dalgasının en güçlü olduğu ülkelerdir; Birleşik Devletler ve İtalya'da Gini katsayısı en az 5 puan ve Birleşik Krallık'ta 10 puandan fazla artmıştır. İspanya, Almanya, Japonya ve Hollanda'da eşitsizliğin yukarı çıkışı daha ılımlı gerçekleşmiş ve en fazla birkaç Gini puanı artmıştır. Ancak tüm ülkeler için Gini katsayıları yukarı doğru bir yol izlemiş, dolayısıyla ikinci Kuznets dalgası harekete geçmiştir.

Bu örüntü, Şekil 2.20'de gösterilmektedir. Bu şekil, Şekil 2.19'un karşılığı olup burada, büyüme ve eşitsizlik pozitif olarak ilişkilendirilmiştir ve ayrıca her bir ülkenin farklı deneyimi de gösterilmektedir. Şekilde hayali olarak çizilmiş çizginin üzerinde kalan ülkelerde (Birleşik Krallık, Birleşik Devletler ve İtalya), çizginin altında kalan ülkelere kıyasla (Japonya Hollanda ve İspanya), belli bir büyüme oranı için, daha fazla bir eşitsizlik artışı "gereklidir".

Birinci Kuznets Eğrisinin Aşağı Salınımına Yol Açan Nedir?

Teknolojik olarak gelişmiş toplumlarda (yani ortalama gelirlerin arttığı ülkelerde) birinci Kuznets eğrisi Sanayi Devrimi'nin başlangıcından, aşağı yukarı 1980'lere değin sürmüştür. Aşağı yukarı yüz eli yılı kapsayan bu uzun dönem, görmüş olduğumuz gibi geç on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyılın başlarında eşitsizliğin artarak tepe noktasına ulaştığı ve ardından 70-80 yıl boyunca sürekli olarak azaldığı bir döneme tekabül eder. Dolayısıyla dalganın yukarı ve aşağı bölümleri aşağı yukarı aynı zaman süresinde gerçekleşmiştir.

ŞEKİL 2.20: Kuznets dalgasının üst tarafında eşitsizlikteki değişim ve büyüme arasındaki ilişki

Bu grafik, kişi başına düşen ortalama GSYH büyüme oranının yatay eksende yakın zamanda gerçekleşen eşitsizlikteki artış döneminde (1980'lerden itibaren artan) ve dikey eksende aynı dönemde Gini puanlarının değişimini gösterir. Bütün ülkeler eşitsizlikte artmalar yaşarken, en büyük oranda eşitsizlik yaşayan ülkeler (Birleşik Krallık, Birleşik Devletler ve İtalya) aynı zamanda her büyüme başına düşen Gini puanlarında daha yüksek artış olduğunu açıkladı. 2.10-2.13, 2.15 ve 2.18'in kaynaklarına bakınız.

Bunu takiben zengin ülkelerde 1980'lerden itibaren başlayan eşitsizlikteki yukarı doğru hareketi, Kuznets hipotezi ile, yani gelirler yeterli derecede yüksek bir orana ulaşınca eşitsizliğin azalacağı ve düşük düzeyde kalacağına ilişkin orijinal hipotez ile bağdaştırmak olanaklı değildir. Bu nedenden ötürü Kuznets çevrimleri veya dalgalarından söz etmenin uygun olduğunu ve gelişmiş ülkelerde günümüzde var olan yukarı doğru eğilimi ikinci Kuznets dalgasının başlangıcı olarak ele almayı daha doğru buluyorum. Birinci dalga gibi bu dalga da, teknolojik yeniliklerin, emek yerine sermayenin ikame edilmesinin (ikinci makine çağı) ve emeğin bir sektörden diğerine aktarımının bir sonucudur. Birinci Kuznets dalgasında aktarım,

tarımdan (dolayısıyla kırsal alandan) imalata (dolayısıyla kentsel alanlara) gerçekleşmiştir; ikincisinde imalattan hizmetlere doğru aktarım olmuştur. Daha önce tartışıldığı gibi bu ikinci dalga aynı zamanda iktisat politikalarında, zenginden yana uygulamalardan etkilenmiştir.

Ancak gelişmiş dünyada günümüzde eşitsizliği artıran faktörler genel olarak iyi anlaşılmışsa da (bu faktörlerin görece önemi üzerinde bir fikir birliği mevcut olmamakla birlikte) bir Kuznets dalgasında eşitsizliği aşağı çekecek olan faktörlerin neler olacağı o kadar da açık değildir. Sistem içinde, gelir eşitsizliğindeki artışı sınırlayan ve en sonunda eşitsizliği azaltan hangi güçler harekete geçecektir? Bu bölümün sonunda bu güçlerin bazılarını ele alacağız; ve esasında konu Birleşik Devletler'e gelince söz konusu güçlerin tam olarak saptanabileceği konusunda şüpheliyim. Ancak, geleceğe bakmadan önce, geçmişe bakmak ve eşitsizlikteki birinci yukarı salınımı sona erdiren nedenleri ortaya koymak daha öğretici olacaktır. Bu alıştırmanın ikinci dalgaya ilişkin ip uçları içerebileceğini söyleyebiliriz.

Yurt içi Eşitsizlikler ve Birinci Dünya Savaşı. 20. yüzyılda eşitsizliğin niçin azalmış olduğuna ilişkin iki farklı görüş mevcuttur. Geleneksel görüşe göre, Kuznets'in kendisi de bu görüşü savunur, söz konusu azalma pek çok istisnai faktörün bir sonucudur: Nüfusun büyük çoğunluğunun kentsel alanlara ve imalat sanayine geçişini içeren yapısal değişimin sona ermesi (böylece eşitsizliğin en önemli nedenlerinden birisi olan kır/kent açığının ortadan kalkması); okullaşmanın artışı, böylece eğitim priminin azalması (Tinbergen, 1975 ve Goldin ve Katz 2010 tarafından öne sürülen açıklama); nüfusun yaşlanması ve dolayısıyla sosyal hizmetlere olan talebin artışı (sosyal güvenlik, sağlıkta kamusal destek), ki bu durum zengin kesimin daha fazla vergilendirilmesini gerekli kılmıştır; ve muhtemelen arka planda soğuk savaş da dâhil olmak üzere savaşlar bağlamında daha çok

ulusal bütünlük gereksinimi, ve savaşların finansmanının zengin kesime yansımış olmasıdır.[35]

İkinci görüş Piketty'nin hem son kitabı *Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye*'de hem de 2001'de yayımlanan *Les Hauts revenus en France*'da ortaya koyduğu ve Kuznets kuramından farklı olarak siyaset kuramı dolayımındaki görüşüdür. Piketty'ye göre her iki dünya savaşı da sadece yüksek vergilendirmeye yol açmamış, aynı zamanda mülkleri yok ederek büyük servetlerin azalmasına neden olmuştur. Özellikle Fransa için geçerli olan bu durum Piketty'nin daha sonraki çalışmaları için bir şablon oluşturmuştur.[36] Fransa üzerine olan kitabında Piketty savaşlar sonrasında sermaye yoğunlaşmasının azaldığını ve en büyük Fransız servetlerinin hiçbir zaman tam anlamıyla telafi edilemediğini göstermiştir: 2000 yılı civarında en pahalı olan gayrimenkullerin değeri, Birinci Dünya Savaşı öncesi değerlerinin altında kalmıştır.[37] Servetteki düşük yoğunlaşma, düşük sermaye/çıktı oranı (sermayenin savaş sırasındaki yıkımından ötürü) ile birleşince, sermaye getirilerinin düşmesi ile sonuçlanmış ve buna bağlı olarak eşitsizlik azalmıştır. Piketty'nin anlatısında, savaşların şokuyla birlikte sosyalist ve komünist partilerin politik etkilerinin yarattığı yeni "şok" ve bunların emekten yana düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olması, dışsal faktörler olarak, yani ekonomik alanın dışında politik faktörler olarak öne sürülür.

İşte tam da bu noktada, yani eşitsizlik eğrisinin tepe noktasının kırılarak eğrinin aşağı inmeye başlamasına ilişkin burada önerdiğim yanıt, Piketty'nin yorumundan farklıdır. Benim düşünceme göre, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve savaşı takiben eşitsizlikteki azalma, esas olarak savaştan önce var olan iktisadi koşullara "içsel" olarak ele alınmalıdır. Söylemek istediğim, ülkelerin kendi içinde var olan eşitsizliklerin, savaşa gidilmesinde önemli bir rol oynadığıdır. Bu argümanı öne sürerken, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenine ilişkin çok daha eski bir

yoruma, kanaatimce de en inandırıcı olana baş vuruyorum. Bu yoruma göre savaşın nedeni o dönemin yurt içi iktisadi koşullarında saklı olan emperyalist rekabettir: Çok yüksek bir gelir ve servet eşitsizliği, üst sınıfların yüksek tasarrufları, yetersiz yurt içi toplam talep ve kapitalistlerin tasarruf fazlalarını kendi ülkeleri dışında kârlı alanlarda kullanma ihtiyaçları.

Yirminci yüzyılın başlarında, tasarruf fazlaları için yurt dışında yatırım imkânları bulmak demek, o yerleri fiziki anlamda kontrol etmek ve söz konusu yatırımlardan kar elde edebilmek için, savaşı dahi göze alarak diğer olası rakipleri saf dışı bırakmak demekti. Emperyalizmin eleştirisi söz konusu olduğunda pek de akla gelmeyen Keynes'ten [(1936) 1964, 381-382] bir alıntı yapmak istiyorum: "Ancak tüm bunların üstünde ve ötesinde (diktatörlerlesin savaşa yol açması) nüfus üzerindeki baskı ve piyasalar için rekabet mücadelesi gibi ekonomik faktörler de savaşa yol açar. İşte bu ikinci faktör on dokuzuncu yüzyıldaki savaşların temel nedeni olmuştur ve günümüzde de bu durum tekrarlanabilir."

İşte bu "piyasalar için rekabet mücadelesi", kolonilerin sömürülmesine yol açtı.[38] İktisadi başarı için kolonilerin, koruyucuların veya bağımlılıkların yaratılması gerekiyordu veya Paul Bairoch'un ifadesiyle, koloni sözleşmesinin yapılması gerekiyordu. Koloni sözleşmesi şu unsurları içeriyordu: Koloniler sadece metropol ülke ile ticaret yapabilirler, mallar sadece metropol ülkenin gemileriyle taşınabilir ve koloniler mamul mal üretemezler (Bairoch 1997, 2:665-669: ayrıca bkz. Milanovic, 2002b). Afrika kolonileri üzerindeki iştahı kabartan esas unsur, Avrupalı kapitalistlerinin çıkarlarıydı (bkz. Wesseling, 1996). Yeni topraklar için Avrupa'dakine benzer ve onun kadar vahşi bir başka mücadele de Sibirya'da yaşandı. Burada, Rusya doğuya doğru ve Amerikalılara doğru genişlerken, Birleşik Devletler batıya doğru Meksika topraklarına ve güneye doğru genişleyerek siyasi kontrollerini güçlendirdiler. Gana, Sudan,

Vietnam, Cezayir, Filipinler, Kalifornia ve Sibirya bu aynı sürecin parçalarıdır. McGuire ve Olson'un (1996) terminolojisi ile ifade edersek, koloniler "istikrarlı"dan ziyade "başıboş" haydutlarca yönetiliyordu.

Geniş ana hatlarıyla burada sunduğum argüman yeni değildir. Yeni olan, bu argümanı Kuznets dalgaları çerçevesi içine oturtmaktır. Yirminci yüzyılın başlarındaki kolonyalizmi, yurt içindeki bozuk gelir dağılımına bağlayan tez, *Emperyalizm: Bir Çalışma* [(1902), 1965] kitabının yazarı John Hobson'a aittir. Daha sonra bu çalışmayı, 1913'te Rosa Luxemburg'un *(Sermayenin Birikimi)* ve Vladimir I. Lenin'in 1916 yılındaki *(Emperyalizm: Kapitalizmin en Yüksek Aşaması)* çalışmaları takip etmiştir. Hobson'un sözleriyle ifade edersek, "yeni piyasalara ve yeni yatırım alanlarına olan talebi yaratan sanayinin gelişmesi değil, malların ve sermayenin ülke içinde absorbe edilmesini engelleyen *tüketim gücünün kötü* dağılımıydı (Vurgu, tarafıma aittir.). Gelirin yurt içindeki bozuk dağılımını dışa genişleme siyasetine bağlayan ve Marx'a kadar uzanan çok geniş bir gelenek vardır. Gerçi Marx bu konuyu Hobson, Luxemburg ve Lenin kadar derinlemesine incelememiştir.[39] Bu kitabın amacı bu görüşü tartışmak ve diğerleri ile mukayese etmek değil fakat Birinci Dünya Savaşı'na yol açan nedenler içinde, yurt içi sorunların ve özellikle de yüksek gelir eşitsizliğinin çok önemli olduğuna dikkat çekmektir.[40] Büyük Savaş, ne ortada hiçbir şey yokken başladı, ne de insanların olayları şu veya bu şekilde yanış değerlendirmiş olmalarının sonucuydu; savaşın ortaya çıkış nedeninde çok daha derin yapısal faktörler vardı, ve belki de bu faktörler içinde en önemlisi yurt içinde "tüketim gücünün kötü dağılımıydı".[41] Önemli bir nokta olduğu için şunu tekrar vurgulamakta fayda var; birinci Kuznets çevrimini frenleyen ve zengin dünyada eşitsizliğin yetmiş yıl boyunca düşmesine neden olan kötü güçler, daha önceden var olan ve sürdürülemeyecek kadar yüksek olan yurt içi eşitsizliklerde saklıdır.

Savaşın çıkmasında yurt içi faktörlerin çok önemli olduğuna ilişkin hipotezi dolaylı bir biçimde desteklemek için Niall Ferguson'un, *Savaşın Merhameti* (1999)* kitabından söz etmek isterim. Ferguson batı cephesindeki savaşı ele alarak (doğu cephesindeki savaşa kısaca değinir) tamamen farklı bir hipotezden yola çıkar: Savaş bir yanlış anlamanın ve bir kazanın sonucuydu ve bir silsile halinde birtakım güçlerin daha başka güçleri harekete geçirmiş olması, önceden planlanmamıştı.[42] Diğer bir ifadeyle hem savaş, hem de her iki taraftaki hasımların kombinasyonu bir tesadüf eseriydi. Ancak, Ferguson kitabının sonunda, burası bizim açımızdan can alıcıdır, zoraki ve belki de tam anlamıyla fark etmeden, savaşın hem nedeninin hem de sonucunun yurt içi güçlerden kaynaklandığına ilişkin Marksist açıklamaya döner.[43] Ferguson'un görüşüne göre savaşın başlamasına yol açan yurt içi faktör, Almanya'nın, uzun dönemli finansal zayıflığından ötürü askeri kapasitesinin yetersizliği ve buna bağlı olarak "caydırıcı bir savunma savaşı" talep etmesiydi; savaşın sonucunu belirleyen yurt içi faktör ise önemli siyasi gücü olan Alman üst sınıfının savaşı kazanmak için gerekli mali desteği sağlamaması ve hükümetin yüksek vergiler tahsil etmesini engellemesiydi. Savaşın ne yurt içinden ne de uluslararası piyasalardan borçlanarak finanse edilmesi olanaklı değildi: Yurt içinde Alman piyasaları çok sığ idi, uluslararası düzlemde ise, Birleşik Devletler'in savaşa girmesiyle birlikte Almanya'nın, New York finans piyasası ile ilişkisi kesilmişti. Böylece Almanya'nın, savaşı finanse edecek parası kalmadı. Ancak dikkat edelim ki her iki açıklamada da Almanya'nın askeri manevrası, yurt içinde var olan ekonomik ve siyasi "güç ilişkilerince" açıklanmaktadır. Burada Ferguson'un kitabına odaklandım, çünkü bu kitap Birinci Dünya Savaşı hakkında yazılan en iyi kitaplardan birisidir ve ayrıca savaşın çıkmasında, yurt içi güçlerin önemini açık bir biçimde reddedenlerin bile, bu kitapla birlikte bunları kabul etme noktasına geldiklerini göstermesi açısından aydınlatıcıdır.

* *Pitty of War* (ç.n.)

Büyük Dengeleme Döneminde İyi ve Kötü Güçler.* Eğer Birinci Dünya Savaşı erken 20. yüzyıl Avrupa'sının (ve dünyanın) iktisadi koşullarına içsel ise, o zaman Kuznets eğrisinin aşağı doğru eğimli kısmına ilişkin okumamız, gerek Kuznets'in gerekse Piketty'ninkinden çok farklı olacaktır. Çeşitli toplumsal sınıflar arasında var olan içsel çekişmeler savaşla bir çıkış bulmuş ve savaşın, diğer güçleri açığa çıkarmasıyla (bu güçler içinde sosyalist hareketin gelişmesini, Rusya Devrimi'ni ve elbette fiziki ve finansal sermayenin yok olmasını sayabiliriz), birinci Kuznets dalgasının aşağı doğru eğimli kısmı ortaya çıkmıştır –Piketty'nin yorumunda olduğu gibi ekonomiye dışsal bir olgu olarak değil, ekonominin çok önemli bir parçası olarak ve özellikle de savaş öncesi var olan sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin bir sonucu olarak. Bu yorum, savaşların rolünü göz ardı eden Kuznets'in görüşünden de farklıdır.

Savaş sonrası ortaya çıkan ve eşitsizlikleri azaltan diğer reel iktisadi kazanımlar; İsveç'teki sosyal demokrasinin yükselişinden, Birleşik Devletler'deki Yeni Düzen'e ve Batı Avrupa'daki yüksek vergilendirmelerden işçi sendikalarının genişlemesine kadar tüm bu kazanımların hepsi de, Kuznets tarafından da doğru bir biçimde vurgulandığı gibi iktisadi güçlerdir veya bizim terimimizle ifade edecek olursak, iyi güçlerdir. Ancak söz konusu bu güçlerin ortaya çıkmasının zeminini savaş hazırlamıştır ve savaşın kendisi de zaten var olan gelir eşitsizliklerinden ötürü ortaya çıkmıştır.

Daha önceki küreselleşme döneminin sona erişinin tarihinin bu doğrultuda okunması çok önemlidir. Çünkü, böylesi bir okuma, o dönemde küreselleşmeyi sona erdiren güçlerin neler olduğunu ve Kuznets eğrisinin aşağı doğru eğimli bölümünü ortaya koymakla kalmamakta, aynı zamanda günümüzdeki durumu da aydınlatmaya yardımcı olmaktadır. Eşitsizliğin artması gerçekten de çoğunlukla tahripkâr bir doğada olan güçleri harekete geçirir ve en nihayetinde de eşitsizliğin

* *Great Levelling* (ç.n.)

azalmasına yol açar ancak, bu süreçte milyonlarca insan hayatının ve devasa miktarda servetin tahrip olup yok olmasına neden olur. Çok yüksek bir eşitsizlik en sonunda sürdürülemez bir hale gelir fakat kendiliğinden aşağıya inemez; daha ziyade, savaşlar, sosyal ayaklanmalar ve devrimler gibi süreçlere yol açarak eşitsizlik azalır.

Bu bakış açısı, sanayi öncesi dönemde savaşlar, salgın hastalıklar veya doğal felaketler gibi büyük olaylar sonucu eşitsizliğin azalması ile birinci Kuznets dalgasındaki eşitsizliğin azalması arasındaki benzerliği fark etmemizi sağlamaktadır. 1914-1980 arasında eşitsizliği azaltan güçler, kötü ve iyi güçlerin bileşiminden oluşan bir yapıdaydı. Bir yanda savaşlar gibi kötü güçlerle, diğer yanda, sol kanat siyasi partilerin çıkarlarıyla (bu partiler eğitim, sağlık gibi hizmetlerin parasız olmasını savunmaktaydılar) yeni sosyal ayaklanmalardan ve sermayenin kuşatılmasından korkan mülk sahibi sınıfların çıkarlarının uzlaşması gibi iyi güçlerin bileşimi, geniş tabanlı bir orta sınıfın yaratılmasına yol açmıştı. Burada yalnızca zengin dünyayı kastetmiyorum, aynı zamanda diğer ülkeleri de düşünüyorum. Türkiye, Brezilya ve Güney Kore gibi kalkınmacı devletlerde sağcı diktatörler altında bile benzer bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu süreç 1950, 1960 ve 1970'ler boyunca Birleşik Devletler'in uluslararası kalkınma politikalarınca desteklenmiştir. Bu dönemde Birleşik Devletler sağ kanat oligarşik rejimleri desteklemiş olmakla birlikte desteğinin koşulu olarak bu rejimleri orta sınıfı genişletmeleri doğrultusunda teşvik etmiş ve hatta bazı durumlarda zorlamıştır. Birleşik Devletler, Japonya, Güney Kore ve Tayland'da tarım reformunu desteklemiş ve hatta John F. Kennedy'nin 1961'de İlerleme İçin Güç Birliği'ni yaratmasının ardından (Küba Devrimi'nden hemen sonra olması tesadüf olmasa gerek) Latin Amerika'da toprağın yeniden dağılım politikalarını desteklemiştir. Benzer bir süreç komünist ülkelerde de süregelmiştir; buralarda sol kanat diktatörlükler sermayeyi millileştirerek ve eşitlik vaadiyle iktidara geldikleri

ve daha sonra sözlerinden cayamadıkları için eğitimin kitlelere yaygınlaştırılması ve emeğin tarımdan sanayiye aktarılması gibi eşitsizlik artışını kontrol altında tutan politikalar uygulamışlardır –bu durum tam da Kuznetsyen sürecin özünü oluşturur. Dolayısıyla birinci Kuznets dalgasının aşağı eğimli bölümünün yalnızca zengin ülkelere ilişkin olduğunu söylemek yanlıştır. Azalan eşitsizlikler dönemi –ister millileştirme, ister eğitimin yaygınlaşması, tarımda reform veya isterse refah devleti politikaları yoluyla olsun– yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde hemen hemen dünyanın her yerinde görülen bir özelliktir.

Benim niyetim, Kuznets tarafından vurgulanmış olan saf iktisadi (veya iyi) faktörleri önemsiz göstermek değil elbette ancak, bu iktisadi faktörlerin belli bir sosyal çerçeve içinde ortaya çıktığının farkına varılmasının çok önemli olduğunu vurgulamak istiyorum. Örneğin, kalkınmakta olan ülkelerde yaygın kitle eğitimi ideolojisi, ki büyük ihtimalle komünizme karşı güçlü bir orta sınıfın yaratılmasını amaçlamaktaydı, eğitim priminin azalması ve dolayısıyla eşitsizliğin düşmesi gibi tümüyle iktisadi bir sonuç doğurmuştur. Ancak yüksek eşitsizliğin yol açtığı büyük kriz ve bunun dünyayı savaşa sürüklemesi olmasaydı, bu gelişmelerin hiçbirisi belki de ortaya çıkmayacaktı.

1950-1980 arasında eşitsizliğin azalmasında, ideolojinin oynadığı rolün ve ekonomik faktörlerin etkilerinin farkına varmış olmak esasında bizlere umut veriyor. Umudumuz o ki, bugün, bundan yüz yıl öncesiyle benzer bir durumla karşı karşıya olan insanlık, günümüzde var olan eşitsizliğin, dünya savaşı gibi bir felaketle çözümlenmesine izin vermeyecektir. Yükselen eşitsizliğin tahripkâr doğasına ilişkin farkındalık ve eşitsizliği düşüren "iyi" güçler hakkında bilgi sahibi olmak ve en nihayetinde de son yıllarda süregelen Çin ve Hindistan gibi görece kalabalık ve yoksul ülkeler ile zengin ülkeler arasında meydana gelen gelir yakınsaması süreci – işte tüm bu faktörler, bu yüzyılda eşitsizliği barışçıl yollarla azaltabileceğimiz bir sürecin olanaklı olduğuna dair bizlere umut vermektedir.

ARASÖZ 2.2: Diğer Büyük Dengeleme: Sosyalizmde Eşitsizlik

Batı'da gerçekleşen büyük dengeleme dışında bir diğer büyük dengeleme ise, 1917-1922 Rusya'sını takiben İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist olan ülkelerde gerçekleşmiştir. Sosyalist büyük dengeleme, Batı'daki sosyalist ve komünist partiler aracılığıyla, Batı'daki Büyük Dengeleme'yi etkilemiş olabilir fakat ilişki her nasıl ise her iki dengeleme süreci de, gerek sömürgelerin özgürleşmesi gerekse Brezilya ve Türkiye gibi kalkınmacı devletlerin benzer süreçlerini de kapsamak üzere, kısa yirminci yüzyıla özgü aynı eğilimin parçaları olarak görülmelidir.

Sosyalist büyük dengeleme basit bir biçimde gerçekleşmiştir. Birincisi işletmelerin çoğunun millileştirilmesi, Batı'daki kamu iktisadi kuruluşları örneğinde olduğu gibi, ücret dağılımının baskılanması ile sonuçlanmıştır (sosyalist ekonomilerdeki ücret dağılımına ilişkin veri çok boldur ve ücret baskılanmasını belgeleyen bazı çalışmalar mevcuttur)[44]. Eğitim primi de düşmüştür. Sosyalist olan ülkelerin çoğu Batı Avrupa ve Birleşik Devletler'den daha az gelişmiş oldukları için, bu ülkelerde vasıf priminin daha yüksek olduğu düşünülebilir (örneğin Latin Amerika'dakine benzer bir biçimde) fakat işletmelerin millileştirilmesi bu durumu değiştirmiştir: Düşük vasıflı işçilerin ücretleri görece olarak daha yüksek ve yüksek vasıflı işçilerin ücretleri ise görece olarak daha düşük olmuştur. Diğer yandan arz cephesinde okullaşmadaki muazzam artışlar, yüksek vasıflı ücret priminin düşmesine neden olmuş olabilir.

Üretim araçlarının millileştirilmesinin, gelir dağılımı üzerinde iki etkisi daha olmuştur. Mülkten elde edilen geliri, ki bu gelir her zaman zengin lehine bir gelirdir, ortadan kaldırılmış ve bu ülkelerde özel girişimcilik ya tamamen yasaklanmış ya da marjinal olduğu için, girişimcilik getirisini de hemen hemen tümüyle bertaraf etmiştir.

Girişimcilik geliri yalnızca, küçük ölçekli hizmetler sektöründe (oteller, ayakkabı tamircileri vs) ve toprağın çoğunlukla özel mülkiyette kaldığı fakat küçük parçalara bölündüğü Yugoslavya ve Polonya'nın tarım sektöründe varlığını sürdürmüştür. Eskiden büyük toprak sahipliğinin hüküm sürdüğü Rusya ve Macaristan gibi ülkelerde toprağın millileştirilmesi toprak aristokrasinin yüksek gelirlerini ortadan kaldırmıştır.

Son olarak iş garantisinin varlığı ve dolayısıyla işsizliğin olmaması (bazı istisnalar dışında), yaygın emeklilik (çoğunlukla tarım hariç olmak üzere) ve temel tüketim malları üzerindeki teşvikler (dolayısıyla artan bir biçimde teşvikler söz konusuydu) bu resmi tamamlamıştır. Dolayısıyla Çek sosyoloğu Jiri Vecernick'in belirtmiş olduğu gibi (1994) bir hanehalkının demografik özellikleri biliniyorsa –ailede kaç kişi bulunduğu, yaşlarının ne olduğu gibi– bu hanenin gelirini tahmin etmek mümkündü. Diğer bir ifadeyle, piyasa ekonomilerinde gelirin iki temel belirleyeni olan eğitim ve mülk sahipliği, bu ülkelerde anlamlılığını yitirmiştir.

Bu radikal dengelenme bir başarı mıydı? Eşitsizliğin azalması açısından kuşkusuz başarıydı. Fakat büyüme ve yeniliklerin yaratılması açısından başarılı değildi. Uzun bir süre sosyalist politika yapımcıları ücretin aşırı eşitlenmesinin yeni vasıflar kazanmayı ve sıkı çalışma motivasyonunu engellediği görüşündeydi. Sosyalizmin "kahramanlık" döneminde, bunun telafisi "sosyalizme özenme" olabilirdi -psikolojik gelir ve toplumsal saygınlık kazanmak için tıpkı Stakhanov hareketine ismini veren madenci Alexi Satakhanov gibi. Fakat uzun dönemde bu sistem sürdürülebilir değildi. 1969'lu yıllarda yeni sosyalist reformlar sistemdeki bu arızaları gidermeye yönelik olmuştur; işletmelerin bünyelerinde daha fazla para tutarak, bunu en iyi çalışanlara dağıtmasının verimliliği artıracağı varsayılmıştır.

Ancak ideolojik olarak insanlar arasındaki büyük gelir farklılığını kabul edemeyen ve şirketler üzerindeki kontrolü yitirmek istemeyen bir siyasi elitin var olduğu bir sistemde söz konusu reformlar başarılı olamamıştır.

Sosyalist dengelenme veya Doğu Bloku'ndaki adıyla Rusya'daki *uralnilovka* aynı zamanda teknolojik gelişimi de engelliyordu. Yıllar geçtikçe ve teknolojik gelişimin doğası değiştikçe, yani eskiden elektrik ve demiryolları gibi büyük endüstrilerde içerilen teknolojilerden, daha ademi merkezi birimlerde içerilen teknolojilere geçişle birlikte, sosyalist ekonomiler giderek kapitalist ülkelerin gerisine düşmüştür. Bu ülkeler Brejnev döneminde *zastoi* veya durgunluğa düşmüşler ve en nihayetinde sistem yıkılmıştır.

Sosyalist ekonomilerden öğreneceğimiz pek çok ders vardır. Birincisi gönüllülük siyasetinin yani eşitsizliğin iktisadi koşullar dikkate alınmadan azaltılmasının sınırları vardır. Daha derinlemesine bakarsak bu tür politikalar üretim güçlerinin gelişmesi ile üretim ilişkileri arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisini ihlal ettiği için esasında anti Marksist idi. Belki de "ilk günah" ilk sosyalist devrimin Rusya gibi azgelişmiş bir ülkede olmasıydı. İkincisi, eşitlik sağlamada ölçü kaçabilir: Çalışma azmini, eğitimi ve yeniliklerin yaratılmasını engelleyebilir. Üçüncüsü ideoloji önemlidir ve Acemoğlu ve Robinson (2012) gibi modern kurumsalcıların iddialarının aksine yoğunlaşmış siyasi güç, zorunlu olarak yoğunlaşmış ekonomik güç demek değildir.

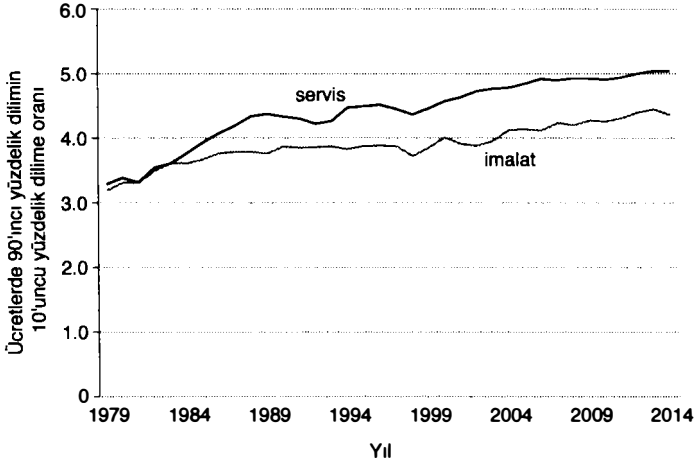
İkinci Kuznets Dalgasını Yukarı Çıkaran Faktörler Nelerdir ve Dalga Nasıl Aşağı İnebilir?

Dalganın yukarı çıkan bölümünü nasıl açıklayacağız? İkinci Kuznets dalgası pek çok açıdan birincisine benzemektedir. Dalganın yukarı çıkan kısmını belirleyen temel faktörler; ikinci teknoloji devrimi (esas olarak enformasyon teknolojisindeki gelişmelere bağlıdır) ve küreselleşmedir (daha önce gördüğümüz gibi birinci teknoloji devrimine de benzer süreçler eşlik etmiştir).[45] Her iki teknolojik devrim de rantların yaratılmasına yol açmıştır. İkinci teknoloji devriminde söz konusu rantlar, telekomünikasyon, farmakoloji ve finans sektörlerinde ortaya çıkmış ve rantlar, bu sektörlerin teknoloji liderlerince ve tekel gücü veya korumacılık elde etmeye yönelik siyasi güç kullananlarca el konulmuştur. (Rant elde etmeye yönelik siyasi güç kullanımı ekonomik başarıdan bağımsız değildir, çünkü politika yapımcılarını etkilemeye yönelik lobi faaliyetleri yürütebilmek için zengin olmak gerekir.)

Emek cephesinde ise imalat sanayinden hizmetler sektörüne kayma olmuştur (birinci teknoloji devrimi sırasında emeğin, tarım sektöründen sanayiye geçişi gibi). Hizmetler sektörü, imalat sektörüne göre meslek yelpazesi ve vasıflar açısından çok daha heterojen bir yapıdadır ve bu nedenle ücret farklılıkları daha büyük olmaktadır. Şekil 2.21, 1979-2014 arasında Birleşik Devletler imalat sanayinde ve hizmetler sektöründe ücret dağılımında 90'ıncı dilim ile 10'uncu dilim arasındaki ücret oranını göstermektedir.

1979-1980 arasında ücret açıkları her iki sektörde de aynıdır. Ancak o tarihten bu yana her iki sektörde de ücret eşitsizliği artmış olmakla birlikte, hizmetler sektöründeki eşitsizlik artışı daha büyük olmuştur; 2014'te 90-10 ücret açığı hizmetler sektöründe 5.0 iken, imalat sektöründe 4.4'tür. Bu nedenle emeğin imalat sektöründen hizmetler sektörüne kayması ücret eşitsizliğini artırmakta ve dolayısıyla gelir eşitsizliği artmaktadır.

ŞEKİL 2.21: Birleşik Devletler'de imalat ve servis sektöründeki gelir eşitsizliği, 1979-2014

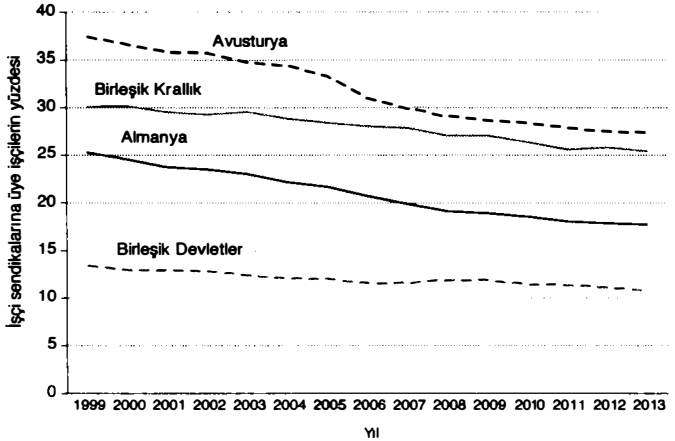
Bu grafik, Birleşik Devletler'de %90'lık dilimdeki maaş dağılımı ve %10'luk dilimdeki maaş dağılımı arasındaki oranı ölçerek, imalat ve servis sektöründeki gelir eşitsizliğini gösterir. Servis sektöründeki gelir eşitsizliğinin, imalat sektöründeki gelir eşitsizliğinden yüksek olduğu ve bu farkın daha da açıldığı görülmektedir. Veri kaynağı: Economic Policy Institute'den Larry Mishel tarafından sağlanmış CPS ORG (Current Population Survey Outgoing Rotation Group)'un yayımlanmamış listeleme verisidir. http://stateofworkingamerica.org/files/book/Appendices.pdf sayfasının Ek B bölümünde detaylar yer almaktadır.

İmalat sanayine göre hizmetler sektöründe hem faaliyetlerin fiziksel olarak ayrışması daha yüksektir hem de firma ölçekleri daha küçüktür. Bu iki özellik çalışanların organize olmasını ve örgütlenmesini zorlaştırmaktadır. Çeşitli çalışan grupları arasındaki ortak çıkarların neler olduğunun çoğunlukla muğlak olduğu ve çalışanların mekânda fiziksel olarak birbirinden ayrıştığı, sendika organizasyonlarının geçmiş dönemlere göre daha az etkin olduğu bir çağda, zengin ülkelerdeki işçi sendikası yoğunluğu evrensel bir düşüş yaşamaktadır.

Bu düşüş şekil 2.22'de gösterilmektedir. Şekilde Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık verilerinin yanı sıra, uzun yıllar boyunca "refah kapitalizmi dünyasının" (Esping Andersen,1990)

korporotist örnekleri olarak kabul edilen ve güçlü sendikaların, sistemlerinin anahtar özelliği olduğu Avustralya ve Almanya'ya ilişkin verileri de gösteriyorum. 1999'dan 2013'e değin, özellikle iki korporotist devlette çok güçlü olmak üzere, sendikalaşma düzeyi dört ülkenin tümünde de düşmüştür. Tüm OECD ülkelerinde çalışanlar arasında sendikalı işçilerin ağırlıklı olmayan ortalama payı 1990'daki yüzde 21 oranından on beş yıl içinde yüzde 17'ye düşmüştür.[46] İşçi sendikaları yoğunluğundaki düşüş esas olarak özel sektörde güçlü olmuştur. İşçiler arasındaki ortak çıkarların geçmişte olduğu gibi güçlü kaldığı eğitim ve sağlık sektörlerinde ise sendika yoğunluğundaki azalma daha düşük düzeyde kalmıştır.[47]

ŞEKİL 2.22: Seçili OECD ülkelerinde ticaret birliklerinin yoğunlukları, 1999-2013

Bu grafik Avusturya'da, Birleşik Krallık'ta, Almanya'da ve Birleşik Devletler'de ticaret birliklerine kayıtlı çalışanların oranlarını göstermektedir. 1999'dan beri bu oranın düştüğü gözlemlenmektedir. OECD'nin https://stats.oecd.org/Index.aspx?-DataSetCode=UN_DEN bağlantısından bu veriye ulaşılabilir.

İşçi sendikaları yoğunluğundaki düşüş, emeğin sermaye karşısında pazarlık gücünün zayıflamış olması gibi daha genel bir sürece işaret eder. Robert Solow, büyüme teorisine yapmış olduğu

katkısını yakın zamanda yeniden gözden geçirirken, zengin ülkelerde emeğin payının düşmesinin nedeni olarak, emek ve sermaye arasındaki pazarlıkta, rantların sermaye sahipleri lehine dağıtımı olasılığı üzerinde durmaktadır.[48] Solow'un, katma değerin emek ve sermaye arasında dağıtıldığı, aksak rekabete dayalı bir ekonomiyi ele aldığı modelinde, emek ve sermayeye yapılan ödemeler marjinal verimlilikleri artı ranta göre belirlenmektedir ve zaten ikisi arasındaki pazarlığın amacı da budur. Bu rantlar, tekel rantları, patent rantları, giriş engellerinden kaynaklanan rantlar veya benzerleri olabilmektedir. Modelde esas olan nokta, her bir şirket, sektör ve en nihayetinde tüm ekonomi düzeyinde rantların dağılımının, sermaye ve emek arasındaki görece pazarlık gücüne bağlı olmasıdır. Günümüzdeki küreselleşme çağı, gerek 1980'den bu yana dünya nüfusunun üçte iki artmış olması ve gerekse Çin ve eski komünist ülkelerin küresel emek piyasasına dâhil olmuş olmalarından ötürü, emek arzında muazzam bir artışa şahit olmaktadır. Solow'a göre emeğin miktarındaki bu büyüme dünya çapında emeğin pozisyonunu zayıflatmış ve sermaye sahiplerinin, rantın büyük bölümüne el koymalarına yol açmıştır. Chau ve Kambur (2013) da benzer bir yaklaşımı ifade ettikleri ve Nash denge modeli üzerine kurulu çalışmalarında, düşük vergi arayışı içinde bir ülkeden diğerine rahatlıkla hareket edebilme kabiliyeti olan sermayenin, geri hamle yapma pozisyonunun emeğe göre daha güçlü olduğunu göstermişlerdir. OECD ülkelerinde gelir eşitsizliğindeki artışın çok bariz bir hale gelmesine bağlı olarak, son yirmi yılda bu konuda pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Öncelikle üzerinde durulan konu, özellikle Birleşik Devletler'de görülen, ücret esnetilmesidir* ve bunun kaynaklandığı iki temel neden, küreselleşme ve vasıftan yana teknolojik değişme olarak öne sürülmektedir.[49] Piketty'nin *Yirmibirinci Yüzyılda Sermaye* kitabının yayımlanmasının ardından dikkatler sermaye gelirinin rolü üzerine yoğunlaşmıştır (hem sermayenin getiri oranı hem de artan sermaye-gelir oranı). Yüksek gelirler üzerindeki marjinal vergi oranlarındaki düşüş ve sermaye üzerindeki düşük

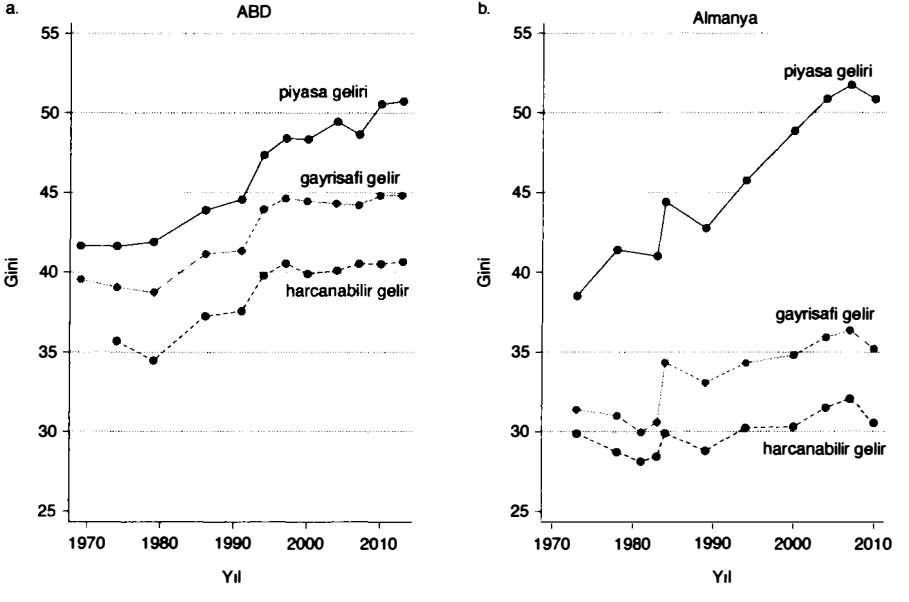
* Wage streching (ç.n.)

vergilendirme gibi politika değişimlerinin eşitsizlik artışına katkı yaptığı da (oldukça bariz bir durum) bulgulanmıştır. Bir diğer ifadeyle, ya modern gelişmiş devletlerin yeniden dağıtımcı fonksiyonu zayıflamıştır ya da 1980'lerdeki düzeyinde kalmıştır. Hatta yeniden dağıtımın arttığı çok nadir vakalarda bile, piyasanın yol açtığı eşitsizliği (ilksel emek ve sermaye gelirindeki eşitsizlik, yani sosyal transferler ve dolaysız vergiler eklenmeden önce) düzeltmede yeterli olmamıştır. Piyasa gelirlerindeki eşitsizlik artışının vurgulanması – bu artışın yansımaları, gelir farklılaşmalarında artış, sermayeden elde edilen gelirdeki yüksek yoğunlaşma, sermaye ve gelirden elde edilen gelirlerin aynı kişilerde toplanması olarak ortaya çıkmaktadır- ikinci Kuznets dalgasının yukarı eğimli kısmının anlaşılması açısından hayati öneme sahiptir.

Şekil 2.23, 1970-2010 arasında Birleşik Devletler ve Almanya'da piyasa geliri eşitsizliklerindeki önemli artışı göstermektedir. Önce Birleşik Devletler'i ele alalım: Grafikte görüldüğü gibi piyasa gelirine sosyal transferleri ekleyip (gayri safi gelire ulaşmak için) ve bundan dolaysız vergileri çıkarınca (harcanabilir gelire ulaşmak için) her iki durumda da eşitsizlik düzeyi düşmektedir; yani sosyal transferler ve vergilerin her ikisi de eşitsizliği gerçekten azaltmaktadır ancak, harcanabilir gelir eşitsizliğindeki artış trendi, piyasa gelir eşitsizliğindeki artış trendiyle hemen hemen aynıdır. Piyasa gelir eşitsizliği 42 Gini'den 50 Gini'ye çıkarken (8 puanlık bir artış) harcanabilir gelir eşitsizliği 36'dan 41 Gini puanına çıkmıştır (5 puanlık artış). Yeniden dağılım kısmen önemli veya iyileştirici olmuş ancak, piyasa gelir eşitsizliğindeki artışı telafi etmeyi başaramamıştır.

Almanya verisine baktığımızda özellikle artan sosyal transferlerin olduğu devlet politikalarının eşitsizliği azaltmada güçlü bir etki yarattığını görüyoruz. Bu durum hem Almanya - Birleşik Devletler kıyaslamasında hem de zaman içinde Almanya'da görülmektedir. Ancak yine de bu politikalar, Almanya'daki piyasa gelir eşitsizliğindeki artışı tamamen ortadan kaldırmakta yetersiz kalmıştır: Harcanabilir gelirdeki eşitsizlik 1 veya 2 Gini puanı olsa da yine de yukarı çıkmıştır.

ŞEKİL 2.23: Birleşik Devlet ve Almanya'da piyasa, gayrisafi ve harcanabilir gelir eşitsizliği 1970-2010

Bu grafik Birleşik Devlet(a) ve Almanya'da (b) 1970-2013 arasındaki eşitsizliği piyasa, gayrisafi ve harcanabilir gelir açısından karşılaştırmaktadır. Piyasa veya faktör gelirleri vergi öncesi sermaye ve emek gelirlerini içerir fakat herhangi bir devlet (sosyal) transferini içermez. Gayrisafi gelir piyasa geliri artı sosyal transferleri (kamu yardımları, işsizlik ve çocuk ve aile yardımları ve sosyal yardımlar) içerir. Harcanabilir gelir, gayri safi gelir eksi bütün (devlet ve federasyonlar) dolaysız vergilerdir. Bütün hesaplamalar kişi başına göre yapılmıştır (yani Gini değerleri hanehalklarının kişi başına gelirlerine göre hesaplanmıştır). Veri kaynağı: Luxemburg Gelir Çalışması'ndan* hesaplanmıştır (http://lisdatacenter.org/).

Bazı başka faktörler de eşitsizlik artışının "zanlıları" olarak öne sürülmüştür. Bunlardan birisi, davranışsal değişimle ilgilidir; buna göre 1950 ve 1960'lara kıyasla günümüzde, evlenen çiftlerin her ikisinin de yüksek gelire ve vasıflara sahip olduğu, homogami veya sınıflandırıcı evlilik* olarak adlandırılan eğilim artmaktadır (Greenwood vd. 2014). Öne sürülen bir başka faktör, işletme içindeki değişen ödeme ve etik normlarına bağlı olarak üst kademedeki yöneticiler ile ortalama işçilerin ücretleri arasındaki açıklarının giderek artmış olmasıdır (Levy ve Temin 2007; Piketty 2014, Bölüm 9).

Burada benim amacım tüm olası faktörlere ilişkin bir hükme varmak değil. Bu sürecin karmaşıklığından dolayı bence burada bir aşırı belirlenme söz konusudur, yani tüm bu açıklayıcı faktörleri üst üste koyup her birisine görece önemler atfedecek olursak, eşitsizlikteki değişimin yüzde yüzünden daha fazlasını açıklamış oluruz. Sanırım bu karmaşıklık, Birleşik Devletler'deki ücret eşitsizliğindeki artışa ilişkin iki temel açıklamayı yani, vasıftan yana teknolojik değişme ve küreselleşmeyi, kıyasladığımızda gayet açık olarak görülebilir. Ebenstein, Harrison ve McMillan'ın (2015) iddia ettiği gibi bu iki açıklamanın başa baş rekabetinde, sermaye mallarının ucuzlaması sonucu sermayenin sıradan emeğin yerine geçmesi ve sermaye ile yüksek vasıflı işçiler arasındaki tamamlayıcılığının artması bu yarışı kazanır –bir diğer ifadeyle, ücret eşitsizliğindeki artışı büyük oranda açıklar. Fakat söz konusu bu nedensel ilişki zinciri (sermaye mallarının fiyatının düşmesi –teknolojik değişme- sıradan işgücünün yerine sermayenin geçmesi) ancak küreselleşme koşullarında mümkün olabilmiştir, zira sermaye mallarının fiyatlarının düşmesinin nedeni Çin'de ve Asya'nın diğer yerlerindeki ucuz işgücünün mevcudiyetidir.[50]

Basit bir dille ifade edecek olursak, SAP yazılımı, Lenovo bilgisayarları ve Apple iPhone'leri, gerçekten pek çok mesleğin

* Assortive mating, (ç.n.)

yerine geçmiş veya seyahat acentelerinin, otel katiplerinin, muhasebecilerin, mağaza asistanlarının ücretlerinin kısılmasına neden olmuştur, ancak vasıf yanlı teknolojik değişme dediğimiz olgunun ortaya çıkmış olmasının nedeni zaten bu ürünlerin ucuz teçhizatlarının* düşük ücretli Asya ülkelerinde üretilmiş olmasıdır. Bu tam da bizim, Bölüm 1'de arkaya yaslanmış S eğrisine (Şekil 1.1) ilişkin yorumumuzla çakışmaktadır: Asya ve Batı'daki bu birbirine bağlı gelişmeler, Asya'nın görece yoksul insanlarının (yükselen küresel orta sınıf) gelirlerinin artmasına katkıda bulunurken aynı zamanda gelişmiş ülkelerde alt-orta sınıfın gelir artışlarının yavaşlaması ve giderek sıfıra inmesine neden olmuştur. (Modellemeyi sevenler dünya ekonomisini üç sektörden oluşmuş olarak düşünebilir – birincisi, düşük ücretli ekonomilerde sermaye mallarını üretmektedir, diğeri zengin ülkelerde düşük vasıflı işçilerden kurtulmak için bu makineleri kullanır, ve üçüncüsü lüks mal ve hizmetler üretmek için yalnızca vasıflı emek kullanmaktadır.)

Dolayısıyla teknolojik değişme ve küreselleşme birbirinin içine geçmiştir ve bunların bireysel etkilerini birbirinden ayırmaya çalışmak boşunadır. Bunlardan herhangi birisini kaldırırsak ücret eşitsizliğindeki artışı açıklayamayız. Tersinden söyleyecek olursak, ikisinden birisini diğerinin var olan düzeyinin üzerine ekleyecek olursak (örneğin küreselleşmeyi var olan bilgisayarlaşmanın üzerine eklersen) bu durumda, tek başına ücret eşitsizliğindeki artışın tümünü açıklayabilecektir. Buna ilaveten politika değişimlerini küreselleşmeye içsel** olarak ele alırsak (ki öyle yapmamız gerektiğini düşünüyorum), TOP'un*** üç unsurunun da karşılıklı olarak bağımlı olduğu ve anlamlı biçimde birbirinden ayrılamayacağı açık bir biçimde ortaya çıkar. Yeniliklerin gökten düşmediği fakat görece olarak pahalı olan üretim faktörünü (zengin ülkelerdeki

* Hardware (ç.n.)

** Endogenous (ç.n.)

*** Teknoloji, dışaaçıklık ve politika – technology, openness and policy (ç.n.)

emek gibi) ikâme etmek için ortaya çıktığı durumu anlatan içsel teknolojik değişme, Robert Allen'a göre, birinci (modern) Kuznets döngüsünü başlatan ilk teknolojik devrime yol açmış olan teknolojik değişmenin tamamen aynısıdır. Bir seri makale ve kitabında Allen (2003,2005,2011) Britanya'nın kalkışa geçmesinde* hayati olan faktörün, Britanya'daki mülkiyet hakları (Fransa'dakilerden daha düşüktü) veya düşük vergilendirme (Fransa'dakinden daha yüksekti) değil ama yüksek emek maliyeti olduğunu iddia eder. Ücretlerin yüksekliği, emek yerine sermaye ikame etme yollarının aranmasını kârlı kılmıştır. Tarihte daha da geçmişe gidecek olursak, benzer bir mekanizma, Marx'ı (1965) takiben Aldo Schiavone (2002) tarafından, antik dünyada, özellikle de Roma'da, sermaye yoğun üretimin neden hiçbir zaman ortaya çıkmadığını açıklamak için öne sürülmüştür. Fetihler sonucu elde edilen kölelerden oluşan emek o kadar ucuzdu ki Romalılar hiçbir zaman ciddi olarak bunları makinelerle ikame etmeyi düşünmediler –gerçi, buhar makinesi, ikinci yüzyılda İskenderiye'de keşfedilmiş ancak, oyuncak olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla günümüzdeki teknolojik değişme de geçmiştekinden daha farklı "davranmamakta" veya daha farklı teşviklere cevap vermemektedir, tek farkla ki operasyonların kapsamı küresel düzeydedir.

Çeşitli OECD raporlarında (OECD 2008 ve 2011) zengin ülkelerdeki artan eşitsizliğe ilişkin muhasebe yönlü açıklamaların çok daha ılımlı olduğunu görüyoruz, çünkü bunlarda amaç, eşitsizliğe ilişkin nedensel bir açıklama ortaya koymak değildir. Gerçi bu çalışmalar bazı açılardan tercih edilebilir; hem konuya ilişkin aşırı belirlenmeden kaçınırlar hem de listeledikleri faktörlerin yüksek eşitsizliğe yol açtığı konusu tartışmasızdır (elbette sadece muhasebe anlamında). Ancak bu açıklamaların en önemli sakıncası; analitik bir açıklama sunamamaları (örneğin ücretlerdeki eşitsiz dağılıma neyin yol açtığı gibi) ve aynı

* take off, (ç.n.)

zamanda eşitsizlikteki artışın nedenine ilişkin çok büyük bir bölümü açıklamasız bırakmalarıdır. OECD (2011) yirmi zengin ekonomide, 1980 ortaları ile 2008 arasındaki hanehalkı anket verilerini kullanarak yaptığı hanehalkları arasındaki eşitsizliklere ilişkin çalışmasında, eşitsizlikteki artışın yüzde 60'ının erkeklerin işgücüne katılım oranındaki artışla birlikte, erkek kazançları arasında genişleyen açığa bağlamaktadır (kazançlar arasındaki açık, toplam eşitsizlik artışın 2/3'ünü açıklamaktadır.). Ancak bu ücret farklılaşmasına, vasıftan yana teknolojik değişimin mi yoksa küreselleşmenin mi (yerli işçilerin ucuz ithalat ve fason üretimle) neden olduğunu söyleyemeyiz. Sınıflandırıcı evlilik ve aile yapısındaki değişme (örneğin giderek daha çok sayıda insanın yalnız yaşamaya karar vermesi gibi) değişimin yüzde 20'sini açıklamaktadır. Diğer yandan kadınların işgücüne katılımının artışı, eşitsizliği yüzde 19 oranında azaltmaktadır. Sonuç olarak gelir eşitsizliğindeki artışın aşağı yukarı yüzde 40'ı artık* olarak kalmaktadır [şöyle bir spekülasyon yapabiliriz; acaba kadınların işgücüne katılım oranındaki artış, sınıflandırıcı evliliğin artan önemine mi bağlıdır ve dolayısıyla bu iki olgunun gelir dağılımı üzerindeki net etkisi sıfıra yakın olabilir mi? (bu durumda 22 eksi 19)].

Biraz çaba ve basitleştirme ile tüm bu "muhasebe" unsurları üç grup faktörden birisi altında toplanabilir: Teknoloji, dışa açıklık-küreselleşme ve politika (bizim TOP). Fakat diğer yandan TOP'un ikinci teknolojik devrimin dolaysız bir sonucu olduğu da iddia edilebilir: Teknolojik gelişme ve emeğin hizmetler sektörüne kayması tanım gereği bu devrimin bir parçasıdır; küreselleşme geniş üretim ağlarının gelişmesinin ve üretim maliyetlerinin düşmesinin vazgeçilmez eşlikçisidir; sermaye üzerindeki düşük vergilendirme durumunda son derece açık olarak ortaya çıktığı gibi politika küreselleşmeye "içsel" bir tepkidir, yani sermayenin hareketliliğini artırmaya yöneliktir.

* Residual (ç.n.)

Eşitsizlikteki Artışı Dengeleyen Güçler. Hiç kuşku yok ki Kuznets eğrisinin yükselişi erken 1980'den başlayarak 21. yüzyılın ikinci on yılına değin devam etmektedir ve bu artış Kuznets Hipotezi'ne ilişkin düş kırıklığının esas nedenidir –Kuznets Hipotezi eşitsizliğin önce arttığı ardından düştüğü tek bir eğri öngörmektedir. Spekülatif bir şekilde şunu sorabiliriz; zengin ülkeler bu yukarı çıkış trendinde daha ne kadar devam edebilirler ve gelir eşitsizliğindeki artışı en nihayetinde ne durdurabilir ve tersine çevirebilir?

Bölüm 4'te eşitsizlikteki artışı sürdüren güçlerin Birleşik Devletler'de çok baskın olduğunu öne sürüyorum. Bu güçler hem halihazırda var olan ve hakkında çok şey bildiğimiz TOP güçlerini, hem de yeni güçleri içermekte. Bunların içinde en önemli olanı yüksek emek ve sermaye gelirlerinin aynı insan veya hanehalkı tarafından elde edilmesi ile zenginlerin politik süreç üzerindeki artan etkisi ve dolayısıyla kendi çıkarları doğrultusunda kuralları belirlemelerinden oluşan bileşimdir. Artan eşitsizliği durdurabilecek iyi ekonomik güçlerin çok az olduğu görülmektedir. Kötü güçlerin ise, daha önce belirtmiş olduğumuz gibi erken yirminci yüzyılda gelir eşitsizliğini aşağı çekmiş olan güçlerin, gelecekte hangileri olacağını tahmin etmek olanaklı değildir. Ancak şunu aklımızdan çıkarmayalım; tarihte çoğunlukla savaşlar, istilalar veya salgınlar gibi kötü güçler eşitsizliği azaltmıştır. Bunların gelecekteki etki ve rollerini göz ardı etmememiz gerekir.

Ancak burada ben belli bir ülkenin geleceğini tartışmak yerine, çok daha soyut bir düzeyde hipotetik olarak hangi iyi güçlerin zengin ülkeleri ikinci Kuznets dalgasının aşağı inen bölümüne iteceğini tartışmak istiyorum. Bu güçler beş tanedir. Birincisi, daha yüksek ve daha artan oranlı vergilendirme üretecek politik değişimleri içerir. Yüzde yüz temsiliyetin olduğu demokrasilerde* bu değişim "doğal" olarak ortaya

* Full franchise (ç.n.)

çıkabilir, yani halk, artan eşitsizlik karısında hükümetlerden yeniden dağılıma ilişkin taleplerini arttırır. Bu durum örneğin, eşitsizliğin yüksek olduğu ortamlarda seçmenlerin daha yüksek vergi oranlarını seçtiğini söyleyen ortalama seçim hipotezi ile uyumludur. Ancak bu hipotezin ampirik geçerliliği belirsizdir (Milanovic 2000-2010a). Fakat bu tür bir değişimin olabilirliğine biraz şüpheyle yaklaşmalıyız. Her şeyden önce küreselleşmeye eşlik eden vergilerdeki düşüş olmuştur; ve ayrıca eşitsizliği azaltmaya yönelik politik çözümlerin hayata geçirilmesini sınırlayan faktörler mevcuttur: Gerek sermayenin mobilitesi gerekse insanların vergiden kaçınmak için yargı sistemlerini değiştirebilme yetenekleri bu faktörlerin başında gelir (bkz. Zucmann 2013). Siyasette paranın artan rolü benzer bir biçimde zenginden yanadır. Ayrıca daha geniş yeniden dağılımdan faydalanacak insanlar "yanlış bilinç" içinde oldukları için yeniden dağılımın kendi çıkarlarına olduğunun farkında olmayabilirler. (Bu konulara Birleşik Devletler çerçevesinde Bölüm 4'te yeniden döneceğim.)

İkinci güç, eğitim ve vasıf arasındaki yarıştır. Yükselen vasıf priminin bir kısmı, özellikle Birleşik Devletler'de yüksek vasıflı işçi arzındaki artışla kapanabilir. Fakat burada da doğal bir sınırla karşı karşıyayız: Ortalama eğitim yılının sayısının bir üst sınırı vardır, çünkü ortalama eğitim süresini on üç yılın üzerine çıkarmak gerçekçi değildir. Her ne kadar Birleşik Devletler'deki ortalama eğitim düzeyi, UNESCO verilerine göre hâlihazırda dünyadaki en yüksek düzey değilse de, bunu, ücret primindeki artışı açıklamak için kullanmak çok yetersizdir veya en azından abartılıdır: En yüksek eğitim yılının olduğu ülkeler ile (İsviçre ve Birleşik Krallık) Birleşik Devletler arasındaki açık 0.7 yıldır (13.7'ye karşı 13 yıl). Dahası Birleşik Devletler'in en tepe pozisyondan aşağı kaymış olduğu da henüz kesin değildir. Karşılaştırmalı eğitim verisinin anahtar kaynağı olan ve aynı zamanda UNESCO verisiyle aynı şeyleri

ölçen Barro-Lee veri seti hâlâ 2010 yılı için Birleşik Devletler'i İsviçre'nin hemen üzerinde ve en tepede göstermektedir.[51] Dolayısıyla ortalama okullaşma düzeyini 0,5 derece artırarak bir kazanç elde edeceğimize veya bunun eğitim primindeki artışın önemli bir nedeni olduğuna inanmak, bence gerçekçi değildir.

Elbette eğitimin kalitesi artırılabilir, fakat öğrencilerin eğilimleri ve seçtikleri alanda başarı gösterme ilgileri göz önüne alındığında burada da doğal sınırlarla karşı karşıyayız gibi duruyor. Tam anlamda fırsat eşitliği sağlansa bile herkesin bir Einstein olmayı istediğini veya böyle bir şeye niyet ettiğini bekleyemeyiz.

Eşitsizliği azaltacak üçüncü bir güç, teknolojik devrimin erken dönemlerinde elde edilen rantların giderek azalmasıdır. Devrim ilerledikçe, diğer insanlar ve şirketler ilk mucitlere yetişirler, rantlar azalır veya ortadan kalkar ve gelir eşitsizliği azalır. Gerçekten de hâlihazırdaki servetin çoğu, en iyi örneği Silikon Vadisi olan yeni teknoloji sektörlerinde birikmiştir. James Galbraith (2012, 144) Birleşik Devletler'de 1995-2006 arasında gelir eşitsizliğindeki artışın yarısının beş büyük eyaletteki yüksek gelir artışı ile açıklandığını göstermektedir: New York eyaleti (özellikle Manhattan bölgesini kapsamaktadır), California'da, Santa Clara, San Francisco ve San Mateo eyaletleri ve Washington'da King Eyaleti. Bu eyaletlerden bildiğimiz kadarıyla, bu sürecin esas kazananlarının, finans, sigorta ve İT sektörlerinde çalışan veya hisse senedi sahibi olan insanlar olduğunu tahmin etmek zor değil. Bu insanlar burada devasa rantlar kazandılar. Ancak bu rantlar sonsuza kadar devam etmeyecektir: Bu rantların azalarak ortadan kalkması eşitsizliği düşürecektir.

Dördüncü faktör, yani zengin dünyada eşitsizliği düşürecek olan bir diğer faktör, Çin ve Hindistan'da yükselen ücretlerin bugünkü zengin ülkelerle aynı düzeye yaklaşması sonucu, küresel düzeydeki gelir yakınsamasıdır. Küreselleşmenin

geçtiğimiz yirmi beş yılında gördüğümüzün tersine, (Bkz. Bölüm 1) bu hareket, zengin ülkelerdeki orta sınıfın içinin boşalmasına bir son verecek ve ülkeler içindeki eşitsizliklerin azalması için ortam hazırlayacaktır. Bunun olabilmesi için elbette bir varsayımda bulunmamız gerekiyor –oldukça büyük ve belki de sağlam temeli olmayan bir varsayım– o da Çin ve Hindistan'dan boşalan yere Endonezya, Vietnam ve Etiyopya gibi diğer fakir ülkelerin yerleşmeyeceği ve dolayısıyla Birleşik Devletler ve diğer zengin ülke ücretleri üzerindeki baskıya devam etmeyeceği.

Beşinci ve son güç ise daha spekülatiftir: Düşük vasıftan yana teknolojik gelişme, yani vasıfsız işçilerin verimliliğini vasıflı işçilerinkinden daha çok artıran teknolojik gelişmedir. Benim böyle bir fikri ortaya sürmem biraz *Don Kişotvari* gözükebilir, çünkü teknolojik gelişmenin her zaman yüksek vasıftan yana olduğu veya (en azından) rutin işleri yapan işçilerin istihdam olanaklarını tehdit edebildiği bir aksiyom olarak kabul edilir. Fakat içsel teknolojik gelişme kuramının belirttiği gibi (teknolojinin, en az maliyetli üretim faktörünün kullanımını artırmak için adapte olması), yüksek vasıflı ve düşük vasıflı emek arasındaki ücret açığının artmaya devam etmesi durumunda, düşük vasıftan yana buluşların ortaya çıkmasını beklememiz mantıklıdır. Yüksek vasıflı emek görece olarak daha pahalılaştıkça, düşük vasıflı emekle yapılan üretimin daha etkin olduğu bir noktaya gelinecektir. Bu durum beraberinde mucitleri düşük vasıftan yana teknolojik yenilikleri aramaları yönünde uyaracaktır. (Dikkat edileceği gibi bu süreç uyaran etkileri ile işlemektedir tıpkı vasıf priminin yüksek olmasının yüksek eğitim elde etmeyi avantajlı kılması gibi dolayısıyla Tinbergen yarışı ile içsel yenilikler kökende aynı nedenden kaynaklanmaktadır.)

Esasında düşük vasıftan yana teknolojik değişme, başlangıcından itibaren kapitalizmin temel bir özelliği olarak her zaman

düşük vasıflı işçiye karşı gelişmiş olan teknolojik yenilikler olgusuna ters bir durum gibi gözükebilir. Diğer yandan, teknolojik gelişmenin bu özelliğinin, yani emeği ikame edici yapıda olmasının bir nedeninin de, kısmen de olsa, işçiyi disipline edici bir amaç olarak kullanılmış olması ve sınıf çatışmanın olduğu dönemlerde kapitalistleri emeğe daha az bağımlı kıldığı yönünde bir argüman öne sürülebilir. Bir makine bir işçiye göre her zaman daha uysaldır. Ancak, örgütlü emeğin gücü azaldıkça ve sınıf çelişkisi yumuşadıkça, kapitalistler düşük vasıflı emekten yana yenilikleri teşvik etmekten daha az korkar hale geleceklerdir. Gerçi bu oldukça spekülatif bir öneri ve buna ne kadar umut bağlayacağımız konusunda şüpheliyim.[52]

O halde, zengin ülkeleri ikinci Kuznets dalgasının aşağı eğimli kısmına taşıyacağını varsayabileceğimiz bazı güçler bunlardır. Öncelikle dikkat edilmesi gereken bir nokta, bu ikinci dalganın tepe noktasının (bu yazının yazıldığı 2015 tarihi itibarıyla pek çok ülke henüz bu tepe noktasına erişmemişti) büyük ihtimalle birinci Kuznets dalgasının tepe noktasından daha düşük düzeyde olacağıdır. Bunun nedeni on dokuzuncu yüzyılın son döneminden bu yana ortaya çıkmış olan yaygın sosyal programlar ve devlet tarafından fonlanan ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri biçimindeki otomatik eşitsizlik "azaltanlarının" varlığıdır. İkinci Kuznets çevriminin tepe noktası birincisinden daha düşük olursa, eğrinin aşağı doğru olan kısmının da (gerçekleştiği zaman) yirminci yüzyıldaki birinci dalganın aşağı eğilimli kısmı kadar dik olmayacağını bekleyebiliriz. Sonuç olarak ikinci Kuznets çevirimi daha az dramatik olacaktır.

3

Ülkeler Arasındaki Eşitsizlik

Karl Marx'tan Frantz Fanon'a ve Tekrar Marx'a mı?

> Sayın Başkan'ım, tecrübelerinize bağlı olarak bildiğiniz gibi, Asya'daki ticaret, siz sayın Başkan'ımın silahlarının koruması altında yürütülmekte ve sağlanmaktadır ve silahlar da, ticaretten elde edilen kârlarla satın alınmaktadır, dolayısıyla ne savaş olmadan ticareti ne ticaret olmadan savaşı yürütebiliriz.
>
> JAN PIETERSZOON COEN,
> Hollanda Doğu Hindistan Şirketi (1614)

Küresel Eşitsizliğin Değişen Düzeyi ve Bileşimi

Bölüm 2'de ülkeler içindeki eşitsizlik örüntülerini incelemenin ardından bu bölümde ülkeler arasındaki eşitsizlik farklarının incelenmesine dönüyoruz. İlk önce, küresel eşitsizlikteki son dönemdeki değişimlere ilişkin Bölüm 1'de gördüklerimizi hatırlayalım. Arkaya yaslanmış S eğrisi, (Şekil 1.1) 1988 ve 2008 arasında en tepedeki yüzde 1'lik dilimin daha da zenginleşerek küresel eşitsizlik artışına katkıda bulunduğunu, ancak dünya nüfusunun geniş kesimlerini oluşturan yüzde 40 ve 60 dilimdekilerin kaydettiği önemli büyümenin küresel eşitsizliği azalttığını göstermekteydi. Dolayısıyla nihai analizde grafiğin ortaya koyduğu, küresel eşitsizliğin genelde azalmakta olduğuydu. Gerçekten de küresel Gini değerinin 1988'deki 72.2 seviyesinden 2008'de 70.5 değerine ve ardından 2011 yılında 67.5 değerine düştüğünü gözlemliyoruz (konuya ilişkin bazı ikazlara daha sonra değinilecektir). Bu olgu, Sanayi Devrimi'nden bu

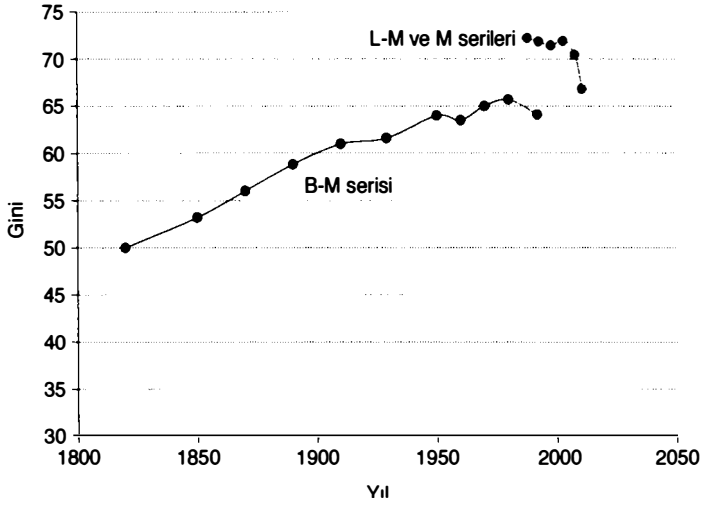
yana ilk kez küresel eşitsizlikteki artışın durduğunu göstermektedir.[1] Şimdi küresel eşitsizlikteki uzun dönemli artış trendine ve farklı ülkelerdeki eşitsizliğin buna nasıl katkıda bulunduğuna bakacağız.

1820 ve 2011 arasında küresel eşitsizlik. 1820-1992 dönemindeki küresel eşitsizlik tahminleri Bourgoignon ve Morrisson (2002) tarafından üretilmiş olan yaklaşık verilere dayanmaktadır. 1820'den 1960 sonlarına kadar dönem için hanehalkı anketleri olmadığından, Bourguignon ve Morrisson, ülkeler arasındaki eşitsizliğin gelişimine ilişkin bazı geniş varsayımlar yapmışlar ve Angus Madison'un ülkelerin ortalama gelirleri için kişi başına GSYH tahminlerini kullanmışlardır.[2] Bulgularına göre, küresel eşitsizlik tüm on dokuzuncu yüzyıl boyunca artmıştır ve bunun nedeni, Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da ortalama gelirler artarken, dünyanın geri kalan ülkelerinde ve özellikle Çin ve Hindistan'da ortalama gelirlerin durağan kalması veya düşmüş olmasıdır. (Bkz. Şekil 3.1)[3] Dolayısıyla, örneğin, Madison'a göre Britanya'da kişi başına gelir, 1820'deki 2.000 dolar seviyesinden, Birinci Dünya Savaşı'nın başında neredeyse 5.000 dolara yükselmiştir; buna karşın Çin'in kişi başına gayri safi geliri aynı dönemde 600 dolardan 550 dolara düşmüş ve Hindistan için bu değer 600 dolardan 700 dolara çıkmıştır (bütün değerler 1990 uluslararası doları cinsindendir). Bir analoji yapacak olursak, Sanayi Devrimi (veya bizim bu kitapta kullandığımız deyimle ilk teknoloji devrimi) adeta bir *big bang* gibi insanlığın bir kısmını yüksek gelir ve sürekli büyüme rotasına sokarken, çoğunluk ise ya bulunduğu yerde kalmış ya da aşağı düşmüştür. İşte bu ıraksayan rotalardır, küresel eşitsizliği arttıran.

Ülkeler arasındaki bu ıraksamaya ilaveten, Bölüm 2'de görmüş olduğumuz gibi, on dokuzuncu yüzyıl boyunca gelişmiş ülkeler içindeki eşitsizlikler de artmıştır. Dolayısıyla, on dokuzuncu yüzyıl boyunca hem ülkeler arasındaki hem de

ülkeler içindeki eşitsizlikler artmış ve bu ikisi beraber küresel eşitsizliği yukarı çıkarmıştır. Şekil 3.1'de görüldüğü gibi bu süreç Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yavaşlamış ve küresel eşitsizlik trendini gösteren eğri, yirminci yüzyılın son çeyreğinde tepe noktasına erişene değin içbükey bir biçim almıştır (yani zaman içinde daha yavaş artmıştır). Verilerin kıt olmasından ötürü, küresel eşitsizliğin maksimuma eriştiği tarih hakkında tam emin olamıyoruz; 1970 ile 1990'lar arasında herhangi bir zaman olabilir.[4]

ŞEKİL 3.1 Küresel eşitsizlik 1820-2011

Bu grafik geçmiş iki yüz yıl içinde dünyanın tüm vatandaşları arasında tahmin edilen gelir eşitsizliğini (Gini ile ölçülen) göstermektedir. Üç farklı ancak ilintili kaynağa dayanmaktadır. Görüldüğü gibi eşitsizlik yirminci yüzyılın sonuna değin artmaktadır ve o tarihten bu yana düşmektedir. B-M serisi 1990 uluslararası dolarını kullanırken, L-M ve L serileri 2005 uluslararası dolarını kullandığı için grafikte bir kırılma vardır. Veri kaynağı: B-M serisi Bourguignon and Morrisson (2002); L-M serisi Lakner ve Milanovic (2013); M yazar için (yayımlanmamış) sonuçlar 2011.

1980'lerin sonundan günümüze değin yapılan küresel eşitsizlik tahminleri için ise, çok daha detaylı ve güvenilir olan

hanehalkı veri setini kullanabiliriz (Bkz. Arasöz 1.1). 1988 ve sonrası için Milanovic'in (2002a, 2005, 2012b) verilerini ve 100'den fazla ülke için onluk gruplar olarak gelir verisi seti oluşturan özellikle Lakner ve Milanovic (2013) değerlerini kullanıyorum. Bu kaynaklardan elde edilen küresel eşitsizlik tahminleri, Bourgoignon ve Morrisson'un (2002) tahminlerinden daha yüksek bir düzeydedir (bkz. Şekil 3.1), çünkü bu yeni veri seti daha çok ülkeyi (Bourgoignon ve Morrisson'un 33 coğrafi bölgesine karşın, 120 ülke) ve her bir ülke içinde daha fazla gelir grubunu [Bourgoignon ve Morrisson'un 11 gelir grubuna karşın mikro veri setinden elde edilen 100'lük veya en azından 20'lik (her biri yüzde 5'lik nüfusu içeren 20 dilim)] kapsamaktadır.

Buna ilaveten kullanılan döviz kuru satın alma gücü pariteleri (SGP'ler) birbirinden farklıdır. Ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıklarını düzenleyen SGP döviz kurlarının kullanılması, küresel eşitsizliğin ölçülmesinde kaçınılmazdır (bkz. Arasöz 1.1). SGP'ler olmadan örneğin Hindistan'daki insanların Birleşik Devletler'de yaşayan insanlar ile aynı fiyatlarla karşı karşıya olduğunu varsaymış oluruz. Fakat SGP'lerin kendileri de özellikle Asya ülkeleri için yıldan yıla istikrarlı değildir. Bu istikrarsızlık, küresel eşitsizliğe ilişkin hesaplamalarımızda, maalesef başka bir tutarsızlık faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer Çin'in fiyat düzeyi (yüzlerce ve bazı durumda binlerce fiyat anketlerine dayalı olan) Bourgoignon ve Morrisson'un kullanmış olduğu 1990 SGP'leri durumunda olduğu gibi, görece düşük tahminleşmişse, Çinlilerin gelirleri de görece yüksek olarak tahmin edilecek ve küresel eşitsizlik düzeyi de daha düşük çıkacaktır. Çin'in fiyat düzeyi görece yüksek tahminlendiğinde ise, Lakner ve Milanovic'in kullandığı 2005 SGP'lerinde olduğu gibi, sonuç tam tersi çıkacaktır. Lakner ve Milanovic'in bulduğu Gini katsayıları, Bourgoignon ve Morrisson'un tahminlediğinden daha yüksek çıkmıştır;

bu duruma yol açan faktörlerden birisi, günümüzde daha fazla verinin mevcut olması iken, ikinci faktör SGP'lerdeki bu değişkenliktir. Ancak burada akılda tutulması gereken nokta, küresel eşitsizlik düzeyine ilişkin tahminlerdeki bu farklılığın, küresel eşitsizlikteki değişim trendine ilişkin varılan sonuçta önemli bir etki yapmadığıdır. SGP'lerdeki varyasyon küresel eşitsizlik düzeyinde yukarı veya aşağı doğru bir kereye mahsus bir kaymaya yol açabilmekte ancak, eşitsizlikteki yıllık hareketler aynı yönde devam etmektedir.[5]

1980 sonlarından aşağı yukarı yirmi birinci yüzyılın başlangıcına değin, küresel eşitsizlik düzeyi 70 Gini puanının biraz üzerinde görece sabit olarak seyretmiştir. Daha detaylı bir analiz bu istikrarın Çin'e bağlı olduğunu göstermektedir: Hesaplamalardan Çin çıkarılınca, küresel Gini değerinin dönem boyunca yükseldiği görülmektedir (Milanovic 2012). 2000'e kadar Çin en büyük gelir eşitleyicisi idi. 2000'den sonra Hindistan da bu rolü oynamaya başladı. Bu ülkeler önce küresel eşitsizliğin artışını durdurdular daha sonra ise geneldeki eşitsizlik düzeyinin azalmasına katkıda bulundular. Aşağı yukarı 2000 yılından bu yana küresel eşitsizliğin azaldığına ilişkin şüphe götürmez işaretler mevcuttur: Elimizde verilerin bulunduğu birbirini takip eden her yılda –aynı ülke setlerinden elde edilen aynı hanehalkı anketlerine dayalı veriler– Gini katsayısında hafif bir düşüş olduğu görülmektedir (Şekil 3.1'de gösterildiği gibi). Bu hafif düşüş eğilimi, Lakner ve Milanovic'in (2013) analiz ettiği 1988 ve 2008 döneminde de görülmektedir. 2011 verileri ise, zengin dünyadaki gelirlerin durağanlığının yanı sıra diğer ülkelerde ve özellikle Asya'da gelirlerin artmaya devam etmesine bağlı olarak, küresel eşitsizlikte daha fazla bir düşüşün olduğunu ortaya koymaktadır.[6] Dolayısıyla küresel eşitsizliğin azalmakta olduğu artık iyice anlaşılmıştır. Ancak burada, bazı ikazlarda bulunulması gerekiyor.

Bunlardan birincisi, küresel eşitsizlikteki azalmayı gösteren bu sonuçlar sadece on yıl gibi görece kısa bir dönemi kapsamaktadır.

İkincisi, bu sonuç Asya'daki gelişmeye karşın Batı'daki yavaşlamanın bir neticesidir. Her ne kadar bugünden bakıldığında (2015), Çin'deki büyümenin yavaşlamasına rağmen, Asya'daki yüksek büyüme oranlarının devam edeceğine ilişkin geçerli nedenler mevcutsa da, bundan tam olarak emin olamayız; bu eğilimlerin tersine dönmesi mümkündür ve günümüzde küresel eşitsizlikte yaşanan düşüş, uzun dönemde yükselen bir eşitsizlik trendinin üzerindeki küçük bir damla olarak kalabilir.

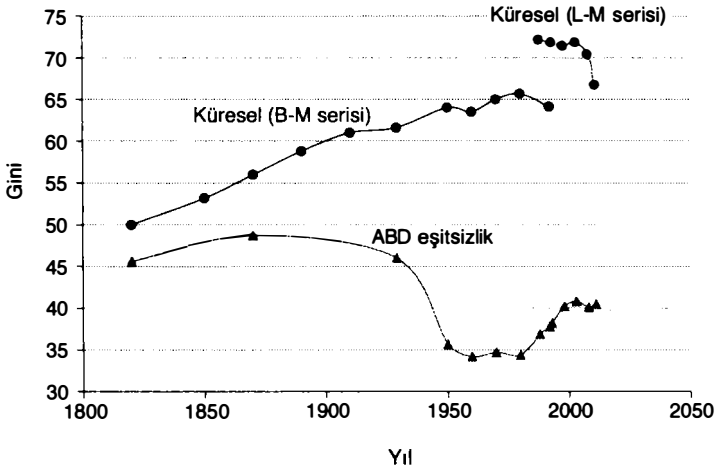
Üçüncü ve daha ciddi olan ikaz ise, en yüksek gelirleri doğru bir biçimde tahmin etme konusundaki yetersizliğimizdir. Bölüm 1'de açıklamış olduğum gibi ulusal hanehalkı anketlerinde, yüksek gelir gruplarının verilerine ulaşamadığımızdan, bunlara ilişkin oldukça alçak gönüllü varsayımlar ve düzeltmeler yaptığımızda, en tepedeki küresel yüzde 1'lik grubun gelir dağılımındaki payı artmaktaydı. Aynı durum küresel Gini katsayısı için de geçerlidir: Düşük olarak tahminlenmiş en tepedeki gelirlere ilişkin düzeltmeleri yaptığımızda Gini katsayısı değeri artmaktadır. Bu durumda 1988 ve 2008 döneminde 2 Gini puanı gibi önemli bir düşüş olarak görülen azalma, yarım Gini puanı gibi çok az bir düşüşe tekabül edecektir (Lacner ve Milanovic 2013). Dolayısıyla küresel eşitsizliğin azalma eğiliminde olduğuna ilişkin vardığımız sonuca biraz ihtiyatla yaklaşmalıyız. Diğer yandan 2011 yılı verisine göre eşitsizlikteki düşüş daha keskin olmakla birlikte, muhafazakâr bir tutum alacak olursak (ki bu tür konularda öyle olmalı) var olan duruma ilişkin en doğru cümle şöyle olabilir; bulgulara göre küresel gelir eşitsizliği ya sabittir ya da azalmaktadır. Daha güçlü bir biçimde ifade edecek olursak, küresel gelir eşitsizliğinin arttığına ilişkin bir kanıt yoktur (ve Batı ile Asya'nın orta sınıflarının gelirleri arasındaki fark azalmaktadır) diyebiliriz.

Küresel eşitsizliğin hesaplanması, görece olarak yeni bir analiz konusudur ve ancak yirminci yüzyılın sonundan itibaren bu alanda çalışılmaya başlanmıştır. Hatta küresel eşitsizlik

kavramının kendisi bile yeni bir kavramdır. Bu konunun araştırılmaya başlanmasında, iki önemli gelişme etkili olmuştur: Birincisi kürselleşmedir, zira, farklı ülkelerde yaşayan insanların gelirleri arasında muazzam farkların olduğunun farkına varmamıza yol açmıştır, ve ikinci gelişme ise detaylı hanehalkı anketlerinin dünyanın büyük bir bölümünde artık elde edilebilir olmasıdır. İkinci gelişmeye yol açan kritik olaylar, Çin'in dışa açılması (Kültür Devrimi sırasındaki büyük boşluğun ardından 1982'de hanehalkı anketlerinin yeniden yapılması); Sovyetler Birliği'nde komünizmin çöküşü ve bunun sonucunda daha önceden devlet sırrı olarak kabul edilen gelir dağılımı verilerinin araştırmacılara açılmış olması ve son olarak da pek çok Afrika ülkesini kapsayan veri toplama ve araştırma metodolojisinin gelişmiş olmasıdır (bu konuda esas olarak Dünya Bankası'na müteşekkiriz).

Şimdi, yakın zamanlarda kullanılabilir hale gelen ve uzun dönemli iki eşitsizlik seti bulgusunu karşılaştıralım: Birleşik Devletler için olan eşitsizlik bulgularını ve bir bütün olarak dünya için olan sonçları (Şekil 3.2).[7] Bu karşılaştırma vasıtasıyla ilginç pek çok sonuca varılabilir. On dokuzuncu yüzyılın başlarında, Gini değerleri ile ölçülen, dünyadaki ve Birleşik Devletler'deki eşitsizlik çok farklı değildi. Günümüzle kıyaslandığında, o zamanlar dünya çok daha eşit bir yer iken, Birleşik Devletler'de çok daha fazla eşitsizlik mevcuttu. İç Savaş'a değin, Birleşik Devletler'deki eşitsizlik küresel eşitsizlikle hemen hemen aynı düzeyde yükselmiştir (ancak bu ikisi arasında bir nedensellik veya ilişki olduğunu söyleyemeyiz, yalnızca veriler bu yöndedir). Bu dönemde, küresel Gini değerlerinin artmasının ardındaki temel neden, Batı Avrupa ve Birleşik Devletler hızla büyürken, dünyanın başka yerlerinde büyümenin olmamasıdır. Birleşik Devletler'de, toprak rantlarının ücretlere göre daha fazla artmasına bağlı olarak, eşitsizlik de artmıştır (süregelen göçe bağlı olarak toprak/emek oranı düşmüştür) (Peter Linder. Pers.com).

ŞEKİL 3.2: Küresel ve ABD eşitsizliği, 1820 – 2011

Bu grafik ABD ve küresel gelir eşitsizliklerini göstermektedir (dünya vatandaşları arasında ve ABD vatandaşları arasında ölçülen). Gördüğümüz gibi son dönemde, küresel eşitsizlik azalırken ABD'de eşitsizlik artmaktadır. Ancak ABD'deki eşitsizlik küresel eşitsizlikten daha aşağı düzeydedir. Veri kaynağı: ABD verisi için, Şekil 2.10'daki listeye bakınız; küresel veri Şekil 3.1'deki listeye bakınız

Fakat Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve özellikle de Büyük Bunalım sonrası ve Birleşik Devletler'deki Yeni Düzen'in ardından, bu iki eşitsizlik trendinin yolları farklılaşmıştır: Küresel eşitsizlik, kısmen daha yavaş bir hızla da olsa, artmaya devam ederken, Birleşik Devletler'deki eşitsizlik özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ciddi oranda düşmüştür, nitekim bugün bu döneme kapitalizmin altın yılları denilmektedir. İki eşitsizliğin farklılaşması aksi yönlerde devam etmiştir. 1980'lerdeki bir diğer tepe noktasının ardından, küresel eşitsizlikteki artış durmuş ve ardından Çin'in hızlı büyümesine bağlı olarak düşmeye başlamıştır. Oysa Birleşik Devletler'de eşitsizlik artmaya başlamıştır. Şekil 3.2'de görüldüğü gibi bu iki eşitsizlik arasındaki açık, kısmen daralmış olmakla birlikte, hâlâ çok büyüktür.

Birleşik Devletler'deki ve küresel düzeydeki eşitsizliğe ilişkin bu kısa değerlendirme, bize bu yüzyıldaki ve belki de gelecek yüzyıldaki eşitsizliklerin gelişimini tahmin etmeye çalışacağımız (veya kehanette bulunacağımız) Bölüm 4'ün anahtar temasını vermektedir. Birleşik Devletler ve dünyadaki trendlerin belli oranda temsil edici özelliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz, çünkü hâlihazırdaki trendler, yani dünyadaki eşitsizliğin aşağı inen ve Birleşik Devletler'dekinin yukarı çıkan trendi devam edebilir, ve yarım yüzyıl içinde, erken on dokuzuncu yüzyıldaki başlangıç noktasına dönebiliriz; yani her iki eşitsizlik düzeyinin aynı olduğu noktaya.

ARASÖZ 3.1: "Sınıf" ve "Mekân" Bileşkelerine Ayrılmış Olarak Küresel Eşitsizlik

En genel terimlerle aşağıdaki denklemi yazabiliriz.

Küresel Eşitsizlik = Uluslararası eşitsizlik + ulusların kendi *içindeki* eşitsizlik

= Ülkeler arasındaki ortalama gelir farklarının (toplamı) + ülkeler içindeki kişisel gelir eşitsizliklerinin (toplamı)

= "Mekân" bileşkesi + "sınıf" bileşkesi

"Toplam"ın tanımının ne olacağı, hangi eşitsizlik ölçüsünü kullandığımıza bağlı olacaktır (Gini veya eşitsizliğe ilişkin yaygın bir ölçüm olan Theil veya üçüncü başka bir ölçü) ve bu, her zaman ağırlıklı bir toplam olacaktır; ağırlıklar toplam dünya nüfusu içinde veya toplam dünya geliri içinde veya her ikisi içinde her bir ülkenin payıdır. Gini, özel bir katsayı ve Gini'yi bu iki bileşkeye ayıramıyoruz, sadece ülkeler "içinde" bileşkesi içinde yukarı veya aşağı hareket ediyor (Milanovic, 2002a, 82-84). Eşitsizliğin Theil ölçümü ise hem ülkeler "arasında" hem de "içinde" bileşkelerine ayrılabiliyor.

Biraz önsezi kullanarak, mekân ve sınıf bileşkelerinin ne anlama geldiğini görmeye çalışalım. Aşağı yukarı benzer ortalama gelire sahip olan bir grup ülkeyi ele alalım, örneğin, AB 15[8] olarak bilinen eski AB üyelerini ele alalım. Tüm AB 15 ülkelerinde bulunan kişisel gelirler arasındaki eşitsizliği hesaplayacak olsaydık, bu eşitsizliğin çok küçük bir kısmı, ülkelerin ortalama gelir farklarına veya bizim "mekân" dediğimiz faktöre bağlı olacaktı, çünkü Almanya, Fransa, Hollanda ve benzeri ülkeler ortalama gelir açısından oldukça benzerdir. Dolayısıyla kişisel gelir eşitsizliğinin esas önemli kısmı ülkelerin kendi içindeki veya bizim burada "sınıf" dediğimiz faktöre bağlı olacaktı: Yani aynı ülke içinde yaşayan bireyler arasındaki gelir eşitsizliğine işaret edecekti.

Şimdi AB'nin genişlediğini özellikle doğuya doğru genişlediğini ve 28 ülkeyi kapsadığı durumu, AB 28'i[9] ele alalım. Bu durumda AB, yoksul ülkeleri de kapsadığı için, eşitsizliğin de artmasını bekleriz ancak aynı zamanda toplam eşitsizlik içinde, ülkeler arası ortalama gelir farkından kaynaklanan payın da artmasını bekleriz (yani ülkeler arası bileşkesi veya mekân bileşkesi).

Bunun nedeni gayet basittir: Ortalama gelir açısından Bulgaristan ve Almanya, Romanya ve Fransa arasında vb. büyük farklar mevcuttur. Buradan hareketle, küresel eşitsizliğe baktığımızda ve ülkelerin ortalama geliri açısından çok büyük farklar olduğunu göz önüne aldığımızda (örneğin Luxemburg ile Kongo arasındaki muazzam ortalama gelir açığını düşünelim), ülkeler arası bileşkenin –mekân bileşkesinin– çok yüksek olacağını gayet açıklıkla görebiliriz.

Açıklamalarımızı daha karmaşık bir hale getirmemek için buraya dâhil etmemiş olmakla birlikte son bir nokta olarak şunu ifade edebiliriz; tüm bu hesaplamalarda nüfusça kalabalık ülkeler, daha etkin rol oynamıştır.

Küresel Eşitsizlikte "Mekân" mı "Sınıf" mı? Yukarıda küresel ve ulusal eşitsizliklere ilişkin yapılan karşılaştırma ve bunların izlediği farklı yollar, sadece merakımızı tatmin ettiği için mi önemli? Esasında bundan çok daha fazlasıdır: Küresel eşitsizliğin nasıl bir biçim aldığı, bu eşitsizliğin en önemli bileşkesinin ne olduğu ve onu yukarıya veya aşağıya çekenin neler olduğu –bu gibi sorular dünyayı ve dünya içindeki kendi yerimizi nasıl gördüğümüze ilişkin çok temel içerimlere sahiptir. Siyasi anlamda küresel eşitsizliğin önemi de, işte bu soruların üzerine düşünülmesi ve araştırılmasında yatmaktadır. Burada önemle belirlenmesi gereken konu, esas kırılma noktasının aynı ülkede yaşayan insanlar (aynı ülkedeki yoksullar ve zenginler) arasında mı olduğu yoksa farklı ülkelerde yaşayan insanlar arasında mı olduğudur. Kısaca, birinci durumu "sınıf temelli eşitsizlik" ikincisini de "mekân temelli eşitsizlik" olarak ifade edeceğiz. Diğer bir deyişle şu soruyu soruyoruz: Küresel eşitsizliğin esas nedeni farklı ülkelerde aşağı yukarı eşit oranlarda dağılmış olan zengin ve yoksul insanların varlığı mıdır? Yoksa tam tersine küresel eşitsizliğinin

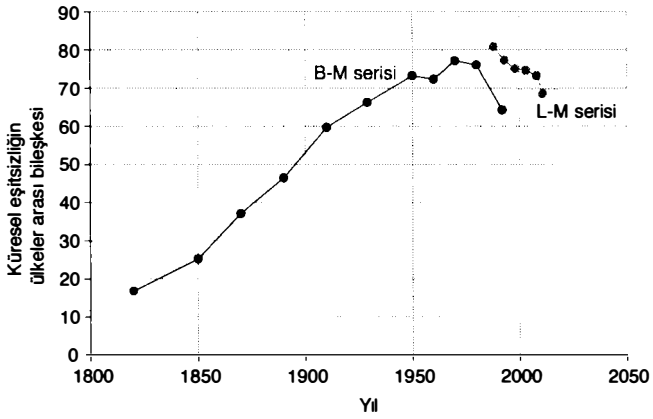
esas nedeni, zengin insanların bir grup ülkede fakir insanların ise bir diğer grup ülkede toplanmış olmasında mı yatmaktadır? Bu iki dağılım küresel eşitsizliğin iki bileşkesine tekabül etmektedir –sırasıyla ülkeler içindeki eşitsizlik ve ülkeler arasındaki eşitsizlik. Şekil 3.2'de gösterildiği gibi Birleşik Devletler'deki eşitsizlik açıktır ki, ülkeler içindeki toplam eşitsizlik bileşkesinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu eşitsizliklerin toplam önemini belirleyebilmek için, tüm ülkelerdeki eşitsizlikleri toplamamız gerek, dolayısıyla ülkeler içindeki eşitsizliklerin artması durumunda (diğer koşullar sabitken), küresel eşitsizlik de artma eğilimine girecektir.

Geçtiğimiz son iki yüz yılda küresel eşitsizlik nasıl seyretmiştir? Esas baskın güç, *big bang* benzetmemizin çağrıştırdığı gibi, ülkelerin ortalama gelirlerindeki ıraksamadır. Kabaca ifade edecek olursak, Britanya, Batı Avrupa ve Birleşik Devletler zenginleşirken, Çin ve Hindistan fakir kalmışlar, bu yüzden küresel eşitsizlik on dokuzuncu yüzyıl boyunca artmış ve yirminci yüzyıl boyunca da artmaya devam etmiştir.

Küresel eşitsizlikte mekân faktörünün önemini (ülkeler arasındaki ortalama gelir farklarını) tam olarak ölçebiliyoruz. Şekil 3.3'te farklı bir eşitsizlik ölçümü kullanılarak, (Theil (0) veya Theil entropi endeksi) ülkeler arası bileşke yüzdelik olarak gösterilmektedir. Theil endeksinin Gini endeksine göre avantajı, sınıf ve mekân arasında tam olarak ayrıştırılabiliyor olmasıdır[10] (Gini ayrıştırması da benzer sonuçları vermektedir). Şekil 3.3'te gösterildiği gibi 1820 yılında mekân faktörü göz ardı edilebilir derecede önemsizdir: Küresel eşitsizliğin yalnızca yüzde 20'si ülkeler arasındaki gelir farkından kaynaklanmıştır. Küresel eşitsizliğin asıl büyük kısmı (yüzde 80'i) ülkelerin kendi içindeki farktan kaynaklanmıştır; yani eşitsizliğin esas nedeni İngiltere'nin içinde zengin ve yoksul insanların olması, Çin'de yoksul ve zengin insanların olması, veya Rusya'da benzeri durum olması gibi. Dolayısıyla o dönemde eşitsizlikte

esas önemli unsur, sınıftı. Bu dünyada "şanslı doğmak" demek İngiltere'de, Rusya'da veya Çin'de doğmaktan çok, esas olarak yüksek gelir grubunda olan bir ailede doğmak demekti (Bu durumun o dönemin edebiyatına da yansıdığını görürüz). Ancak, şekilde eğrinin yukarı doğru çıkmasında görüldüğü gibi, bu durum bir sonraki yüzyıl boyunca tamamen değişmiştir. Oranlar tersine dönmüştür: yirminci yüzyılın ortalarında küresel eşitsizliğin yüzde 80'i kişilerin nerede doğduğundan (veya göç durumunda nerede yaşadığından) kaynaklanmakta ve sadece yüzde 20'si kişinin toplumsal sınıfından kaynaklanmaktadır. Böylesi bir dünyayı en iyi yansıtan; küçük bir grup Avrupalının gelirinin, yerlilerin gelirinden birkaç yüz kat fazla olduğu, Avrupa'nın Asya ve Afrika'daki sömürgeciliğidir.[11] Burada önemli olan nokta Afrika'da yaşayan Avrupalıların gelirlerini Afrikalıların gelirleri ile kıyaslamak değil, fakat bunların Batı Avrupa'da yaşayan insanların *tipik* gelirleri olduğunu vurgulamaktır.[12]

ŞEKİL 3.3: Küresel eşitsizliğin ülkeler arası bileşkesi

Bu grafik küresel eşitsizliğin (Theil (0) veya theil entropi endeksi ile ölçülen) yüzde kaç payının ülkeler arası eşitsizlikten yani ulusal ortalama kişi başına gelirler arasındaki açıktan, oluştuğunu göstermektedir. Bu pay artınca, fertlerin bireysel koşullarının aksine, ulusal ortalama gelir daha önemli hale gelmektedir. Veri kaynağı: Şekil 3.1'de listelenen kaynaklara bkz.

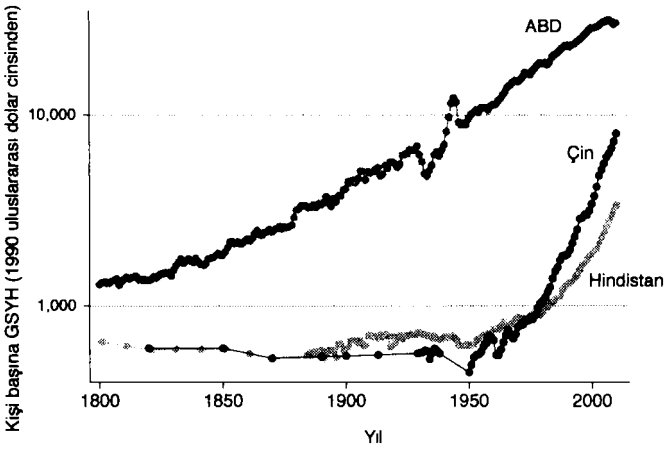
Dünyada o dönemde (ve günümüzde de), zengin bir ülkede doğmuş olmak, zengin bir aile içinde doğmaktan daha önemlidir. Frantsz Fanon'un ortaya koymuş olduğu sömürgecilerle sömürgeler arasındaki büyük karşıtlık böyle bir dünyayı temsil etmektedir –bu dünya, Marx'ın hemen hemen tüm yaşamı boyunca uğraştığı sınıf temelli dünyanın tam tersidir.[13] Marx'ın hayatının sonlarına doğru ve ölümünden sonra bu durum değişmeye başlamıştır. Engels, yazılarında (1895), İngiliz işçi aristokrasisinin, dünyanın geri kalanındaki işçilerden nasıl çok daha iyi durumda olduğunu ele alır. Engels'e göre bu kaymanın nedeni İngiltere'nin kolonilerini sömürüyor olmasıdır: "İngiltere'nin sanayi üzerindeki tekeli (dünyadaki tekeli) devam ettiği sürece, İngiliz işçi sınıfı belli bir düzeye kadar bu tekelin avantajlarından pay alacaktır. Bu avantajlar işçiler arasında çok eşitsiz bir biçimde dağılmıştır; bu avantajın aslan payı ayrıcalıklı bir azınlık tarafından elde edilirken geniş işçi kitlelerine de bir miktar artık kalmaktadır".[14] 1915'te Bukharin'in *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*'ni* yazdığı dönemlerde, zengin dünyadaki tüm işçilerin, sömürgelerdeki nüfusa göre çok daha yüksek bir hayat standardına sahip olduğu şüphe götürmez bir durumdur. Diğer faktörlerin yanı sıra, kolonilerin sömürülmesi sonucu zengin ülkelerde yaratılmış olan işçi aristokrasisi, İkinci Enternasyonel'in dağılmasının ve savaşı desteklemesinin esas nedeni olmuştur: Bukharin (1929,165) şöyle yazar "üçüncü kişilerin (kapitalist öncesi üreticilerin) ve kolonilerdeki işçilerin sömürülmesi Avrupa ve Birleşik Devletler'deki işçilerin ücretlerinin artmasına yol açmıştır". Şekil 3.3'te tam da bu olgunun yansıdığını görmekteyiz: Mekânın öneminin artması, İngiltere'deki işçilerin hayat standardının Afrika ve Asya'daki orta sınıfların ve hatta zengin sınıfların (yani kendi ülkelerinin gelir dağılımı içinde zengin olan grupların) yaşam standardından yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim bu dönem Üçüncü Dünya'nın ortaya çıkmasına tanık olmuştur. İktisat tarihçisi Peer Vries'in (2013, 46) sözleriyle, "on dokuzuncu yüzyılda Batılıların sanayileşmesi ve emperyalizmi sonucu ortaya çıkan yalnızca bir

* Imperialism and World Economy (ç.n.)

nöbet değişimi değildir. Ortaya çıkan, daha önce dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir boyutta zengin ve yoksul ülkeler arasındaki gelir açığı ve güçlü ve güçsüz ülkelerin varlığıdır."

Ülkeler arasındaki eşitsizlik açığı 1970'lerde zirveye ulaşmıştır. Bu durum Birleşik Devletler, Çin ve Hindistan'ın kişi başına gelirlerinin uluslararası dolar cinsinden karşılaştırıldığı Şekil 3.4'te gösterilmektedir (Bu üç ülkenin, büyük nüfusları ve gelir paylarından ötürü, küresel eşitsizliğin biçimlenmesinde önemli etkileri vardır). 1970'lerde Çin ve Hindistan yaklaşık olarak kişi başına aynı gelire sahipti ve Birleşik Devletler'deki kişi başına gelire olan uzaklıkları on dokuzuncu yüzyılın başlarından bu yana en yüksek düzeye ulaşmıştı. 1950'den 1970 ortalarına değin, uluslararası dolar cinsinden ifade edilen Birleşik Devletler kişi başına gelirinin, Çin'in kişi başına gelirine oranı 20'ye 1'dir. Yirmi birinci yüzyılın ilk on yılının sonunda ise bu oran 4'e 1'in altındadır ve neredeyse 1870'lerdeki orana yaklaşmıştır.

ŞEKİL 3.4: Birleşik Devletler, Çin ve Hindistan'da kişi başına GSYH, 1820-2010

Bu grafik Amerika, Çin ve Hindistan'ın reel kişi başına (1990 uluslararası dolar cinsinden) uzun dönemli gelişimini göstermektedir. Dik eksen log olarak verilmiştir. Reel kişi başına GSYH, zaman sürecinde hem aynı ülke için hem de ülkeler arası karşılaştırılabilir. Veri kaynağı: Maddison Projesi (2013)'ten hesaplanmıştır.

Kişinin yaşam boyu gelirini etkileyen esas unsurun "mekân" olduğu dünya, bugün de içinde yaşadığımız dünyadır. Bu dünya öyle bir dünya ki doğru yerde (ülkede) doğanlar vatandaşlık primi olarak adlandırılan avantajla ödüllendirilirken, yanlış yerde doğanlara vatandaşlık cezası kesilmekte. Hem iktisadi (örneğin göçle ilintili olarak) hem de felsefi anlamda (örneğin bu vatandaşlık primimin "adalet" çerçevesinde savunulup savunulamayacağı) önemli olan bu konuyu gelecek bölümde inceleyeceğiz. Fakat arka planda, Şekil 3.3'te görülen ve son on yıl boyunca mekân faktörünün öneminin azaldığını gösteren aşağı doğru hafif kırılmayı da aklımızın bir köşesinde tutmalıyız. Bu durumu geleceğe doğru uzatacak olursak, şu soruyu sorabiliriz: Bu yüzyılda yaşayan insanlar, erken on dokuzuncu yüzyılda olduğu gibi, mekân faktörü yerine sınıf faktörünün baskın olduğu bir dünyada mı yaşayacaklar? Esasında yoksul ve yükselen ülkelerde gelecekteki ekonomik büyümenin, zengin ülkelere nispeten daha hızlı olacağını (buna ekonomik yakınsama diyoruz) ve ayrıca her üç tip ülkenin kendi içindeki eşitsizliklerin artacağını (yani ülkeler içindeki orta sınıfların yok olacağını) varsayarsak, gerçekleşecek olan tam da budur. Fakat henüz o noktada değiliz.

Vatandaşlık Primi

Bireylerin gelirleri açısından dünyanın eşitsiz bir yer olduğun biliyoruz, yeniden ifade etmek gerekli bile değil. 70'in biraz altında olan küresel Gini değeri, Güney Afrika ve Kolombiya gibi dünyanın en eşitsiz ülkelerindeki ulusal Gini değerinin ciddi bir biçimde üzerindedir. Fakat biraz önce gördüğümüz gibi dünya oldukça özel bir şekilde eşitsizdir: Eşitsizliği, ülkelerin içindeki eşitsizlik ve ülkeler arası eşitsizlik olarak ayrıştırdığımızda, eşitsizliğin büyük kısmı ikinci durumdan kaynaklanmaktadır. Ülkeler arasındaki eşitsizlik büyük olduğunda, bir kişinin geliri esas olarak nerede yaşadığına ve hatta

nerede doğduğuna bağlı olacaktır, zira dünya nüfusunun yüzde 97'si doğdukları ülkede yaşamaktadır.[15] Bir kişinin zengin bir ülkede doğmuş olmasından ötürü elde ettiği vatandaşlık pirimi esas itibarıyla bir ranttır veya John Rommel'in *Equality of Opportunity** (2000) kitabındaki terminolojiyi kullanacak olursak, bu kişinin bireysel çabasından ve hayat hikâyesindeki şansından bağımsız olan "dışsal bir koşuldur" (vatandaşlık cezası gibi).

Şimdi şu üç soruyu ele almak istiyorum: Vatandaşlık rantının büyüklüğü ne kadardır? Bir kişinin gelir dağılımı içindeki pozisyonuna göre bu rant nasıl değişir ve fırsatlar ve göç açısından bu durum hangi içerimlere sahiptir?

Ampirik olarak vatandaşlık primini tahminleyebilir miyiz? Evet yapabiliriz ve ben 2008 yılında 118 ülkede yapılan hanehalkı anketlerindeki veriyi kullanarak bunu gerçekleştirdim. (Milanovic 2015). Her bir ülke için insanların kişi başına hanehalkı gelirine göre yüzdelik dilimler olarak sıralanan mikro veriyi (hanehalkı düzeyinde) kullandım. Bu her bir dilimde, insanların sahip olduğu ve eşit satın alma gücü cinsinden dolarla ifade edilen ortalama kişi başına geliri içeren 11,800 ülke dilimini vermektedir. Bir sonraki adımda, bu gelirleri sadece tek bir değişkenle "açıklamaya" çalışabiliriz: İnsanların hangi ülkede yaşadığı ile. Birleşik Devletler'de ulusal gelir dağılımının herhangi bir diliminde yaşayan insanların gelirleri yoksul ülkede yaşayan insanlara göre daha yüksek olma eğilimindedir. Bunun anlamı, Birleşik Devletler gelir dağılımında 10'uncu (veya 50'nci veya 70'inci) dilimde olan bir kişi örneğin Kenya'daki gelir dağılımında 10'ncu (veya 50'nci veya 70'inci) dilimde bulunan bir insandan daha iyi durumdadır: Gelir dağılımının hangi noktasında olunursa olunsun, Amerikalı olmanın Kenyalı olmaya göre bir "primi" vardır. Fakat acaba bu pirimler bir bütün olarak dünyada nasıldır? Bir regresyon

* *Fırsat Eşitliği* (ç.n.)

içinde dünyadaki en yoksul ülke olan Kongo'yu "dışarıda bırakılan ülke" olarak kullandım ve böylece vatandaşlık pirimi, Kongo'ya kıyasla, kazanılan gelir cinsinden ifade edildi. Buna göre, Birleşik Devletler için ortalama ulusal pirim yüzde 9,200; İsveç için yüzde 7,100; Brezilya için yüzde 1,300 fakat Yemen için sadece yüzde 300'dür.[16] Bu hesaplamalardan ortaya çıkan sonuç, ülke dilimleri arasındaki gelir farklarının üçte ikisinden fazlasını sadece tek bir değişkenle "açıklayabileceğimizdir" (regresyon anlamında): Yani insanların hangi ülkede yaşadığıyla. Böylece birinci sorunun cevabını elde etmiş olduk: Gelirimizin büyük kısmı nerede yaşadığımıza bağlıdır. Kongo yerine Birleşik Devletler'de doğmakla bir kişi gelirini 93'e katlamaktadır.

Hesaplanmış olan vatandaşlık rantı veya primi bir ülkeden diğerine ve tüm vatandaşlar için hesaplanmış ortalama bir primdir; fakat ikinci soruya dönerek şunu sorabiliriz; acaba bu prim gelir dağılımı boyunca değişmekte midir? Bir diğer ifadeyle, örneğin her ülkede sadece gelir dağılımının en alt kısmında bulunan insanları ele almış olsaydık acaba bu prim aynı mı kalırdı ? Diğer yandan her ülkede sadece zengin insanları karşılaştırsaydık, örneğin Kongo, İsveç, Birleşik Devletler ve Brezilya'daki gelir dağılımın en tepedeki yüzde on dilimindekileri ele alsaydık durum ne olurdu? Burada sezgimizi kullanabiliriz. Örneğin tüm ülkelerdeki yalnızca en alttaki yüzde 10'luk dilime odaklanalım ve ayrıca fakir ülkelere göre zengin ülkelerde gelir dağılımın daha eşit olduğunu varsayalım (ki genellikle doğrudur). Bu durumda zengin ve yoksul ülkeler arasındaki açık, özellikle ele alınan ülkelerin yoksul insanları arasında, yani ülkelerinin kendi gelir dağılımında en alt dilimlerde bulunan insanlar arasında, daha büyük olacaktır. Nitekim bizim bulgularımız da bu doğrultudadır: İsveç'in vatandaşlık primi (Kongo'yla mukayese edildiğinde) en alttaki yüzde onluk dilim için yüzde 10,400 (ortalama değer olan

yüzde 7,100'e kıyasla), ancak Brezilya için "sadece" yüzde 900'dür (ortalama yüzde 1,300'e kıyasla). Diğer bir deyişle İsveç'in en yoksulları, Kongo'nun en yoksullarına göre, her iki ülkedeki ortalama insanlar arasındaki farka kıyasla, çok daha iyi durumdadır. Fakat Brezilya'da durum böyle değildir.

Gelir dağılımının en tepesindeki durum ise tam tersidir. İsveç'in gelir dağılımında 90'ıncı dilimdekilerin avantajı sadece yüzde 4,600 iken Brezilya'nın aynı diliminin avantajı yüzde 1,700'dür. Gelir dağılımının her noktasında Kongolu olmaya kıyasla İsveçli olmak daha iyiyken, bu avantaj özellikle gelir dağılımının en altında olanlar için daha yüksek ve en tepedekiler için daha düşüktür. Benzer bir biçimde gelir dağılımın her noktasında Kongolu olmak yerine Brezilyalı olmak daha iyiyken bu avantaj özellikle gelir dağılımının en üst diliminde daha yüksek, alt dilimlerde ise daha düşüktür.

Vatandaşlık Primi ve Göç. Şimdi yukarıda sorduğumuz üçüncü soruyu ele alalım. Vatandaşlık priminin varlığının, göç açısından önemli sonuçları mevcuttur: Yoksul ülkelerdeki insanların zengin bir ülkeye göç ederek gelirlerini ikiye, üçe hatta ona katlama fırsatları vardır. Ancak vatandaşlık priminin kişinin gelir dağılımı içindeki pozisyonuna göre farklılaşması da başka sonuçlar doğurmaktadır. Bir kişi, benzer ortalama geliri olan iki farklı ülkeden herhangi birine göç etmeyi düşünüyorsa, hangi ülkeye göç edeceğine ilişkin kararında (kararın sadece iktisadi kriterlere bağlı olduğunu varsayarsak) göç ettiği ülkedeki gelir dağılımının hangi dilimine düşeceğine ilişkin beklentisi etkili olacak ve dolayısıyla göç alan ülkedeki gelir dağılımının ne kadar eşitsiz olduğu da önem kazanacaktır. İsveç ve Birleşik Devletler'in aynı ortalama gelire sahip olduğunu varsayalım. Potansiyel bir göçmen göç alan ülkenin gelir dağılımının en alt diliminde yer alacağını bekliyorsa, bu durumda Birleşik Devletler yerine İsveç'e göç etmesi gerekir: İsveç'in yoksul insanlarının ortalamaya göre durumu, Birleşik Devletler'deki

aynı durumda olanlardan daha iyidir ve gelir dağılımının en alt kısmı için hesaplanan vatandaşlık pirimi İsveç'te daha yüksektir. Ancak söz konusu kişi göç edeceği ülkedeki gelir dağılımının yüksek dilimlerinde yer alacağını bekliyorsa bu durumda Birleşik Devletler'e göç etmeyi tercih etmelidir.

Vardığımız bu son çıkarım, daha eşitlikçi olan zengin ülkeler için hoş olmayan sonuçlar doğurmaktadır: Bu ülkeler çoğunlukla ülkedeki gelir dağılımının en alt katmanlarında yer alacak olan düşük vasıflı göçmenleri çekmektedirler.[17] Dolayısıyla bir ülkede daha gelişmiş bir refah devletinin olması, düşük vasıflı olan ve dolayısıyla ülke ekonomisine çok az katkısı olacak göçmenleri ülkeye çekmek gibi, olumsuz bir sonuca yol açmaktadır. Diğer yandan kabaca, daha başka bir faktörün de ele alınması gerekir: Göç alan ülkedeki sosyal hareketliliğin derecesi. Sosyal hareketliliğin güçlü olduğu ve gelir dağılımının daha eşitsiz olduğu ülkeler, diğer faktörler sabitken, ülkenin gelir dağılımında üst dilimlere yerleşmeyi bekleyen yüksek vasıflı göçmenlere hitap etmektedir. Birleşik Devletler'de on dokuzuncu yüzyılda ve belki de yirminci yüzyılın büyük bölümünde toplumsal merdiveni tırmanmak büyük bir rüyaydı ve kısmen gerçekliği de vardı. Ancak Birleşik Devletler'in onu cazip kılan bu üçüncü özelliği (ortalama gelirinin yüksekliği ve daha eşitsiz gelir dağılımı olmasının yanı sıra) giderek parlaklığını yitirmektedir ve nitekim bazı çalışmalara göre günümüzde Birleşik Devletler'de kuşaklararası hareketlilik Kuzey Avrupa'ya göre daha düşüktür (bkz. Corak, 2013.)

Gelişmiş refah devleti olan bazı ülkeler, düşük vasıflı göçmenlerin olumsuz etkilerine karşı kendilerini korumaya çalışmaktadırlar. Bunu yapmanın bir yolu, Kanada, Britanya ve Avustralya'da olduğu gibi sadece vasıflı göçmenleri kabul etmektir. Bu tür göçmenlerin ya eğitim düzeyi yüksektir veya göç alan ülkeye cazip gelen birtakım özel karakteristikleri vardır

(örneğin yüksek atletik veya artistik yetenekler gibi). Diğer bazı ülkeler ise sadece zengin göçmenleri ülkelerine çekmeye çalışırlar. Sadece zengin göçmenler oturma izni ve en nihayetinde vatandaşlık satın alabilmektedir; göç etmek isteyen bir kimsenin, belli bir miktar parayı (100.000 dolarlardan, milyon dolarlara kadar) bir şirkete veya gayrimenkule yatırması gerekmektedir. Birleşik Devletler, bu yolu seçen ülkelerden birisidir ve ülkedeki şirketlere bir milyon dolar yatıran (veya kırsal alandaki veya yüksek işsizliğin olduğu bölgelerdeki şirketlere 500, 000 dolar) göçmenleri kabul etmekte ve yeşil kart vermektedir. Avrupa'daki bazı ülkeler emlak yatırımları karşılığında yabancılara yerleşme ve Schengen bölgesinde dolaşım hakkı vermektedir. Her iki filtre de, gerek eğitim gerekse para filtreleri, bir ülkeye gelen göçmen havuzunun niteliğinin arttırılarak ülkenin iktisadi performansına katkıya ve aynı zamanda sosyal transferlerden yararlanan göçmen sayısını minimuma indirerek refah devletinin sürekliliğinin sağlanmasına hizmet etmektedir. Ülkenin bireysel bakışı açısından bunlar akıllı stratejilerdir. Ancak küresel bir perspektiften bakıldığında, göçe ilişkin böylesi bir yaklaşım ayırımcılığı içermektedir. Vatandaşlık rantı gibi zaten mevcut olan bir "ayırımcılık setine" başka bir ayırımcılık seti daha ilave ediyoruz ki, bu ranttan sadece, zengin bir ülkede doğmuş olmasalar bile çok özel yetenekleri olan veya zengin olanlar yararlanabilmektedir. Buradaki esas risk, bu tür ayırımcı göç politikaları sonucunda yoksul dünyanın, burada özellikle Afrika'yı düşünüyorum, en eğitimli ve en zengin bireylerini kaybederek daha da fakirleşeceğidir.

Küreselleşme döneminde var olan tüm bu problemler, sorunların ne kadar karmaşık olduğunu ve bu sorunları, sadece bireysel ülkelerin ve bu ülkelerde yaşayan insanların bakış açısından değil de küresel bir perspektiften ele almamız gerektiğini göstermektedir Bu bölümün sonunda göç politikalarına ilişkin bazı kuralları tartışırken bu konuya yeniden döneceğiz.

Coase Teoremi ve Küreselleşme Döneminde Hukukun Üstünlüğü. Sahip olduğumuz iktisadi araçlar çoğunlukla ulus içi sorunların kullanımına uygun olduğundan, ülkeler arasındaki gelir farklarından kaynaklanan pek çok siyasi ve sosyal sorunu ancak son zamanlarda ve belli belirsiz fark etmeye başladık. Fırsat eşitsizliği buna iyi bir örnektir: Biz esasında fırsat eşitsizliğini ülke sınırları içinde düşünürüz. Gelecek bölümde tartışma konumuz olacak olan küresel fırsat eşitsizliğinden o kadar az söz edilir ki, bu ifadenin kavramsal olarak bile yeni olduğu söylenebilir. Ayrıca, büyük oranda göçe bağlı olan başka durumlar da mevcuttur. Örneğin; eski komünist ülkelerde, özellikle Rusya'da çok geniş kapsamlı ve belki de en yozlaşmış olan özelleştirme sürecini ele alalım. O zamanlar, tüm adaletsizliği veya yozlaşmışlığına karşın, hızlı özelleştirmenin yararlarını savunan temel argüman, konuya etkinlik perspektifinden bakıyor ve varlıkların kime veya hangi fiyatla satıldığının hiç önemli olmadığını öne sürüyordu. İtkinliğe vurgu yapan bu argüman, bu sürecin kaçınılmaz olarak bölüşüme ilişkin sonuçlar yaratacağını yani varlıkların ucuza satılmasından dolayı kimilerinin haksız kazançlar elde edeceğini (bu süreçte bazı insanlar müthiş bir biçimde zenginleşirken çoğunluğun eline hiçbir şey geçmeyecekti) kabul ediyor ancak uzun dönemde iktisadi etkinliğe ilişkin herhangi bir olumsuzluğun olmayacağını öne sürüyordu. Daha açık bir ifadeyle, söz konusu varlıklar, bunlarla ne yapacağını bilmeyen insanlara bedava dağıtılmış olsa bile, en nihayetinde insanlar ellerindeki varlıkları bunları nasıl yöneteceğini bilen "gerçek" girişimcilere satacaklardı. Bu argüman Coase teoremi ile gayet uyumludur. Coase teoremi, ekonomik etkinliğe ilişkin konuları, bölüşümde adalete ilişkin konulardan ayırabileceğimizi, bunu da bölüşüme ilişkin konuları iktisat politikası dışına havale ederek yapabileceğimizi öne sürer.

Dahası, yukarıdaki argümanın bir devamı olarak, yeni kodamanların, ele geçirdikleri varlıkları satmadan önce bile –yani ellerine bu servet geçer geçmez– hukukun üstünlüğünden yana olacakları öne sürülmektedir. Zira, özelleştirme tamamen kanun dışı ve şeffaf olmayan yollardan yapılmış olsa bile, yeni milyonerler, Birleşik Devletler'deki hırsız baronlar gibi, yeni elde ettikleri serveti korumak kaygısıyla, ülkede hukukun üstünlüğünü ve mülkiyet haklarını talep edeceklerdir. Dolayısıyla, özelleştirmenin birinci raundu çok bozuk bir şekilde gerçekleştirilmiş olsa bile, dinamik etkinliğin sağlanması (yani uzun dönemde iktisadi etkinliğin sağlanması) için gerekli olan iktisadi etkinlik ve mülkiyet hakları zarar görmeyecektir. Yani her şey mümkün olan en iyi şekilde işleyecektir. Nitekim 1990'ların ortasında Rusya, Ukrayna ve Batı'daki politika yapımcıları ve liberal iktisatçılar bu görüşü savunmuşlardır.

Ancak bu görüş en azından iki nedenden dolayı yanlıştı. Birincisi, bu yaklaşım bölüşüm meselelerini, bunların tamamen siyasi veya toplumsal konular olduğu ve dolayısıyla iktisattan rahatlıkla ayrılabileceği savına dayanarak, göz ardı etmiştir. Kurallar bir kere bu denli adaletsiz ve berbat bir biçimde bozulunca bunun etkileri hem siyasi hem de iktisadi olarak sürmektedir. Kuralların dışına çıkma eğilimi bir kez başlayınca, zaten çalınmış olan varlıkları yeniden elde etmeye çalışmak veya başka insanlara vermek sürüp gidecektir. Dolayısıyla bölüşüm meselelerini iktisadın dışında bırakmak doğru değildir.

Ancak burada bizim açımızdan daha ilgi çekici olan ve iktisatçı ve siyasetçilerin küreselleşme olgusunu göz ardı etmelerinden dolayı dikkatlerinden kaçan, ikinci bir problem mevcuttur. Hırsız baronların, varlıkları ve mülkleri elde ettikten sonra hukukun üstünlüğünü ve mülkiyet haklarını talep edeceklerine ilişkin görüş, küreselleşmenin var olmadığı bir dünyada doğru olabilir. Fakat küreselleşme ile birlikte kişinin kendi ülkesi için hukukun üstünlüğünü talep etmesinin

veya bu doğrultuda mücadele etmesinin hiç de gereği yoktur. Çok daha kolay bir yol, tüm parayı toplayıp hukukun üstünlüğünün ve mülkiyet haklarının zaten var olduğu ve hiç kimsenin de bu paraların nerden geldiğini sormadığı, Londra veya New York'a gitmektir.

Rusya ve Çin'deki pek çok plütokrat bu yolu seçmiştir. Bu durum bireysel bakış açısından son derece rasyoneldir. Ancak ayrı zamanda bu durum, iktisadi düşüncemizin, iktisadi realiteyi yakalamakta ne denli zayıf olduğunu da ortaya koymaktadır. On dokuzuncu yüzyılda Rockefeller gibi aileler Birleşik Devletler'de mülkiyet haklarının en önde gelen savunucularıydılar, çünkü gidebilecekleri veya paralarını gönderebilecekleri hemen hemen hiçbir yer yoktu. Buradan çıkarılacak ders şudur; ulus-devleti analiz çerçevesi olarak aldığımızda geçerli olan kuramlar, sermaye hareketlerinin tamamen serbest olduğu, sermaye üzerindeki kontrollerin çok zor işlediği ve zenginlerin bir yargı alanından diğerine –ve özellikle de zenginlerin göçünü destekleyen yargı alanlarına– kolaylıkla hareket edebildiği bir dünyada geçerli olmamaktadır.

Küresel fırsat eşitsizliği. Yüksek düzeyde vatandaşlık priminin var olduğu bir dünyada, küresel fırsat eşitliği gibi bir durumdan söz edilemez, çünkü kazandığımız gelirin büyük bir kısmı nerede doğduğumuza bağlıdır. O halde acaba bu durumu düzeltmeye mi çalışmalıyız? Yoksa, fırsat eşitliği arayışının ancak bir ülkenin kendi içinde olabileceğini, dolayısıyla ülke sınırlarının dışında bulunamayacağını kabullenmeli miyiz? Yani, erişilebilecek nihai durum *ulus devlet midir?** Bu soruyu iktisatçılardan çok, siyaset felsefecileri araştırmıştır. Rawls'ın ve ünlü kitabı *Halkların Yasası'nın*** takipçileri olan kimi yazarlara göre küresel fırsat eşitliği önemli bir konu değildir ve buna ilişkin her tartışma esasında ulusların kendi kaderini belirleme haklarıyla çelişir. Buna göre ülkeler

* Ne plus ultra (ç.n.)

** Law of People (ç.n.) [1999]

arasındaki zenginlik ve fırsat farkları, ülkelerin yaptıkları kendi tercihlerinin bir sonucudur. Rawls'a göre kimi ülkelerdeki insanlar daha çok çalışmayı ve daha fazla tasarruf etmeyi seçerken, diğer bazı ülkelerdeki insanlar ise daha az çalışıp daha az tasarrufu tercih ederler: "Eğer [bir insan] [sahip olduğu servet ile] tatmin olmamışsa tasarruflarını artırabilir ... veya insan toplumunun diğer üyelerinden borçlanabilir" (s.114)[18]. Yoksul olan insanlar, zenginlerin serveti veya geliri üzerinde hiçbir hak talep edemezler. Yoksulların hak talepleri adaletin konusu olamaz (Rawls ve diğer devletçilere göre). Yoksulların, ister yeniden bölüşüm biçiminde isterse o ülkeye göç etme biçiminde olsun, diğer zengin toplumların gelirleri üzerinde gerçekten de bir hak talep etmeleri durumunda, ahlaki tehlike* sorunu ile karşı karşıya kalırız: Şöyle ki bazı toplumlar önce sorumsuzca** bir toplumsal tercihte bulunacaklar ama ardından çok daha tutumlu olmuş ve daha iyi tercihler yapmış olan başka bir toplumun gelirlerinden pay isteyeceklerdir. Bu durumda da ulusların kendi kaderini yine kendilerinin tayin etmesi gereği prensibi zedelenmiş olacak, yani vatandaşlık altında bir araya gelmiş bir grup insanın vermiş olduğu kararların hiçbir anlamı kalmayacaktır.[19]

Buna ilaveten, her ülkenin (yani farklı ülkelerde yaşayan insan topluluklarının) ortaya koyduğu çabanın (ki, gözlenebilir bir olgu değildir) aynı olmadığı da iddia edilebilir. Zengin ülkelerde yaşayan insanlar, yoksul ülke insanlarına göre çok daha fazla çaba göstermişse, bu durumda ülkeler arasındaki gelir farklarının nedeni ülkelerin sahip olduğu eşitsiz koşullardan kaynaklanmamıştır ve dolayısıyla da bu gelir farkları bir rant olarak ele alınamaz.

Harcanan çaba argümanı da en azından iki nedenden ötürü ampirik bir geçerlilikten yoksundur. Birincisi, gayet iyi biliyoruz ki çalışma saati süresi yoksul ülkelerde daha

* Moral hazard (ç.n.)

** Tembellik yaparak (ç.n.)

yüksektir ve ikincisi aynı çabayı gerektiren benzer iş kollarını karşılaştırdığımızda da, ülkeler arasında büyük reel ücret farklılıkları bulunmaktadır.[20] UBS'nin (2009) dünyanın çeşitli başkentlerindeki işkolu ücret anketinden elde edilen verileri kullanarak çeşitli iş kollarındaki işçi ücretlerini karşılaştırabiliriz [hem nominal (dolar cinsinden) ve hem de reel (yurt içi fiyat düzeylerine göre uyarlanmış ücretler)]. İkisi zengin (New York ve Londra), üçü yoksul (Beijing, Lagos ve Delhi) beş şehirdeki artan vasıflılık düzeyine göre üç iş kolunu ele alalım –inşaat sektöründeki işçiler, sanayideki vasıflı işçiler ve mühendisler. Zengin ve yoksul şehirler arasındaki saat başına (yani harcanan çaba başına) ücret açığı, inşaat işçileri için 11'e 1, vasıflı işçiler için 6'ya 1 ve mühendisler için 3'e 1'dir (Milanovic 2012 a). Dolayısıyla, zengin ülkelerdeki insanlar daha çok çalıştıkları için bunlara daha yüksek ödeme yapılıyor argümanı, bence rahatlıkla reddedilebilir.[21]

Ancak çok daha ciddi olan, ulusların kendi kaderlerini yine kendilerinin tayin etmeleri gereği argümanı nasıl değerlendirilmeli? Bu argümanı, dünyada var olan uluslar düzeyinden, ulus-devletler içinde yaşayan aileler düzeyine çekecek olursak, ülke içinde yeniden bölüşüm karşıtı argümana çok benzeyecektir. Şu iki durum arasında bir simetrinin varlığından söz edebiliriz: (A) bir ulus-devlet içindeki fırsat eşitliğine ilişkin tartışmalarda, ailelere karşı ulus ve (B) küresel düzeyde fırsat eşitliğine ilişkin tartışmalarda, uluslara karşı dünya. Muhafazakâr bir duruşa göre (A) ve (B) durumlarında, kolektif olarak elde edilmiş servetin o ülkenin kendi kuşakları arası transferi, fırsat eşitliğini azaltsa bile iyi bir şeydir: Yani hem ailelerin kendi elde ettikleri servetlerini ve ayrıcalıklarını bir sonraki kuşaklara aktarmaları kabul edilebilir bir durumdur ve hem de ulusların servetlerini yoksul uluslara dağıtacaklarına, kendi ulusları içinde transfer etmeleri daha iyi bir durumdur. "Kozmopolitanlar" da kendi içinde gayet tutarlı bir pozisyonu

savunurlar: Hem servetin aile kuşakları arasında aktarımını (A durumu) hem de ulusların sadece kendi içinde gerçekleştirdikleri servet aktarımını (B durumu) reddederler. Çünkü kosmopolitanlara göre, her iki düzeyde de,* fırsat eşitliğinin sağlanması daha önemlidir. Rawls gibi diğer bazıları ise daha zor olan "orta pozisyonu" savunurlar, yani (A) durumunda *aile olarak* elde edilmiş olan servetin ve ayrıcalıkların kendi kuşakları arası geçişi arzulanılır değildir (bundan ötürü Rawls ve pek çok liberal çok yüksek veraset vergilerini savunurlar), fakat (B) durumunda *ulusal* olarak elde edilmiş olan servet ve ayrıcalıkların sadece o ulusun içindeki kuşaklara geçişi kabul edilir.

Yukarıdaki orta pozisyona göre, temel olarak her bir ulus (dünyanın geri kalan uluslarına göre), eşsiz** bir özelliğe sahiptir, ancak ailelerin (aynı ülkede yaşayan diğer ailelere göre) böylesi bir eşsizliği söz konusu değildir. Küresel fırsat eşitliğine karşıt olan bu argümanın gerçekten de çok incelikli bir biçimde tartışılması gerekiyor, çünkü bir yandan ülkelerin kendi içinde fırsat eşitliğini sağlamanın iyi bir şey olduğunu öne sürüyor ancak, diğer yandan ülke sınırlarını aşıp dünya ölçeğine çıkınca bunun kötü bir şey olduğunu söylüyor. Simon Cane (2002) Rawls'ta ima edilen "alan kısıtları"*** yaklaşımına dayanarak, benzer bir argümanı öne sürer: Siyasi ve sivil haklar ve dağıtımcı adalet sadece yurt içi alanda uygulanır, uluslararası alan için geçerli değildir. Ancak bunun neden böyle olduğu pek de açık değildir. Bundan bir yüzyıl önce İngiliz iktisatçı Edwin Cannan, Adam Smith'in görünmez elini tartışırken şu soruyu sormuştu: "Eğer gerçekten kişisel çıkar ile toplumsal çıkar arasında bir uygunluk mevcutsa, neden bu uyum iktisadi ilişkiler ilerledikçe, uluslararası düzeyde de mevcut olmasın?"[22]

---

* Hem ulusların kendi içinde hem de küresel düzeyde (ç.n.)

** Unique (ç.n.)

*** Domain restriction, (ç.n.)

Rawls'ın pozisyonunu savunabilmek için, ulusların kendi kaderini tayin etmesinin oynadığı rolün, bireylerin kendi kaderini tayin etmesinin (yani kişisel özgür iradenin) oynadığı rolden temelde tamamen farklı olduğunu göstermek gerekir. Örneğin, bir ülkedeki yoksulların, aynı ülkedeki zenginlere göre daha az çalışmayı tercih etmiş olduğu durumda, bu ülkede yoksullar lehine yapılacak yeniden bölüşümün ahlaki tehlikeye* yol açabileceği iddia edilebilir. Acaba bu iddia, Rawls'ın *Adalet Teorisi* kapsamında nasıl çözümlenecektir? Oysa, *Halkların Yasası* kitabında Rawls, aynı iddiayı ülkeler arasındaki yeniden bölüşümü reddetmek için kullanmaktadır. Rawls'ın *Adalet Teorisi* kitabıyla, *Halkların Yasası* adlı kitabı arasında çözümlenmemiş bir gerilim vardır. Şöyle ki; Rawls, *Adalet Teorisi* kitabında belli bir ulus içinde fırsat eşitliğinin sağlanmasına karşı çıkan argümanları, bilgisizlik peçesi** kavramına dayanarak reddetmektedir, oysa, *Halkların Yasası* kitabında, küresel vatandaşlar arasında fırsat eşitliğinin sağlanmasına karşı çıkan argümanları, doğru olarak benimsemektedir. Rawls'ın *Adalet Teorisi* kitabından aktarırsak (1971,s.100-101): "İlke şu şekilde olmalıdır; haksız olan eşitsizlikler düzeltilmelidir ve doğuştan ve doğal donanımlardan kaynaklanan eşitsizlikler haksız olduğuna göre, bu tür eşitsizliklerin telafi edilmesi gerekir". Ancak açıktır ki Rawls için bu ilke küresel düzeyde geçerli değildir.

Diğer siyaset felsefecileri Thomas Pogge (1994), Charles Beitz (1999), Peter Singer (2004) ve Darrel Moellendorf (2009), karşılıklı bağımlılıkların olduğu bir dünyada, ülkeler arasındaki büyük yaşam fırsatı farlılıklarının hafife alınmaması gerektiğine inanırlar. Eğer ülkeler birbirleriyle bağlantıdaysa ve dolayısıyla farklı ülkelerde bulunan insanların birbirleriyle ilişkilerinin tümü devletleri aracılığıyla

* Moral hazard (ç.n.)

** Veil of ignorance (ç.n.)

gerçekleştirilmiyor, bireysel olarak kurdukları ilişkilerle yürütülüyorsa, bu durumda dünya vatandaşları arasında zımni de olsa bir sosyal uzlaşma mevcuttur. Bu uzlaşma, bir hükümeti seçen ve paylaşan aynı ülke vatandaşları arasında var olan uzlaşmadan kısmen farklı olmakla birlikte, bu fark nitelikten çok, bir derece farkıdır.

Küresel dağılım adaletine, hukuk akademisyeni Ayelet Shachar'in *The Birthright Lottery'nin* (2009)* kitabında önerdiği gibi, daha esnek ve çok daha açık bir vatandaşlık kavramı çerçevesinde bakılabilir. Vatandaşlık kavramı, belli bir politikaya samimi olarak toplumsal bağlılığını ortaya koyan herkese vatandaşlık hakkının verilmesi düşüncesini ifade eden Shachar'ın *jus nexi*** kavramında olduğu gibi, daha geniş terimler içinde tanımlanırsa ve/veya yoksul ülkelerden zengin ülkelere olan göç kolaylaşırsa, bu durumda vatandaşlık pirimi giderek eriyecek ve halihazırda var olan önemi ortadan kalkacaktır.[23]

Diğer yandan, vatandaşlık priminin erimesinin bir diğer yolu, küreselleşme sürecinde yoksul ve kalabalık nüfuslu ülkelerin yüksek büyüme hızlarının devam etmesi sonucu, yoksul ve zengin ülkeler arasındaki ortalama gelir farklarının azalmasıdır. Çin, Hindistan, Birleşik Devletler, Avrupa, Brezilya, Rusya ve Nijerya bu süreç sonunda yaklaşık olarak benzer ortalama gelire ulaşırlarsa, küresel eşitsizlik azalmakla kalmaz, ayrıca mekân faktörü de önemini yitirir ve vatandaşlık rantı da düşük bir düzeye iner. Bölüm 4'te göreceğimiz gibi bu süreç yirmi birinci yüzyılda gerçekleşebilir.

Esas itibarıyla iktisadi yakınsamaya ve göçe ilişkin güçler yeteri kadar kuvvetliyse, vatandaşlık rantı azalacaktır. Fakat göç önündeki engeller giderek daha da artarsa, göçün gerçekten de önemli bir rol oynayacağını bekleyebilir miyiz?

---

* Doğum Hakkı Piyangosu (ç.n.)

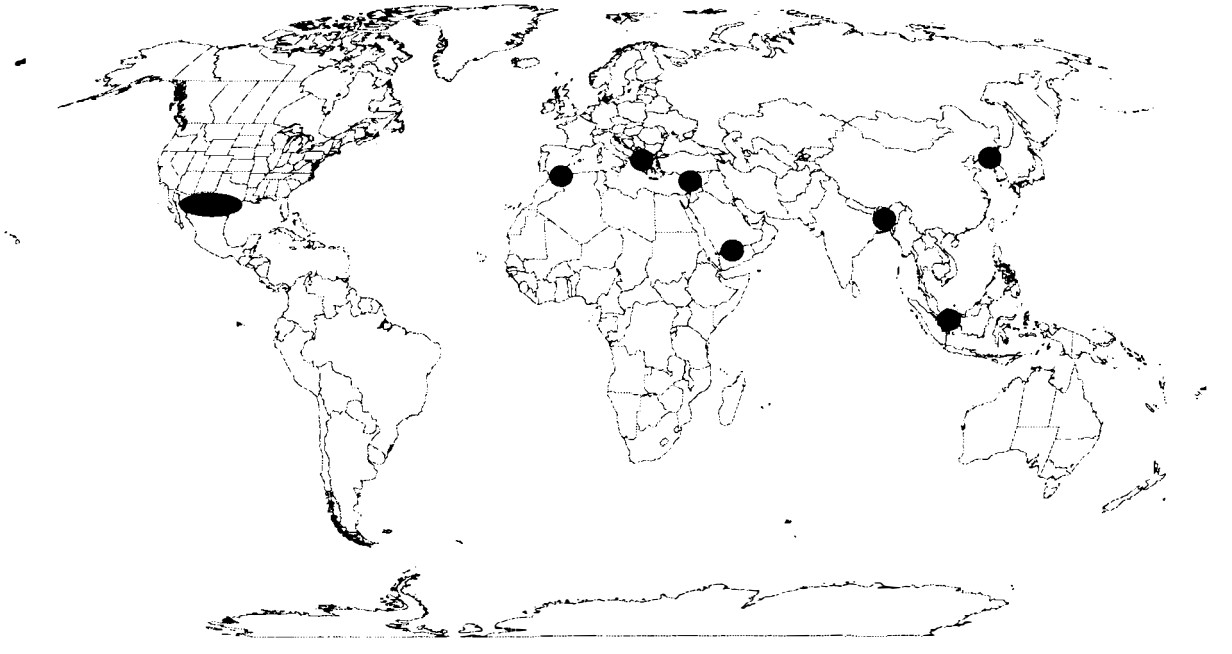
** Bağlanma hakkı (ç.n.)

Göç ve Duvarlar

Bugün var olduğu haliyle küreselleşmenin kalbinde çok temel bir çelişki yatmaktadır. En geniş anlamda küreselleşme üretim faktörlerinin, malların, teknolojinin ve fikirlerin tüm dünya çapında sürekli hareketi anlamına gelmektedir. Fakat bu durum, sermaye, ihraç ve ithal malları ve artan bir biçimde ticarete konu olan hizmetler için doğru olsa da emek için geçerli değildir. Dünya nüfusuna olan oranı ile ölçülen küresel göç stoku, 1980 ile 2000 yılları arasında artmamıştır (Özden vd. 2011). Halihazırda göçteki artışa ilişkin tam veriler elimizde mevcut değil ve göç akımlarının azalacağı veya daha fazla artacağı hakkında yeterli bilgiden yoksunuz. Ancak, dünyanın giderek daha içe kapalı ve göçe düşmanca yaklaşımına bakarak, göçün dramatik bir şekilde artmakta olduğu kanaatine varabiliriz. Dolayısıyla göç edenler giderek daha da dikkati çeker hale gelmektedir. Aynı zamanda ülkeler arasındaki gelir farklarına ilişkin bilginin artmasıyla potansiyel göç sayısı da artmaktadır. Bu gerilim Avrupa'da çok daha gözle görülür hale gelmiştir; Avrupa giderek artan sayıdaki göçmeni absorbe etmekte çok zorlanmakta ancak buna mukabil çevresindeki yoksul bölgelerden, yani hem doğudan (eski Sovyet Cumhuriyetleri ve Balkanlar'dan) hem de Güney'den (orta Avrupa ve Arap ülkeleri) artan göç baskısına maruz kalmaktadır.

Şekil 3.5'te dünyada, insanların bir yerden diğerine geçmesi önündeki fiziki engellerin bulunduğu yerler gösterilmektedir: Duvarlar, çitler ve mayınlı araziler (Bu harita 2015 yazında Avrupa'ya doğru göç akımının başlamasından ve buna karşı yeni fiziki engellerin dikilmesinden hemen önce tamamlandı). Yaklaşık olarak tüm durumlarda fiziki engellerin bulunduğu yerler, zengin ve yoksul dünyanın yakın fiziksel temas halinde olduğu yerlerdir. Bir diğer ifadeyle, sınırdaş (toprakla veya denizle) olan ve büyük gelir farklarının bulunduğu ülkelere baktığımızda, bunların göçe karşı en büyük engellerin konulduğu ülkeler olduğunu görüyoruz.

ŞEKİL 3.5: Ülkeler arasındaki duvarlar, çitler ve mayınlar

Şekil 3.5'teki sekiz noktayı ele alalım. Meksika ve Birleşik Devletler arasındaki çit 2,000 mil olan toplam sınır uzunluğunun 650 milini kapsamaktadır. Güney Avrupa'nın Akdeniz tarafındaki bölgesi, Frontex denilen yarı askeri bir operasyon vasıtasıyla korunmaktadır. Frontex, küçük devriye botlarını içeren bir filodan oluşmakta ve bu botlar Afrika'dan gelen göçmenleri yakalayıp geri göndermekte veya dönmeyi reddedenler, (ılımlı bir ifadeyle) çok kötü yaşam koşullarının bulunduğu kamplara yerleştirilmektedir. İsrail ve Filistin arasındaki duvar yalnızca siyasi değil iktisadi nedenlerle de inşa edilmiştir: Hanehalkı anketlerine göre bir İsrailli ile Filistinli arasındaki ortalama gelir oranı (Batı Şeria veya Gazze'de yaşayanlar) 10'a 1'dir.[24] Suudi Arabistan'ın Yemen ile sınırındaki duvar da aynı nedenlerle (politik ve ekonomik) inşa edilmiştir. Kuzey ve Güney Kore siyasi nedenlere bağlı olarak mayınlı araziler ile bölünmüştür. Ancak başlangıçta siyasi olan bölünme en nihayetinde muazzam bir iktisadi uçurumla sonuçlanmıştır. Kuzey Kore'nin ortalama gelirinin ne olduğunu bilmiyoruz, ancak Güney Kore gelirinin onda birinden daha az olsa gerek. Malaka Boğazı'nda, Endonezya ile Malezya'nın birbirine en yakın olduğu noktada devriye botları Endonezyalı işçilerin Malezya'ya geçişini önlemektedir –hâlihazırda 400.000 Endonezyalı, Malezya'da çalışmaktadır. Bir diğer duvar ve çit ise Hindistan ile Bangladeş arasında inşa edilmektedir (200 km'den fazla uzunlukta olup bir bölümü su üzerinden geçmektedir). Bu iki ülke arasındaki gelir açıkları diğerleri kadar büyük olmasa da yine de belli bir açık vardır (bazı hanehalkı anketlerine göre bu açık yüzde 50'dir). Buna ilaveten Bangladeş (eski Doğu Bengal) ile Hindistan'daki Batı Bengal arasındaki etnik ve dini benzerlik, Hindistan'a doğru sürekli bir göçe yol açmaktadır. Duvar, bu göç akımını durdurmak amacıyla inşa edilmiştir.

Bulgaristan son yıllarda Türkiye ile sınırına bir duvar inşa etmeye başlamıştır. Buradaki amaç ise Suriyeli göçmenlerin Avrupa Birliği'ne girişini durdurmaktır. Bulgaristan, Schengen

bölgesinin bir üyesi olmamakla birlikte Avrupa Birliği üyesidir ve Suriyeli göçmenler bir kere Avrupa Birliği'ne girince Bulgaristan'dan Avrupa'nın diğer bölgelerine gitmeyi umabilirler.[25] Dolayısıyla güneydeki İspanya ve İtalya gibi, güneydoğudaki Bulgaristan ve Yunanistan, Avrupa'nın "yumuşak karnını" oluşturmaktadır ve sınır kontrolleri gereksinimi buralarda da çok yüksek düzeydedir.

Göçmenleri fiziki olarak durdurmanın en kaba yolları giderek daha da olağan hale geldikçe, bu konunun nasıl çözümleneceğini veya dünyanın bugün yaptığından daha iyi hangi yolları yaratabileceğini sormamız gerekiyor.

Göç ile Sınırları Açma Konusundaki İsteksizlik Nasıl Uzlaşabilir?

Göçün, her biri kendi içinde farklı gerilimler içeren dört temel özelliğini sıralamak gerekir. Birincisi, vatandaşların kendi ülkelerini terk etme hakları ile uygun gördükleri yere gidebilme hakları arasında bir gerilim mevcuttur. İkincisi küreselleşmenin iki özelliği arasında gerilim vardır: Küreselleşme bir yandan üretim faktörlerinin, malların, teknolojinin ve fikirlerin serbest dolaşımını desteklerken diğer yandan işçilerin serbest dolaşım hakkını sınırlamaktadır. Üçüncüsü, ekonominin geliri en çoklaştırma (maksimize etme) prensibiyle, ki bu prensip bireylerin emek ve sermayelerini nerede ve nasıl kullanacaklarına ilişkin özgür karar verebilme olanağını varsayar, bu olanağın küresel değil sadece ulus-devlet içinde gerçekleşebilmesi arasında gerilim vardır. Soyut bir düzeyde her bir ulus-devletin kendi gelirini en çoklaştırmasının, küresel gelirin en çoklaşmasına yol açmayacağını biliyoruz; tıpkı her bir bireyin kendi gelirini en çoklaştırmasının ulusun toplam gelirini en çoklaştırmayacağını bildiğimiz gibi. Dolayısıyla, maksimum küresel gelir inancından vazgeçmenin meşru bir yolunu bulmak zorundayız. Dördüncüsü, kendi ülkeleri içinde

insanların kalkınmasını vurgulayan kalkınma kavramı ile insanların nerede yaşadıklarından bağımsız olarak durumlarının daha iyileşmesine odaklanan daha geniş kapsamlı bir kalkınma kavramı arasında bir gerilim vardır.

Ancak bu dört gerilimi tartışmaya geçmeden önce bir yanlış inanışı ortaya koymamız gerekiyor. Bu yanlış inanış, dünya üzerinde mutlak yoksulluğun azaltılmasının, bu gerilimleri de ortadan kaldıracağı yönündeki beklentidir. Simon Kuznets bu görüşü çok önceleri terk etmiştir (1954'te). Örneğin; bir New York'lu ile bir Amazon kabilesi üyesi arasındaki muazzam gelir ve hayat standardı açıkları, bunlar arasında anlamlı bir teması veyahut karşılaştırma yapılabilmesini imkânsız kılmaktadır. Ancak benzer uygarlıklara ait olan ve birbirleri ile sürekli ilişki içinde olan –bu durum esasında bugün dünyadaki herkesi içermektedir– insanlar arasındaki büyük gelir açıkları, yani bir önceki cümlede "muazzam" dediklerimizden daha küçük olan gelir açıklarının varlığı, politik gerilimleri daha da arttırmaktadır: "Farkındalık ve gerilimler ancak temas sonucu yaratıldığı için ... (geri kalmış ülkelerde) fiziksel olarak sefaletin azalması ... politik gerilimleri azaltacağına arttırmaktadır." [Kuznets, (1958),1965,173-174]. Diğer bir deyişle bu dört gerilimin en keskin olduğu zaman, gelir farklarının en fazla olduğu geçmiş zamanlarda değil ve hatta belki bu farkların azalacağını umduğumuz gelecekte de değil, tam da şimdi yaşanmaktadır.

Bu dört gerilimi kısaca tartışacağım. Birincisi (insanların göç hakkı) siyaset felsefesinin konusudur. Dolayısıyla burada bu konuyu ele almayacağız.[26] İktisatçılar açısından önemli olan sadece bu olgunun varlığıdır. İkinci gerilim (küreselleşme ve göç) küreselleşmeyi nasıl tanımladığımıza ve doğal olarak küreselleşmenin belli özelliklerinin dışarıda bırakılıp bırakılamayacağına bağlıdır.

Üçüncü gerilim (gelirin maksimizasyonu ve göç) Pritchett (2006,95) ve Hansen (2010) tarafından çok kapsamlı bir şekilde

ele alınmıştır. Pritchett mallar arasındaki ticaret ile insanların hareketi arasında bir analoji kurar. Standart iktisat yaklaşımı, belli bir grup çalışanlar üzerinde olumsuz etkileri olur korkusuyla, serbest ticaretin engellenmesini savunmaz, tam tersine ulusal geliri maksimize edeceği iddiasıyla bunu önerir ve ardından serbest ticaretten olumsuz olarak etkilenen gruplar için telafi edici düzenlemelerin yapılmasını gündeme getirir. Pritchett haklı olarak, bu yaklaşımın işçi göçü kapsamında niçin uygulanmayacağını sorar: Yani ilk başta göçe izin verilmesi, ardından da olası negatif etkilerin (örneğin ülkeye giren göçmenler sonucu yerel işçilerin ücretlerinin düşmesi gibi) telafi edilmesi gibi. Ticaret ve göç politikaları arasında bir tutarsızlık olduğu açıkça görülmektedir ve bu tutarsızlık ancak şöyle bir ön varsayım altında kabul edilebilir: Gelir maksimizasyonu, veri bir insan topluluğu (yani bir ulus-devlet) kısıtı altında gerçekleşebilir ve dışarıdan gelen insan akımları tarafından değiştirilemez.[27]

Kalkınma kavramı ile ilgili olan dördüncü gerilim iktisatçılar tarafından çok nadiren ele alınmaktadır. Benim bu konuda bildiğim iki istisna yazar, bu doğrultuda düşünmemizin öncüsü olan Frenkel (1942) ve yakın zamanlarda da Pritchett'tir. Pritchett şöyle yazar: "Küresel yoksulluğu azaltmanın iki olası yolu mevcuttur: Göç ve insanların ücretlerinin kendi ülkelerinde artırılması. Neden bunlardan yalnızca bir tanesi 'kalkınma' olarak kabul edilmekte?" (s.87) .

Şimdi bazı rakamları ele alalım. Halihazırda tahmin edilen, dünya çapındaki göçmen (yaşadığı ülkede doğmamış olan insanlar olarak tanımlıyoruz) stoku veya sayısı aşağı yukarı 230 milyon kişidir veya dünya nüfusunun aşağı yukarı yüzde 3'üdür.[28] Bu sayı dünyanın en kalabalık dördüncü ve beşinci ülkeleri olan Endonezya ile Brezilya'nın nüfusları arasındadır (Dolayısıyla örneğin göçmenler kendi ülkelerini, diyelim ki Migratiya'yı, kursalardı, dünyanın beşinci kalabalık ülkesi

olurdu). Ancak bu sayının onda biri özel bir göçmen tipini kapsar; bunlar Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından doğdukları cumhuriyetten daha farklı bir cumhuriyet içinde –ki bu cumhuriyet bugün bağımsız bir ülkedir- kendilerini yaşar buldular. Böylece yurt içi göç uluslararası göçe dönüşmüş oldu.

Göçmen stoku 1990 ve 2000 arasında yılda yüzde 1.2 artmış ve ardından 2000'den bu yana artış, yılda yüzde 2.2'ye çıkmıştır (Birleşmiş Milletler verisinin olduğu en son 2013 yılına kadar). Bu son rakam dünya nüfus artışının iki misli kadardır; dolayısıyla dünya nüfusundaki payı olarak göçmenlerin sayısı giderek artmaktadır (nitekim göçmenlerin dünya nüfusuna oranı 2000 yılındaki yüzde 2.8'den, 2013'te yüzde 3.2'ye çıkmıştır). Bastırılmış olan göç talebi ise bu rakamın kat kat üstündedir. 2000 yılından bu yana Gallup saha araştırmalarına göre aşağı yukarı 700 milyon kişi, yani dünya nüfusunun yüzde 10'u veya yetişkinlerin yüzde 13'ü kendi ülkelerinden başka bir ülkeye yerleşmek istemektedir.[29] Dolayısıyla dünya nüfusu içindeki potansiyel göçmen stoku, fiili stok olan yüzde 3 yerine yüzde 16'dır (kanımca bu fiili göçmenler göç ettikleri ülkede yerleşmek istemektedirler). Bunun ne anlama geldiğini daha iyi anlamak için şu olguyu ele alalım; halihazırda dünya nüfusu içindeki toplam göçmen oranı, yaklaşık olarak Finlandiya'daki göçmen oranına (yüzde 3'ten az) eşittir. Oysa, potansiyel göçmenlerin hepsi de göç etmiş olsalardı dünya, Finlandiya'dan çok, Birleşik Devletler veya İspanya'ya benzerdi (Bu iki ülke nüfusu içinde göçmen oranı her birinde yüzde 15'tir). Açıktır ki bu iki durum arasında muazzam bir fark vardır.

Günümüzde uluslararası düzeyde ve özellikle de yeni göç akımlarına maruz kalacak zengin ülkelerde hâkim olan iklim, fiili ve potansiyel göçmen sayıları arasındaki uçurumun nasıl aşılacağının ciddi bir biçimde ele alınmasına hiç de uygun değildir. Oysa, göç önündeki engellerin kaldırılması

alternatifi dışında daha fazla göç özgürlüğünü geliştirmenin ve göç alan ülkelerde yaşanan "kültürel şoku" azaltmanın pratik yolları mevcuttur. Buradaki anahtar problem, alandan dışlama* sorunudur yani, bir kişinin, ancak iyi tanımlanmış bir cemaate (domain) mensup olması durumunda, belli hak ve ayrıcalıklardan faydalanabileceği sorunudur. Halihazırda var olan koşullarda zengin ülkelerdeki insanların ve hükümetlerin en çok üzerinde durdukları konu, ülke sınırları içinde yaşayan tüm insanlara eşit muamelenin sağlanması sorunudur (en azından hukuki düzeyde). Diğer yandan bu insanlar ve hükümetleri kendi ülke sınırları dışındaki işçilerin durumuna karşı oldukça duyarsızdır. Vatandaşı olduğumuz veya yerleşiği olduğumuz ülkenin dışındakilere karşı ayırımcılık kabul edilebilir, ancak bir kişi bir ülkenin yerleşiği olmuş ise, o ülke içinde ayırımcı muameleye maruz kalmamalıdır. Örneğin, Körfez ülkelerinde yabancı işçilerin uğradığı insanlık dışı muamele çoğunlukla eleştirilmektedir; ancak bu işçilerin kendi ülkelerinde gördükleri insanlık dışı muamele çok da umursanmamaktadır (özellikle Sri Lanka, Hindistan ve Pakistan'da). Bu işçilerin hâlâ Körfez ülkelerine göç etmeye devam etmeleri olgusu göstermektedir ki bu insanlar Körfez ülkelerindeki koşulları, aldıkları ücret de dâhil olmak üzere, kendi ülkelerindeki koşullara tercih etmektedirler. Kasıtlı olarak dezenformasyon ve insan ticaretine ilişkin problemlerin var olduğunun ve bu işçilerin göç ettikleri ülkelerde beklenmedik kötü muameleler ile karşılaştıklarının, örneğin pasaportlarına el konulması ve sanal kölelere dönüştürülmeleri gibi, sorunların elbette farkındayım. Ancak, bu tür uygulamalar çok yaygın olsaydı ve göçmenlere aşırı düzeyde zarar verseydi, buna ilişkin bilgi bu kadar yayılmaz ve gelecekti göçleri engellerdi.

Ancak şu da var ki bu tür uygulamaların tüm ayırımcılığına karşın, Körfez ülkelerinin kitleler halinde yabancı işçileri

* Domain exclusion (ç.n.)

kabul ediyor olmasının, esasında dünyadaki eşitsizliğin ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunduğu söylenebilir (bkz. Posner ve Welly 2014). Ben bu örneği, Katar'ın örneğin, 2022 Dünya Futbol Turnuvası'na hazırlanırken yabancı işçilere nasıl muamele ettiği gibi (inşaat sahasında pek çok işçi ölmüştü) ayırımcı uygulamaları onayladığımı göstermek için kullanmıyorum. Fakat göstermek istediğim bunun gibi çok zalimce uygulamaların bile farklı bir cephesinin olduğu: Bu yolla göçmen işçilerin ve ailelerinin büyük çoğunluğu ekonomik koşullarını geliştirmekte ve böylece küresel yoksulluğun azalmasına katkı sağlanmaktadır.

Diğer yandan zengin ülkelerde göçmenlere karşı daha az katı olan ancak yine de ayırımcılık içeren uygulamaların, daha başka olumlu küresel etkileri olabilir. Ancak bunu söyleyebilmek için, göçmen politikasında çok büyük bir değişimi kabul etmek gerekir: Göç alan ülkelerde göçmenlere yönelik ayırımcı muamelelerin sürmesi ve yasal olarak "vatandaşlık" haklarına, en azından belli bir süre için, iki veya üç düzeyli uygulamaların getirilmesi. Halihazırda vatandaşlık, kuramsal düzeyde, ikili* bir değişken olarak düşünülmektedir: Ya içerdesin ya da dışarıdasın. Eğer birisi "içerdeyse" tüm haklardan (ve yükümlülüklerden) faydalanır. Fakat esasında bu tam da doğru değildir çünkü gri alanlar mevcuttur. Birleşik Devler-ler'de ve bazı Avrupa Birliği ülkelerinde yasal yerleşikler oy kullanamadıkları halde vergi öderler. Haklar ile yükümlülükler arasındaki denge vatandaşlara kıyasla, yerleşikler için daha az avantajlıdır. Ancak yine de pek çok yerleşik buna itiraz etmemekte ve vatandaşlık statüsünü elde etmeseler bile bulundukları ülkede kalmaya devam etmektedirler. Hatta daha da öteye geçerek haklar ve yükümlüler arasındaki dengenin daha olumsuz olduğu yeni yerleşiklik biçimleri yaratılabilir –bu durum esasında artan göçün bir bedeli niteliğindedir.

* Binary (ç.n.)

Bunların yapılabileceği çok çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Tanım icabı göçten en fazla yararlananlar göçmenler olduğuna göre ve göçten ötürü gerek gönderen gerekse göç alan ülkelerde bazı sınıfların veya bireylerin göçten dolayı gelirlerinde bir azalma olasılığı varsa, bu durumda göçmenlerin daha çok vergi ödemeleri gerekir (Freeman, 2006). Göçten dolayı kayba uğrayanları telafi etmenin yolları bulunabilir. Göçmenler, gönderen ülkenin onlara yapmış olduğu eğitim harcamalarını telafi etmek için vergi ödeyebilirler (ve bu vergiler gönderen ülkeye iade edilebilir). Veya belli aralıklarla ve belli bir yaşa kadar, menşei ülkede belli bir süre çalışmaları zorunlu tutulabilir (Milanovic, 2005). Diğer bir alternatif İsviçre'nin de uyguladığı gibi, ülkelerin geçici bir süre için göçmen işçi kabul etmeleridir (Pritchett, 2006). Bu konuda en radikal görüş Posner ve Weyl'e aittir (2014). Bu yazarlara göre, zengin ülkeler, kendi vatandaşlarıyla aynı hakları vermedeki kaynak yetersizliği gerekçesiyle göçmenleri dışarıda bırakmak yerine, bu insanları kabul etseler, daha sonra, örneğin Katar'da olduğu gibi, işyerinde veya sivil haklar açısından bu insanlara ayırımcılık uygulasalar bile, göçmenler açısından bu çok daha büyük bir iyilik olur. Posner ve Weyl'nin görüşüne göre açıklık ve sivil haklar arasında son derece keskin bir ödünleşim (trade off) vardır: Göçe açık olan bir politika beraberinde sivil hakların kısılmasını getirmektedir. Bu kadar keskin bir ödünleşimin olup olmadığını tartışabiliriz ancak bunun varlığını inkar etmek olanaklı gözükmüyor.

Göçmenlerle ilgili bu farklı uygulamaların hepsindeki ortak nokta şudur: En azından hayatlarının belli bir döneminde, göçmenler, göç ettikleri ülkenin doğma büyüme insanları ile eşit muameleye tabi olmayacaklardır (göç alan ülkenin kuralları çerçevesinde). Buna benzer uygulamalar halihazırda enformal da olsa uygulanmaktadır. Örneğin; Birleşik Devletler'deki 10 milyon dolayında kayıt dışı göçmen, statülerindeki belirsizlikten ötürü çok düşük ücretli işlerde çalışmayı kabul etmişlerdir.

Ancak bu ve buna benzer ayırımcılık uygulamaları net bir biçimde kodlanmış değildir. Yani pek çok insanın gözünde böylesi durumlar gerçekte yoktur. Dolayısıyla burada şu soruyu sormamız gerekiyor: (1) Bir ülkede doğma büyüme olan popülasyon ile göçmenler arasındaki farklı muameleyi fiilen kabul edip kanunen kabul etmemek, böylece göçmen akımını sınırlamak veya (2) doğma büyüme insanlar ile göçmenler arasındaki farklı uygulamalara kanunen izin verip göçmen akımına izin vermek.

İktisadi bir bakış açısından ikinci alternatif iki nedenden ötürü daha tercih edilir gözükmekte. Birincisi, göç artışının küresel GSYH'nin ve göçmenlerin gelirlerinin artışına katkıda bulunduğu belgelenmiştir (Dünya Bankası, 2006). Gerek göç alan gerekse göç veren ülkelerin belli grupları üzerindeki olumsuz ekonomik etkiler minimal düzeydedir ve Pritchett'in (2006) önerdiği gibi bu tür olumsuzluklar çeşitli yöntemlerle giderilebilir (Ayrıca göç alan ülkede yerel popülasyon ile bazı göçmenlerin vasıflarının ikame edilebilir olduğunu ve böylece bunun yerel popülasyonun gelirinin artmasına katkıda bulunacağını da unutmamamız gerekir)[30]. İkincisi, açıklanmış tercihlerine (Paul Samuelson'un terimiyle ifade edersek) bakarak, göçmenlerin geldikleri ülkede ılımlı düzeyde ayırımcılığı ve eşitsizliği, kendi ülkelerinde kalma alternatifine tercih ettiklerinden de eminiz: Göç etmenin, kendi refahlarını artıracağına olan inançları, göçmenlerin göç etme arzularınca açıkça ortaya konulmaktadır.

Dolayısıyla muamelede eşitsizliğe karşı çıkan argüman oldukça zayıf gözükmektedir. Hatta zengin ülkelerdeki nüfusun ve hükümetlerin serbest işçi göçü düşüncesine ilişkin daha fazla istekliliğin olduğu bir dünyada yaşasaydık, birinci en iyi çözüm bu göçe izin vermek ve orijini ne olursa olsun tüm yerleşiklere aynı biçimde muamele etmek olurdu. Ancak böyle bir dünyada yaşamıyoruz. Karşımızda üç tercih vardır.

(1) Sınırlanmamış işçi hareketine izin vermek ve her ülkede yerli ve yabancı işçiler arasında ayırım yapmamayı yürürlüğe koymak (ancak her bir ülke, emeğe ilişkin düzenlemelerde farklılaşabilir).

(2) Şu anda mevcut olandan daha yüksek ancak sınırlı düzeyde göçe izin vermek ve yabancı ve yerel işçiler, arasında görece ılımlı muamele farkını, yasal olarak tanımlamak.

(3) Şu anda var olan veya daha düşük düzeydeki göç akımını muhafaza etmek ve "yasa dışı olanlara" farklı muamele yapılmasına fiilen izin verirken tüm yerleşiklere eşit muamele yapıldığı efsanesini sürdürmek.

Birinci opsiyon olanaklı gibi gözükmemektedir ve üçüncüsü –yani halihazırdaki durum– hem etkinlik açısından (çıktının en çoklaştırılması) hem de eşitlik açısından (küresel yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılması) iyi değildir. İkinci opsiyonun uygulanabilmesi ise, zengin ülkelerin, vatandaşlığın ne olduğunu yeniden tanımlamalarını ve günümüzdeki göç karşıtı yaklaşımın ve hatta bazı durumlarda zenofobik kamu algısının üstesinden gelme konusunda istekli olmalarını gerektirmektedir. Bu konuyu Bölüm 4'ün sonunda tartışıyorum.[31]

4

Bu ve Gelecek Yüzyılda Küresel Eşitsizlik

> Benim görüşüme göre her iktisadi olgu, doğası rakamlarla ifade edilmeye uygun olsun veya olmasın, pek çok diğer olgunun ya nedeni ya da sonucudur; ve tüm bu olguların hepsinin rakamla ifade edilmesi olanaksız olduğu için, bunlara sadece matematiksel metodun uygulanması çoğunlukla bir zaman israfıyken, pek çok vakada da yanlış yönlendiricidir.
>
> Alfred Marshall (1901)

Uyarıcı Niteliğinde Bir Giriş

Bu bölümü yazmaya hazırlanırken, zamanında popüler olan ve gelecekteki ekonomik ve politik gelişmeleri öngörmeye veya tasavvur etmeye çalışan pek çok kitabı okudum veya yeniden okudum. Günümüzde bu kitapları okumak (esasında çok az insan hâlâ bunları okuyor) bize uyarıcı nitelikte bir hikâye sağlıyor. Salt ekonomik olan tahminlerin çok yanlış olabileceğini hepimiz biliyoruz.[1] Ancak ben, geleceği biçimlendirmede çok önemli görülen politik ve ekonomik güçlere ilişkin daha az formel olan tartışmaların daha kesin öngörü ve projeksiyonlar sağlayabileceğini düşünmüştüm. Fakat bunun böyle olmadığını keşfettim. Üç farklı zaman periyodunda yazılmış olan kitaplara baktım: Geç 1960'lar ve 1970'lerin başı, 1973 petrol krizi dönemi ve hemen sonrası ve 1990'lar. Edindiğim baskın izlenim, hem gelecekteki pek çok önemli gelişmeyi öngörmekte ve hatta hayal edebilmekte başarısız kaldıkları, hem de kendi çağlarının

popüler inançlarına çok güçlü bir biçimde saplanmış olmalarıydı. Öngörüleri çoğunlukla, en fazla beş veya on yıl devam etmenin ardından hızlıca yok olup giden trendlerin basit bir uzantısından oluşuyordu.

Geç 1960'lar ve erken 1970'lerde yazılan kitaplar, geleceğin dünyasını devasa şirketlerin ve genişleyen tekellerin daha da hâkim olduğu ve hissedarlar ile yöneticiler arasındaki açığın, ikincisi lehine daha da büyüdüğü bir yer olarak görmektedir [buna ilişkin örnekler John Kenneth Galbright'in *New Industrial State* (1967), Lester Brown'ın *The World Without Borders* (1982) ve Daniel Bell'in *The Coming of Post Industrial Society* (1973)]. Hepsi de, teknolojinin öncelikli konumu açısından Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği arasındaki benzerliğe işaret eder. Sovyetler Birliği'nin devleşmesi, Birleşik Devletler'de de gözlenen aynı teknolojik gelişme gereksinimine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır: Yani, karmaşık sistemlerin yönetiminin, devletin desteğiyle, en iyi ve en parlakların ellerine bırakılması gereksinimi. Büyük şirketler küçük şirketlere üstün gelecektir, çünkü teknolojik gelişme hem ölçeğe göre artan getirileri içermektedir hem de, ancak daha aktif bir devletin desteği ile sağlanabilecek olan, iyi eğitimli bir nüfusu gerektirmektedir. Teknoloji tarafından dayatılan gereksinimlere ilişkin bu yaklaşım (özünde oldukça Marxist olan), bu yazarları sosyalizm ve kapitalizm arasında bir yakınsama olacağını varsaymaya itmiştir. Gerçekten de doğu Avrupa'da sınırlı piyasaya dayalı iktisadi organizasyon biçimlerinin yaygınlaşması [örneğin Yugoslavya'da piyasa sosyalizmi, 1965'te Sovyet *Khozrashcet* (maliyet muhasebesi) reformu ve 1968'de Macaristan reformu] bu görüşe belli bir inandırıcılık sağlamıştı. Batı'da ise aynı dönemde devletin, işçi ile işveren arasında dürüst bir aracı olarak faaliyetleri ve kamu mülkiyeti ve yönetimindeki rolü hiç bu kadar yüksek düzeyde olmamıştı. Dolayısıyla adeta sosyalizm, serbest

piyasa sistemine doğru yöneliyor ve kapitalizm de devlete daha büyük bir rol veriyor gibi gözüküyordu. İki sistemin yakınsamasına ilişkin bu görüş Jan Tinbergen (1961) ve Andrei Sakharov (1968) gibi düşünürlerin eserlerinde açıkça ortaya konulmuştu. Ancak bugün biliyoruz ki son yirmi yılda ortaya çıkan gerçek değişim, tamamen farklı olmuştur. İkinci teknolojik devrim, yıkılamaz gibi görülen pek çok devi geçersiz kıldı: Sosyalizm çöktü ve zafer kazanan kapitalizm, 1960 sonlarında öngörüldüğünden çok daha farklı bir biçim aldı. Hiç kimse Çin'in yükselişini öngöremedi. Ve hatta Çin'e ilişkin en dikkat çeken şey, bu kitapların hiçbirisinde adının bile geçmiyor oluşudur.[2]

Petrol şokunun ve reel petrol fiyatlarının dörde katlanmasının ardından 1970'ler, tüketilen doğal kaynaklar ve büyümenin sınırları üzerine çok geniş bir literatürün ortaya çıktığı yıllardır (Donella Meadows ve vd.nin *The Limits to Growth* kitabı o dönemin en ünlü kitabıydı).[3] Batı'da daha yavaş ve hatta sıfıra yakın iktisadi büyüme, geleceğe ilişkin daha az iyimser bir görüşe yol açıyordu.[4] Teknolojiye bağlı sınırsız büyüme artık öngörülmüyordu. Daha önceki dönemden farklı olarak insanların "küçük güzeldir"e (1973'te yayımlanan Ernest F. Schumacher'in ünlü kitabının başlığından alıntı yaparak) inandıkları bir dönemdi bu. Geleceğin bundan böyle, IBM, Ford, The Boing ve Westinghouse gibi sanayi devlerine ait olmayacağı düşünülüyordu. Bu dönem, Almanya'daki Mittel Stand (orta ölçekli üreticiler) ve İtalya'da Emilio Romana'daki aile şirketleri örneklerindeki gibi küçük ölçeğin ve esnekliğin kutlandığı zamanlardı. Japonya'nın yükselişi durdurulamaz gözüküyordu. Hâlâ kimse Çin'in farkına varmamıştı. Ve elbette komünizmin sonu hiçbir biçimde öngörülemiyordu.

Burada söz etmek istediğim son literatür dalgası 1990'lara aittir. Bu literatüre hâkim olan, Washington Uzlaşısı (kuralsızlaştırma ve özelleştirmeyi vurgulayan politik reçeteler

demeti) ve tarihin sonu öngörüleriydi (Francis Fukuyama'nın 1989'daki etkili makalesinin başlığı ve ardından 1992'de *The End of History And The Last Man** isimli kitabı). Japonya hâlâ yükselişte gibi görünüyordu, Çin ise, sadece değerli fakat küçük bir minyatür olarak değerlendiriliyordu. Kitapların çoğunda neo-liberalizmin yükselişi kutlanmış ve Orta Doğu da dâhil olmak üzere tüm dünyaya yayılacağı öngörülmüştür. Daha sonraları, Birleşik Devletler'in Irak işgali, diğer şeylerin yanı sıra, "tarihin sonuna" vurgu yapılarak, meşrulaştırılacaktı.[5] Savaşın Irak'a ve dolaylı olarak geri kalan Arap dünyasına demokrasi getireceği böylece yeni kurulacağı düşünülen demokratik partilerin uzlaşmaları sonucu İsrail ile Filistin çelişkisinin son bulacağı zannediliyordu. Bu kitaplarda sıklıkla Birleşik Devletler'in gücüne methiyeler mevcuttur (ilginç olan bu kitapların çoğunun, Birleşik Devletler'in uzun dönemli düşüş patikasına gireceği beklentisinden, on yıldan daha az bir süre önce yayımlanmış olmasıdır). Küreselleşmeden ve Anglo-Amerikan bireyci kapitalizminden ve "kısa dönemcilikten" (kısa dönemli şirket karlarına odaklanmak) memnun olmayanlar, Japonya ve Almanya'yı alternatif modeller olarak kullandılar (Todd 1998). Ne bir finansal kriz öngörüldü, ne de BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) olarak adlandırılan yeni gelişen ülkelerin, yükselişi.

Genelleştirilecek olursa, tüm bu çalışmalar üç tip yanlışı paylaşmaktalar: Belli bir zamanda çok belirgin olan eğilimlerin gelecekte de devam edeceğine olan inanç, dramatik tekil olayları öngörememiş olma ve anahtar küresel oyuncular üzerine ve özellikle de Birleşik Devletler'e abartılmış bir odaklanma. Tüm bu üç problem doğru teşhis edilmiş olsa da, çözümleri oldukça zordur.

Birinci yanlış, ister formal ve niceliksel olsun isterse izlenimsel, tüm tahminlerin ortak sorunudur. Alfred Marshall'ın

* Tarihin Sonu ve Son İnsan (ç.n.)

Ekonominin Temelleri kitabının girişinde *Natura non facit saltum** yazar. İktisatçılar ve sosyal bilimcilere göre gelecek, bugünü ve yakın geçmişi oluşturan, temelde aynı özden oluşmaktadır. Bugünün en önemli eğilimleri basitçe geleceğe doğru uzanmaktadır. Ancak bugün için bize çok önemli görünen şeyler, gelecekte önemlerini yitirebilirler. Diğer yandan önemli eğilimlerin doğru bir biçimde tanımlanması bile problemi çözmemektedir, çünkü ikinci bir yanlışımız vardır; temel kaymalara yol açan büyük olayları –yani oyun değiştiricileri– öngörebilmekteki yeteneksizliğimiz.

Esasında bu ikinci yanlış, birincinin bir uzantısı niteliğindedir. Ardışık ve küçük değişimlere odaklandığımız zaman, gelecekteki olayları ciddi bir biçimde etkileyecek olan ancak öngöremeyeceğimiz tekil olayları gözden kaçırırız. Dolayısıyla Reagan–Thatcher devrimini öngörmek imkânsızdı; aynı durum Deng Xiaoping'in yükselişi ve Çin Reformu, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ve komünizmin düşüşü ve küresel finansal kriz için de geçerlidir. Çok sonradan anlayabiliyoruz ki, tüm bu olaylar esnasında, ciddi değişimlerin arkasındaki bireyler (veya finansal krizdeki gibi, krizin ardındaki fenomenler) çok daha derin sosyo-ekonomik güçlere tepki göstermekteydi. Bunları ancak geçmişe bakınca görebiliyoruz, o zamanlar göremezdik. Dahası, önemli ve tekil olayları öngörmek, şarlatanlığın bir başka biçimi de olabilir. 100 olaydan 99'unda yanılmamız çok olasıdır. 100 olaydan birisini doğru tahmin etmiş olsak bile, bu tahminin değeri, geçmişi gerçek bir hünerle anlayıp geleceği tahmin etme becerisinden çok, şans faktörüne bağlanır. Bu tür tekil olaylar tamamen bizim öngörme yeteneğimizin dışında kalacaktır, tıpkı Nassim Taleb'in *Siyah Kuğu*** kitabındaki (2007) siyah kuğuların belirmesi gibi. Ayrıca bu tür öngörülemez olayların yeniden ortaya çıkacağını bildiğimize göre, yapacağımız tüm tahminler, büyük oranda kusurlu olacaktır.

* Doğa sıçrama yapmaz (ç.n.)

** *Black Swan* (ç.n.)

Her ne kadar gelecek yüzyılda ortaya çıkabilecek belli bir olayı tahmin edemesek de, tüm kıtaların ve hatta dünyanın ekonomik yapısını değiştirebilecek bazı olası senaryolar üzerinde düşünebiliriz:

1. Birleşik Devletler ve Rusya veya Çin arasında ortaya çıkabilecek nükleer bir savaşın kitlesel ölümlere ve radyoaktif kirlenmeye yol açabileceği
2. Teröristlerin patlattığı bir nükleer bomba
3. Çin ve Japonya arasında çıkacak bir savaş
4. Çin'de ülkenin parçalanmasına yol açacak politik bir devrim ve/veya iç savaş
5. Hindistan'daki Müslüman ve Hindular arasında çıkabilecek bir iç savaş
6. Suudi Arabistan'da devrim
7. Avrupa'nın nüfusundaki azalma ve Orta Doğu ve Afrika'dan gelen göçmenleri ve sığınmacıları massedememesi sonucu, etkinliğini giderek kaybetmesi
8. Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki çatışmanın tüm Orta Doğu'yu içine çekmesi ve Avrupa'ya yayılması.

Yukarıdaki listede Afrika ve Latin Amerika'yı merkezine alan hiçbir olay mevcut değildir. Bunun nedeni, dünyanın kayıtlı tarihinde bu iki kıtanın, belki de Akdeniz, Hindistan, Çin ve Kuzey Atlantik'te bulunan medeniyet merkezlerine uzak olmalarından dolayı, hiçbir zaman kendi başlarına önemli bir rol oynamamış olmalarıdır. Fakat bu durum da önümüzdeki on yıllarda, Brezilya, Nijerya ve Güney Afrika'nın artan önemine bağlı olarak değişebilir.

Üçüncü yanlış, anahtar oyuncular üzerine abartılmış bir biçimde odaklanmak, zor olmakla birlikte, belki de kaçınabileceğimiz

tek hatadır. Gelecekteki değişimleri biçimlendireceğine inanılan anahtar ülkelerdeki olaylara odaklanarak, dünyayı basite indirgeme eğilimindeyiz. Nitekim, benim bu çalışmamda gözden geçirdiğim literatürün ağırlıklı olarak Birleşik Devletler'den gelmesi gibi, son yetmiş yılda ortaya çıkan literatürün de benzer özelliği taşıması şaşırtıcı olmasa gerek. Birleşik Devletler, her zaman, belli bir zaman diliminde ona zıt olan veya onun temel rakibi olan başka bir ülke ile kıyaslanır. 1960'ların literatürü dünyayı bir komünist-kapitalist rekabeti veya yakınsaması içinde resmetmiştir. Sonra Sovyetler Birliği'nin önemi azalıp Japonya'nınki artınca iki farklı kapitalizm karşı karşıya getirildi: Amerikalılar ve Japonlar (Alman kapitalizmi nispeten ikincil bir roldeydi). Oysa bugün Çin, diğer tüm rakipleri tamamen gölgede bırakmıştır, öyle ki günümüzde yazılan kitaplar –bu kitap da buna dâhil– bu karşıtlık dolayımında yapılanmaktadır.

Esasında güçlü ve anahtar ülkelere odaklanan yaklaşım, belli bir anlamda meşrudur da çünkü, güçlü ülkelerin, örnek teşkil etmeleri ve yumuşak güçleriyle (bazı zamanlarda sert güçleri vasıtasıyla) ve aynı zamanda teknolojik gelişmedeki önemli pozisyonlarıyla, dünyanın geri kalanının ne şekilde değişeceği üzerinde önemli etkileri vardır. Ayrıca büyük ülkeler sadece aritmetik anlamda da önemlidir. Bu ülkelerin nüfusları ve ekonomileri de çok büyüktür. Ancak bu yaklaşım esas itibarıyla dünyanın geri kalan yarısını veya üçte ikisini pasif olarak ele almaktadır ki, bu da gerçekçi bir yaklaşım değildir. Küçük ülkelerde meydana gelen olayların bazen çok önemli politik ve ekonomik etkileri olabilmektedir: 1914 Sarajevo katliamı, 1973'te Afganistan'daki askeri darbe veya Ukrayna'da 2014 krizi gibi. Dahası, küresel veya kozmopolit bir bakış açısından, dünyanın her bölgesindeki insanların deneyimleri, anahtar ulus devletlerde yaşayan insanların deneyimleri kadar önemlidir.

Okur, geleceği görme çabamızda, karşılaşacağımız temel problemlerin neler olduğunu aklında tutmalı. Her ne kadar bu problemlerin, veya belki birkaç tane daha problemin, farkında olsak da, bu farkındalık, diğerlerinin yapmış olduğu benzer hatalara düşmeden alternatif bir yaklaşım geliştirmemiz için yeterli olmayabilir. Bu bölümün devamında bu tür gizli tuzaklardan sakınmaya çalışacağım ancak şunun da farkındayım ki bu kitap bundan yirmi sene sonra okunduğunda (yani 2030'ların ortasında) pek çok öngörüsü, tıpkı benim daha önceki literatürde görmüş olduğum gibi, sorunlu bulunacaktır.

Temel Güçlerin Ana Hatları: Ekonomik Yakınsama ve Kuznets Dalgaları

Gelecekteki birkaç on yılda küresel eşitsizliğin gelişimi üzerindeki düşüncemiz iki güçlü iktisat teorisine dayanmaktadır. Birincisi, küreselleşme ile birlikte daha fazla gelir yakınsaması olması gerekir. Yani yoksul ülkelerin gelirleri zengin ülkelerin gelirlerini yakalamalıdır, çünkü yoksul ve yeni yükselen ekonomilerin kişi başına büyüme hızlarının zenginlerinkinden daha yüksek olması beklenmektedir. Bazı yükselen ekonomilerde (Çin'de olduğu gibi) büyüme hızının yavaşlamış olması bu öngörümüzü geçersiz kılmaz; yoksul ve yeni yükselen ülkelerin büyüme hızları zengin ülkelere göre daha hızlı olduğu sürece yakınsama süreci devam edecektir. Burada iki uyarıyı belirtelim; birincisi biz burada çok geniş bir eğilimden söz ediyoruz, dolayısıyla bu, tüm yoksul ülkelerin zenginleri yakalayacağı anlamına gelmez. Esasında halihazırdaki küreselleşme sürecinin şaşırtıcı yanlarından birisi de pek çok ülkenin, yakalamak şöyle dursun, zengin ülkelerin ne denli gerisine düştüğüdür. Dolayısıyla aynı durum gelecekte de devam edebilir. İkinci uyarı ise bizim burada yaptığımız gibi, bireylerin refahı sorunuyla ilgileniyorsak, esas önemli konu, en kalabalık ülkelerdeki gelir yakınsamasıdır.

Bu perspektif, Çin, Hindistan, Endonezya Bangladeş ve Vietnam gibi yakınsama sürecini devam ettiren ülkelere özel bir önem yüklemektedir.

İkinci güçlü kuram ise ülkelerin kendi içindeki eşitsizliğin hangi yönde hareket ettiği ile ilgilidir, yani Bölüm 2'de tartıştığım gibi ülkelerin birinci veya ikinci Kuznets dalgasının hangi bölümünde hareket ettiğiyle ilgilidir (ülke ekonomisinin kendisini, hangi bölümde bulduğu). Her bir ülke kendi gelir düzeyine ve yapısal özelliklerine bağlı olarak farklı Kuznets dalgalarının farklı bölümlerinden geçiyor olabilirler. Dolayısıyla Çin'deki eşitsizlik, birinci Kuznets dalgasının aşağı inen bölümünde olup azalıyorken, bir başka çok yoksul ülke, ilk Kuznets dalgasının yükselen bölümünü tırmanıyor ve eşitsizlikler artıyor olabilir. İkinci teknolojik devrim sürecinde büyük ilerleme kaydetmiş olan zengin ekonomiler, ikinci Kuznets dalgasının yükselen bölümünde daha da tırmanmaya devam edebilir (Birleşik Devletler'in, aşağıda gösterileceğim gibi burada olduğunu düşünüyorum) veya ikinci Kuznets dalgasının aşağı inen bölümüne giriyor olabilirler. Dolayısıyla birbirinden çok farklı deneyimler görebiliriz; ancak, ülkelerinin büyüklüğü ve temsil edici özelliklerinden ötürü Birleşik Devletler ve Çin'de olanlar, geneldeki manzaranın durumunu belirleyecektir.

Küresel eşitsizliğin ne yönde evrileceğini ele alırken, iki ilave sorun daha ortaya çıkmaktadır. Birincisi, ekonomik eşitsizliklerin azaltılabilmesinde, iyi ve kötü yollar arasındaki dengedir. Birinci grup yollara veya güçlere –artan eğitim, vasıflı işçi priminde azalma ve sosyal güvenliğe olan artan talep gibi– odaklanmaya alışkın olabiliriz, fakat Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi ikinci grup güçler de küreselleşmeye eşlik edebilir. Bundan bir yüzyıl önce olduğu gibi, güçlü ulusal siyasi çıkarlar çeşitli mevzi savaşları ortaya çıkarmak için

birleşmiş olabilirler ve dolayısıyla bu durum dünyayı bir üçüncü savaşın sınırına ve hatta içine çekebilir. Irak savaşı, savaşların gerçek nedeninin, terörizme karşı olmak veya demokrasiyi yaygınlaştırmak kisvesi altında, iktisadi çıkarlar olabildiğini gösteren çok iyi bir örnektir (bkz. Bilmes ve Stiglitz 2008). James Galbraith, *Inequality ve Unstability* (2012)* isimli kitabında şunu göstermektedir; Irak savaşı sırasında devlet harcamalarından faydalananlar (lobiciler, özel güvenlik firmaları, askeri malzeme şirketleri) o kadar yüksek kârlar elde etmişlerdir ki, bunlar, Washington D.C. bölgesi gelir dağılımı istatistiklerine çok açık bir biçimde yansımıştır. Washington D.C.'de o dönemde yayımlanan *Politico* gazetesinin bazı nüshalarına bakıp, gazete ilanlarının çoğunun, helikopterlerden, savaş jetlerine kadar savaş malzemeleri üzerine olduğunu görmek yeterli. Yıkımdan fayda sağlayan insanların –yani meşhur askeri– sanayi kompleksi esasında devasa ve incelenmemiş bir alandır ve umut ediyoruz ki, Page, Bartel ve Seawright'ın (2013) Birleşik Devletler siyaseti üzerinde paranın etkisini ortaya koydukları yakın zamanlı ampirik analizlerine benzer analizler, savaşlardan finansal çıkar elde edenleri de açığa çıkarmak amacıyla yapılacaktır. Basitleştirerek şöyle söylenebilir; bugün Birleşik Devletler'de savaşlarda, yoksullar çarpışmakta (hatta bunların çoğu Birleşik Devletler vatandaşı bile değil), savaşları orta sınıf finanse etmekte ve zenginler faydalanmaktadır. Bu durum Rusya ve Çin gibi ülkelerde de daha farklı değildir.[6]

Kaygı duyulacak ikinci sorun ise, tanım gereği bir iktisatçının sorumlu tutulamayacağı ancak çok devasa iktisadi etkileri olabilecek bir başka grup faktördür. Bunlar, iç savaşlar veya ülkelerin parçalanması gibi dramatik olaylara yol açan siyasi, sosyal veya ideolojik gelişmelerdir. Bir yandan savaşlara yol açan eşitsizliğin kötücül etkileri ile, diğer yandan otonom

* *Eşitsizlik ve İstikrarsızlık* (ç.n.)

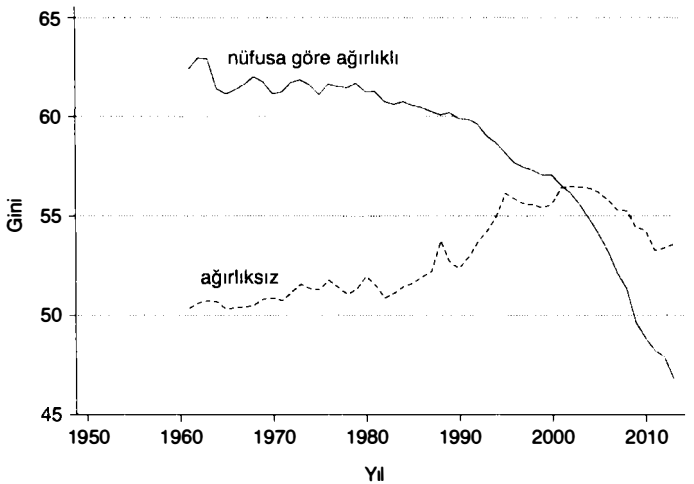
politik gelişmeler arasındaki farka dikkatinizi çekerim. Birincisi, iktisadi faktörlerce uyarılmış politik gelişmelerdir; ikinci ise muhtemelen çok büyük iktisadi sonuçları olacak "pür" politik gelişmelerdir (bir olay ne kadar pür politik olabilirse artık). Buna ilişkin önemli bir gelişme, örneğin Çin'in demokrasiye geçmesi veya Çin'deki bir başka siyasi gelişme olabilir. Hiçbir şey böylesi bir geçişin barışçıl olabileceğini garantileyemez. Çin'deki olayların sert bir şekilde tersine dönmesinin, Çin'in büyüme hızı, küresel ekonomik yakınsama, küresel orta sınıfın yükselişi ve pek çok diğer küreselleşme olgusu üzerinde devasa etkileri olacaktır. Ancak böylesi bir dönüşüm, iktisat alanının tümüyle dışındadır. Benzer başka bir örnek, kısmen iktisadi nedenlerle bağlı olarak ortaya çıkabilse de, esasında çok ciddi iktisadi sonuçları olabilecek olan kökten dinci İslam'ın yükselişi olabilir. Bunun sonuçlardan birisi, Irak'ta ve Suriye'deki orta sınıfların ve iyi eğitimli modern seküler toplulukların yıkımıdır. Avrupa benzer siyasi gelişmelerden muaf değildir: Göç karşıtı, sağcı ve ırkçı politikalar Avrupa'nın küreselleşme yönündeki kararlılığını azaltabilir. Bu gelişmelerin elbette iktisadi bedelleri olacaktır ancak, insanlar için gelirdeki büyümeden daha önemlisi siyaset ve ideolojideki değişimlerdir. Bu bölümün sonunda önceden tahmin edilemeyecek olan bu ve benzeri olgulara döneceğiz. Şimdilik, daha önceden çizmiş olduğumuz iktisadi çerçevenin içinde kalarak, önce gelir yakınsamasının olasılıklarına ve bunun küresel eşitsizlik açısından ne anlama geleceğine bakalım.

Gelir Yakınsaması: Yoksul Ülkeler Zengin Ülkelerden Daha Hızlı Büyüyecek mi?

Yoksul ülkelerdeki gelir düzeyleri, zengin ülkelerin düzeyine doğru yakınsamakta mıdır? Yanıt çok açık gibi gözükmektedir. Tanım gereği küreselleşmenin, fakir ülkelerin

çok daha kolay ve hızlı bir şekilde yeni teknolojilere ve en iyi iktisat politikalarına ulaşımını kolaylaştırması gerekir.[7] Aynı zamanda küreselleşmenin bu ülkelerin kalkınmaları için gerekli olan sermayeye daha kolay ulaşmalarına ve ihtiyaçları olan malları alabilmelerine olanak sağlaması gerekir. Dolayısıyla emeğin uluslararası hareketi olmadan bile (yani tamamlanmamış bir küreselleşme çağında bile), yoksul ülkelerin gelirlerinin büyüme hızının zengin ülkelere göre daha hızlı olması gerekir. Ancak Şekil 4.1'de görüldüğü gibi en azından 2000 yılına kadar durum bu şekilde olmamıştır. Şekil 4.1'deki kesikli çizgi, dünyadaki yaklaşık tüm ülkeler için, her ülkeye aynı ağırlık verilmesi durumunda, ortalama kişi başına GSYH'ye göre ölçülmüş Gini katsayısını göstermektedir.[8] Bu çizginin yükselmesinin anlamı ülkeler arasındaki ortalama gelir açığının artıyor olmasıdır; çizginin alçalması durumunda ise açık azalıyordur. Bu şekile ölçülen eşitsizlik 1980 ve 2000 arasında, yani "yükselen küreselleşme" döneminde artmıştır çünkü, bu dönemde Latin Amerika ve Doğu Avrupa (kişi başına GSYH'nin uluslararası dağılımında orta gelir düzeyinde bulunan ülkeler) çok büyük resesyon veya depresyonlar yaşamıştır. Rusya'nın kişi başına GSYH'si 1989 ve 1998 arasında yüzde 40 düşmüştür. Rusya'daki bu düşüş pek çok ülkedekinden daha yüksekse de, bu dönem ortalama gelirlerin genelde düştüğü bir dönemdir. Brezilya'nın 2000 yılındaki kişi başına GSYH'si, 1980 düzeyinin yalnızca yüzde 1 üzerindedir. Dünyanın en yoksul kıtası olan Afrika'nın 1990'larda büyümesi sıfıra yaklaşmış ve neredeyse tersine dönmüştür: Afrika'nın 2000 yılındaki kişi başına GSYH'si 1980 düzeyinin yüzde 20 altındadır. Bu arada, zengin ülkeler, yüksek düzeyde olmasa da yılda yüzde 2 gibi sabit bir hızla büyümeye devam etmiş ve dolayısıyla 2000 yılındaki kişi başına GSYH'leri 1980'deki değerin yüzde 50 üzerinde gerçekleşmiştir.

ŞEKİL 4.1: Ülkeler arasında küresel gelir eşitsizliği, 1960–2013, nüfusa göre ağırlıklı ve ağırlıksız olarak

Bu grafik, dünyadaki çoğu ülke için, ülkeler arasındaki kişi başına reel GSYH eşitsizliğini (Gini değerleri ile ölçülen), iki farklı ölçüm metodu kullanarak göstermektedir: Ağırlıklı olmayan Gini'de (kırık çizgi) her ülkeye eşit ağırlık verilmiştir; ağırlıklı Gini'de ise (düz çizgi), ülkelere nüfus büyüklüklerine göre ağırlık verilmiştir. Çin ve Hindistan'daki güçlü kişi başına GSYH artışı, özellikle 2000 sonrası nüfusa göre ağırlıklı Gini değerini düşürmüştür. Kişi başına GSYH 2005 uluslararası dolar cinsindendir (2011 Uluslararası Karşılaştırma Projesi'ne dayalıdır). Veri Kaynağı: World Bank's, World Development Indicators (WDI) database (http://data.worldbank.org /data-catalog/world-development-indicators, Eylül, 2014.

Dolayısıyla, beklenenlerin aksine 1980 ve 2000 arasındaki yıllarda gelir yakınsaması gerçekleşmedi. Fakat 2000 sonrası her üç bölgenin de (Latin Amerika, Doğu Avrupa ve Afrika) toparlanıp büyümeye başlamasıyla ve bu arada zengin dünyanın finansal krize düşmesiyle, yakınsama gerçekleşti. Dolayısıyla günümüz küreselleşmesinin, yakınsama meselesine ilişkin, karma bir sicili vardır. Gelecekte ortaya çıkabilecek başka bir durgunluk dönemi, örneğin Latin Amerika ve Afrika'nın yirmi birinci yüzyılda hızlı büyümesinin temel kaynağı olan hammadde talebinde bir düşüş, tekrardan yakınsama sürecini durdurabilir.

Diğer yandan, insanlara odaklanan bir çalışmada yapılması gerektiği gibi, her ülkeye nüfus miktarına göre ağırlık verip hesaplama yaptığımızda (her ülkeye aynı ağırlığı vermek yerine), tamamen farklı bir sonuç elde ediyoruz. Eşitsizliğin bu ölçümünü kullandığımızda, gelir yakınsaması gerçekten de ortaya çıkmaktadır: Şekil 4.1'de düz siyah çizgi ile gösterilen, nüfusa göre ağırlıklı ülkelerarası eşitsizlik eğrisi, 1970 sonlarından itibaren düşmektedir, bu tarih Çin'in kırsal alanlarda "sorumluluk sistemini" getirdiği (toprak üzerinde fiili özel mülkiyet) ve büyümenin yükseldiği döneme rastlamaktadır. Dahası, dikkate değer bir biçimde yakınsama (yani nüfusa göre ağırlıklı ülkeler arası Gini değerlerinin azalması) gerçekleşmiş ve hatta yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında hızlanmıştır. Daha önce görmüş olduğumuz gibi bu gelişme küresel eşitsizliğin azalmasının ve küresel orta sınıfın genişlemesinin ardında yatan anahtar faktördür. Ayrıca Çin, analizin dışında tutulsa bile 2000 yılından itibaren yakınsama, son derece açıktır (grafikte gösterilmemiştir). Bu sonuç çok önemlidir çünkü, nüfusa göre ağırlıklı olarak hesaplanan yakınsamanın, artık sadece bir tek büyük ülkedeki ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlı olmadığını bize göstermektedir; Çin'in büyümesi sekteye uğrasa bile yakınsama devam edebilir. Bununla birlikte gelecekteki küresel gelir yakınsamasını güçlü bir şekilde etkileyecek olan, bir yandan Çin ve Hindistan'daki, diğer yandan da Birleşik Devletler'deki kişi başına gelirdeki büyüme oranları olacaktır. Ancak diğer kalabalık ülkelerdeki gelişmeler de elbette önemlidir.

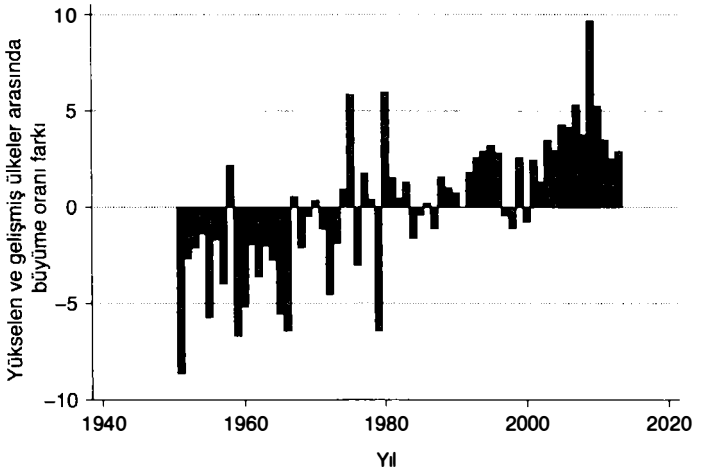
Çin dışında kalan ve hızlı büyüyen kalabalık ülkelerin artan önemini göstermek için Şekil 4.2'de belli başlı yükselen ekonomilerin Çin *dışında* (Hindistan, Brezilya, Güney Afrika, Endonezya ve Vietnam) ortalama birleşik (nüfusa göre ağırlıklı) yıllık kişi başına gelirlerindeki büyüme hızını ve zengin dünyanın (Birleşik Devletler, Avrupa Birliği, ve Japonya) birleşik kişi başına büyüme hızını karşılaştırıyoruz. Şekilde iki grup arasındaki açık gösterilmektedir. 1980 sonrası ve özellikle güçlü

bir biçimde 2000 sonrası, yükselen ülkeler lehine ortaya çıkan bir büyüme açığı gayet belirgindir. 2000'den bu yana yükselen ekonomilerin ortalama kişi başına büyüme hızı, zengin dünyanın ortalama kişi başına büyüme hızından sürekli olarak daha fazla oldu ve açık büyüdü: Yükselen ekonomiler yılda ortalama yüzde 4.7 büyürken zengin ülkeler sadece yüzde 1 büyüdü.[9]

Büyüme oranları arasındaki bu açık, küresel eşitsizlikteki azalmanın arkasındaki temel güçtür ve 2000'den itibaren küresel Gini değerinin azalması ile sonuçlanmıştır (Bölüm 3'te tartıştığımız gibi). 1980 ve 2000 arasında büyüme hızları arasındaki fark bu kadar büyük değildi: Ortalama yüzde 1 civarındaydı (yüzde 2.9'a karşı yüzde 1.9), fakat yine de yükselen ekonomiler daha hızlı büyüyordu. Açığın aksi istikamette olduğu zamanı görmek için 1970 öncesi döneme bakmamız gerekir; o yıllarda Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya, o zamanlar "kalkınmakta olan ülkeler" olarak tanımlanan ülkelerden daha hızlı büyüyordu. Geçtiğimiz son otuz beş yıl boyunca belli başlı yükselen ekonomilerin (Çin hariç) zengin dünyadan daha yavaş büyüdüğü sadece tek bir yıl (1998) olmuştur. Bu yıl, Endonezya ekonomisinin yüzde 15 küçüldüğü ve bu düşüşün Brezilya ve Güney Afrika'ya da sıçradığı, ve bu ülkelerde ılımlı negatif büyüme (eksi yüzde 1) oranlarının yaşandığı, Asya'daki finansal kriz yılıdır.

Bu ülkeler ve Çin tarafında "beslenen" yükselen küresel orta sınıfın büyümesinin yavaşlayacağını iddia etmek için, son otuz beş yılı karakterize eden büyüme kalıbının ciddi bir şekilde tersine döneceğini öne sürmemiz gerekir. Çin'in büyümesi yavaşlasa bile, diğer yükselen ekonomilerin son on yıllarda olduğu gibi benzer oranlarda büyümeye devam edeceği beklenebilir. Gerek gelir yakınsamasının gerekse küresel orta sınıfın büyümesinin devamı için gerekli olan, bu ülkelerin büyüme hızının zengin ülkelerin büyüme hızından büyük olmaya devam etmesidir. Büyük olasılıkla, bu eğilimin tersine döneceğine, devam edeceğini bekleyebiliriz.[10]

ŞEKİL 4.2: Belli başlı yükselen ülkelerin (Çin dışında) birleştirilmiş (nufusa göre ağırlıklı) büyüme hızlarının, gelişmiş ekonomilerden farkı 1951–2013

Bu grafik Çin dışındaki diğer yükselen ülkeler (Endonezya, Hindistan, Brezilya, Güney Afrika ve Vietnam) ile gelişmiş ekonomiler (Birleşik Devletler, Avrupa Birliği ve Japonya) arasındaki nüfusa göre ağırlıklı kişi başına GSYH'si büyüme hızı farkını göstermektedir. Çubuk 0'ın üzerinde olunca, yükselen ekonomiler gelişmiş ekonomilerden daha hızlı büyümektedir. 1980 ortalarından bu yana üç yıl dışında bu durum gerçekleşmiştir. Kişi başına GSYH 'ler 2005 uluslararası doları cinsindendir (2011 Uluslararası Karşılaştırma Projesi sonuçlarına dayalı). Veri kaynağı: Dünya Bankası, World Development Indicators (WDI) veritabanının hesaplanmıştır (http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators, Eylül 2014).

Yakınsama Bir Asya Fenomeni midir?

Nüfusa göre ağırlıklandırılmış kişi başına gelirlerin (veya kişi başına GSYH) yakınsadığını, veriler gayet açık bir biçimde ortaya koymaktadır ve yukarıda görmüş olduğumuz gibi bu durum dünya vatandaşları arasında küresel eşitsizliğin azalmasının da ardındaki temel faktördür. Ancak hatırlanacağı gibi ağırlıklandırılmamış kişi başına gelirler açısından baktığımızda (bu duruma koşulsuz yakınsama denilmektedir) ülkeler

arasında bir yakınsama ortaya çıkmamaktadır (21. yüzyılın ilk on yılı dışında). Bu çelişkili durum şunu ortaya koymakta: Nüfusa göre ağırlıklı yakınsamanın ardında yatan temel faktör, kalabalık Asya ülkelerindeki hızlı ekonomik büyümedir. Bu iddiayı, 1970-2013 döneminde ülkelerin ortalama büyüme hızlarını, 1970'lerdeki kişi başına GSYH'sine göre çizdiğimiz grafik doğrulamaktadır. Şekil 4.3a, Asya hariç dünyadaki tüm ülkeler için böyle bir grafiği göstermektedir. Uzun dönemli büyüme oranları, 1970 kişi başına GSYH düzeylerine göre, ne artmakta ne de azalmaktadır. Bir regresyon çizgisi konulsaydı, kişi başına yıllık yüzde 2'den daha az olan düz bir çizgi olurdu ve zengin ve yoksul ülkelerin aşağı yukarı aynı oranda büyüdüğünü gösterirdi. Şekil 4.3b, sadece Asya ve Batılı ülkeleri göstermektedir, Batılı ülkelerden kastedilen Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya'dır (Avustralya ve Yeni Zelanda) veya WENAO. Bu grafikteki regresyon çizgisinin, açık bir biçimde aşağı doğru eğimli olduğu görülmektedir. Bu kırk üç yıllık dönem içinde yoksul ülkeler (ve bunların çoğu Asya ülkesidir) Batı ülkelerinden daha hızlı büyümüşlerdir.[11] Hem nüfusa göre ağırlıklandırılmış yakınsama, hem de ağırlıklı olmayan yakınsama, her ikisi de Asya fenomenidir: Zengin dünyayı yakalayan sadece Asya ülkeleridir.

Vardığımız bu sonucun, bu ve önümüzdeki yüzyılda ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğine ilişkin beklentimizin ne olacağına dair içerimleri vardır. Birincisi, iktisadi yakınsamanın gücüne ilişkin hikâyeye daha tedbirli yaklaşmamızı sağlamaktadır. Çünkü dünyanın büyük bir kısmı bu başarıyı elde edememiştir. İkincisi, varsayımlarımıza bazı ilave tedbirler koymamızı getirmektedir, çünkü esas olarak büyük demografik artışlar beklediğimiz yerler, Afrika'nın "dışarıda kalan" bölgeleridir. Dolayısıyla nüfusa göre ağırlıklı olmayan veriye göre yakınsamanın olmaması, nüfusa göre ağırlıklandırılmış veriye de "yayılabilir" ve gelecek için öngörülen küresel eşitsizlikteki

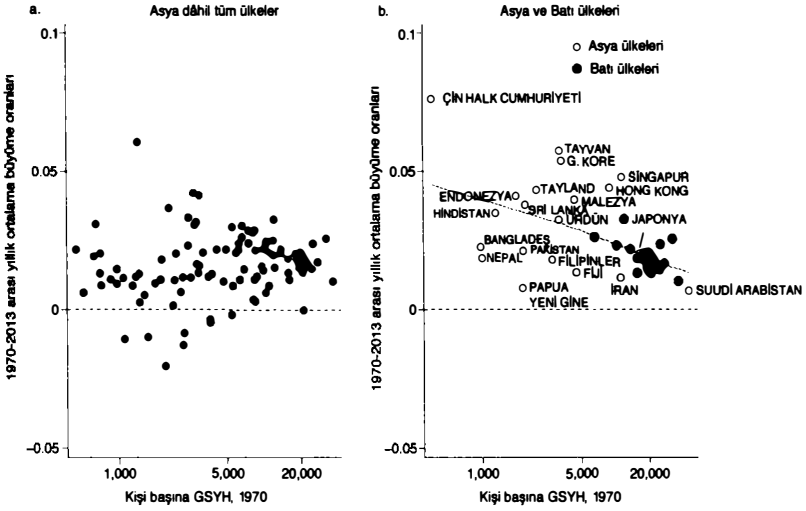
azalmayı durdurabilir. Diğer bir ifadeyle, Afrika'nın nüfusu artarken, dünyanın geri kalanı ile Afrika'nın geliri arasında yakınsama gerçekleşmez ise, bu durum sadece zengin ve yoksul ülkeleri kıyasladığımız verilere yansımakla kalmayacak, aynı zamanda zengin ve yoksul insanları kıyasladığımız verilerde de açık bir biçimde görülecektir.

Afrika'nın durumunu biraz daha detaylı olarak ele alalım. 2013'te nüfusa göre ağırlıklandırma yapılmamış (yani sadece ülkeler arası hesaplanan) Afrika'daki kişi başına GSYH, 1970 yılına göre 1.9 kez daha yüksektir (Bkz. Tablo 4.1 sütun 2). Bu oran, beş bölgedeki en düşük orandır. Asya'nın kişi başına GSYH'si aynı dönemde 5 misli artmış ve hatta Latin Amerika ve komünizm-sonrası geçiş ülkelerinde bu oran 2 hatta 2'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Zengin Batı ülkeleri (WENAO) ise 1970'e kıyasla 2013 yılında 2.3 kez daha iyidir. Gelir yakınsaması gerçekleşmiş olsaydı, 1970'lerde Asya hariç tüm diğer bölgelerden daha yoksul olan Afrika'nın çoğu bölgeden daha hızlı büyümesi ve 2013'e göre 1970 oranının Asya'ya yakın olması beklenirdi. Fakat durum bu değildir: Afrika ülkeleri diğer bölgelere göre en yavaş büyümüş olandır.

Afrika ile farkın açılmasının nedeni, sadece dünyanın diğer bölgelerine göre daha yavaş kişi başına gelir artışı gerçekleşmiş olması değildir; esasında tablodaki değerleri açıklamanın bir yolu bu olurdu: Örneğin, Afrika'nın 1.9 olan oranı, yılda ortalama kişi başına gelir artışının yüzde 1.5 olduğu anlamına gelir, WENAO'nun 2.3 oranı ise yılda yüzde 2 artış demektir. Afrika'nın sorunları buradaki rakamların gösterdiğinden çok daha karmaşıktır.

ŞEKİL 4.3: 1970 yılında kişi başına GSYH seviyesi ve izleyen dönem büyüme oranı

a) Asya dâhil tüm ülkeler için b) Asya ve Batı ülkeleri için

Bu grafikler 1970-2013 yılları arasında, 1970 yılı kişi başına reel gelir karşısındaki yıllık ortalama büyüme oranlarını göstermektedir. Asya ülkeleri analize dâhil edildiğinde (a), iki grafik arasında bir ilişki yoktur. Sadece Asya ülkeleri ve Batı ülkelerine bakıldığında (b) 1970'te daha yoksul olan ülkelerin daha hızlı büyüdükleri görülmektedir. Büyüme oranları küsuratlarla gösterilmiştir (0,05=%5 Büyüme). Kişi başına GSYH uluslararası dolar bazında ifade edilmiştir (2011 Uluslararası Karşılaştırma Projesine dayalı olarak). Batı ülkeleri, Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya'yı (Avustralya ve Yeni Zelanda) içermektedir.

Kaynak: Dünya Bankası World Development Indıcators (WDI) Raporu veritabanı (http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators, Kasım 2014 versiyonu).

TABLO 4.1: 1970 ve 2013 arasında dünyanın çeşitli bölgelerinde kaydedilen büyüme

Bölge	Ortalama kişi başına GSYH (nüfusa göre ağırlıklı)	2013 kişi başına GSYH'nin 1970 kişi başına GSYH'ye oranı (ülkeler)	Tarihi olarak saptanmış tepe noktasından ortalama düşüş yüzdesi (ülkeler)
Afrika	2,900	1.9	10.2
Asya	2,700		0.6
Latin Amerika	2,000		1.8
Komünizm sonrası geçiş ülkeleri	8,300		5.3
WANEO	19,700	2.3	2.5
Dünya	6,400	2.6	2.8

Not: kişi başına GSYH 2005 uluslararası dolar cinsinden (2011 Uluslararası Karşılaştırma Projesi sonuçlarına dayalı). WENAO=Western Europe, North America, and Oceania.* Kaynak: World Development Indicators (http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators), çeşitli yıllık versiyonları.

Afrika ülkelerinde çoğunlukla ani bir büyümenin ardından sert düşüşler meydana gelmiştir ve ana problem, bu ülkelerde uzun dönem boyunca ılımlı büyüme oranlarının sürdürülememiş olması gibi gözükmektedir. Büyümedeki dalgalanmaların esas nedeni ülkelerdeki siyasi çelişkiler, iç savaşlar ve fiyatlardaki devrevi değişmelerdir. Bu durum Afrika'nın üretim ve ihracatının temel dayanağı olan doğal kaynaklar arzını

* Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya (ç.n.)

etkilemektedir. Büyümedeki bu dalgalanmaları göstermek için, bir ülkenin eriştiği en yüksek kişi başına GSYH'ye 1 değeri verelim, ardından, gerçekleşen 2013 kişi başına GSYH'leri, tarihi en yüksek değerle karşılaştıralım. WENAO ülkelerinde en yüksek değere göre ortalama kişi başına 2013 GSYH oranı 0.975 idi, dolayısıyla düşüş (1 ile 0.975 arasındaki fark) yüzde 2.5 puandı (bunun nedeni tamamen Atlantik'teki resesyondan kaynaklanmıştır) (Bkz. Tablo 4.1, sütün 2)[12]. Latin Amerika ve Asya, ortalamada, tarihi en yüksek değerin, yüzde 2'sinin daha az altındadır, ve komünizm-sonrası geçiş ekonomileri ise yüzde 5 altındadır. Diğer yandan Afrika'ya baktığımızda, tarihi tepe noktasının altına düşüş yüzde 10'dan fazladır. Afrika ülkeleri büyümekte ve büyümeyi başarabilmektedir, ancak aynı zamanda çok hızlı ve çok ani gelir düşmeleri yaşamaktadırlar. Bunun sonucunda, zengin dünya ile ve hatta dünyanın diğer bölgeleriyle gelir yakınsaması gerçekleşmemektir.

Bazı aşırı durumlarda gelir düşüşleri o denli kuvvetli olmaktadır ki, verilerimiz bunları tam olarak gösterebilmekte yetersiz kalmaktadır. Örneğin, Madagaskar ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin bugünkü kişi başına GSYH'leri, bağımsızlıktan önce (1950'li yıllar) var olan kişi başına GSYH değerinden daha düşüktür. 1930'larda ve 1940'larda gelirlerin, 1950'deki gelir düzeyinden daha düşük olduğunu varsaymak mantıklı geliyor (yani 1930 sonrası on yıllarda biraz büyümenin olduğunu varsayıyoruz). O halde denilebilir ki, Madagaskar ve Kongo bugün sahip oldukları gelir düzeyine, ilk kez bundan seksen veya doksan sene önce erişmişlerdir. Kalkınma ve zengin ülkelere yetişme açısından, tüm bir yüzyıl boşa harcanmıştır.[13] Bu yüzyılda da benzer bir durumun tekrarlanmayacağına ilişkin hiçbir garantimiz yoktur. Eğer tekrarlanırsa yakınsama hikâyesi tamamen farklı bir renk alır: Yakınsama yine gerçekleşebilir ancak ihtimaller daha düşük olur.

Dünya vatandaşları arasındaki eşitsizlik düzeyi önümüzdeki birkaç on yılda nasıl değişecektir? Asya'nın gelirinin Batı'ya yakınsaması devam ederse, bu durum bireysel gelirlerin yakınsaması kapsamında da çok kuvvetli bir güç oluşturacaktır. Ancak, dünya nüfusunun yarısından fazlasının gelir düzeyi (kendi ülkelerinin ortalama gelirlerine göre sıralandığı zaman) Çin'in ulaşacağı ortalama gelirin altında kalırsa, Çin'in süregelen büyümesi küresel gelirlerin giderek daha az eşit olmasına yol açacaktır (özellikle de Çin'in kendi içindeki bireylerarası yüksek eşitsizliği göz önüne alırsak).[14]

Hellebrandt ve Mauro (2015) ilginç bir çalışma yaparak küresel eşitsizliğin 2015'ten 2035'e değin gelişimini öngörmeye çalışmışlardır. Tahminlerine göre küresel eşitsizlik, en yüksek olasılıklı senaryoya göre 4 Gini puan kadar düşecektir. Yaptıkları bu çalışma üç temel yapı taşına dayanmaktadır: Kişi başına GSYH büyüme oranları, nüfus artış hızları ve ülkeler içindeki eşitsizlikler. Ülkelerin büyüme hızları için Hellebrandt ve Mauro, OECD, IMF ve Consensus Forecast'ın (özel bir araştırma şirketi) tahminlerini kullanmışlar; nüfus artış hızları için Birleşmiş Milletler'in medyan tahminlerini kullanmışlar ve ülkeler içindeki eşitsizlikler için de hiçbir değişim olmayacağını varsaymışlardır. Genel olarak ben tahminlere oldukça şüpheci yaklaşsam da ve yazarların kendileri de bu tür tahminlerin çoğunlukla çok iyimser olduğunu ve zaman uzadıkça hataların dramatik bir biçimde arttığını vurgulasalar da, yine de yazarların sonuçları ele almaya değerdir.

Birincisi, tahminlere göre, ortalamaya dönüşe dayalı büyüme senaryosuna göre (yoksul ülkeler zenginleştikçe büyüme oranlarının yavaşlayacağı) küresel eşitsizlikteki düşüş en az düzeyde olacaktır (1 Gini puanından daha az).

İkincisi, projeksiyonlar, Hindistan'ın ekonomik büyümesinin eşitsizliklerin azaltılması üzerindeki muazzam etkisinin altını çizmektedir. Bunun nedeni, küresel eşitsizliğin azalmasında ana motor rolünü oynayan Çin'in, zenginleştikçe bu rolünün öneminin azalacağıdır. 2011 yılında, hanehalkı anketlerinden hesaplanan ve uluslararası dolar cinsinden ifade edilen Çin'in ortalama kişi başına geliri, küresel ortalamanın yüzde 22 altındaydı ve dünyadaki insanların yüzde 49'unun ortalama gelirinin de (kendi ülkelerinin ortalama gelirini elde ettikleri varsayımı altında) üstündeydi.[15] Dünya yakında öyle bir noktaya gelecek ki, Çin'in büyümesi, küresel eşitsizliği düzeltme değil bozma yönünde etkili olacaktır. Halihazırda Hindistan'ın ortalama geliri, dünya nüfusunun sadece yüzde 7'sinin ortalama gelirinin üzerindedir ve önümüzdeki yirmi yıl içinde, Hindistan'ın köşeyi döneceği, yani ortalama gelirinin, dünya nüfusunun yüzde 50'sinin ortalama gelirinin üzerine çıkacağı beklenmemektedir. Dolayısıyla, en önemli küresel gelir eşitliği rolünü, Çin'den sonra, Hindistan üstlenecektir.

Üçüncüsü, Hellebrandt ve Mauro'un bulgularına göre, ülkeler içindeki gelir eşitsizliğindeki büyük artışlar (dünyada tüm ülkeler için 6 Gini puanının üzerindeki artışlar) ancak en iyi senaryodaki, ortalama gelir yakınsamasının eşitleyici etkisini ortadan kaldırabilir. Ortalama gelir yakınsamasının yavaş olması durumunda ise, ülkeler içindeki eşitsizlik artışının çok yüksek olmasına gerek yoktur. Bununla birlikte bu sonuç şunu göstermektedir; gelecekte ülkeler içindeki eşitsizlik artışları önem kazansa da, küresel eşitsizlik üzerinde oynadıkları rol, en azından önümüzdeki yirmi yıl içinde, yoksul ülkelerin zenginlere yetişmesinin oynadığı rol kadar büyük olmayacaktır.

Önümüzdeki yirmi yıl boyunca ve bu bölümün başında sıraladığımız olumsuz dramatik olayların olmaması halinde, küresel eşitsizliğin düzelmesine ilişkin beklentilerimiz olağanüstü değilse de, iyidir. Küresel eşitsizliğin, bugün var olan düzeyinin on beşte birinden daha fazla azalacağını bekleyemeyiz. Her ne kadar eşitsizlikteki bu azalma da tarihi olarak önemli bir başarıysa da, eşitlikçi küresel ütopyanın olduğu bir dünya, kısa vadede pek de olanaklı gözükmüyor.

Denklemin Diğer Yüzü: Çin ve Birleşik Devletler'de Eşitsizlikler

Küresel eşitsizlik denkleminin diğer yüzü, yani ülkeler *arasındaki* eşitsizliklerdeki değişime ilaveten, özellikle Çin ve Birleşik Devletler'de olmak üzere, ülkelerin *içindeki* eşitsizliklerdeki değişimdir. Bu iki ülke sadece boyutlarından ötürü değil ama yükselen ve zengin ekonomilerdeki eşitsizlik değişimine ilişkin temel örneği oluşturmalarıyla da önemlidir. Küresel eşitsizlikteki düşüşe ilişkin beklentilerimiz, ortalama gelirlerin yakınsama eğilimi devam etse bile, bireysel ülkelerin kendi içindeki eşitsizliklerin ne olduğuna bağlı olarak, yine raydan çıkabilir. Çoğu ülkedeki eşitsizliğin gelişimine bakmamız olanaklı değil. Ancak Çin'de ve Birleşik Devletler'de durumun ne olacağına ilişkin tahminde bulunmaya değer. Çin ile başlayalım.

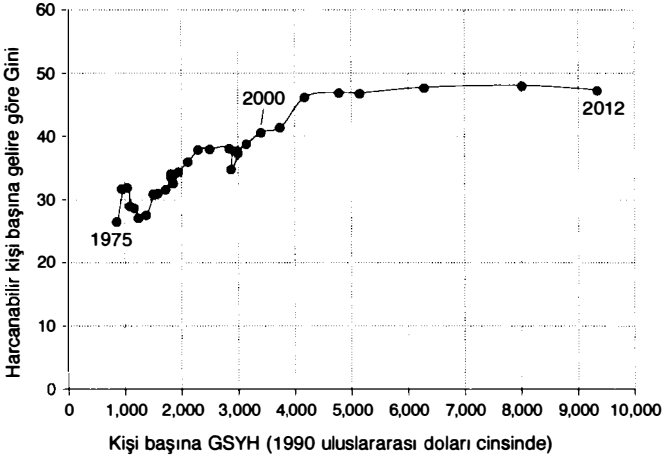
Mr. Kuznets Beijing'e mi gider? 2010'dan bu yana Çin'deki eşitsizliğe ilişkin olgular oldukça bulanık çünkü, hiçbir şekilde verileri ortaya koymayan ve hiçbir zaman da mikro veri (hanehalkı düzeyinde) yayımlamamış olan Çin Ulusal İstatistik Bürosu,* daha da kapalı bir hale gelmiştir. Çeyrek yüzyıl boyunca Çin'deki hanehalkı anketleri kırsal ve kentsel bölgeler için farklı biçimde organize edilmişti (bu durum bunları birleştirmek isteyen araştırmacılara çok ciddi problemler yaratmıştır); 2013'te bunlar yeniden formüle edildi ve NBS ilk kez Çin'in tümünü kapsayan birleştirilmiş hanehalkı araştırmasını gerçekleştirdi. Bu anketin, eşitsizlikteki değişime ve diğer sosyal ve demografik değişkenlere ilişkin bilgileri geliştirecek önemli bir kaynak olması bekleniyordu. Ancak Ocak 2015 itibarıyla, NBS hiçbir veri yayımlamamıştır. Böylece daha çok bilgi edineceğimize şu anda daha az bilgi sahibiyiz. Bu ani suskunluğun büyük olasılıkla nedeni, daha önceki araştırmalardan elde edilen sonuçlar ile yeni elde edilen sonuçların uyuşmazlığı veya beklenmedik sonuçlar elde edilmiş olmasıdır.

Elimizde olan kanıtlara dayanarak 2003 öncesindeki beş veya altı yıl boyunca gelir eşitsizliğinin artmadığını ve hatta biraz

* National Bureau of Statistics- NBS (ç.n.)

düştüğünü söyleyebiliriz. Hanehalkı anketleri verileri 2000'den bu yana tüm Çin'i kapsayan Gini katsayısının istikrarlı seyrettiğini göstermektedir (Şekil 4.4). NBS de benzer bir iddiayı basın açıklamasında duyurdu. Kent düzeyindeki hanehalkı anketlerinden hesaplanan gelir eşitsizliği, 2002'den bu yana sabittir (Zhang 2014; şekilde gösterilmemiştir). Zhang'a (2014) göre, 2008 ve 2012 arasında sektörler arası gelir eşitsizliği azalmıştır. Sektörler arası gelir eşitsizliği, farklı sanayi sektörlerindeki ücret eşitsizliklerini ölçer; bireyler arasındaki ücret eşitsizliği veya hanehalkları arası gelir eşitsizliği ile aynı şey değildir, dolayısıyla "reel" kişilerarası eşitsizlik için en iyi ihtimalle bir proksidir.[17] Bununla birlikte, Zhang'ın sonuçları, bireyler arası eşitsizlik eğilimi ile benzer sonuçları yansıtmaktadır çünkü özellikle geçmişte, sektörler arası gelir eşitsizliğindeki değişimler genel gelir eşitsizliği ile aynı paralelde gitmiştir.[18]

ŞEKİL 4.4: Çin'de gelir adaletsizliği 1975-2012

Bu grafik Çin'deki bireyler arası gelir adaletsizliğinin (Gini katsayısıyla ölçülen) reel kişi başı yurt içi hasıla karşısındaki gelişimini ortaya koymaktadır. Bu grafikte, Çin'de eşitsizliğin reformun başlamasından itibaren (1975 sonrası) istikrarlı bir şekilde arttığını ancak yakın zamanda durağan seyrettiğini görmekteyiz.

Kaynaklar: Ginis: All the Ginis Veritabanı (https://www.gc.cuny.edu/stonecenter/Branko-Milanovic), resmî Çin hanehalkı anketlerinden hesaplanmıştır. Kişi Başı Gayri Safi Yurt içi Hasıla Maddison Prjesi'nden (2013) edinilmiştir.

Gelir eşitsizliğinde daha fazla artış olmadığını gösteren kanıtlar doğrulanırsa, muhtemelen Çin'in gelir eşitsizliği düzeyinin bir platoya erişmiş olduğunu ve Kuznets'in kuramı ile uyumlu olarak, kısa bir süre sonra aşağı ineceğini söyleyebiliriz. Bu durumda, Çin'de görülen örüntü, yani ekonominin yapısal dönüşüm dönemi boyunca ve buna ilaveten Çin'e özgü bir durum olan sosyalizmden kapitalizme geçiş süreci boyunca, eşitsizliklerin de artmış olması, birinci Kuznets dalgasının biçimi ile mükemmel bir biçimde uyumludur. Bunun ardından gelecek olan eşitsizlikteki düşüş, olağan iyi güçlere bağlı olacaktır: Eğitim düzeylerinin eşitlenmesi (daha yüksek bir düzeyde), nüfusun yaşlanması ve dolayısıyla ileri yaş güvenliği ve sosyal transferlere yönelik talebin artması ve belki de en önemlisi artan ücretlerin baskısı. Ücretler üzerindeki artış baskısının nedeni, Lewisyen büyüme* dediğimiz sürecin, yani kırsal kesimden gelen düşük ücretli sonsuz emek arzının, sonuna gelinmiş olmasıdır. Çin'nin, artan eşitsizliğin köşesinden dönüyor olduğu önermesine ilişkin teorik desteği pek çok kaynakta bulmak olası. Daha önce belirtildiği gibi olağan Kuznets yorumuna dayanarak, Çin'de eşitsizlik düzeyinin düşmesini bekleyebiliriz ancak Tinbergen'in vurguladığı gibi eğitim getirilerinin düşmesi de beklenir: Yüksek vasıflı işçi arzı genişledikçe bu alanda görece ücretler de düşecektir. Son olarak Arhur Lewis'in öne sürdüğü gibi ucuz emek kaynaklarının tükenmesi ile birlikte düşük vasıflı ücretler artacaktır. Böylece Çin aynı anda hem Kuznets'in hem de Lewis'in dönüm noktalarına erişmiş olacaktır.

Fakat diğer güçler bu senaryonun aleyhine çalışabilir. Yaygın yolsuzluklar ve bunları yaratan bir politik sistem, gelir eşitleyici olan salt ekonomik güçleri etkisiz hale getirebilir. Yakın zamanda atılan politik hamleler, özellikle de tüm idari düzeylerdeki yozlaşmayı hedef alan önlemler ve deniz kıyısı

* Lewisian growth (ç.n.)

ile kıta içi bölgeler arasındaki eşitsizliği azaltmayı hedefleyen bölgesel "yeniden dengelenme"ye yönelik geniş kapsamlı hükümet planı, liderlerin, süregelen eşitsizliği, kendi güçlerini devam ettirmenin önünde ciddi bir tehlike olarak fark ettiklerini göstermektedir Eşitsizliğin artması yönünde işleyebilecek bir başka faktör de ülkedeki hızlı servet artışı ve buna bağlı olarak sermaye sahipliğinden gelen net gelir paylarının artmasıdır. Sermaye sahipliği aşırı derecede yoğunlaşmayı içerdiğinden, bu tür kaymalar, çoğunlukla bireyler arası eşitsizliğin yaygınlaşması ile sonuçlanır. Çin, bu kuralın dışında değildir. Çin hanehalkı anketlerini kullanarak, Wei Chi (2012) kent hanehalklarının elde ettikleri sermaye geliri payının arttığını ve bunun giderek daha yoğunlaştığını göstermiştir.

O halde sorulması gereken soru, hangi güçlerin galip geleceğidir. Ancak iyimser bir bakışla Çin'in hali hazırda gelir eşitsizliğinin en tepe noktasına ulaşmış olduğunu söyleyebiliriz.

Fakat acaba Çin'in politik sistemi tamamen dayanıklı mı yoksa, sistemin zayıflamasına ve hatta çökmesine yol açabilecek özellikleri bünyesinde barındırıyor mu? Çin'deki politik sistemin, yukarıdan aşağı bir yapısı mevcut; Çin İmparatorluğu döneminde tepede oturan imparatorluk bürokrasisi yerine, bugün zirvede komünist bürokrasi var (Xu, 2015). Tepedeki bürokrasi yargıyı kontrol etmektedir ancak vilayetlerde olduğu gibi bölgesel düzeyde, ademi merkezi birimlere belli miktarda siyasi esneklik tanımaktadır. Merkeziyetçilik ile birlikte yerel esneklik çok başarılı bir biçimde yürütülmektedir ve bu yönetim kombinasyonundaki temel amaç, aşağı düzeydeki idari birimler arasında rekabeti motive ederek, somut hedeflere (GSYH büyüme hedefleri gibi) ulaşılmasını ve çeşitli iktisat politikaları ve mülkiyet biçimlerine ilişkin yeni deneyimlerin teşvik edilmesini sağlamaktır. Sistem, 1980'lerdeki Özel Ekonomik Bölgeler deneyiminden, son yıllardaki Şanghay borsasına kadar uzanan bir dizi farklı deneyime izin vermiştir.

Bu siyasi yapı son yarım yüzyılda çok başarılı bir performans göstermişse de, bazı zayıf noktaları mevcuttur.

Birinci zayıf nokta, yerel otoritelerin aç gözlülüğüdür. Yozlaşmış oldukları için veya diğer yerel otoritelerle rekabet etme ihtiyaçlarından dolayı, oldukça kaba sömürü biçimlerine başvurmaktalar; çiftçilerin elindeki topraklara nominal fiyatlardan el koymakta veya işçilere çok ağır çalışma koşulları dayatmaktadırlar. Bu ve benzeri kötü davranışlar tüm Çin sathında yerel protestolara ve grev salgınlarına yol açmıştır. Resmî istatistiklere göre 2013 yılında gerçekleşen protestolar ve grev sayısı, beş yüz bindir (Çin Ulusal İstatistik Bürosu 2014, Tablo 24-4). Protestolar yerelde kaldığı, ayrıca pek çok yerde ve merkezde aynı anda ortaya çıkmadıkları sürece, ki bu durum Çin komünist partisi liderliğinin yeteri kadar birleştirici olduğu anlamına gelmektedir, bunlar politik istikrar için temel bir tehdit oluşturmazlar.

Ancak, insanların iktidarın zirvesine nasıl çıkacaklarına, hangi güçleri ellerinde tutacaklarına ve o pozisyonda ne kadar kalacaklarına ilişkin kabul edilmiş yasal kuralların bulunmadığı bir sistemde, merkezdeki amaç veya çıkar birliğinin sürdürülebilmesinin hiçbir garantisi yoktur. Yerel "baronların" ellerinde büyük güçlerin olduğu ademi merkezi bir yapıda, merkezdeki herhangi bir sendeleme, vilayet ve yerel düzeyde daha fazla eylem özgürlüğüne yol açabilir ve sonuçta merkez, yereller neye karar verdiyse ona dönüşebilir. Bu durum ise ülkenin ya formel ya da informel olarak ayrışması ile sonuçlanabilir ve bence Çin'in önümüzdeki on yıllarda karşılaşabileceği en ciddi tehlike budur. Her şey bir yana, 2,800 yıldan bu yana, çok iyi belgelenmiş olan tarihinde Çin, 1,000 yıldan biraz daha az bir sürede birliğini kurabilmiştir (Ma, 2011).[35]

Birlişik Devletler: Eşitsizliğin "Mükemmel Fırtınası?" Eşitsizlikteki değişime ilişkin tahminlerimizde, Birleşik Devlet ve Çin arasında çok önemli iki fark mevcuttur. Birincisi, son

yıllarda Birleşik Devletler'de meydana gelen eşitsizlik artışının altında yatan iktisadi güçleri hem daha iyi tanıyoruz hem de elimizde daha çok veri var. İkicisi, Çin'de eşitsizliği aşağı çekebilecek olan güçler, Birleşik Devletler'de mevcut değil.

Birleşik Devletler'de eşitsizliği arttıran, mükemmel bir fırtınaya yol açabilecek, belli sayıda güçler mevcuttur. Bu güçler, daha sonra detaylı olarak açıklayacağım beş temadan oluşmaktadır:

- Üretimde sermaye yoğunluğunun artmasına bağlı olarak emek ile sermaye arasındaki yüksek ikame elastikiyeti, sermaye sahiplerinin, ulusal gelirden yüksek pay almaya devam etmelerini olanaklı kılacaktır.
- Sermaye gelirlerinin yüksek oranda yoğunlaşmasının devam etmesi, bireyler arası daha yüksek gelir eşitsizliğine yol açacaktır.
- Yüksek sermaye ve emek geliri elde eden insanların aynı insanlar olmaya devam etmesi, gelir eşitsizliğini daha da şiddetlendirecektir.
- Emek ve sermaye açısından zengin olan yüksek vasıflı bireyler daha çok birbiriyle evlenme eğilimindedir.
- Gelirlerin yoğunlaşması, zenginlerin politik gücünü daha da arttıracak ve buna bağlı olarak vergilendirmede, kamusal eğitimde, altyapı harcamalarında yoksuldan-yana olan politikaların hayata geçmesi zorlaşacaktır.

Yukarıdaki her bir olası gelişmenin üzerinden daha detaylı olarak geçelim. Oldukça teknik bir konu olan sermaye ve emek arasındaki ikame esnekliği, üretimin sermaye yoğunluğu arttıkça (sermayenin emeğe göre oranı) net gelirler içinde sermayenin payının artıp artmadığına bağlıdır. İktisattaki standart görüşe göre, faktör payları milli gelirin yüzde 70'i emeğe ve yüzde 30'u sermayeye bölünmek üzere, sabit kalma eğilimindedir.

Bu kural son on yıllar içinde tersine dönmüş ve tüm gelişmiş ekonomilerde sermayenin payının arttığı açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu eğilimi belgeleyen Karabarbounis ve Neiman (2013) bu durumu yatırım mallarının fiyatlarının düşmesi sonucu şirketlerin emek yerine sermaye ikame etmesine bağlamaktadır. Makinelerin (robotlar gibi) daha az pahalı hale geldiği bu eğilimin sürmesi, emeğin payının daha da düşmesine ve böylece sermayenin payının artmasına yol açacaktır. Birleşik Devletler'de, Elsby Hobijn ve Şahin (2013, Şekil 1) 1980-2013 arasında net gelir içinde sermayenin payının yüzde 35'ten yüzde 40'ın daha üzerine çıktığını göstermektedir (Dikkat edileceği gibi, Birleşik Devletler'de, sermayenin payının artmaya devam ettiği zaman süresi ile bireyler arası gelir eşitsizliğinin arttığı zaman süresi çakışmaktadır, Bölüm 2'de bu durumu tartışmıştık.). Sermayenin payı artmaya devam edecek midir? Faktör gelirlerinin sadece iktisadi güçler tarafından belirlendiği neoklasik iktisatçıların tasavvur ettikleri bir dünyada, sermayenin payının artmasının bir yolu, sermayenin getirisi fazla düşmeden, sermayenin yavaş yavaş emeği ikame etmesidir. Dolayısıyla robotlar, robot sahiplerinin (yani robot üreten veya robotlara sahip olan şirketlerin hissedarları) getirileri düşmeden, emeği ikame ederlerse, net gelir içinde sermayenin payı artar. Bu durum Pikkety'nin *Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye* kitabında üzerinde durulan konulardan birisidir. Sermaye emeğin yerini alırken, getirisi sabit kalırsa, tam da bu sonuca varırız: Milli gelir içinde sermayenin payı yükselir.

Ancak aynı sonuç, marjinal verimliliğin yanı sıra başka faktörlere bağlı olarak da ortaya çıkabilir. Bunlardan en önemlisi emeğin, sermayeye göre görece gücüdür: Örneğin, işçi sendikalarındaki işçilerin oranı ve düzenli işlerde çalışan işgücünün oranı gibi. Son otuz yıldır, bu faktörlerdeki bozulmaya bağlı olarak emeğin görece gücünün azalmış olması, sermayenin payının artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu iki süreçten herhangi

birisinin –yani üretimde daha fazla sermaye yoğunluğu ve emeğin pazarlık gücünü zayıflatan kurumsal değişimler- önümüzdeki on yıllarda değişeceği beklenmemektedir, dolayısıyla aynı güçlerin aynı sonucu doğuracağını bekleyebiliriz: Net gelir içinde sermayenin payının artması veya en azından azalmaması.

Şimdi, tanım gereği, sermayenin gelir içindeki payının artması, zorunlu olarak daha fazla kişilerarası eşitsizliğe yol açmaz. Örneğin, bir ülkedeki bütün insanların ulusal sermaye içindeki payının eşit olduğunu varsayalım. Bu durumda sermaye payındaki artıştan herkesin eşit biçimde faydalanacağı ve bireyler arası eşitsizlikte bir artış olmayacağı son derece açıktır. Fakat realite bundan farklıdır. Tüm modern kapitalist toplumlarda sermaye sahipliği büyük oranda yoğunlaşmıştır (yani çok az kişinin elindedir). Sermayeyi elinde toplayan grup, zenginlerden oluşmasaydı, bu durum bile sorun yaratmazdı. Bunu anlamak için, tüm sermayenin yoksulların elinde olduğunu varsayalım (bu durumu hayal etmenin çok zor olduğunu biliyorum, çünkü kapitalistlerin zengin insanlar olduğu olgusuna alışmışızdır; ancak teknik olarak kapitalistler de yoksul kimselerden oluşabilir). Bu durumda sermayenin gelir içindeki payının artması eşitsizliğin yükselmesi ile sonuçlanmayacaktır. Ancak elbette bu hipotetik durumlardan hiçbirisi gerçekte yoktur: Sermaye mülkiyeti çok büyük miktarda yoğunlaşmıştır ve sahip oldukları mülklerden büyük kârlar veya rantlar elde eden sermaye sahipleri de çok zengindir.[19] Dolayısıyla sermayenin payındaki artış, *artı* zenginler arasında sermaye sahipliğinin yoğunlaşması, bireyler arası gelir eşitsizliğini kesinlikle artıracaktır. Mükemmel fırtına senaryosunun ikinci kısmı da budur.

Dikkat edileceği gibi, senaryonun bu unsuru, prensip olarak sermaye sahipliğinin "yaygınlaşması" ile tersine döndürülebilir. Ancak böylesi bir sermaye yaygınlaşması durumu Birleşik Devletler'in ufkunda gözükmemektedir. Aksine Edward Wolf'un

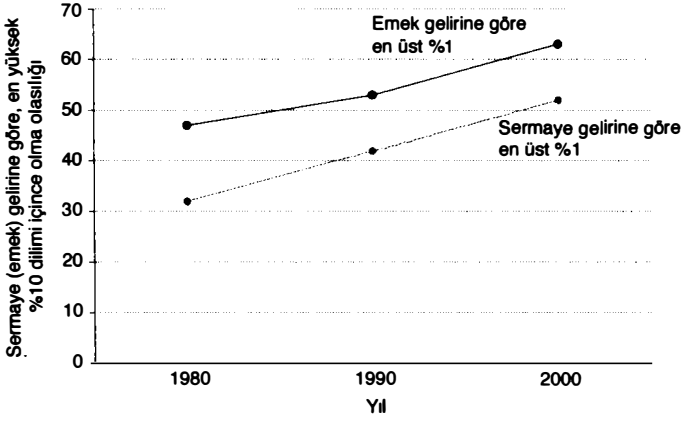
verileri, net varlıkların ve hisse senedi sahipliğinin daha da yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. 2007'de tüm hisselerin yüzde 38'i en zengin yüzde 1 dilimindeki insanlara aitti ve yüzde 81'i en zengin yüzde 10'un elindeydi. Her iki rakam da 2000 yılındaki rakamdan daha yüksektir (Wolf, 2010, 31-32). Tüm net varlıklar kapsandığında (bunun içinde evler de vardır) ortaya çıkan paylar, en tepedeki yüzde 1 veya yüzde 10'un yukarıda ifade edilen paylarından daha yüksektir. Çünkü, servetin bileşimi o şekilde oluşmuştur ki servet düzeyi arttıkça servet portföyü içindeki finansal varlıkların *payı* da artmaktadır. En zengin yüzde 1 (servet açısından), servetlerinin dörtte üçünü, şirket hisse senetleri, finansal tahviller ve şirket öz kaynakları olarak tutarken, orta sınıf ise yüzde 13'ten daha azını bu biçimlerde tutmaktadır (Wolf, Tablo 8). Yoksulların ise hiçbir menkul varlığı yoktur.[20] Diğer bir ifade ile finansal varlıklar, sermaye sahipliğinin en yoğunlaşmış olanıdır; bunlar kapitalizmin ta kendisidir.[21] Dolayısıyla sermaye gelirlerinin payındaki artış, toplam servetin ve gelirin daha da fazla yoğunlaşmasına yol açmaktadır.

Kişisel gelirlerin yoğunlaşmasına yol açan bir diğer itici güç, Lakner ve Atkinson tarafından belgelendiği üzere, aynı insanların hem emekten hem de sermayeden yüksek gelir elde ediyor olma eğilimidir. Bu durum potansiyel olarak, yeni ve görünüşe göre daha meritokratik bir kapitalizm tipinin doğmasına yol açmakta, ancak ironik bir biçimde, daha fazla gelir eşitsizliği potansiyelini taşımaktadır. Bunu gözümüzde canlandırmanın en iyi yolu klasik veya eski olarak adlandırabileceğimiz on dokuzuncu yüzyıl kapitalizminin basit bir versiyonuna bakmaktır. Eski sistemde, sermaye sahiplerinin hepsi zengin, işçilerin de hepsi yoksuldu (veya tersinden ifade edersek tüm zengin insanlar kapitalist, tüm yoksul insanlar da işçiydi). Hem kapitalistlerin hem de işçilerin sadece tek bir

faktör geliri vardı: Kapitalistlerin geliri mülk sahipliğinden, işçilerin geliri de emek ücretinden gelmekteydi. Şimdi işçiler arasındaki eşitsizliği arttıralım yani, işçilerden bazılarının ücretleri artsın ve böylece bu işçiler zenginler arasında yer alsınlar. Bu durumda zenginler = kapitalistler denkliği bozulmuş olacaktır. Esasında tam da böylesi bir süreç gelişmiş ülkelerde neredeyse son bir yüzyıldır süregelmektedir ve en zengin gelir grupları arasındaki gelir kompozisyonu emekten yana değişmiştir. Piketty ve Sayes (2003, 16, Şekil.4) ve Piketty'nin (2014 Böl.8) gösterdikleri gibi, günümüzde emeğin, en zengin yüzde 1 dilimi içindeki payı, bundan bir yüzyıl öncekine göre çok daha yüksektir.[22] Böylesi bir değişim, en yüksek ücret geliri elde edenler ile zirvedeki kapitalistler farklı insanlar olduğu sürece, eşitsizliğin şiddetlenmesine yol açmazdı.

Oysa, zengin kapitalistler ile en yüksek emek gelirini elde eden insanlar aynı insanlar olunca eşitsizlik problemi çok daha şiddetli bir hale gelmektedir. Lakner ve Atkinson (2014) Birleşik Devletler maliye kayıtlarındaki bilgileri kullanarak şunu göstermiştir: Emek gelirleri dağılımına göre en tepedeki yüzde 1 diliminde olan bir insanın (veya bir vergi biriminin) aynı zamanda sermaye gelirleri dağılımı içinde en yüksek yüzde 10 dilimi içinde olma olasılığı 1980 yılındaki yüzde 50'den, 2010'da yüzde 63'e çıkmıştır. Çok yüksek emek geliri olan bir insan (en tepedeki yüzde 1) çok büyük bir olasılıkla (yüzde 80 olasılıkla) sermaye sahiplerinin, tepedeki yüzde 10 dilimi içindedir. Bu birlikteliğin tersi ise –yani en yüksek ücret kazancı elde edip aynı zamanda yüksek sermaye geliri elde etme durumu- aynı dönemde artmıştır. Bu birlikteliğin önemini anlamak için şunu hatırlayabiliriz; eski kapitalizmin en aşırı durumunda, yani tüm sermaye sahiplerinin yalnızca sermaye geliri elde ettiği ve tüm işçilerin de sadece ücret geliri kazandığı dönemlerde, sermaye ve ücret gelirinin örtüşme olasılığı sıfırdı.

ŞEKİL 4.5: Emek gelirine göre en üst %1'lik düzeyde bulunan birimin sermaye geliri açısından en üst %10'luk dilimde bulunma olasılığı (yüzde)

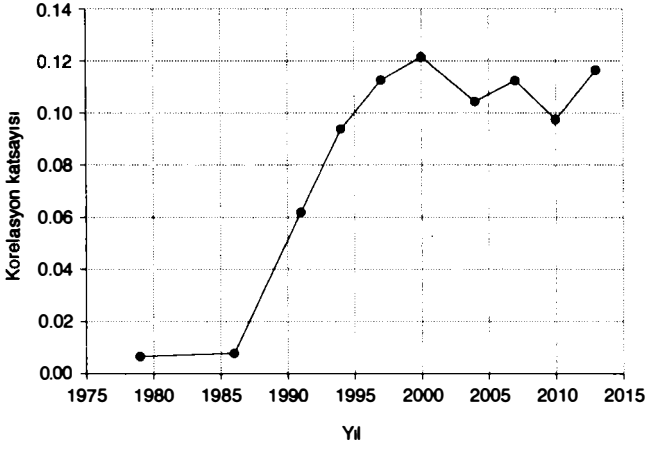

Bu grafik Birleşik Devletler'deki emek gelirine göre en üst %1'lik düzeyde bulunan bir vergi biriminin (genellikle bir hanehalkının) aynı zamanda sermaye geliri açısından da en üst %10'luk dilimde bulunma olasılığını göstermektedir. Zaman içerisinde olasılığın artışı, giderek daha fazla kişinin hem emek hem de sermaye zengini olduklarını; yani varlıklarının hem yüksek ücret hem de yüksek gelirden oluştuğunu göstermektedir. Kaynak: Lakner ve Atkinson (2014).

Günümüzde var olan bu örtüşme, şu durumdan dahi farklıdır; diyelim ki işçilerin en tepedeki yüzde 1'inin sermaye geliri vardır, bu durumda bunların sadece yüzde 10'u sermaye geliri elde edenlerin en tepedeki yüzde 10'u içinde bulunabilir. Realitede ise, en yüksek ücret geliri elde edenlerin, en tepedeki yüzde 10 dilimi içinde olma olasılıkları altı kere daha fazladır. Bu karmaşık gerçekliği istatistiki terimlerle tanımlayacak olursak şöyle diyebiliriz; kapitalizm, sermaye ve emek gelirleri arasında kesin bir ayırımın olduğu bir sistemden, ikisi arasında negatif korelasyonun olduğu başka bir biçime (emek geliri olanların çok az sermaye geliri olduğu) dönüşmüş ve en nihayetinde de bu korelasyonun pozitif olduğu "yeni kapitalizm" biçimine doğru evrilmiştir.[23]

Benzer sonuçlar, ülkedeki tüm gelir dağılımını kapsayan Birleşik Devletler hanehalkı anketlerinden de (nüfusun yüzde 5 veya 6'sını içermeyen mali verilerden farklı olarak) elde edilmektedir. Şekil 4.6 Birleşik Devletler hanehalkları tarafından elde edilen emek geliri ve sermaye geliri (faiz ve kâr payı, kira geliri ve telif ücretlerini içermektedir) arasındaki artan korelasyonu göstermektedir. Bu korelasyon, eski kapitalizmde olduğu gibi, 1980'lerde sıfıra yakındı; 1990'larda artmaya başladı ve ardından 0.12 ye ulaştı ve hâlâ o noktadadır.

ŞEKİL 4.6: 1979-2013 yılları arası Birleşik Devletler hanehalkının emek ve sermaye gelirleri arasındaki korelasyon

Bu grafik Birleşik Devletler hanehalkı için emek geliri ve sermaye geliri arasındaki korelasyonu göstermektedir. Daha yüksek korelasyon, aynı hanehalkından elde edilen yüksek emek gelirinin ve yüksek sermaye gelirinin arttığını ortaya koymaktadır. Kaynak: Birleşik Devletler Güncel Nüfus Anketi'ne dayanarak, Lüksemburg Gelir Çalışmaları veri tabanından hesaplanmıştır (http://www.lisdatacenter.org/).

Bu birlikteliği sağlayan temel mekanizmaya ilişkin şöyle bir tahminde bulunabiliriz: Çok yüksek emek geliri olan insanlar (örneğin finans firmalarının CEO'ları) gelirlerinin önemli bir bölümünü tasarruf ederler (veya hisse payı alırlar) ve böylece büyük sermaye sahiplerine dönüşürler, dolayısıyla bu insanlar hem emekten hem de sermayeden giderek artan

gelirler elde ederler. Bu eğilimi geleceğe taşıyacak olursak ve hatta iki jenerasyon sonrasını düşünürsek yani, ebeveynlerin çocuklarının eğitimine büyük yatırımlar yaptığı ve dolayısıyla çocukların da çok yüksek ücretli işlerde çalıştığı ve aynı zamanda miras olarak büyük miktarlarda sermaye varlığı elde edeceği zamanı düşünürsek, eşitsizliğin aileler arasında daha yerleşmiş bir hale geleceğini ve daha kalıcı olacağını görürüz (çünkü eşitsizliğin kaynağı hem emek hem sermaye olacaktır). Sistem daha çok bir meritokrasiye benzeyecek ve siyasi olarak bunu bozmak çok daha zor olacaktır.[24] Sermaye ile emek arasındaki ayrıma dayanan eski kapitalizmden çok farklı yeni bir kapitalizm doğmuştur.

Bu yeni kapitalizmde, zengin kapitalistler ve zengin işçiler aynı insanlardır. Bu düzenin toplumsal olarak kabul edilebilirliği de artmıştır, çünkü zengin insanlar aynı zamanda çalışan insanlardır. Dahası, dışarıdan bakan bir kimse için, bu insanların gelirlerinin hangi kısmının mülkiyetten ve hangi kısmının emekten geldiğini söylemek daha zordur ve hatta olanaksızdır. Geçmişte rantiyeler, kupon kesmekten başka bir şey yapmadıklarından ötürü alay konusu olur veya sevilmezken, yeni kapitalizmde en tepedeki yüzde 1'i eleştirmek zorlaşmıştır. Çünkü bunların çoğu çok iyi eğitimli, çok çalışan ve kariyerlerinde çok başarılı olan insanlardır. Dolayısıyla eşitsizlik, meritokrasi kılığına bürünmüştür. Yeni kapitalizmin yarattığı eşitsizliklerle, ideolojik olarak ve hatta siyasi olarak mücadele etmek giderek zorlaşmaktadır, çünkü bu eşitsizliklerin sınırlanmasını destekleyecek yaygın bir görüş mevcut değil. Bu eşitsizlikler günümüzde çok daha meşru gözükmekte –ve hatta belli bir yere kadar da öyleler– dolayısıyla bunları ortadan kaldırmak giderek zorlaşmaktadır.

Birleşik Devletler'de eşitsizliği pekiştiren bir diğer gelişme biraz önce tartıştığımız konuyla yakından ilintilidir ve büyük olasılıkla da, yüksek eğitim düzeylerini ve çok çalışmayı en

arzulanır vasıflar olarak kabul eden dolayısıyla yüksek gelirleri, ne kadar yüksek olursa olsun, meşru gören bir ahlak anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu gelişme, yüksek vasıflı ve dolayısıyla çoğunlukla zengin olan bireylerin giderek artan bir biçimde kendi özelliklerine sahip olan insanlarla evlenme eğilimidir. Yine burada da, geçmişle yapacağımız basit bir kıyaslama farkı gösterecektir. 1960'larda, görece olarak az sayıda kadının çalıştığı zamanlarda, (1960'larda Birleşik Devletler'de kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 49 iken erkeklerin yüzde 90'dan fazlaydı),[25] zengin erkeklerin ev dışında çalışmayan dolayısıyla parasal geliri olmayan kadınlarla evlenmesi çok yaygındı. Bu uygulama, yüksek gelirli erkeklerin yine yüksek gelirli kadınlarla evlenmelerine kıyasla, eşitsizliği azaltma eğilimindedir. Yüksek gelirli kadın ve erkeklerin evlenmesi durumu son çeyrek yüzyıldır süregelmektedir. Greenwood vd. (2014) Amerikalı çiftler arasında homogami eğiliminin* artmış olduğunu belgelemiştir ve bunun artan gelir eşitsizliğine etki eden faktörlerden birisi olduğunu öne sürmektedir. Paradoksal olan bir durum ise, değişen bir sosyal normun –bu yeni norm, hem kadınların işgücüne katılımını destekleyerek erkeklere yetişmesini savunmakta (2010 yılında bu oran kadınlar için yüzde 73 erkekler için yüzde 84 idi) hem de kocanın evi geçindirdiği, kadının da evi kurduğu eski hiyerarşik modele karşı, benzer ilgi alanları ve benzer aile geçmişi olan eşit düzeydeki insanların bir aradalığına dayanan evlilik modelini desteklemektedir– eşitsizliğin artmasına yol açmış olmasıdır. Kadınlar ve erkekler arasındaki, hem eğitim düzeyi hem de işgücüne katılım oranları kapsamındaki açıklar azaldıkça, bu eğilim gelecekte de devam edecektir. Bu durum, toplumsal olarak belli anlamda arzulanır bir gelişmedir ancak, kişilerarası eşitsizliği artırmaktadır.[26]

Son olarak Birleşik Devlerler'de artan eşitsizlik trendinin tersine çevrilmesini zorlaştıran beşinci faktöre gelelim: Seçim

* Assortive mating, seçici eşleşme (ç.n.)

politikalarında paranın artan önemi. Bugün hiçbir politik kampanya devasa miktarlarda para olmadan yürütülemez. 2012 Birleşik Devletler başkanlık seçiminin 2.6 milyar dolara mal olduğu tahmin edilmektedir.[27] Her ne kadar federal ve yerel seçimlerde harcanan para daha az miktarda ise de, kazanmak için ve hatta seçime katılmak için para kaçınılmazdır. Politik kampanyaların finansmanına katkıda bulunanlar, tanım icabı zengindir (yoksul insanlar bunu yapmayı başaramazlar) ve paralarını boşa savurmak da istemezler. Zenginlerin paralarını, güç satın almak ve kendi lehlerine olan politikaları geliştirmek için kullanmadıklarına inanmak yalnızca saflık değildir. Böylesi bir düşünce sadece iktisadın temel prensibi ile çelişmez ayrıca zenginlerin servetlerini nasıl biriktirmiş oldukları ile de çelişir –elbette her hangi bir getirisi olmayan yerlere paralarını saçarak değil.

Bartels (2010), Gilen (2012), Gilen ve Page'nin (2014) çalışmalarına göre Birleşik Devletler senatörleri ve kongre üyeleri yoksul seçmenlerinden çok, zengin seçmenlerinin önemsediği sorunlarla ilgilidirler. Gilen (2012,80, Şekil 3.3, 3.4) oldukça çarpıcı bir grafikle, bu durumu göstermiştir: Grafik, politikacıların, gelir dağılımının 90'ıncı diliminde bulanan insanların sorunlarına çözüm üretebilirliklerinin, bu insanların (zenginlerin) sorunları arttıkça, nasıl sürekli arttığını göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, zenginlerin bir soruna olan ilgisi ne denli büyükse, parlamenterlerin de bu soruna çözüm üretebilirlikleri o denli büyük olmaktadır. Aksine, hem yoksullar (gelir dağılımının 10'uncu yüzdesinde olan insanlar) ve hem de orta sınıflar için (50'nci yüzdelikte olan insanlar) parlamenterlerin çözüm üretebilirlikleri, düz bir çizgi şeklindedir: Yoksul veya orta sınıfın herhangi bir meseleyi önemsemesi veya önemsememesinin, parlamenterler üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bu bulgular politik etki açısından yalnızca zengin ile yoksullar arasındaki değil ama aynı zamanda zengin ile orta sınıf arasındaki büyük açığı da göstermektedir. Zenginler politik kampanyaları finanse etmek için milyarlar harcamaktalar,

tıpkı petrol ve ilaç endüstrilerinin lobicilik faaliyetleri gibi; sonuç olarak da, onların çıkarlarına uygun olan politikalar uygulanmaktadır.[28]

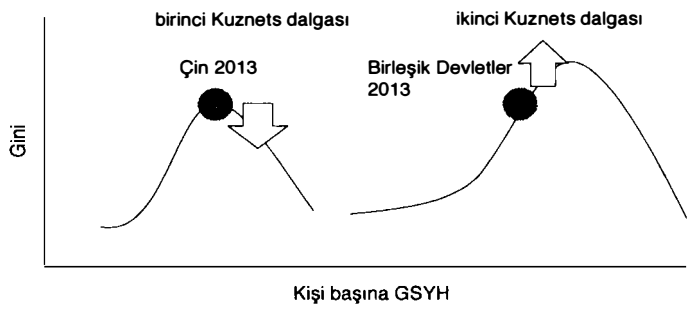
Bir pozitif geri besleme döngüsü içinde, zenginden yana politikalar zenginlerin gelirlerini daha da artırmakta, böylece bu durum politikacılara ciddi anlamda bağışta bulunanların sadece zengin insanlardan oluşmasına yol açmakta ve böylece de politikacıların seslerine kulak verdiği tek grup zenginler olmaktadır. Her bireyin siyasi önemi onun gelir düzeyine göre belirlenirken, bir-kişi, bir-oy sistemi yerine, bir-dolar, bir-oy sistemine doğru ilerlemekteyiz ve bu durum var olan gelir dağılımını bozmaktan başka bir işe yaramamaktadır. George W. Bush'un, Washington'da zengin bir kalabalığa hitaben yaptığı bir konuşmasından yaptığımız bir alıntıda, bu sistem çok açık bir biçimde görülmektedir: "Bu çok etkileyici bir kalabalık- sahip olanlar ve daha da fazla sahip olacak olanlar. Bazı insanlar size elitler diyor; ben ise size temel diyorum".[29] Böylece bir plütokrasi doğmuştur.

Tüm bu beş gelişmenin hepsi de çok güçlü bir biçimde eşitsizlikten yanadır, ve Birleşik Devletler'de artan gelir eşitsizliğini tersine çevirecek güçlerin nereden geleceğini görmek de çok güç.[30] Net gelir içinde sermayenin artan payının ekonomik mantığı, yüksek sermaye ve emek gelirinin nasıl dağıtıldığıyla (aynı insanların hem yüksek sermaye hem de yüksek emek geliri elde ediyor olmaları eğilimi), sosyal normlarla (homogami) ve en nihayetinde ekonomik politikalarca, pekiştirilmektedir. Ekonomik, sosyal ve politik faktörler arasındaki bu olağan dışı birliktelik, Birleşik Devletler'de yakın gelecekte de eşitsizliğin yüksek bir düzeyde sürmesine neden olacaktır. Yaygın eğitim, daha yüksek asgari ücret ve daha bonkör refah yardımları gibi eşitsizliği dengeleyici politikaları destekleyecek olan güçlerin, yüksek eşitsizliği destekleyen temel güçlerden çok daha zayıf olduğu görülmektedir.

Buraya kadar hem Birleşik Devletler hem de Çin'in gelir eşitsizliğinin gelecekte ne olacağını gözden geçirdiğimize göre, şimdi bu iki ülkeyi Bölüm 2'de geliştirdiğimiz metodoloji doğrultusunda karşılaştırabiliriz. Gelir eşitsizliğindeki değişimlere sistematik olarak baktığımızda, Çin'deki gelir eşitsizliğinin birinci Kuznets dalgasının aşağı inen kısmında olabileceği, Birleşik Devletler'deki eşitsizliğin ise ya ikinci Kuznets dalgası boyunca tırmanmaya devam ettiği ya da dalganın tepe noktasına erişmek üzere olduğu sonucuna varabiliriz (Şekil 4.7).

Zengin ülkeler ikinci Kuznets dalgası boyunca tırmanırken, artan eşitsizliğin en tehlikeli sonuçlarından birisi orta sınıfın içinin boşalıyor olması ve zenginlerin yükselen siyasi önemidir. Diğer yandan bu tehlikeye, popülizme ve nativizme dönüşme eğilimi taşıyan yaygın sınıf isyanı da eşlik etmektedir. Ne popülizm ne de plütokrasi demokrasinin klasik tanımı ile bağdaşabilir, dolayısıyla, eşitsizliğin Batı demokratik kapitalizmine bir tehdit oluşturup oluşturmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Bu soruyu bir sonraki bölümde ele alıyoruz.

ŞEKİL 4.7: Birleşik Devletler ve Çin için Kuznets eğrileri

Bu grafik birinci ve ikinci Kuznets Eğrileri üzerinden Çin ve Birleşik Devletler'deki mevcut durumun biçimlendirilmiş tahminidir. İlk teknoloji devrimini yüzyıldan daha fazla bir süre önce gerçekleştirmiş olan daha gelişmiş ekonomisiyle Birleşik Devletler, şu an ikinci Kuznets eğrisinin tepe noktasına yaklaşmaktadır. Çin ise birinci Kuznets eğrisinin tepe noktasına yakın olabilir, dolaylısıyla eşitsizlik kısmen daha düşük olacaktır.

Eşitsizliğin Tehlikeleri: Plütokrasi ve Popülizm

"Eşitsizlik Batı demokratik kapitalizminin sürdürülebilirliğini tehdit eder mi?" sorusunu yanıtlamak için bunu iki bölüme ayırmamız gerekir. Birincisi, eşitsizlik kapitalizmi tehdit eder mi? Ve ikincisi, eşitsizlik "demokratik kapitalizmi" tehdit eder mi?

Birinci sorunun cevabı, en azından orta dönemde olumsuz gibi görünüyor. İnsanlık tarihinde ilk kez, kapitalist olarak adlandırılabilecek bir sistem, ki ayırt edici özellikleri, özgür emek, sermayenin özel mülkiyeti, ademi merkezi koordinasyon ve kâr motivasyonudur, tüm dünyada hâkim olan bir sistem haline gelmiştir. Bu durumun ne kadar özgün ve eşi benzeri görülmemiş olduğunu fark etmek için tarih hakkında çok bilgimiz olması veya tarihte çok öncelere gitmemize gerek yok. Merkezi planlı sosyalizm, bir rakip olarak elenmekle kalmadı, aynı zamanda bundan yüz elli yıl kadar öncesinde olduğu gibi özgür olmayan emeğin önemli bir rol oynadığı bir yer de dünyada kalmadı.

Bu, kapitalizmin bir dünya sistemi olarak hegemonyasıdır, öyle ki yerel olsun, ulusal veya küresel olsun kapitalizmden ve artan gelir eşitsizliğinden hoşnut olmayanların önerecekleri gerçekçi bir alternatif de yoktur. Küreselleşmenin çözülmesi* yani "yerel"e dönüş artık olanaksızdır çünkü bu durum, iktisadi büyümenin anahtar faktörü olan işbölümünden vazgeçmek anlamına gelir. Elbette yerelleşmeden yana olanlar, yaşam standartlarında ciddi bir düşüşü veya eşitsizliğe Kızıl Khmer'lerin çözümünü önermemektedir. Rusya ve Çin'de olduğu gibi devlet kapitalizmi biçimleri de mevcuttur fakat en sonunda bunlar da kapitalizmdir. Bireysel kâr motivasyonu ve özel şirketlerin varlığı, buralarda da hâkimdir.

* Deglobalization, (ç.n.)

Çoğunlukla, İslamiyet'in, Batı liberal kapitalizminin kalan tek ideolojik rakibi olduğu ifade edilmekte. Liberal toplum söz konusu ise, bence bu ifade pek çok açıdan doğrudur, ancak bizim burada değindiğimiz mesele açısından yani, eşitsizliğin *kapitalizm* üzerine olan etkileri açısından baktığımızda doğru değildir. İslamiyet'in kendisi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti vurgulaması, kazancı ön plana çıkarması ve özgür olmayan emeği reddetmesi açısından, sadece ağırlıklı olarak Müslüman ülkelerde var olduğu haliyle değil, kuramsal olarak bile kapitalizmin bir biçimidir.[31] Batı ve İslam kapitalizminin iktisadi alanda ayrıştığı yer "faiz"e bakışlarıdır (kârdan ayrışmış ve faizden de farklı olarak girişimcinin başarısına bağlı olan gelirin sabit değil ama değişken bir kaynağı olarak). Ancak görece olarak bu konu önemsiz bir noktadır ve İslam bankacılığı uygulamasında olduğu gibi, standart Batı pratikleriyle uyumlanabilir. Hatta şu bile öne sürülebilir, ki ben bunda bir doğruluk payı olduğunu düşünüyorum, İslam'da olduğu gibi borç üzerinde sabit ve garanti edilmiş bir faizi reddetmek, sistemi belli bir duruma saplanıp kalmadan, örneğin Yunanistan ve Arjantin'de olduğu gibi borçlular borcun tümünü ödeyemeyince bu durumu düzeltip devam edecek bir mekanizmanın bulunamamış olması gibi, sistemi çok daha esnek hale getirebilir.

Ancak gelir eşitsizliğindeki artışlar, kapitalizmin hoş olmayan yüzlerini açığa çıkarmakta: Materyalizm üzerine aşırı bir odaklanma, kazananın her şeyi alıp götürdüğü ideolojisi, paraya bağlı olmayan değerlerin aşınması gibi ve bu durum sistemin ana akım ideolojik hâkimiyetinin altını oymaktadır. Fakat halihazırda ciddi bir ideolojik alternatif bulunmadığı ve yeni alternatifleri ortaya koyacak güçlü siyasi partiler ve gruplar olmadığından kapitalizmin hegemonyası neredeyse yenilmez gözükmektedir. Elbette, yirmi veya elli yıl içinde bu durumun değişmeyeceğini hiç kimse garanti edemez, yeni ideolojiler keşfedilebilir, fakat bugünden bakan makul bir gözlemci için durum yukarıdaki gibi gözükmektedir.

Peki acaba *demokratik* kapitalizm sürdürülebilir mi? Bu tümüyle farklı bir sorudur. Her şeyden önce dikkat edileceği gibi bu iki kelime (demokrasi ve kapitalizm) tarihte pek de sık bir arada var olmamıştır. Kapitalizm, demokrasi olmadan, sadece Franco altında İspanya'da, Pinochet altında Şili'de ve Mobutu altında Kongo'da değil fakat, Almanya, Fransa ve Japonya'da ve hatta siyahların politikadan dışlandığı zamanlarda Birleşik Devletler'de ve çok sınırlı oy hakkının olduğu Britanya'da da var olmuştur. Dolayısıyla kapitalizm ve demokrasinin birbirinden ayrılabileceğini görmek için, hayal gücünde büyük bir sıçrama yapmaya gerek yok. Bu ayrışmada eşitsizlik büyük bir rol oynayabilir. Orta sınıfa ve yoksullara göre zenginleri politik anlamda çok güçlendirerek, eşitsizlik bir rolü günümüzde de oynamaktadır. Zenginler politik gündemi belirliyorlar, onların çıkarlarını gözeten adayları finanse ediyorlar ve kendi çıkarlarına olan yasaların çıkmasını sağlıyorlar. Çalışmalarından daha önce söz ettiğim Amerikan siyaset bilimci Larry Barters, Birleşik Devletler senatörlerinin orta sınıf yerine zenginlerin çıkarlarına karşılık verme olasılığının beş veya altı kez daha fazla olduğunu göstermektedir. Dahası, Barters (2005,28) "düşük gelirli seçmenlerin görüşlerinin, senatörlerinin oy verme davranışları üzerinde herhangi bir etkisi olduğuna ilişkin görünür bir kanıt olmadığı" sonucuna varmıştır. Birazdan göreceğimiz gibi sadece orta sınıfın içi boşalmakla kalmadı fakat demokrasinin de içi boşalmaya başladı.

Burada amacım, Aristoteles'ten ve daha yakın zamanlarda Tocqueville'den bu yana, orta sınıfın, demokratik olmayan hükümet biçimlerine karşı bir siper olarak görüldüğü iddiasını öne sürmek değil. "Ortadaki insanlar", örneğin önceden zengin olup da, sonradan orta sınıfa düşen bir insanın birdenbire demokrasiyi tercih etmesi gibi, özel bir demokratik ahlaki vasıfla donatılmış değildir. Orta sınıftaki insanlar demokrasiyi tercih ederler çünkü, hem zenginin hem de yoksulun gücünü sınırlamaktan yana çıkarları

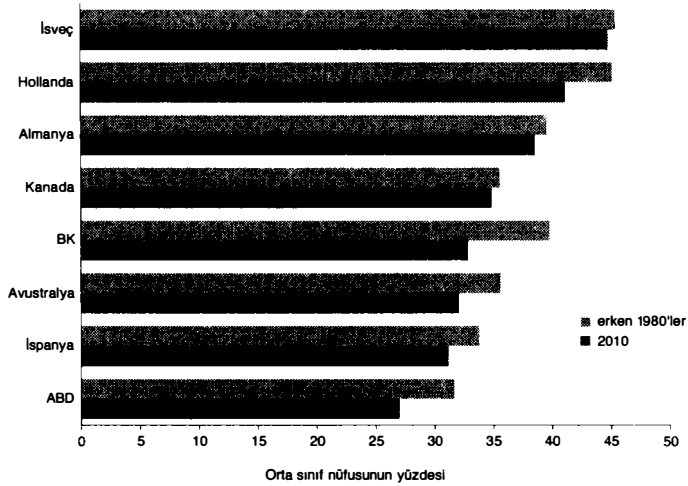
vardır: Zengini, onları yönetmesine karşı, yoksulu da mülklerine el koymasına karşı sınırlamak isterler. Orta sınıf içinde büyük sayıda insanın olması, aynı zamanda pek çok insanın benzer maddi pozisyonları paylaştığı, benzer zevkler geliştirdiği ve hem solun hem de sağın aşırı uçlarından kaçınma eğiliminde olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla orta sınıf, hem demokrasi hem de istikrar için önemlidir.

Orta Sınıfın Gerilemesi. Orta sınıfın varlığı ve işlevi, artan eşitsizliğin saldırısı altındadır. Batı demokrasilerinde orta sınıf, bundan otuz yıl öncesine göre hem sayıca daha azdır hem de zengine göre daha yoksuldur. Harcanabilir geliri (vergi sonrası), medyan gelir civarında olan (kesin olarak ifade edersek, medyan gelirin yüzde 25 üzerinde veya altında olan) insanlar olarak tanımlanan orta sınıfın, değişimin en dramatik olduğu Birleşik Devletler'de nüfus içindeki payı, 1979'da üçte bir iken, 2010'da yüzde 27'ye düşmüştür. Bir diğer ifadeyle, 1979 yılındaki orta sınıf üyelerinin beşte biri artık orada değildir ve çoğu da aşağı sınıflara itilmiştir.[32] Dahası, 1979'da orta sınıfın ortalama geliri, Birleşik Devletler'in medyan gelirinin yüzde 80'nine eşitken, 2010 yılında bu oran yüzde 77'ye düşmüştür. Görece rakamlar ve görece gelirdeki bu azalma sonucunda, orta sınıfın ekonomik gücünde keskin bir düşüş yaşanmıştır. 1979 yılında orta sınıfın, toplam gelirin (veya tüketimin) yüzde 26'sından sorumluyken, 2010'da bu rakam yüzde 21'dir.

Orta sınıfın gerilemesi yalnızca Birleşik Devletler ile sınırlı değildir. Eşitsizliğe ilişkin diğer göstergelerde de olduğu gibi, Birleşik Devletler'de meydana gelen değişimler, Batı'da herhangi bir yerdekinden daha dramatik ve ayrıca bu konuları çalışanlar açısından, Birleşik Devletler veri açısından daha zengin. Ancak durum şu ki, çoğunlukla diğer gelişmiş ülkelerde de yaşanan benzer değişimleri, Birleşik Devletler daha aşırı bir biçimde sergilemekte. Şekil 4.8, 1980 ve 2010 arasında, seçili Batılı demokrasilerde, orta sınıfın payındaki

düşüşü göstermektedir. Burada gösterilen tüm ülkelerde ve muhtemelen pek çok OECD ülkesinde, orta sınıfın günümüzdeki payı bundan otuz beş yıl öncesine göre daha düşüktür. Şekilde, Kuzey Avrupa ülkelerinde (Almanya, Hollanda ve İsveç) orta sınıfın içinin boşalması sürecinin, Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'tan, bir miktar farklı olduğunu görüyoruz. İngiltere ve Birleşik Devletler'de orta sınıfın zayıflaması, kuzey ülkelerine göre daha şiddetli olmuştur. Ancak, esasında her yerde aynı olgu ile karşı karşıyayız. Birleşik Devletler kendisini çoğunlukla bir orta sınıf toplumu olarak görse de, Şekil 4.8, 1980'lerin başlarında bile ülkedeki orta sınıfın payının, Kuzey Avrupa ülkelerindeki paydan çok daha düşük olduğunu göstermektedir.

ŞEKİL 4.8: 1980'lerin başından 2010'lara seçili Batı demokrasilerinde orta sınıf nüfusunun payındaki düşüş

Bu grafik seçili Batı demokrasileri için, ulusal ortalamanın %25 altında ve %25 üstündeki aralıklardaki harcanabilir kişi başı gelire sahip bireylerin yüzdesi olarak tanımlanan orta sınıfın nüfus payını göstermektedir. Burada listelenen tüm ülkelerde 1980'lerin başları ve 2010 yılı arasında orta sınıfın payının düştüğü görülmektedir. Ülkeler 2010'daki orta sınıfın payına göre sıralanmıştır. Kaynak: Lüksemburg Gelir Çalışmaları veri tabanından hesaplanmıştır (http://www.lisdatacenter.org/).

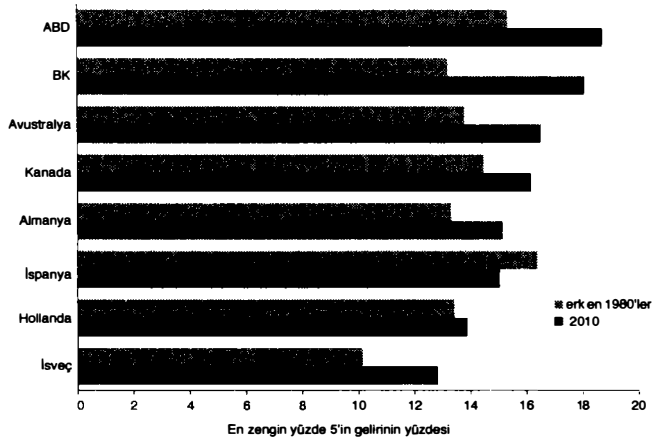
Orta sınıfın ekonomik gücünün azalmasının anlamı, orta sınıfça tüketilen mal ve hizmetlerin (yani orta sınıf tüketim kalıbının) üreticiler açısından daha az önemli hale gelmesi demektir. Şekil 4.8'de kullandığımız aynı veriyi kullanarak, orta sınıfın gelirdeki (ve dolayısıyla yaklaşık olarak tüketimdeki) payını hesaplayabiliriz. Görmüş olduğumuz gibi Birleşik Devletler'de bu pay 1980 başları ve 2010 arasında yüzde olarak 5 puan düşmüştür. Ancak durum diğer ülkelerde daha farklı değildir. İsviçre, Avusturya ve Hollanda'da bu düşüş yüzde olarak 4 puanı; İspanya'da 3 ve Almanya'da 1 puandır.

Orta sınıfın zayıflamasının diğer yüzü ise, Şekil 4.9'da gösterildiği gibi, gelir dağılımının en üst dilimindekilerin gelir payındaki artıştır. Birleşik Devlerler'de en tepedeki yüzde 5 dilimindekiler, burada tanımladığımız anlamda Amerikan orta sınıfının, neredeyse tüm gelirine sahiptir (Başka türlü ifade edilmedikçe, burada her zaman harcanabilir veya vergi sonrası geliri kullanıyoruz). En tepedeki yüzde 5'in payı her yerde artmıştır. İlginç örneklerden birisi İsviçre'dir; burada orta sınıfın payındaki azalma çok düşük olmuş ancak en tepedeki yüzde 5 dilimdekiler daha da zenginleşerek gelirdeki payları yüzde olarak 3 puan artmıştır. Orta sınıfın aleyhine ve zenginlerin lehine olarak iktisadi güçteki bu kaymanın, genel tüketim kalıpları üzerinde de önemli etkileri vardır. Zenginler, orta sınıfa göre pahalı arabalar, tatiller, restoranlar, mücevherler gibi lüks malları daha çok tüketirler. Bu durum, üreticilerin daha çok zenginlerin tükettikleri mal ve hizmetlere odaklanacağı anlamına gelir.

Orta sınıfın zayıflaması ve iktisadi gücünün azalması birtakım sosyal ve politik etkileri tetiklemektedir. Bu etkilerden birisi, başta eğitim ve sağlık olmak üzere kamunun sağladığı sosyal hizmetlere olan desteğin azalmasıdır. Zenginler bu tür hizmetlerde, kamu tedarikinden vazgeçilerek, özel sektör finansmanı ve tüketimine geçilmesini ve böylece yüksek kalitenin garanti edilmesini tercih ederler (yükselen piyasa ekonomilerinde olduğu gibi). Orta sınıfın dengeleyici gücü, kamu sağlığı ve kamu eğitimini finanse etmek ve bu hizmetlere katılmak

doğrultusunda zenginleri zorlayacak kadar kuvvetli değildir artık. Zenginler, kamu fonlarının artan polisiye tedbirler ve Marx'ın deyimi ile bekçi emek* için kullanılmasını tercih ederler. Bowles ve Jayadev (2005) etkileyici makalelerinde, yirminci yüzyılın son üç çeyreğinde Birleşik Devletler'de özel ve kamusal güvenlik hizmetlerinde ve silah üretiminde yer alan işçi yüzdesinin dramatik bir biçimde arttığını göstermiştir. 1970'de tüm Batı ülkeleri içinde, Birleşik Devletler'de bekçi emek kullanımı en yüksek düzeydeydi; her 100 işçi başına 1.6 güvenlik işçisi vardı, bu oran 2000 yılında 2'ye çıkmıştır. Bowles ve Jayadev Birleşik Devletler'de beş milyondan fazla işçinin bekçi emek olarak istihdam edildiğini bulgulamıştır. Buna ilaveten yazarlar, bekçi emeğin eşitsizliğin daha yüksek olduğu ülkelerde daha yaygın olduğunu ileri sürmektedir.[33]

ŞEKİL 4.9: 1980'lerin başından 2010'lara seçili Batı demokrasilerinde en üst %5'in gelir payı artışı

Bu grafik seçilmiş Batı demokrasileri için, her ülkenin en zengin %5'lik kesiminden elde edilen harcanabilir toplam gelirin payını göstermektedir. [İspanya dışında] her ülkenin en zengin %5'lik kesiminden elde edilen gelir payının 1980'lerden 2010'a gelindiğinde arttığını görmekteyiz. Ülkeler 2010 yılı en yüksek %5'lik kesimin payına göre listelenmiştir. Kaynak: Lüksemburg Gelir Çalışmaları veri tabanından hesaplanmıştır (http://www.lisdatacenter.org/).

* Guard labor (ç.n.)

Bütün bunlar bizi, son on yılda meydana gelen değişimlere ilişkin olarak şu sonuca götürmektedir: Toplumsal ayrışma. Bu sınıf ayrışmasının pek çok sonucu vardır: Siyasi olarak orta sınıf giderek daha önemsiz hale gelmektedir; üretim lüks mallara doğru kaymakta ve sosyal harcamalar eğitim ve altyapıdan polisiyle tedbirlere doğru yönelmektedir.

Orta sınıfın siyasi önemi giderek azaldıkça, günümüzdeki hâkim eğilimleri, özellikle de Birleşik Devletler'de çok açık olarak görüldüğü gibi, politik başarı için zengin birey ve şirketlerin finansal desteğinin vazgeçilmez olduğu gerçeğini kolaylıkla geleceğe yansıtabiliriz. İfade özgürlüğü ve toplanma hakkının korunduğu ve seçim özgürlüğü olduğu için siyasi sistem, biçimsel olarak demokratik kalmaya devam etse de, giderek bir plütokrasiyi andırmaktadır. Marxist terimlerle ifade edecek olursak, sistem biçimsel olarak demokratik gözükse de "mülk sahibi sınıfın bir diktatörlüğüdür". Hükümet, Marx'ın *Komünist Manifesto*'daki sözleriyle, "burjuva sınıfının ortak çıkarlarını yöneten bir komitedir".

Esasında realite ile ideoloji arasındaki bu büyük açık, bir siyaset ve tarih öğrencisi için yeni bir şey değildir. Roma, senato tarafından yönetilen bir cumhuriyet maskesi altında otokratik bir imparatorluğa dönüşmüştü. Doğu Avrupa, bürokratik bir sınıf tarafından yönetilirken hem ekonomik hem de siyasi gücün halkın elinde olduğunu iddia etmişti. Günümüzde her diktatör halkın isteğini temsil ettiğini iddia eder –yani kendisinin demokrat olduğuna inanır.

Demokrasiden sapma iki biçim alabilir. Bunlardan birisine Amerikalı denebilir ve plütokrasiye benzer; diğerine Avrupalı denilebilir ve popülizm ve nativizm ile nitelendirilebilir.

Plütokrasi. Önce plütokrasiye doğru gidişi ele alalım. Daha önce belirtilen çalışmalarda olduğu gibi, plütokrasi, seçilmiş devlet görevlilerinin neredeyse tamamen zenginlerin meselelerine duyarlı olduğu durumu göstermektedir. Para, Birleşik

Devletler siyasetinde eşi benzeri görülmez bir rol oynamaktadır ve Yüce Mahkeme'nin, şirketlere bireyler olarak muamele etme kararı, (*Vatandaşlar Birliği v. Federal Seçim Komisyonu*) yasal ve formel olarak siyasi karar vermede, paranın giderek artan etkisine kapıları açmıştır. Şekil 4.10'da, 2000'den bu yana hem başkanlık hem de kongre seçimlerinin yapıldığı her yıl için toplam seçim maliyetleri, enflasyona uyarlanmış dolar miktarları ile gösterilmektedir. Maliyetler hem reel miktar olarak hem de GSYH'nin payı olarak artmıştır (bu pay grafikte gösterilmemiştir).

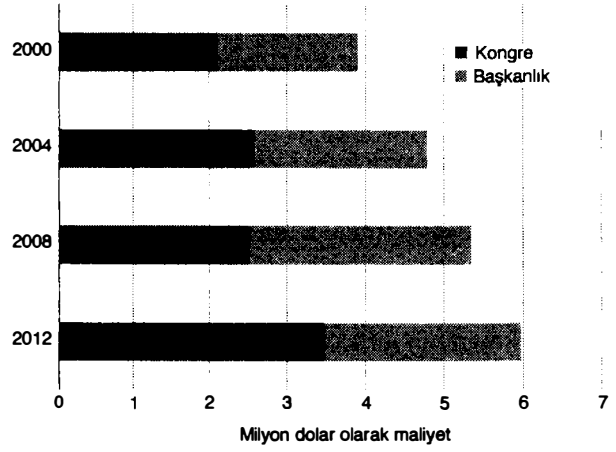
Bölüm 1 ve Bölüm 2'de görmüş olduğumuz gibi küreselleşme sürecinden büyük yararlar sağlamış olan zenginlerin, halihazırda devam eden bu süreci desteklemek yararlarına olduğu için ve diğer yandan orta sınıfın ve yoksulların en azından formel olarak bu süreci değiştirebilme olanakları bulunduğundan, zenginler demokrasiyi baskılamaya odaklanırlar (her ne kadar atılan hamlelerin bir bölümü bilinçli olarak bu doğrultuda olmasa da). Bu bastırma iki yönlü bir yaklaşımı kapsar ve şunları içerir: (1) Yoksulların oyunun bastırılması ve (2) alt-orta sınıf ve yoksullar arasında, benim yanlış bilinç olarak ifade ettiğim, olgunun yaratılması.

Oyların dolaylı veya dolaysız olarak bastırılmasını ele alalım. Birleşik Devletler seçimlere katılımın çok çarpık olduğu bir ülkedir; gelir dağılımının en alt yüzde 10'luk dilimindekilerin sadece yüzde 40'ı oy kullanırken, en tepedeki yüzde 10 dilimindekilerin yüzde 80'i oy kullanır.[34] Dikkat edileceği gibi hangi iktisat kuramına göre olursa olsun, esasında bu rakamlar tam tersi olmalıdır: Herhangi bir bireyin oyu, seçim sonucunu etkileyemeyeceğinden, rasyonel davranması durumunda, oy kullanmaması gerekir; ve özellikle de zamanı çok kıymetli olan zenginler açısından rasyonel davranış, oy kullanmamak yönünde olmalıdır. Oysa, gerçekteki durumun bunun tersi olması, pek çok faktörden kaynaklanıyor olabilir -zenginlerin daha fazla vatandaşlık bilincinin olması, yoksullar arasındaki hayal kırıklığı

"Neden oy kullanayım ki?" veya fakirlerin oy kullanmasını engelleyecek bazı özel politikaların uygulanması; örneğin, seçimlerin hafta içi yapılması veya seçim sandıklarının, insanların ancak işten çıkıp eve yetişmeye çalıştıkları saatlerde örneğin akşam saat sekizde kapanması gibi.

Çok büyük sayıda insan, ya suçlu olduğundan dolayı veya hapsedilmiş olduğu için oy hakkından mahrumdur (Birleşik Devletler, dünyada en yüksek hapsetme oranına sahiptir). İnsan Hakları İzleme Örgütü, Birleşik Devletler'de oy kullanan nüfusun yüzde 2'sinin oy hakkı olmadığını tahminlemiştir ve bunların üçte biri Afroamerikanlardır (Deaton 2013,198). Son olarak yoksulları ve azınlıkların oylarının etkisini azaltmak için seçim bölgelerinin yeniden tanımlanmasına yönelik, seçimlerde hileye gitme eğiliminin arttığını vurgulamak gerekir.

ŞEKİL 4.10: Birleşik Devletler kongre ve başkanlık seçimleri maliyetleri (2000-2012)

Bu grafik Birleşik Devletler Kongre ve Başkanlık Seçimleri (her ikisinin de gerçekleştirildiği yıllar bazında) maliyetlerini milyon dolar olarak göstermektedir. 2000'den 2012'ye gelindiğinde maliyetlerin istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Kaynak: Open Secrets: Center for Responsive Politics'ten elde edilen verilerden hesaplanmıştır (https://www.opensecrets.org/bigpicture/index.php?cycle=2012).

Bu süreçler, tıpkı artan gelir eşitsizliği gibi onlarca yıldır süregelmektedir ve bunların bazıları, köle-sahipliği demokrasisinin özel bir biçimi olarak kurulmuş olan Amerikan demokrasisinin köklerine kadar uzanmaktadır. Ancak günümüzde bunlar çok daha görünür hale gelmiştir. Çünkü, hem daha yoğun olarak kullanılmaktadır hem de bunları belgelemek için elimizde daha çok veri vardır.

Zengin insanların demokrasiyi bastırma stratejilerinin ikinci kısmı, Marxist terminolojideki yanlış bilinç yaratılmasına veya Antonio Gramsci'nin terminolojisiyle hegemonya oluşturulmasına çok benzer. Ben "yanlış bilinç" terimini sevmiyorum çünkü sanki "otontik bir bilinç" varmış gibi anlaşılıyor, ve ben böyle bir şeyin olduğuna inanmıyorum. Daha iyi bir terim olmadığı için bunu kullanıyorum. Bununla söylemek istediğim orta sınıf ve yoksul insanların, büyük oranda tasarlanmış bir şekilde, kendi iktisadi çıkarlarını gözeteceklerine başka meselelere, özellikle de çoğu kez bölücü olan toplumsal veya dini konulara saptırılıyor olmalarıdır. Bu saptırma mutlaka bir komplodan doğmamakta fakat, kolektif olarak inşa edilmiş bir elit mutabakatından kaynaklanmaktadır. Esasında bu bir noktaya kadar anlaşılabilir (ve kabul edilebilir) bir stratejidir, çünkü oy verme kararları çok boyutludur: İnsanlar yalnızca iktisadi meselelerden ötürü oy vermezler, oy verirken göç, din, kürtaj gibi meseleleri de önemserler. Fakat politika ve medyada kullanılan muazzam miktardaki özel parasal kaynakları düşününce bu tür yatırımların amacının benzer olduğunu düşünmekten insan kendini alamıyor. Bir durumda (politikada) etki dolaysız bir biçimde ortaya çıkarken; diğer durumda (medyada) etki parasal fon sağlayanların kanaatleri doğrultusunda kamu düşüncesini biçimlendirmek şeklinde yaratılır. Yanlış bilinç ideolojik beyin yıkama yoluyla ("*matraquage*", Fransızca bir terim olup sopayla beyni dövmek anlamına gelir) yaratılmaktadır ve bu süreçte gazete okuyucuları, TV izleyicileri ve internette dolaşanlar

pek çok konuyla bombardıman altında tutularak -kürtajdan, silah kontrollerine veya İslami köktendinciliğin tehlikesine kadar- kamunun dikkati işsizlik, hapsedilmiş mahkum oranları, savaş karları ve zenginlerin milyar dolarlık vergi açıkları gibi temel iktisadi ve sosyal problemden uzaklaştırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kültür savaşının bir fonksiyonu vardır ve bu fonksiyon, iktisadi gücün, zengine doğru giden gerçekteki kaymasını maskelemektir.

Yanlış bilincin oluşmasına neden olan bir başka faktör de, toplumsal hareketliliğin,* gerçekte olduğundan çok daha fazla erişilebilir olduğu inancıdır. Burada, Birleşik Devletler'de pratik anlamda herkese başarı kapılarının açık olduğu şeklindeki muazzam etkisi olan (ve çok tartışılan) inanca ilişkin tartışmaya girmeyeceğim, sadece şu noktayı vurgulamak istiyorum; tarihte ilk kez olmak üzere günümüzde, hem nesiller arasında gerçekleşen gelir hareketliliğini hem de insanların bu hareketliliğe ilişkin sübjektif algısını ölçebiliyoruz ve ikinci durumun birincinin çok üzerine çıktığını biliyoruz. Özellikle düşük gelirli insanlar yukarı doğru olan hareketliliği, gözlerinde çok büyütme eğilimindedirler (Kraus ve Tan 2015)[35]. Bu bulgu toplumsal istikrar açısından rahatlatıcıdır. Fakat bu durum bizim normal olarak bekleyeceğimizin tersine bir durumdur. Yani en aşağıdaki insanların, onların orada kalmalarına neden olan ve sisteme özgü bazı sistemik özelliklerin olduğuna inanmaları gerekirdi. Yoksul insanların yoksulluklarından ötürü kendilerini suçladıklarına inanmıyorsak, bu durumda toplumsal hareketliliğe ilişkin yoksulların aşırı iyimser görüşünün tek bir açıklaması olabilir; ideoloji, üzerine düşün rolü oynamaktadır. (Kraus ve Tan'ın insanlara, kendilerinin yukarı basamaklara tırmanma şansının ne olduğunu sormadığına dikkat edelim; yoksulların, zaten yukarı çıkmış zenginlere göre kendilerinin üst basamaklara çıkma şanslarının daha yüksek olduğuna inanacaklarını bekleyebiliriz. Kraus ve Tan'ın sorduğu

* Mobility (ç.n.)

soru, ülkedeki genel olarak yukarı doğru hareketlilik şansının değerlendirilmesiydi.)

Sadece iki partiden oluşan Birleşik Devletler politik sistemi bu tür bir ideolojinin yayılması için çok uygundur. Çünkü her iki partinin görüşlerine inanmayan bir adayın, üçüncü bir parti kurma olasılığı sıfıra yakın olduğu için, ön seçimlerden sonra yeniden bu partilerden birine dönmesi gerekir.[36] Çıkabilecek üçüncü partiden bir başkan adayı, tüm eyaletlerdeki seçim listelerinde adının olabilmesi için bile, muazzam sayıda teknik ve yasal engellerle karşı karşıya kalır. Dolayısıyla hâkim sisteme karşı bir alternatifin doğması olasılığı çok düşüktür, gerçi 2016 seçimlerinde, en azından ön seçimlerde, gerek sağdan gerekse soldan hiç alışılmadık adaylar ortaya çıkmıştır.

Eğer Birleşik Devletler yakın zamanlarda demokrasiye geçmiş bir ülke olsaydı, çok hantal ve oldukça sınırlayıcı bir doğası olan Amerikan siyasi sistemi ve zenginden yana olan eğilimi bence hiç kuşkusuz çok yoğun bir inceleme altına alınırdı. Fakat iki yüzyılı aşan saygıdeğer bir demokrasi (kısmen sınırlı) geleneği ve sorunları barışçıl bir şekilde çözebilme kapasitesini göstermiş olduğundan (iç savaş hariç), sistem değişmeden kalabilmiştir. Gerçekte bu sistem, aynı zamanda hem Demokrat hem de Cumhuriyetçi iktisadi ve toplumsal bir yapı olan bir parti düopolüne yol açmıştır (gerekten de pek çok şirket her iki siyasi partiden de adayları desteklemektedir), bunun yanı sıra, seçim sonuçlarının manipülasyonuna da pişkin bir şekilde izin vermektedir.[37] Amerikan siyasetinin, yakın zamanlardaki yarı-hanedan görünüşü, benzer olarak Hindistan, Yunanistan, Filipinler ve Pakistan'da da gözlenen ancak diğer zengin demokrasilerce pek bilinmeyen bu durum, Amerikan siyasi sisteminin derinlerine kök salmış bir problemin semptomudur. Siyasi sisteminin bu yönlerinden ötürü, Birleşik Devletler'deki orta sınıfın hayal kırıklıklarına bir tepki olarak plütokrasinin yükselmesi, en beklenir durumdur.

Popülizm ve Nativizm. Avrupa'daki durum Amerika'daki durumdan farklıdır . Öncelikle Avrupa sistemleri çok partilidir (iki partiden farklı olarak), daha demokratiktir ve paranın katıksız etkisine daha az açıktır; dolayısıyla bunları plütokratlara dönüştürmek daha zordur. Fakat diğer yandan göç sorunu ve iki üç kuşak sonrasında bile göçmenleri massetme zorlukları, politik yaşamı güçlü bir biçimde etkilemekle kalmayıp, zehirlemektedir. Göçle ilgili sorunlar, küreselleşmenin tüm diğer zengin ülkelerinin de karşı karşıya olduğu "sıradan" baskıların üstüne ilave bir baskı daha yaratmaktadır, ve son yirmi beş, otuz yılda alt orta sınıf gelirlerinin durgunluğuna yol açmıştır. Dolayısıyla, küreselleşmenin yol açtığı baskılar Avrupa'da iki farklı biçim alır –birincisi, emeğin hareketi ile ilgili (ülkeye gelen göç) ve diğeri de malların (ithalat) ve sermayenin (çıkışı) hareketi ile ilgilidir. Bu baskılara karşı verilen yanıt orta sınıf popülizmine veya nativizme yol açmaktadır.[38]

Göçe ilişkin birinci nokta, göçün, küreselleşmenin boyutlarından birisi olduğunu kabullenmektir. Prensip olarak insanların hareketi, malların, teknolojinin ve sermayenin hareketinden farklı bir şey değildir. Dolayısıyla göçü, küreselleşme ile birlikte açığa çıkmış olan ve hatta onunla daha da şiddetlenen (özellikle Afrika'da) ülkeler arasındaki muazzam gelir açıklarından bağımsız olarak düşünmek yanlıştır.

Ancak (bu ise ikinci noktadır) diğer zengin Batılı ülkelerde bulunmayan pek çok nedenden ötürü, göç Avrupa için çok özel bir önem taşır. Her şeyden önce Avrupa öteden beri bir göç kıtası olagelmiştir ve Birleşik Devletler'in, Kanada'nın ve Avustralya'nın göçmenlerle baş etme deneyiminden yoksun kalmıştır. Diğer yandan Avrupalı ulus-devletler tarihsel olarak ya etnik anlamda homojen olmuşlar (veya Fransa ve Almanya'da olduğu gibi merkezi hükümet politikalarıyla homojenlik sağlanmış) veya, homojen olmadıklarında (İspanya'da olduğu gibi) bile, farklı gruplar çok uzun süreler boyunca birbirleri

ile yan yana yaşamışlardır, dolayısıyla aralarındaki kültürel veya normatif farklar dışarıdan bakan bir gözlemciye önemsiz gözükmüştür.[39] Diğer yandan Avrupa'ya gelen göçmenlerin çoğunlukla farklı dini inançları, kültürel normları ve hayat tarzları vardır.

Üçüncü nokta, ilk iki noktayı dolaysız bir biçimde izleyerek, Avrupa'nın sadece birinci jenerasyon değil ikinci ve üçüncü jenerasyon göçmenleri asimile etmek gibi ciddi bir problemi vardır. Bu problem belki de tümümün içinde en önemli olan problemdir, çünkü ilk elden hükümetler tarafından halledilememektedir ve yerli nüfus ile göçmenler arasında bir temas ve ilişkinin olmaması (özellikle bu durum birkaç kuşak devam ederse), belli başlı Avrupa başkentlerinde gördüğümüz gibi, etnik gettoların doğmasına yol açmaktadır. İronik olan ise, Avrupa'daki göç sorunu pek çok açıdan 1960'larda Birleşik Devletler'in karşılaştığı ırkçılık problemlerine benzemektedir- ki bu durum o dönemler Avrupa tarafından çok ciddi bir biçimde eleştirilmişti. Fakat ırklar arasındaki eşitsizliklerle ilgili olarak, Birleşik Devletler'den farklı olan durum, Avrupa'da yerli nüfus ile göçmenler arasındaki gelir açıkları, eğitim farkları, toplumsal ve aile ilişkilerindeki farklılıklara ilişkin çok daha az sayıda araştırmanın yapılmış olmasıdır. Veri yokluğu bir asimilasyon politikasını formüle etmeyi çok zorlaştırmaktadır. Bu köhne ve kendi kendini kandıran yaklaşıma ilişkin en ekstrem örnek Fransız hükümetinin yakın zamanlara kadar herkesin sadece Fransız vatandaşı olduğuna ve dolayısıyla etnik ve dini kökene ilişkin istatistiklerin toplanamayacağına dair ısrarıdır. Pek çok alanda durum hâlâ böyledir. Örneğin, hanehalkı araştırmaları hanehalklarının etnik ve dini ilişkilerine ilişkin sorular sormaz ve dolayısıyla farklı grupları gelir dağılımı, ortalama aile geliri, aile deseni, veya diğer istatistikler açısından kıyaslayacak bir yol mevcut değildir.[40]

Bu problemin "ilk elden" hükümet tarafından halledilemeyeceğini söyledim, çünkü hiçbir hükümet insanları göçmenlerle arkadaş olmaya veya onlarla evlenmeye zorlayamaz. Ancak bu hükümetin hiçbir rolü yok anlamına da gelmez. Bilgi toplayarak ve daha sonra azınlıklar lehine olumlu politikalar uygulanarak, zaman içinde göçmenler ile yerli nüfus arasında var olan gelir ve eğitim açıkları kapatılabilir. Hiç şüphe yok ki, böylesi bir süreç toplumsal merdivenden yukarı çıktıkça göçmenlerin asimilasyonu kolaylaştıracak ve göçmenlerin ve yerli nüfusun birbirini "öteki" olarak görmelerini azaltacaktır. Gelecekte Avrupa göç problemini bu yolla çözebilecektir – fakat günümüzde bu durum çok uzak gözükmektedir.

Dördüncü nokta ise, göçmenlerin çoğunlukla farklı kültürel normlar benimsemelerine bağlı olarak, refah devletinin sürdürülebilirliğinin engellenmesidir. Bu konu üzerinde yanlış bir bilgilenme vardır ve adeta göçmenler refah devletinin aşırı yararlanıcıları olarak gösterilmektedir. Bu doğru olmamakla birlikte ve hatta göçmenler sosyal transferler ve sosyal hizmetlerden faydalandıklarından daha fazla vergi veriyor olmalarına karşın (bunun nedeni kısmen yerli nüfusa göre daha genç yaşta olmalarıdır), genel algı çarpıtılmıştır, çünkü göçmenler çoğunlukla ten rengi, kıyafet, konuşma ve davranış açısından "farklıdır" ve dolayısıyla çok daha görünürdürler.[41] Her ne kadar göçmenlerin "otlakçı" olduklarına ilişkin inanış yanlışsa da, hatırlamamız gerekir ki Avrupa refah devleti, nüfusun etnik ve kültürel homojenliği varsayımı üzerine kurulmuştu. Homojenlik, nüfusun farklı tabakaları arasındaki yakınlaşmayı artırmakla kalmaz, aynı zamanda insanların çoğunun benzer sosyal normları benimsemelerini sağlar. Eğer hiç kimse emekli maaşı almak için kendisini olduğundan yaşlı göstermiyorsa veya kimse hasta olmadığı halde izin kağıdı almıyorsa, refah devleti kendi kendini sürdürülebilecektir. Fakat bu normlar herkes tarafından benimsenmiyorsa, refah devleti aksayacaktır

(bkz. Lindbeck 1994). Peter Lindert (2014) ve daha eski çalışmalara gidersek, Kristov, Lindert ve McClelland'a (1992), göre Birleşik Devletler'le kıyaslandığında Avrupa'da refah devletinin daha gelişmiş olmasının esas nedeni nüfusun farklı tabakaları arasında daha büyük bir yakınlığın var olmasıdır, veya bir başka şekilde ifade edersek, Avrupa'da genç ve iş sahibi olan insanların, gelecekte sosyal yardıma ihtiyaç duyacakları bir zamanı hayallerinde canlandırabilmiş olmalarıdır. Lindert, Birleşik Devletler'de ise aksine, beyazlar ile Afroamerikalılar arasındaki iktisadi mesafenin daha alçakgönüllü bir refah devletinin oluşmasına yol açtığını, öne sürer. Benzer bir durum –yani yakınlığın kaybedilmesi– Avrupa'da da giderek ortaya çıkabilecektir.

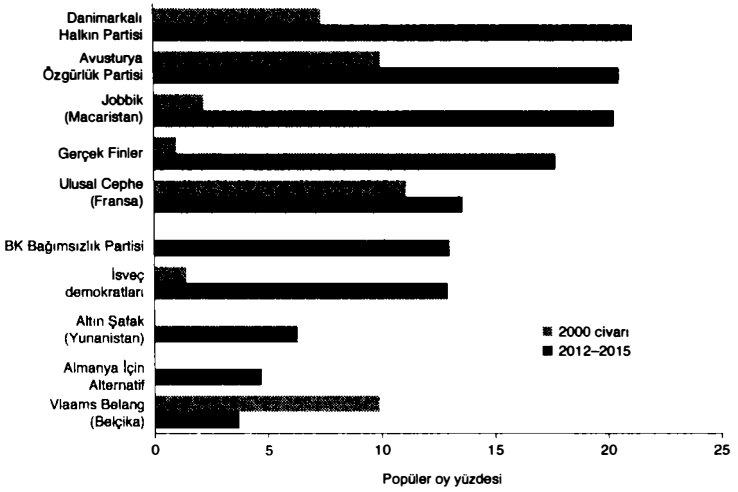
Avrupa refah devletlerinin işlerliği ve sürdürebilirliği üzerindeki bu baskı, küreselleşmenin, ucuz ithalat ve dış kaynak kullanımı yoluyla refah devletleri ve emek üzerinde zaten var olan, kısmen hayali kısmen gerçek baskısının, tam da üzerine oturmuştur. Refah devletine yönelik pek çok saldırı –ulusal sağlık hizmetlerinin kesilmesi, kamu eğitiminde kesintiler, hükümetlerin sağladığı hizmetlerden alınan ücretlerin artırılması, emeklilik yaşının yükseltilmesi, sıfır saatli işlerin (işçilerin iş için gelip bekledikleri fakat işin garanti olmadığı işler) olduğu "esnek" emek piyasası gibi– gerçekte orta sınıfa yönelik saldırılardır, çünkü refah devletinin en büyük destekleyicisi ve faydalanıcısı orta sınıftır. Gerçekten de yapılan pek çok araştırma, yoksulların işsizlik yardımı ve sosyal yardımlar yoluyla refah devletinden büyük yararlar sağladığını ortaya koymuştur (Milanovic, 2010a). Ancak esas olarak orta sınıf, parasız veya sübvanse edilmiş sağlık ve eğitim hizmetleri, emeklilik hakkı ve en önemlisi de, ne zaman daha alt bir hayat seviyesine düşseler, onları tutup kaldıran bir sosyal güvenlik ağının varlığı gibi yollarla, refah devletinden çok fayda sağlamıştır.[42] Dolayısıyla refah devleti, Avrupa orta sınıfının

güçlenmesinin ve demokratik kapitalizmin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Orta ve alt orta sınıflar, refah devleti koruyuculuğunun yavaş yavaş ortadan kalkmasına ve diğer kazanılmış haklarına yönelik saldırılara karşı reaksiyonlarını, siyasi anlamda sağa, yani popülist ve nativist partilere doğru yönelerek göstermiştir. Bu eğilimi kolaylaştıran üç temel faktör vardır: Birincisi, komünizmin sone ermesiyle itibarı sarsılan soldaki alternatiflerin ortadan kalkmış olması, ikincisi, merkez veya merkez sağ partilerin sol partileri saflarına katması sonucu (Fransa'daki Sosyalist Parti ve İspanya'daki PSOE gibi) sol partilerin ayırt edici özelliklerini yitirmeleri ve üçüncüsü de, ana akım partilerin Büyük Resesyon'u beceriksiz bir biçimde yönetmeleri sonucu uğradıkları itibar kaybıdır. Solun ve ana akım partilerin tökezlemesi, özellikle Batı ve Merkez Avrupa ülkelerinde ılımlı, sistem-karşıtı popülist partilerin yükselmesine yol açmıştır. Burada "ılımlı" kelimesini kullandım, çünkü bu partilerin amaçları, gerçekten sistem-karşıtı olan faşist veya komünist partiler gibi var olan politik düzeni ortadan kaldırmak değildir. Ancak seçmenlere hitap ederken kendilerini sistem karşıtı olarak sunarlar: Avrupalıların politik sistemleri ve partileri ile ilgili hayal kırıklıkları o kadar büyüktür ki "sistem karşıtı" olmak pozitif bir değer olarak görülmektedir.

Yaklaşık hiçbir ülke, Altın Şafak partili Yunanistan'dan, Gerçek Finler partisi olan Finlandiya'ya kadar, popülizmin bu yükselişinin dışında kalmamıştır. Şekil 4.11 ulusal seçimlerde popülist partilerin en son aldıkları oy oranlarını göstermektedir (popülist partilerin çoğunlukla beslendiği pür protest oyların öneminin, anlamsız bir seçim olan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde daha az olduğunu varsayıyoruz). En başarılı popülist partiler oyların yüzde 20'sini kazanmıştır ve Fransa'da bu pay gelecek seçimlerde çok daha yüksek olabilir. Burada incelediğimiz yaklaşık tüm ülkelerde sağ kanat partilerin popülaritesi, bundan on veya on beş yıl öncesine göre, hatta o sıralar partilerin

bir kısmı mevcut bile değildi, daha yükselmiştir. Buradaki tek istisna Belçika'dır; ırkçılık yapması nedeniyle kapatılan Vlaams Blok partisinin ardından kurulmuş olan Vlaams Belang partisi, bir önceki seçimlerdeki başarısını yakalayamamıştır. Ancak partinin pek çok politik prensibi iktidardaki Halkların Flamanları partisi tarafından benimsenmiştir.

ŞEKİL 4.11: 2000 ile 2012-2015 yılları arasında çeşitli Avrupalı sosyal demokrat halkçı partiler tarafından kazanılan meclis üyesi seçimlerindeki oyların dağılımı

Bu grafik çeşitli Avrupa ülkelerindeki sosyal demokrat halkçı ya da sağ-kanat ulusalcı partilere ulusal seçimlerde verilen halkoyunun dağılımını göstermektedir. Halkoyu ulusal parlamentolardaki partilerin koltuk sayısından daha iyi bir destek göstergesidir çünkü koltuk sayısı, ülkelerin seçim kurallarına bağlıdır. Grafik, Belçika dışında 2000'den bu yana sağ-kanat halk partilerine halkın desteğinin arttığını göstermektedir. 2012-2015 meclis üyesi seçimleri bu çalışmanın yapıldığı dönemdeki (Ağustos 2015) son seçimlerdir: Fransa (2012), Almanya ve Avusturya (2013), Belçika, İsveç, Macaristan (2014), Yunanistan, Finlandiya, Danimarka (2015). Partiler en son ulusal seçimdeki paylarına göre azalan sırayla sıralanmıştır.

Bu tür partilerin yükselişinin başka bir etkisi daha olmuştur: Ana akım merkez sağ partilerin daha da sağa kayması.

Fransa'da bu kayma çok daha açık görünür. Nikolas Sarkozy başkanlığındaki merkez sağ partisi pek çok açıdan aşırı sağ Ulusal Cephe partisinden ayırt edilemez (her ne kadar Sarkozy'nin partisi sürekli olarak aralarındaki farkın altını çizip benzerlikleri göz ardı etse de). Ayrıca Birleşik Krallık'ta muhafazakârların, aşırı sağ Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisince (UKIP) benimsenen pozisyonlara pek çok açıdan yaklaştığı da açıktır.

Popülist bir partinin kendi başına iktidara gelmesi veya, diğer bazı partiler istese bile, en önemli koalisyon ortağı olması pek olası gözükmemektedir. Fakat iktidarı paylaşmasalar bile, bu partiler çoktan Avrupa'nın siyasi manzarasını değiştirmişlerdir ve gelecekte de değiştirmeye devam edeceklerdir. Bundan yalnızca beş yıl öncesine kadar düşünülmesi bile olanaksız olan fikirler olağan hale gelmiş ve ana akımlaşmıştır: Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ni terk etmesi, Almanya'nın birlik içindeki pozisyonunu pazarlığa açması, Fransa'nın polisle başı derde giren insanları vatandaşlıktan çıkarması, Danimarka'nın aşırı zorlukta vatandaşlık ve lisan sınavları getirmesi, Hollanda'nın kendisini "dolu" olarak ilan edip daha fazla göçmene kapılarını kapatması gibi. Dolayısıyla popülizm tam anlamıyla politik hayatın içine girmiştir ve giderek ana akım politikaları öteye itmektedir veya kendisi ana akım olmaktadır.

Popülist ve nativist hareketler, vatandaşların bazı temel haklarının, ihlal edilmese bile, ulusal çoğunluğun onayına bağlı olarak, gereğinde iptal edilebilirliğini savunarak veya bunları yeniden tanımlayarak, demokrasinin altını oymaktadırlar. Aynı zamanda, Avrupa'nın küreselleşme sürecine tam ve üretken bir biçimde katılma yeteneğini geliştiren çok bariz bir mekanizmayı reddetmektedir: Göçmen akımı; bu akım sayesinde Avrupa, azalan nüfusunu telafi edebilmekte ve dışarıdan gelen yeteneklere kapılarını açmaktadır. Popülizm hem demokrasiden hem de küreselleşmeden bir geri adımı temsil eder.[43]

Bu iki reaksiyon (biri Amerikalı diğeri Avrupalı) küreselleşme ve demokrasi arasındaki değiş tokuş problemine* farlı biçimlerde cevap vermektedir. Birleşik Devletler'de olduğu gibi plütokratik bir hükümet, küreselleşme sürecine devam ederken, ulusal gelir dağılımının en altındaki ve hatta ortasındaki insanların fikir ve isteklerini göz ardı ederek pek çok açıdan demokrasiyi anlamsız kılmaktadır. Avrupa'da olduğu gibi popülizm durumunda ise; vatandaşlık ve vatandaşlık hakları yeniden tanımlanırken, hem göçmenlere karşı engeller yoluyla hem de ülkelerin kendilerini kontrolsüz sermaye akımı ve ticarete karşı korumaları yoluyla, ülkelerin küreselleşmeye açılmaları kısıtlanmaktadır. En ekstrem biçimde ifade edilecek olursa, plütokrasi, küreselleşmeyi sürdürürken, demokrasinin anahtar öğelerini gözden çıkarmaktadır; popülizm ise küreselleşmeyi daraltırken, demokrasinin bir taklidini de muhafaza etmeye çalışmaktadır. Her ikisi de henüz başarı kazanmamıştır- fakat burada söz ettiğimiz, bunların doğal eğilimleri ve gelecek on yıllarda realiteye dönüşebilme ihtimalleridir.

* trade-off (ç.n.)

5

Bundan Sonra Ne Olacak?

Gelir Dağılımı ve Küreselleşme Üzerine On Kısa Düşünce

> Eğer sizin alçakgönüllülükle önerdiğiniz tavsiye muhalefet tarafından önlenir ve sizinkinin yerine benimsenen tavsiye felakete yol açarsa, siz büyük bir şöhrete kavuşursunuz. Ve her ne kadar, kendi şehriniz veya prensliğinizin uğradığı felaketin sonucu olarak kazandığınız şöhretten mutlu olamasanız da, bu yine de önemlidir.
>
> Niccolo Machiavelli,
> Vicy Üstüne Konuşma

Sonuç bölümünde, kitabın bazı temel temaları ve mesajları üzerinden geçmek istiyorum. Bu bölüm bir yandan kitaptaki temel noktaları hatırlatmakta, diğer yandan gelecek eğilimleri tahminlemekte, ve nihai olarak da değişime ilişkin gündem üzerinde durmakta. Bölüm, küresel gelir dağılımına ilişkin, önümüzdeki yıllarda önem kazanması beklenen on ana soru etrafında düzenlenmiştir.

1. İçinde Bulunduğumuz Yüzyılda Küresel Eşitsizliği Hangi Güçler Belirleyecek

Küresel eşitsizliğe biçim veren iki güç, ekonomik yakınsama ve Kuznets dalgaları olacaktır. Yakınsama, ya da Asya ülkelerinin Batı'yla ekonomik olarak arayı kapatması güçlü bir olasılıktır. Çin'deki büyüme aksamalar gösterse bile, Hindistan,

Endonezya, Bangladeş, Tayland, Vietnam gibi nüfusları son derece yoğun bazı Asya ülkelerindeki hızlı ekonomik büyüme devam edecektir. Bu ülkelerin hepsinde birden ekonomik yavaşlama olmasını tahmin etmiyoruz. Yirmi birinci yüzyıl başlarına kadar, küresel yoksulluk ve eşitsizliğin azalmasına katkısı olan en önemli faktör Çin'deki büyümeydi. Gelecekte, bu rolü diğer Asya ülkelerinin de üstlenebileceğini düşündüğümüzde sürecin devam etme şansının yüksek olduğunu varsayabiliriz –çünkü yumurtaların hepsi aynı sepette değiller.

Dünyada ekonomik güç daha çok Asya'ya doğru kayacak. Danny Quah, bu yavaş yavaş gerçekleşen kaymayı, birkaç yıl boyunca sürdürdüğü çalışmasında çok güzel ortaya koyuyor. 1980'lerde tüm dünya üretiminin merkezi, Avrupa ile Kuzey Amerika arasında kalan Atlantik-ortası bölgeydi. Son hesaplamalarında ise Quah, merkezi İran'ın tam ortasına yerleştiriyor ve son otuz beş yılda merkezin hemen hemen direkt olarak sağa kaydığını belirtiyor (Danny Quah, pers.com). 2050'ye kadar merkezin Hindistan ile Çin arasında olacağını ve önceden Avrupa ve Kuzey Amerika'nın oynadığı rolü üstleneceklerini öngörüyor (Quah, 2011).

Birçok Asya ülkesinde gelirlerin Batı Avrupa ve Kuzey Amerika düzeylerine erişmesi de küresel eşitsizliği azaltacaktır ama burada Çin'in nasıl bir rol oynayacağı belirsizdir. Geçtiğimiz son dört on yıllık sürede ve yaklaşık 2000'lere kadar, küresel eşitsizliğin azalmasına katkıda bulunan ve küresel eşitsizliğin artmasıyla düşmesi arasındaki farkı belirleyen en önemli, hatta yegâne gücün Çin olmasına rağmen, önümüzdeki yakın gelecekte, Çin'in hızlı büyümesi küresel eşitsizliği arttıracaktır. Önce küçük olan bu etki daha sonra giderek artabilir. Bu, hem Afrika'da ne olduğuna bağlı, hem de Çin'le yüksek nüfuslu fakir ülkeler arasındaki uçurumun derinleşip derinleşmediğine. Yani, küresel eşitsizliğin azalması için, dünyada Çin'den başka yerlerde de hızlı büyüme olması gerekiyor. Bu yer büyük ihtimalle Asya olacaktır; Afrika'da ise hızlı büyüme ihtimali oldukça zayıf.

Kuznets dalgalarının rolü ise karmaşık. Dalgalar "iyi davranışlı" bile olsalar, yani, gelir eşitsizliği Kuznets dalgalarının alt bölümleri boyunca önce Çin ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri ve diğer zengin ülkeler boyunca hareket etmeye başlasa bile ülkeler arası eşitsizliğin azalma eğiliminin yerleşik bir duruma ulaşması bir on yıl alabilir. Buna ilaveten, Çin ve Birleşik Devletleri'nin gerçekten de sırasıyla birinci ve ikinci Kuznets dalgalarının zirvesinde olup olmadıklarından emin olamayız. Çin'de, temel karşı güçler -gelir eşitsizliğinin yüksekliğini sürdüren güçler- özel sermayeden gelen gelirin payının artması, yolsuzluk ve bölgeler arasındaki büyük farklılıktır. Birleşik Devletler'de ise bu güçler, sermayenin büyük bir yoğunlukla zenginlerin elinde toplanması, yüksek sermaye ve emek gelirin aynı kişilerde toplanması (yeni kapitalizm) ve zenginlerin siyasal gücüdür.

Gelir eşitsizliği ve siyasal problemlerin birbirine bağımlılığı devam edecektir. Yüksek ve artmakta olan gelir eşitsizliği Amerika'da politik sistemin giderek daha da plütokrosiye evrilmesine yol açsa da, burada radikal bir siyasal değişim beklenmiyor. Oysa Çin'de yüksek eşitsizlik, siyasal sistemi tehdit eden bir değişime yol açabilir ve Komünist Partinin ya daha milliyetçi ve katı bir otokrasiye dönüşmesini ya da demokrasiye yönelmesini beraberinde getirebilir. Bu siyasal değişimlerin her ikisi de ekonomide altüst oluşa ve büyüme hızında düşüşe neden olabilir.

2. Zengin Ülkelerdeki Orta Sınıfa Ne Olacak?

Zengin ülkelerin işçileri, bir yanda küreselleşmeden para kazanmayı sürdürecek olan kendi ülkelerinin en tepedeki kazananları ile, diğer yanda, yükselen ülkelerin, görece ucuz emeklerinden dolayı çekici olan orta sınıfları arasında sıkışıp kaldılar. Otomasyon ve küreselleşmenin yol açtığı büyük orta sınıf sıkışması (bu kitabın Bölüm 1 ve Bölüm 2'sinde tartıştığım), henüz sona ermiş değil. Bu sıkışma Batı toplumlarında, giderek birbirine kutuplaşan iki gurubun oluşmasına yol açacaktır: Tepede son derece başarılı ve zengin bir sınıf ve bu

zengin sınıfa hizmet eden çok daha kalabalık ve yaptıkları işin robotlar tarafından ikame edilmesi olanaklı olmayan diğer bir grup. Eğitimin, tüm bu olanlara büyük bir etkisi olmayabilir, çünkü zengin ülkelerin birçoğunda var olan eğitim hem miktar olarak (kaç yıl okula gidildiğiyle ölçülen) hem de büyük olasılıkla kalite olarak da ulaşabileceği en üst düzeye yakındır; zaten hizmet sektöründe çalışanların birçoğu yaptıkları işe göre daha üst niteliklidirler.

Düşüncemizi şöyle bir duruma göre uyarlamamız gerekebilir: En üst sınıf ile hizmetler sektöründe çalışanların arasında beceri ve yetenekler açısından fark çok azdır. Şans ve aile geçmişi eskiye oranla daha büyük bir rol oynayacaktır. Bir insanın yoga öğretmeni yerine Wall Street'te bir banker olmasını sağlayan, sadece bir akşamüstü belli bir caddede yürüyor olmuş olması (ve orada tam da doğru kişiyle rastlaşması) olabilir. Şu anda bile ücret gelirleri içinde en yüksek yüzde 10 dilimine baktığımızda; yüzde 1 dilimindekiler ile geri kalan yüzde 9 dilimi arasındakilerin maaş farkının 10 katı veya yukarısı olması, bu iki gruptakilerin gözlenebilir özellikleri açısından (eğitim, deneyim) açıklanabilmesi olanaklı değil (Piketty, 2014, Bölüm 9). Toplumda eğitim düzeyi ve erişimi yaygınlaştıkça, eğitimin, ücretleri belirlemedeki azalan önemi giderek merdivenin alt basamaklarına doğru yayılabilir. İronik olan şu ki, Tinbergen, herkesin iyi eğitimli olduğu bir toplumda eğitim priminin ortadan kalkacağı öngörüsünde haklı olmuş olabilir, ama bu, ücretler arasındaki büyük farkı değiştirmeyecektir. Basit tesadüf ya da şansın ötesinde kişilerin aileden gelen varlıkları ve belki daha da önemli olarak bağlantıları, önem kazanacaktır. Birleşik Devletler'de, büyük miktarda para ve gücün yoğunlaştığı işlerde aileden gelen paranın ve *network*lerin etkisi açıkça gözlemlenebilir. Siyaset hanedanlarına, bugün elli yıl öncesine göre çok daha sık rastlanıyor; anne babaları film yıldızı veya yönetmeni olan kişilerin aynı sektörde iş bulmaları hemen hemen garantidir. Finans sektöründe de aynısı geçerli.

Politikacılar, aktörler veya borsacıların çocukları gelecek nesil içinde, bu işleri yapmakta en nitelikli oldukları için mi? Elbette hayır. Olan sadece şu ki, ebeveynlerinin geçmişte bu alanlardaki başarısı, kendi çocuklarının başarısı da dâhil daha çok başarıyı doğuruyor ve besliyor. İşe alma kararını veren kişilere erişim burada çok önemli ve bu kişilere erişime büyük ölçüde yardımcı olan elbette kişinin aile çevresi ve bağlantılarıdır.[1]

Emek ve sermaye arasındaki çelişkinin en tepede çözümlendiği yeni kapitalizmde (tuhaf bir biçimde, çünkü en zenginler, hem en yüksek ücretli emekçiler hem de en yüksek kapitalistler) eşitsizlik daha da yüksek olacaktır. Geçen yüzyıla kıyasla, (önemli siyasal ve toplumsal altüst oluşlara sahne olmuş bir yüzyıl) gelecekte başarı, kişinin imtiyaz sahibi bir aileye doğmuş olma şansına ve genel olarak hayatta şanslı olmasına çok daha fazla bağlı olacaktır. Yeni kapitalizm, büyük bir kumarhaneye benzeyecek, yalnız önemli bir istisna dışında: Birkaç sefer üst üste kazananların (genellikle doğru aileye doğmuş oldukları için) kazanmaya devam etme şansları diğerlerine kıyasla çok daha yüksek; üst üste kaybedenlerin ise şansları giderek daha da azalıyor.

Doğru ailede (zengin ve iyi eğitimli) doğma şansına sahip olmuş çocuk, eğitimiyle ebeveynlerinin son derece ilgili olması ve eğitimine yatırım yapması avantajından yaralanacaktır. Ebeveynlerin, çocukları için planladıkları nihai hedefle başlayalım: Yüksek gelir getiren iyi bir iş bulmak. Böyle bir iş bulmak için kişinin en iyi üniversiteye gitmesi gerekir; en iyi üniversiteye gitmek için en iyi liseye gitmesi; en iyi liseye gitmek için en iyi ilkokula gitmesi; en iyi ilkokula gitmek içinse ise en iyi anaokuluna gitmesi gerekir. Yani, anne babasının yeterli bilgi, öngörü ve elbette paraya sahip olmaları koşuluyla, çocuğun izleyeceği yol daha beş yaşındayken belirlenmiştir. Oysa, bu tür kararları bu denli erken verebilmek için gerekli kaynak ya da bilgiye sahip olan çok az sayıda yoksul veya az eğitimli

ebeveyn vardır. Böyle bir ailenin çocuğu eğer hayatının daha geç bir evresinde başarı için nelerin gerekli olduğunun farkına varırsa, onun önündeki yol çok daha zor olacaktır. Zengin ailenin çocuğu ise başarı yoluna hayatının daha ilk adımında başlamıştır ve bu yoldan sapmasına ancak kendi ilgisizliği ya da davranış veya öğrenmesiyle ilgili ciddi sorunlar sebep olabilir.

Böylesi yüksek eşitsizliğin olduğu bir sistemde siyasal istikrarın mümkün olabileceğini düşünmek zor. Ama belki de eşitsizlik azalacak ve istikrarsızlık sorunu ortadan kalkacak. Gelecekte ne olacağı şunlara bağlıdır: (1) Teknolojik gelişmenin doğası, yoksuldan yana olarak değişebilir; şu anda, örneğin akademisyenler gibi yüksek ücretli bazı iş kollarında çalışanların yerini düşük ücretli işçiler alabilir. (2) Bu sistemin "kaybedenleri"nin politik olarak örgütlenme kapasiteleri. Kaybedenler, örgütsüz ve yanlış bilinç içinde olmaya devam ettikçe, pek bir şey değişmeyecektir. Eğer küskünlük ve kızgınlıklarını anlayan, dile getiren ve bu anlamda oylarını kazanan siyasal şampiyonlar bulmayı ve örgütlü olmayı başarırlarsa, zengin ülkeler için, kendilerini ikinci Kuznets dalgasının aşağı inen kısmına taşıyacak politikaları hayata geçirebilmek mümkün olabilir. Bu nasıl başarılabilir?

3. Zengin Refah Devletlerinde Eşitsizlik Nasıl Azaltılabilir?

Kısa yirminci yüzyıl, artan ortalama gelirlere, gelir eşitsizliğindeki azalmanın eşlik ettiği, tarihteki tek sürekli dönemdir. Bu durum, sadece zengin ülkelerde değil aynı zamanda birçok gelişmekte olan ülkede ve komünist bloğun tüm ülkelerinde de gerçekleşti. Eşitsizliğin tekrar azalması için, ikinci Kuznets dalgasının da birincinin davranışını yinelemesi gerekir. Ama bu ikinci azalmaya, yirminci yüzyılda eşitsizliğin azalmasına

yol açan benzer mekanizmaların (arttırılmış vergiler, sosyal transferler, hiper enflasyon, mülkiyetin kamulaştırılması ve savaşlar) eşlik edip etmeyeceği oldukça şüpheli. Peki, neden olmasın? Küreselleşme, eşitsizliğe yol açan en önemli faktörün –yani sermaye gelirinin- vergilerinin arttırılmasını çok zorlaştırmaktadır; diğer yandan günümüzde ülkelerin çoğunun birlikte hareket ederek bu doğrultuda bir inisiyatif göstermeleri de son derece uzak bir olasılık olduğundan, sermaye üzerindeki vergilerin arttırılması tamamen olanaksız gözükmekte. Kısaca şöyle anlatabiliriz: sermayenin vergilendirilmesi zor, çünkü sermaye son derece akışkan ve bundan fayda sağlayan ülkelerin, kayba uğrayan ülkelere yardım etmelerini sağlayacak hiçbir neden de yok. Vergi cennetleri sadece mikro-devletlerde değil, Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık gibi büyük devletlerde de bulunuyor. Bu bağlamda ilk akla gelenler, örneğin, Çin hükümeti tarafından yolsuzlukla suçlanan Çin vatandaşlarıyla ilgili olarak Birleşik Devletler'in herhangi bir soruşturma yürütme ya da bu kişileri Çin'e iade etme konusundaki isteksizliği (Çin hükümeti tarafından ekonomik suç işlediklerine dair "en çok arananlar" listesinde bulunan 100 kişiden 66'sının Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da saklandıkları düşünülüyor)[2]; veya Rus parasını kaynağına hiç aldırmadan iştahla kabul eden Londra borsacıları örnekleridir. Buna ek olarak, yüksek ücretli emeğin bile vergilendirilmesi giderek zorlaşmaktadır, çünkü bu da kolaylıkla bir ülkeden başka bir ülkeye gidebilmektedir: Bir üst düzey yöneticinin Londra ya da New York yerine Singapur veya Hong Kong'da çalışmasını engelleyen hiçbir neden yok günümüzde. Hiperenflasyon ve kamulaştırma ise, kredi kurumlarını ve büyük mülk sahiplerini yağmalamak olarak anlaşıldığından, artık gözden düşmüş araçlardır. Artık daha fazla toprak kamulaştırılmayacak. Güçler dengesi kapitalistler lehine döndü ve siyasal güç, büyük mülk sahipleri ve kredi kurumlarının ellerinde bulunuyor. Son olarak, büyük savaşlardan

önümüzdeki yıllarda kaçınabileceğimizi umuyoruz; ne yazık ki yine de, aklı eren hiç kimse savaşın olasılığını yok sayamaz.

Yirmi birinci yüzyıl için, vergilendirme ve transferlerden önce yapılabilecek bazı müdahaleler daha umut verici görünüyor. Bunlar özellikle insanların sahip olduğu donanımlar arasındaki, özellikle de mal varlığı ve eğitim alanlarındaki donanım eşitsizliğini azaltıcı önlemler olabilir. Eğer donanımlar (özel servet ve yetenekler) daha az eşitsiz olursa -mal varlığının getiri oranlarının, servetin büyük ya da küçük olmasına bağlı olarak çok fazla değişmeyeceğini varsayarsak- piyasa gelirleri (yani, vergi ve transferler öncesi gelir) bugüne oranla çok daha eşit dağılabilir. Eğer piyasa gelirlerindeki eşitsizlik, kontrol edilebilir ve zaman içinde azaltılabilirse, hükümetin vergiler ve transferler aracılığıyla sağlamaya çalıştığı yeniden dağıtım politikası önemini yitirebilir. Yeniden dağıtım üstünde fazla durmamak, hem yüksek vergilerin büyüme üstünde olumsuz etkisi olduğuna ve devletin rolünün küçülmesi gerektiğine inananları, hem de kişiler arasında harcanabilir gelir açısından daha az eşitsizliğin kendi içinde iyi bir şey olduğuna ya da bunun fırsat eşitliğini teşvik ederek ekonomik büyümeye katkıda bulunacağına inananları memnun edecektir. Aynı zamanda, önceki bölümde tartıştığım, aileden devralınan miras sonucu gelişen en habis ve zararlı durumların da elenmesine katkıda bulunacaktır.

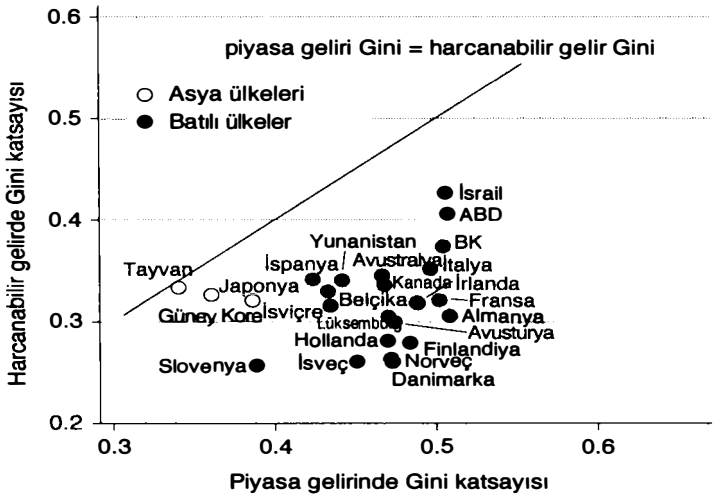
Piyasa gelirlerinde düşük oranda eşitsizlik ile devletin görece küçük rolünü birleştiren ekonomik modeller duyulmamış bir şey değil. Bazı Asya ülkelerinde tam da bu modelin işlerliğini izleyebiliriz. Şekil 5.1'de, seçili bazı Batı ülkeleri ile üç zengin Asya ülkesi (Güney Kore, Tayvan ve Japonya) karşılaştırılıyor. Harcanabilir gelirler (vergi ve transferlerden sonra) için Gini katsayısı dikey eksende, piyasa gelirlerinde Gini ise yatay eksende gösteriliyor. Üç Asya ülkesinde harcanabilir gelirlerdeki eşitsizlik oranı hemen hemen zengin Batı ülkeleriyle aynı

olmasına rağmen, piyasa gelirlerinde 15 Gini puanı farka varan önemli bir düşüş görünüyor. Bundan şunu anlıyoruz: Belli bir düzeyde verili harcanabilir gelir eşitsizliği, Asya'da çok daha küçük bir hükümet ve hükümetlerin uyguladığı çok daha küçük ölçekli bir yeniden dağıtım programı ile olanaklıdır. Örnek olarak Tayvan ve Kanada'ya bakabiliriz. İki ülkenin de harcanabilir gelire ilişkin Gini'si 33 puandır ancak, bu puana ulaşabilmek için Tayvan hemen hemen hiç yeniden dağıtıma başvurmamakta (yani, Tayvan'ın piyasa ve harcanabilir gelir Gini'leri yaklaşık olarak aynı) ve sosyal transferler, piyasa gelirlerinin yüzde 12'sine tekabül etmektedir. Diğer yandan, Kanada'da ise, büyük ölçekli bir vergilendirme -transfer et sistemi- geçerlidir (görece olarak Tayvan'dakinin üç katı büyüklüğünde) ve bu sistem, uygulamada eşitsizlik düzeyini 47 Gini puandan (piyasa gelirleri düzeyinde) 33 Gini puanına düşürmektedir (harcanabilir gelir düzeyinde).

Şekil 5.1'de aynı zamanda bir başka faktör daha göze çarpıyor: Batı ülkelerinin harcanabilir gelir eşitsizliği açısından birbirleri ile arasındaki fark, piyasa gelirlerinde gözlenen eşitsizlik farklılıklarından çok, yeniden dağıtım oranları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır (örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'de, Almanya ve Fransa'ya göre çok daha az yeniden dağıtım uygulanıyor). Bu nedenle, sanki gelir eşitsizliğini azaltmanın yeniden dağıtımdan başka yolu yokmuş gibi, akademik çalışmalarda ilgi çoğunlukla devletin yeniden dağıtım rolüne odaklana gelmiştir.

Donanımlardaki dağılım ise çoğunlukla verili olarak ele alınır ama zengin Asya ülkeleri örneklerinde gördüğümüz gibi, durum böyle değildir; donanımlar daha eşit yapılabilir. Dolayısıyla, harcanabilir gelirdeki aynı düzey eşitsizliğe, büyük vergiler ve sosyal transferler yoluyla ulaşılabileceği gibi, donanımların görece eşit olduğu bir yapı üzerine hükümetin çok daha ılımlı müdahaleleri aracılığıyla da ulaşılabilir.

Şekil 5.1: Seçilmiş zengin Asya ve Batı ülkelerinde piyasa geliri ve harcanabilir gelir eşitsizliği (2010 civarı)

Bu grafik, seçilmiş zengin Asya ve Batılı ülkeler için, harcanabilir gelirdeki (sosyal transferler ve dolaysız vergiler sonrası gelir) eşitsizlik ile piyasa gelirindeki (sosyal transferler ve dolaysız vergiler öncesi gelir) eşitsizlik arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Grafikteki çizgi, harcanabilir gelirdeki eşitsizliğin, piyasa gelirindeki eşitsizliğe eşit olduğu durumu göstermektedir. Çizgi ile noktalar arasındaki mesafe, sosyal transferler ve vergiler yoluyla hükümetin yeniden dağılım yapması sonucu, piyasa gelir eşitsizliğindeki azalmayı göstermektedir. Üç Asya ülkesindeki piyasa geliri eşitsizliği düşük seviyededir ve hükümetin yeniden dağılımı da düşük düzeydedir (noktaları, çizgiye yakındır).

Veri kaynağı: Lüksemburg Gelir Çalışması'ndan hesaplanmıştır (www.lisdatacenter.org).

Donanımlarda eşitlik nasıl sağlanabilir? Yine burada da, hükümetin rolü geçmişte olduğu gibi, son derece önemli olsa da, hükümet burada mevcut gelirlere dokunmak (vergilendirme ve yeniden dağıtım gibi) yerine, sermaye sahipliği ve eğitim alanlarında uzun vadede gerçekleşebilecek bir eşitliği amaçlayabilir. Bu uzun vadede eşitlik amacına hizmet eden politikalar şunları içerir: (1) Yüksek veraset vergisi (Piketty'nin önerdiği gibi) ebeveynlerin çocuklarına miras yoluyla büyük servet aktarımını önleyici bir tedbirdir. (2) Şirketlerin, hisselerini çalışanları ile paylaşmaya özendirecek, şirketler vergisi politikaları (sınırlandırılmış bir emekçi kapitalizmine doğru bir yönelim). (3) Yoksul

ve orta sınıfların finansal kaynaklara sahip olmalarını ve ellerindekini kaybetmemelerini sağlayan vergi ve idari politikalar. Bu öneriyle uygun olarak ilave edebileceklerimiz de Soto'nun (1989) önerdiği çok daha yaygın bir varlık mülkiyetinin amaçlanması ve yoksulların sahip olduğu fakat yasal statüye sahip olmadığı için borçlanmaya karşı teminat olarak kullanamadıkları -örneğin, çeşitli ülkelerdeki mal varlıklarına- yasal statü tanınmasıdır.

Yine de bu politikalar yeterli olmaktan oldukça uzaktır. Sermayenin getirisindeki yüksek oranlı değişkenlik ve akıllı yatırım kararları verebilmek için çok fazla bilginin gerekli olması, buna ilaveten, bir şirketin çalışanı olarak aynı şirkette çalışma riskinin o şirketin hissedarı olma riskiyle birleşmiş olması; tüm bu durumlar, "halkın kapitalizmi" düşüncesinin gerçekleşebilmesini çok zor kılıyor. Donanımlardaki eşitsizliği azaltmak için, sermaye mülkiyetinin daha yaygınlaşmasının yanında eğitimde de daha eşit bir dağılım gerekiyor. Bunun anlamı sadece herkesin mutlaka belli yıllar süresince zaman olarak eşit bir okul eğitimi alması değil, aynı zamanda eğitime erişimde *anlamlı* bir eşitliğin sağlanmasıdır. Böylesi bir erişimin sağlanması için, devletin finanse ettiği eğitimin öneminin yeniden vurgulanması gerekiyor. Bunun nedeni ise şöyle ifade edilebilir: Eğer amacımız sadece şu kadar yıl eğitimi herkes için süre olarak eşitlemekse, dört yıl Harvard Üniversitesinde eğitimle, dört yıl küçük bir devlet yüksek okulunda eğitimin eş değerli oldukları sonucuna varabiliriz ve bu amacı kolaylıkla gerçekleştirebiliriz. Ama eğer Harvard, fiili olarak ancak zengin çocuklarının erişebileceği bir yer olmakla sınırlı ise ve Harvad'da dört yıl eğitimin getirisi, bir devlet yüksek okulunda dört yıl eğitimin getirisinden kat kat üstünse, temelde hiçbir şey değişmemiş demektir. Bu eğitimsel donanımda sadece temeli olmayan bir eşitlik görünümü sağlamaktır. Eğitimde gerçek anlamda temel bir eşitliğin gerçekleşmesi için yüksek getirisi olan kaliteli okullarda eğitime erişimin eşit olması ve/ya da tüm okulların getirilerinin eşitlenmesi gerekir. Piyasa ekonomilerinde getirileri kanun hükmüyle eşitlemek, yani şirketleri,

okulların ve sunulan eğitimin kalitesine hiç bakmaksızın, farklı okullardan mezun herkese eşit ücret ödemeye zorlamak mümkün değildir.[3] Bu anlamda eğitimsel donanımların eşitliği amaçlı akla uygun tek yol, okullara erişim olanağının ebeveynlerin gelir düzeylerinden bağımsızlaşarak, eşitlenmesi ve daha da önemlisi eğitim kalitesi açısından okullar arasında eşitliğin sağlanmasıdır.[4] Özellikle bu son söylediğimiz ancak devlet yatırımları ve devletin finansal desteği ile gerçekleşebilir.

Donanımların eşitliğine odaklı bir sistemde devletin rolü son derece önemlidir -ama bu rol Büyük Dengeleme döneminden oldukça farklıdır. Büyük Dengeleme dönemi boyunca devletin üstlendiği rol, eğitimde erişimin genişleyerek yaygınlaşmasını sağlamak ve gelirin yeniden dağılımına yönelik mekanizmaların hayata geçirilmesinden oluşuyordu. Bunlar, sosyal sigorta (örneğin, Birleşik Devletler'de Sosyal Güvenlik Sigortası) ve devlet yardımı (örneğin, Birleşik Devletler'de gıda kuponları programı) gibi devlet güvencesi ve yardımlarını içeriyordu. İkinci Kuznets dalgasında ise vergilendirme ve transferlerden çok, devletin rolünün donanımlara odaklı olması gerekiyor.

Diğer yandan, bu tür politikalar her ne kadar teorik olarak mümkünse de ve önümüzde örnek olarak bunları uygulayan ülkeler var olsa da, bu yöntemlerin gelecekte hayata geçirileceğinden emin olamayız. Avrupa'nın refah devletleri ve daha sınırlı ölçekte de olsa Birleşik Devletler, bir yüzyıldır tamamen farklı ilkelere dayanarak yönetiliyor ve şimdi bunları değiştirmek hiç de kolay olmayacaktır. Küreselleşmenin eşitlik karşıtı ters rüzgârı ve küreselleşmeye çoğunlukla eşlik eden emeğin getirisindeki değişkenlik ve farklılıklar ise durumu daha da zorlaştırmaktadır. Şimdi, sırasıyla bunlara göz atalım.

4. Kazanan Hepsini Alır Kuralı Sürecek mi?

Kazanan hepsini alır kuralının çoğunlukla, günümüzdeki küreselleşmenin temel özelliklerinden birisi olduğu söylenir,

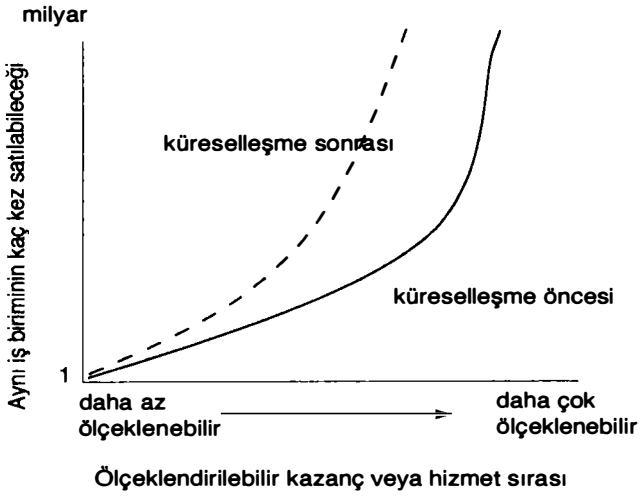
çünkü aşağı yukarı aynı yetenekte olan insanlar arasındaki muazzam gelir farkları ancak bununla açıklanabilir. Teniste olduğu gibi, çok küçük bir yetenek farkı yeterlidir; bir kişinin dünyada bir numara olup milyonlar kazanması ve bir başka kişinin ise yüz ellinci olup turnuvaya katılmak için gerekli parayı ancak bulabilmesi (büyük ihtimalle ebeveynlerinden alacaktır). Kazanan hepsini alır kuralını gözümüzde canlandırmanın kolay bir yolu olarak, farklı işlerin çoğaltılabilme* kapasitesini düşünelim. *Siyah Kuğu*'da Nasim Taleb'in yazdığı gibi, çoğaltılabilir işler, bir insanın aynı birim emeğinin pek çok kez satılabildiği işlerdir.[5] Buna tipik bir örnek, çok ünlü bir piyanistin, geçmişte yeteneğini sadece onu dinlemeye gelenlere satabilmesidir. Sonra kayıt cihazlarının ortaya çıkmasıyla piyanist, plaklarını alan herkese bunu satabilecektir; bugün ise, internet, YouTube ve web kamerası yoluyla neredeyse tüm dünyaya yeteneğini satabilmektedir. Daha az iyi olan veya pek şansı olmayan piyanistler ise, çok az kişi tarafından dinlenecektir. O halde çoğaltılabilir işler, aynı meslek içinde çok büyük gelir farkları yaratmaktadır. Dahası, gelirler arasındaki bu farklar, objektif olarak değerlendireceğimiz yetenekler arasındaki farklılıklarla orantısız bir şekilde büyüktür.

Şekil 5.2'deki grafikte, bir birim emeğin kaç kez satıldığı (çoğaltılabilirlik derecesi) ile çoğaltılabilme kapasitesine göre sıralanmış işler arasındaki ilişki, şematik olarak gösterilmiştir. Grafikte yatay eksenin en sol ucundaki işler çoğaltılamayan işlerdir. Bir pedikür, sadece bunu alan müşteriye satılabilir; bir spagetti yemeği pişirilip hazırlandıktan sonra sadece bir kez satılabilir; bir taksi hizmeti, her seferinde sadece bir veya bir grup insana satılabilir. Bunların dik eksendeki değeri 1'dir. Bu mal ve hizmetlerden daha çok kazabilmek için, bunlardan daha çok üretilmesi gerekir. Bu tür işlerden elde edilen gelir (çoğaltılabilir işlere kıyasla) zorunlu olarak sınırlıdır, çünkü bunlardan ne miktarda üretildiği, bir kişinin çalışabildiği saat sayısı ile

* Scalability (ç.n.)

sınırlıdır. Üretkenlik artışları gün başına üretilen birim sayısını artırabilir, fakat bu, ürünlerin çoğaltılamaz olması gerçeğini değiştiremez. (Bunlar, özel, dışlanabilir ve rakip mallar ve hizmetler olarak tanımlanabilir. Çoğaltılabilir mallar ve hizmetler ise özeldir ve dışlanabilirdir ancak, rakip değildirler; yani bir malın bir kişi tarafından daha çok tüketilmesi, başka bir kişinin bu malı tüketme olanağını azaltmaz.)

ŞEKİL 5.2: Mal ve hizmetlerin çoğaltılabilirliği

Bu grafik, bir kimsenin aynı birim emeği, farklı faaliyet türlerinde kaç kere satabileceğini göstermektedir. Yatay eksenin solundaki faaliyetler için, bir birim emek, sadece bir kez satılabilir; eksenin sağındakiler için ise pek çok kez satılabilir. Aynı birim emek, ne kadar çok kez satılabilirse, o faaliyetin çoğaltılabilirliği o denli yüksek olmaktadır. Kırık çizgi, teknolojik değişme ve küreselleşmeye bağlı olarak, çoğaltılabilirlik derecesindeki artışı göstermektedir.

Yatay eksende sağa doğru hareket ettikçe, artan sayıda çoğaltılabilir olan işlere ulaşıyoruz. Gezegen üzerindeki herkes tarafından izlenebilir olan (bir ücret karşılığında) tenis oyuncusu veya piyanist örneklerimiz, çoğaltılabilir iş örneklerinin en ekstremleridir. Novak Djakovic ve Rafael Nadal, onları

seyreden her izleyici için, her seferinde maçı yeniden oynamak durumunda değiller. Bir kere oynarlar ve milyonlarca bireyin ödediği ücretlerden, kazançlarını elde ederler. Bu oyuncuların bir birim emeği, neredeyse sonsuz bir biçimde çoğaltılabilmektedir (dünyadaki yedi milyar insana kadar).

Şimdi, çoğaltılabilir faaliyetlerde, eğer çok az sayıda insan istihdam ediliyorsa, bunların genel olarak, ücret eşitsizliği üzerindeki etkileri sınırlı kalacaktır. Fakat küreselleşme ile birlikte, giderek daha çok iş, çoğaltılabilir hale gelmiştir ve dolayısıyla bu işlerde daha çok insan istihdam edilmektedir. Daha da ötesi, çoğaltılabilirliğin boyutu da genişlemiştir. Bu durum, Şekil 5.2'deki eğrinin yukarı doğru hareketinde görülebilir. Kırık çizgilerle gösterilen yeni çoğaltılabilirlik eğrisi, her bir iş için daha yüksektedir: Bir birim emek bugün, eskisine göre daha çok kez satılabilmektedir. Sonuç olarak, aynı tip işler arası eşitsizliğin çok büyük olduğu daha fazla sayıda iş varsa, genel olarak ücret eşitsizliği de daha büyük olacaktır. Dolayısıyla aynı tip işler arasında var olan muazzam ücret farklılıkları şu iki faktörün bir bileşkesidir: (1) Prensipte meslekleri daha fazla çoğaltılabilir hale getiren teknolojik değişme (ses kaydetmek olanaklı olmasaydı bir piyanistin performansı çoğaltılabilir olamazdı) ve (2) küreselleşme, yani dünyanın her bir köşesine ulaşabilme yeteneği. Bölüm 2'de tartıştığım gibi teknolojik değişmenin ve küreselleşmenin etkilerini birbirinden ayıramayız: Bu ikisi, kavram olarak farklı olsalar da, bir arada yürürler.

Belki de en önemli değişim, çoğaltılabilir faaliyetlerin sayısının artmaya devam etmesi olacaktır. *Siyah Kuğu*'da Taleb, faaliyetleri çoğaltılamayan insanlar olarak bir seks işçisi ve bir aşçı örneğini verir. Gerçi artık bu durum da değişmiştir. İnternet üzerinde, insanların kendi çıplak bedenlerini sundukları veya aşçılık öğrettikleri ve insanların bir ücret karşılığında bunları izleyebildiği bir dizi sanayi gelişmiştir.[6] Burada belirtilmek istenen nokta şudur; teknoloji, seks işçilerinin, aşçıların, kişisel

koçların, öğretmenlerin ve pek çok diğerinin kendi hizmetlerini satabilme olanaklarını olağanüstü bir biçimde genişletmiştir. Önceden rakip olan bir mal, rakip olmayan bir mala dönüşmüştür veya sosyal medyada ün kazanan ve şirketlerin ürettikleri mallardan söz etmeleri (yani reklam yapmaları) karşılığında, bu şirketlerden ciddi paralar alan insanları düşünelim. Instagram'da, Şisman Jew* adıyla meşhur olan Josh Ostrovosky, kendisiyle yapılan yakın zamanlı bir söyleşide, çoğaltılabilirliğin avantajını şöyle açıklamaktadır: "Ben mümkün olan en çok sayıda insanın benim ..... çok komik olduğumu bilmelerini istiyorum ... fakat Instagram yoluyla çok daha fazla sayıda insana ulaşabilirken neden dünyanın etrafında dolaşıp yüzlerce, hatta binlerce insana *stand-up* şov yapayım?".[7] Bazı faaliyetlerin en azından şimdilik çoğaltılabileceğini hayal edemeyiz: Bunlardan birisi saç kesimidir; aynı spagetti iki kez yenilemez. Fakat gelecekte pek çok ürün ve özellikle de hizmetler giderek çoğaltılabilir olacaktır.

Diğer yandan, hizmetlerin çoğaltılabilirliği durumunun, bir kişinin hizmetini daha yaygın bir şekilde satabilme olanağı ile karıştırılmaması gerekir. Günümüzde cerrahlık, uzaktan da yapılabilmektedir. Örneğin; Houston'daki bir cerrah, kaynak yapabilen neşter robotları uzaktan kontrol ederek, Chennai'de bir hastayı ameliyat edebilmektedir. Bu işlem, cerrahın gelirini artırır fakat burada bir birim emek yalnızca bir kere kullanılmıştır. Bu durum, profesörlerin, öğrettiklerini satma durumundan farklıdır: Pek çok kez bunları, tüm dünyaya satabilirler. Dersimi hazırlamam için sadece bir kez çalışmam gerekir, fakat internette beni dinlemek için para ödeyen insanlara binlerce hatta milyonlarca kere dersimi satabilirim (eğer alıcısı varsa). İşte bu tür meslekler (profesörler, şefler) ikinci teknolojik devrimle genişlemeye devam edecektir ve daha fazla iş çoğaltılabilir oldukça ücret eşitsizliği artmaya devam edecektir.

* Fat Jew (ç.n.)

5. Sadece Yatay Eşitsizliğe Odaklanmak Neden Yanlıştır?

Göran Therborn *The Killing Fields of Inequality** kitabında şaşırtıcı bir soru sorar: Niçin zengin toplumlar, çeşitli gruplar arasında var olan (siyahlar ve beyazlar, kadınlar ve erkekler, heteroseksüeller ve homoseksüeller) yasal eşitsizlikleri azaltma konusunda, genel gelir ve servet eşitsizliğini azaltmaya kıyasla, daha başarılıdır? "Varoluşsal" veya "kategorik" eşitsizlik üzerine odaklanmak, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sında, 1789 sonrası gelişmelerle ilişkilendirilerek, çok radikal bir tutum olarak değerlendirilirdi. Sonraları, ruhbanlar, aristokratlar ve insanlar arasında var olan bütün formel sınıf farklılıklarının yürürlükten kalkmasının ardından, gelirler arasındaki farklılıklara odaklanmaya gerek olmadığı öne sürülürdü. Piketty'nin, *Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye* kitabında bize hatırlattığı gibi, bu görüş Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet sırasında zirveye çıkmıştı; gelir eşitsizliğinin hızla yükseldiği o dönemde, bu fiili gelir eşitsizliği için eylem yapmaya kalkanlara karşı, yürürlükte olan formel eşitlikler, karşı bir tez olarak kullanılırdı.

Therborn, varoluşsal eşitlik ile gelir eşitsizliği arasında bir değiş tokuş** olup olmadığını sorgular. Birincisindeki kazanımlarımızdan dolayı elde ettiğimiz başarı, bize gelir ve refah eşitsizliğini azaltma doğrultusundaki mücadelemizi unutturacak kadar büyük mü kabul edilecektir? Veya, varoluşsal eşitliğe ulaşmış olmamızın, en nihayetinde ve adeta otomatik olarak, bizi daha düşük bir gelir eşitsizliği seviyesine taşıyacağına mı inanıyoruz? Kadınların ve erkeklerin ortalama ücretlerindeki eşitlenme, örneğin bir bütün olarak ücret geliri kazananlara da yansıyacak mıdır?

Son otuz yılda, farklı grupların yasal olarak eşit muameleye tabi olmaları konusunda çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

* Eşitsizliğin Öldüren Tarlaları (ç.n.)

** trade-off (ç.n.)

Örneğin; bugün dünyanın hiçbir yerinde resmî anlamda ırk ayırımı* yoktur ve eşcinsel hakları giderek artan sayıda ülke tarafından benimsenmektedir. Oysa bundan otuz yıl öncesine kadar Güney Afrika'da ırk ayrımı vardı ve kırk yıl öncesinde Dünya Sağlık Organizasyonu, homoseksüelliği zihinsel hastalıklar altında sınıflandırıyordu. Aynı zamanda "yatay" eşitlik alanında da önemli kazanımlar elde edildi. Yatay eşitsizlik, örneğin bir terim olarak iktisadi alanda kullanıldığında, erkekler ve kadınlar, siyahlar ve beyazlar, heteroseksüeller ve homoseksüeller arasında genelde bir ücret farkı olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Veya daha kesin bir ifadeyle, eğer farklar var ise bu farklar, daha gelişmiş vasıflar veya daha fazla deneyim gibi ölçülebilir faktörlerce açıklanmalıdır. Yasa önünde eşitlik kadar kökten olmasa da bu alanda da çok önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Örneğin; OECD ülkelerinde var olan toplumsal cinsiyet ücret açığı 2000 yılındaki ortalama yüzde 20'den, 2010 yılında yüzde 16'ya kadar daralmıştır.[8]

Ancak, sadece varoluşsal eşitsizlikler üzerinde tek yanlı bir odaklanma her zaman yeterli olmamaktadır ve hatta bazı durumlarda, gelir ve servet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik çabalara zarar verebilmektedir. Gelir eşitsizliğinin azaltılması yönündeki başarının aynı zamanda ırk ve toplumsal cinsiyet ayırımından kaynaklanan gelir farklılıklarını da azalttığını dikkate almamız gerekir. Diğer bir ifade ile, öncelikli amacımız spesifik olarak toplumsal cinsiyet veya ırk ayırımından kaynaklanan gelir eşitsizliklerini azaltmak olsa bile, genel olarak gelir eşitsizliğini azaltma doğrultusundaki çabalar daha tercih edilebilir. Ancak, benimsenen yaklaşım bu değildir; tersine, yatay eşitsizlikler üzerinde odaklanılmakta ve genel anlamda gelir eşitsizliği kendi haline bırakılmaktadır.

Varoluşsal eşitsizlik üzerindeki bu dışlayıcı odaklanma üç nedenden ötürü yanlıştır.

* Apartheid (ç.n.)

Birincisi, gruplar arasındaki farklılıklara yapılan vurgu kısa bir süre içinde kimlik politikalarına kaymakta ve değişim için mücadele eden gruplar bölünmektedir. Her farklı grubun yalnızca kendi durumuna odaklanması sonucunda, ortak cephe çökmektedir; böylece grupların kendi şikâyetleri çözümlendiğinde, diğer grupların sorunlarına karşı ilgilisiz kalınmaktadır.

İkincisi, varoluşsal eşitsizliğe odaklanılması, temel problemin çözülmeden bırakılmasına yol açmaktadır, çünkü sorunun ortaya konuş biçimi yanlıştır. Fahişeliğin yasallaşmasına ilişkin tartışmayı ele alalım. Pek çok feministe veya kişiye göre fahişelik, kınanacak bir faaliyettir. Dolayısıyla, ya bunun yasaklanması, ya eğitim yoluyla vazgeçirilmesi veya çoğunluğu erkek olan müşterilerin cezalandırılması yoluyla talebin kısılması talep edilir. Sorun, toplumsal cinsiyet çerçevesi içinde ele alınmaktadır. Ancak, böylesi bir yaklaşım, problemi çözmek yerine sadece yer altına iter. Ayrıca fahişeliğin kökeninde yatan nedene inilmediği için, boş bir çabadır da. Günümüzde (ve belki de tüm tarih boyunca), fahişelik sorununun kökeninde yatan neden, gelir ve servet eşitsizliğidir. Bir yanda yüksek geliri olan çok fazla sayıda (ve çoğunlukla) erkek mevcut iken diğer yanda çok düşük iş imkânları olan ve hiç parası olmayan çok fazla sayıda (çoğunlukla genç) kadın vardır. Bu durum, çok açık bir şekilde seks turizminde olduğu gibi, ulusal ve küresel düzeyde fahişeliğe yol açmaktadır. Burada önemli olan nokta, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kendi içinde bir olgu olarak değil fakat ardında yatan iktisadi nedenler kapsamında bakmaktır. Erkeklerle kadınlar arasındaki yatay gelir eşitliğinin sağlandığı durumu ele alalım; nitekim bu duruma bir zaman sonra erişilebilecektir, çünkü erkeklere göre kadınların mezuniyet oranı daha yüksek olmakta ve zengin kadınların sayısı da giderek artmaktadır. Bu durumda fahişelik dönüşüme uğrayacaktır, öyle ki müşterilerin yüzde 90'ının erkek ve seks işçilerinin yüzde 90'ının kadın olduğu durum yerine müşteriler ve işçilerin dağılımında daha adil ve toplumsal cinsiyet açısından daha

nötr bir yapı geçecektir, yani yüzde 50 erkek, yüzde 50 kadın. Acaba fahişelik karşıtı olan aktivistler bu durumdan memnun olacaklar mıdır? Elbette hayır: Sadece fahişelik, toplumsal cinsiyet açısından daha dengeli bir hale gelmiş olacaktır. Bu hipotetik senaryo, problemin esas nedeninin başka bir yerde yattığını göstermektedir, sadece kadınlarla erkeklerin gelirleri arasındaki açıkta değil, ağırlıklı olarak genel gelir ve servet eşitsizliğinde yattığını.

Üçüncüsü, varoluşsal eşitlik üzerinde vurgu yapılması, siyasi olarak da görece daha kolaydır (ve bedelleri kısmen daha sınırlıdır), çünkü problemin kökenine inmemektedir. Böylesi bir tutum, iktisadi ve siyasi erkin altında yatan yapıyı etkilemediği için, sağ kanat politikacılardan ve muhafazakârlardan ciddi bir muhalefetle karşı karşıya kalmamaktadır. Varoluşsal eşitlik taraftarları, anlamlı bir değişim için savaşmak yerine, sadece yasal eşitliğin sağlandığı noktaya kadar konuyla ilgilidirler. Son otuz yıldır, özellikle de Birleşik Devletler'de, çok minimal düzeyde ilerlemenin kaydedildiği pek çok sorunu baştan savmaktalar; örneğin *herkes için* tatil sürelerinin uzatılması, *herkes için* haftalık çalışma saatinin kısılması, annelik ve babalık izinlerinin uzatılması ve *tüm* ebeveynler için daha iyi çalışma koşulları, *herkes* için daha yüksek asgari ücretler gibi. Bu alanlarda ilerleme kaydedilmiş olsa, ücret-kâr oranı, işçiler lehine değişecek ve elbette iş çevrelerinin çok güçlü muhalefeti ile karşılaşılacaktı. Doğrusunu söylemek gerekirse, kapitalistler de varoluşsal eşitliğin, kendi çıkarlarına hizmet ettiğini biliyorlar; ayrımcılık, bunu uygulayan işverenler açısından son derece etkinsiz bir durumdur. Oysa tüm işçilerin pozisyonunu iyileştirecek olan genel önlemler, iktisadi gücü elinde tutanların hiç hoşuna gitmez. Dolayısıyla varoluşsal eşitliğin taraftarları, mücadeleyi yarı yolda bırakıyorlar. Formel eşitliğin sağlanması, hepimizin esenliği açısından elbette gerekli bir koşuldur ancak, yeterli değildir. İnsanlık durumunun

daha genelleşmiş bir eşitlenmeye doğru ilerleyebilmesi, sadece insanların ayrıştığı farklı gruplar arasındaki yasal eşitliği değil, fakat aynı zamanda daha büyük ve sağlam olarak gelir ve refah eşitliğini gerektirir.

Varoluşsal eşitlik, John Rawls'ın meritokratik eşitlik olarak adlandırdığı eşitliğe özdeştir. Rawls'a göre meritokratik eşitlik, en düşük eşitlik düzeyidir; tüm katılımcılar, diledikleri kariyerde ilerleme konusunda yasal olarak özgürdürler ancak, başlangıç koşullarında büyük farklılıklar vardır. Sadece "kimliklere" önem verenlerin amacı, herkesi aynı başlangıç çizgisine getirmektir, fakat bazılarının bu başlangıç çizgisine Ferrarileriyle ve bazı diğerlerinin de bisikletleri ile gelmiş olduğunu önemsemezler. Herkes aynı başlangıç çizgisine getirildikten sonra, onların görevleri tamamlanmış olur. Dava kapanmıştır: Oysa gerçek sorunun başladığı nokta, tam da bu burasıdır.

6. Emek, Diğer Üretim Faktörlerinden Farklı Olmaya Devam Edecek mi?

Mesele emek ve göç konularına geldiğinde, neredeyse hiçbir küresel yönetişim kurumuna rastlayamıyoruz. Bu durumun aksine, ekonomik kalkınma (Dünya Bankası), ödemeler dengesi ve uluslararası borçlar (Uluslararası Para Fonu), sağlık (Dünya Sağlık Örgütü), entelektüel mülkiyet hakları da dâhil olmak üzere ticaret (Dünya Ticaret Örgütü), merkez bankaları (Uluslararası Uzlaşmalar Bankası) ve günümüzde bölgesel ticaret (Atlantik ve Pasifik Ticaret Anlaşmaları), konularına gelince, pek çok küresel kurum mevcuttur. Oysa konu emek olduğunda, burada söz edilen kurumlar içinde en eskisi olan Uluslararası Emek Organizasyonunun, çok az bir gücü vardır ve çoğunlukla ulusal emek kuralları ile ilgilenir. Göçmenler Uluslararası Organizasyonu ise sadece uluslararası hesapları ve istatistikleri tutmakta, bir politika yapımcısı olmak yerine, tüm felaketleri usulen takip etmektedir. Emek ve göçe ilişkin çok

taraflı kurumların olmamasının nedeni gayet açıktır: Zengin ve güçlü ülkelerin, bu sorunun üzerine gidilmesinde hiçbir çıkarları yoktur. Ancak bir deve kuşu politikası izleyip bu problemi göz ardı etmek giderek güçleşmekte, çünkü küreselleşmeyle birlikte insanlar, ulusal yaşam standartları arasındaki göze batan farklılıkların ayrımına varmakta ve geçmişe göre fiziki mesafe daha önemsiz bir engel haline gelmektedir. Afrika'dan ve daha yakın zamanda Orta Doğu ve Hindistan alt kıtasından gelen göç dalgası ile yüz yüze kalan Avrupa, büyük ihtimalle, insanların hareketine yönelik çok taraflı bir politikayı tanımlayan ilk topluluk olacaktır. Ancak, günümüzde öngörülenden farklı olarak (sadece Avrupa Birliği üyeleri arasında çok taraflılık), böylesi bir politikanın, göçmen gönderen ülkeleri de kapsaması gerekir. Hedef, daha düzenli göçün olduğu ve kotaların hem gönderen hem de alan ülkeler düzeyinde konulduğu bir dünya olmalı.

Bu yönde bir değişimin ulaşılabilir olması için, günümüzde geçerli olan ulusal vatandaşlık kurallarının ikili* karakterini değiştirmemiz gerekir (Bölüm 3'te tartışıldığı gibi). Bazı istisnalar dışında, günümüzde vatandaşlığı elde eden herhangi bir insan, tüm vatandaşların sahip oldukları aynı hak ve yükümlülükleri elde etmektedir. Vatandaşlığın işte bu iki bileşenli doğasından ötürü günümüzde insanlar, kendi sahip oldukları "vatandaşlık rantını" göçmenler ile paylaşmak istememektedirler: Parasal terimlerle ifade edilirse, zengin ülkelerin vatandaşlığı çok değerlidir. Yargılama yetkileri arasına fiziki duvarlar dikilmektedir, çünkü zengin bir ülkenin vatandaşı olmak ile olmamak arasında muazzam bir finansal duvar vardır. Oysa, orta dereceli ve dolayısıyla daha az değerli bir vatandaşlık hakkı getirilebilirse (çünkü, örneğin, böylesi bir durumda daha yüksek vergiler, sosyal hizmetlere daha düşük düzeyde ulaşma veya belli periyotlarda göçmenin geldiği ülkesine geri dönmesi gibi durumları içerecektir), zengin ülkelerin vatandaşları,

* Binary (ç.n.)

yabancı göçe karşı daha açık olabilirler. Böylesi bir politika, küreselleşmenin, unutmuş olduğu üretim faktörüne yani emeğe dönmesini sağlayacak ve göç yoluyla küresel eşitsizliği ve yoksulluğu azaltacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için iki önemli değişimin meydana gelmesi kesinlikle gereklidir; (1) vatandaşlığın yeniden tanımlanması ve (2) hem alan hem de gönderen ülkeleri kapsayan çok taraflılık.

Göç, bugün olduğundan daha yaygın bir hale gelse bile bu değişimin, tamamen açık sınırlara ulaşıldığı veya yoksul ülkelerdeki GSYH büyüme hızlarının önemsizleştiği çünkü insanların istedikleri zaman ülkelerin terk edebilecekleri denli büyük bir değişim olma ihtimali yoktur.

7. Ekonomik Büyüme Hâlâ Önemli Olacak mı?

Ekonomik büyüme gelecek yüzyılda da büyük oranda önemli olmaya devam edecektir: Ekonomik büyüme, küresel yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmaktaki en güçlü araçtır (Böyle olduğu için, aynı zamanda ulusal yoksullukları da azaltmaktadır.). Günümüzde, ekonomik büyümenin yoksul ülkelerdeki sıradan insanların hayatlarını iyileştirme doğrultusundaki önemini abartmak pek de kolay değil. Çeşitli zamanlarda gün yüzüne çıkan büyümeyi küçümseyici yaklaşımlar, çoğunlukla, büyümeden vazgeçebileceklerine inanan zengin ülkelerin zengin insanlarından gelmektedir. Ancak bu insanlar ya kendilerini kandırmaktadır ya da samimiyetten uzaktırlar: Kendi davranışları –örneğin, ücretlerinin veya maaşlarının pazarlığını yaparken- maddi teşviklere önem verdiklerini göstermektedir. Dahası, büyüme gereksiz bir şey ise, niçin resesyonu kutlamak yerine, ondan kurtulmaya çalışıyoruz? Eğer büyüme önemli değilse, İskoçya'nın bağımsızlığı için yapılan referandumda veya Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nde kalması veya Katalonya'nın İspanya'dan ayrılmasına ilişkin gelecekte yapılacak referandumlarda, niçin temel tartışmalar iktisadi sorunlar etrafında dönüyor ve çoğunlukla bu sorunlara göre karar veriliyor?

Zengin insanlar gelire ve iktisadi büyümeye önem veriyorsa, niçin yoksul insanlar daha fazla önem vermesin?

Çevresel kaygılardan ötürü büyümenin yavaşlamasını savunanlar esasında çevresel tahribata ve küresel ısınmaya en çok katkısı olanlardır. Karbon-nötrlüğü konferanslarındaki iki yüzlülüğü düşünmek yeter: Organizatörler kalantor katılımcıları, konferansa gelmek için on beş saatten fazla uçmalarını dert etmemeleri doğrultusunda ikna etmeye çalışırlar, çünkü ne de olsa karbon salınım denkleştirmeleri* ödenmiştir -eski zamanlarda günahların affedilmesi için Katolik kilisesinden kefaret satın alınmasına oldukça benzeyen bir uygulama. Küresel en tepedeki yüzde 1 veya küresel yüzde 10 dilimindekilerin tükettikleri büyük miktarlardaki havalandırma ve araba kullanımına ve et tüketimine bakmak, iklim değişikliğine esas katkısı olanların zenginler olduğunu görmemize yeter. Fakat büyümenin azaltılması çağrısını yapan yine bu insanlardır. Gerekçeleri ise, bugünün yoksullarının, bugünkü zenginlerin hayat standardına erişmeleri durumunda, dünyanın ekolojik olarak sürdürülemez olacağıdır.

Karbon salınımlarında, çok dikkat çekilmekle birlikte ciddi bir eşitsizlik vardır ve veri mevcut olduğu halde bu konudaki ampirik araştırmalar çok eksiktir. CO_2 emisyonu dağılımı, bugün olduğu gibi ülkelere göre değil de, gelir gruplarına göre sıralanmış dünya nüfusuna göre kolaylıkla tahmin edilebilir. Karbon emisyonu gelir esnekliği 1'e eşit ise (yani reel gelirde yüzde 10'luk bir artış karbon emisyonunda yüzde 10'luk bir artışa yol açar), küresel karbon emisyonunun Gini katsayısı 70 puan civarındadır. Bunun anlamı da tüm salınımların yarısının, küresel en tepedeki yüzde 10 dilimi tarafından yapılıyor olduğudur.[9] Dünyanın en tepesindeki onluk dilimde bulunan insanların neredeyse hepsi, bildiğimiz gibi zengin ülkelerden gelmektedir. Afrika'dan değil.

* Carbon emission offsets (ç.n)

Özellikle Afrika'nın yoksul ülkeleri ve bazı Asya ve Orta Amerika ülkeleri için, yüksek büyüme hızları önemli olmaya devam edecektir, dolayısıyla esas kaygı duymamız gereken konu, büyümeyi nasıl yavaşlatacağımız değil, çok yoksul olan ülkelerin büyüme hızlarının nasıl yükseltileceği olmalı. Ayrıca yoksul ülkelerin büyüme hızları ile daha önceden tartışılan göç baskısı arasında dolaysız bir bağ vardır. Yoksul ülkelerin büyümeleri artabilirse, hem artan göç talebi problemini hem de göç alan ülkelerin göçle bağlantılı politik problemlerini daha rahatlıkla çözebiliriz. Bunun anlamı ise Avrupa'da daha az popülist ve zenofobik politikalar, ve Birleşik Devletler'de de politik futbol olarak göçün daha az kullanılması demektir.

Burada farkına varılması gereken önemli husus, atılacak adımlarda şu üç değişken arasında ince ayarın sağlanmasıdır: Yoksul (ve kalabalık) ülkelerin büyüme oranı, göç ve çevresel sürdürülebilirlik. Küresel yoksulluk ve eşitsizliğin azaltılması bakış açısından ele alındığında, göç ve yoksul ülkelerin kalkınması eşdeğerdir: Yoksul insanlar ya kendi ülkelerinde ya da başka bir yerde zenginleşecektir. Ancak, siyasi anlamda elbette bu ikisi eşdeğer değildir. İnsanların gelirlerinin artmasını içeren bu çok önemli amaç, aynı zamanda bunun ekolojik olarak sürdürülebilir olması ile dengelenmelidir. Prensip olarak burada en büyük ödünü zengin ülkelerin vermesi gerekir. Diğer bir ifadeyle, bugünün yoksullarının hayat standartlarındaki iyileşmelerden dolayı (göç yoluyla veya Afrika ve Asya'nın hızlı büyümesiyle) ekolojik denge bozulmuşsa, büyümede yapılacak olan kısıtlamalar, zengin ülkelere empoze edilmelidir. Büyük Resesyon hâlâ devam ederken veya zorlukla sona ermişken, bunun hiç rağbet görmeyecek bir öneri olduğunun farkındayım ancak, ardındaki nedenler bana tartışmasız bir şekilde doğru gelmektedir.

8. İktisatta Eşitsizliğe İlişkin Kaygılar Ortadan Kalkacak mı?

Bundan birkaç yıl öncesine kadar eşitsizlikle ilgili kaygılar "ayın konusu" veya yılın konusu olarak görülebilir ve aylar ve yıllar geçtikten sonra iktisatçılar başka bir konuya eğilirdi. Ben artık bunun akla uygun bir tutum olduğunu düşünmüyorum.

Birincisi, iktisatçının düşünme biçimine, eşitsizliğin yeniden dâhil edilmesiyle iktisatta metodolojik gelişmeler kaydedilmiştir ve artık bunları unutmak veya göz ardı etmek zorlaşmıştır. İktisat, büyük bir azimle sürdürdüğü temsili failler ve ortalama değerlere olan ilgisinden, çoğulluklara doğru yönelmektedir. Ve bir kimse çoğulluğun topraklarına girdiği andan itibaren, eşitsizlikle uğraşmaya başlar. Bunun sadece refah ve gelirdeki eşitsizlikle ilgili olması gerekmez; eğitimdeki, sağlıktaki, IQ ve SAT puanlarındaki, güvendeki, yozlaşmadaki veya başka herhangi bir alandaki eşitsizlik olabilir. Ancak, sorunlara sadece ortalamalar açısından bakmayı bıraktığınızda, dünyaya bakışınız da dramatik olarak değişir. Bu adeta iki boyutlu bir dünyadan, üç boyutlu bir dünyaya geçmeye benzer. Günümüzde bu kaygılar, yeni jenerasyon iktisatçılar ve sosyal bilimciler arasında oldukça derin bir şekilde kök salmaya başlamıştır. İktisatçılar, bu konuları tezlerine, araştırma projelerine, ampirik çalışmalarına dâhil etmekteler ve bu uzun dönemli çalışmalar tamamlandıkça ve bu yeni jenerasyon bilim insanları araştırma ve akademik pozisyonlara geldikçe, paradigma da yavaş yavaş değişecektir. Eski bir paradigmayı değiştirmek uzun zaman alır; kimi zaman paradigmanın öğrettiği ile gerçek dünyanın işlemesi arasındaki uyuşmazlığı gözler önüne seren önemli bir iktisadi olay gereklidir. (Esasında Büyük Resesyon'un, tam bilgiye sahip ve sonsuz bir şekilde gelirini maksimize eden temsili fail paradigmasına yaptığı, tam da budur.) Bugün, ortaya çıkmakta olan ve çoğulluk -ve eşitsizliğe- dayalı yeni paradigmanın kendini kabul ettirmesi biraz zaman alacaktır, fakat bu gerçekleştiğinde kolay kolay yerinden edilemeyecektir.

Eşitsizliğe yönelik artan ilgi, insanlar arasındaki sadece benzerliklere değil, farklılıklara da bakmamıza yol açan çok önemli bir ideolojik değişime yol açmıştır. Artık ortalamalar yoluyla yani grup ortalamalarına bakarak iktisadi failler, şirketler veya bireyler arasındaki farkları örtmeye çalışmıyoruz, aksine tam tersini yapıyoruz: Farklılıkları ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Dünyaya, bir kez bu yeni mercekten bakmaya başladığımızda artık eski yollara dönemeyiz.

9. Niçin Metodolojik Ulusalcılık Daha Önemsiz Hale Geliyor?

Metadolojik ulusalcılık kavramı, sosyal bilim araştırmalarında çoğunlukla ulus devleti doğal analiz birimi olarak almamız fikrini taşımaktadır. Dolayısıyla bu kitapta gördüğümüz gibi gelir eşitsizliği, çoğunlukla ülkeler düzeyinde ölçülür, iktisat politikalarının etkileri farklı ülkeler arasında karşılaştırılır, devlet harcamaları veya ithalat ve ihracat, ülkeler için hesaplanır ve bunun gibi. Esasında pek çok iktisat değişkeni için ülkeyi gözlem birimi olarak kullanmak anlamlıdır, sadece muhasebe hesapları bu şekilde yapıldığı için değil, politikaların çoğunluğu ulusal hükümetlerce yürütüldüğünden -yani ulus üstü kurumlarca ya da yerel veya federatif hükümetlerce yürütülmediğinden.

Ancak, pek çok diğer konuda metodolojik ulusalcılık yalnızca önemini kaybetmekle kalmamakta, aynı zamanda yeni fenomenleri anlayabilmemiz açısından dolaysız bir biçimde zararlı olmaktadır. Metodolojik ulusalcılığın faydalı olmadığı veya uygulanmasının olanaksız olduğu değişik örnekler üzerinde duralım. Belki de en iyi örnek avronunuygulanmasıdır. Bir gece içinde, ulusal politika göstergelerinde anahtar rolü oynayan, bireysel ülkelerin parasal istatistikleri (parasal taban M0 veya daha geniş para arzı olan M2) ortadan kalktı. Fransa, İtalya veya İspanya için ayrı ulusal para otoriteleri veya parasal

seriler artık ortadan kalkmıştı. Bugün hiç kimse kesin olarak İspanya'nın, örneğin Almanya'ya göre nakit olarak ne kadar avro elinde tuttuğunu bilmiyor. Hükümetlerin, ulusal para politikasını tamamen veya kısmen kaybetmelerinin bir diğer yolu başka bir ülkenin para birimini benimsemeleridir (Panama ve Peru'nun ABD dolarını benimsemeleri gibi). ABD Federal Rezerv Sistemi tarafından aşağı yukarı 1.3 trilyon doların Birleşik Devletler dışında sirküle ettiği tahmin edilmektedir.[10] Rusya'ya seyahat eden herhangi bir kimse, yirmi beş yıllık kapitalizme ve rublenin serbestçe mübadele edilmesine rağmen pek çok işlemin veya fiyatın ABD doları cinsinden olduğunu fark etmiştir. Bu dolarlar reel satın alma gücünü temsil ettiğinden ve kısa bir süre içinde Birleşik Devletler'e dönme ihtimali olmadığından, Rusya para politikasının bunların varlığını hesaba katması gerekir. Bir diğer ifade ile bu durum ulusal otoritelerin para politikası uygulama kabiliyetini sınırlamaktadır.

Veya, ulusal yasaları hükümsüz kılan veya farklı ülke yasaları arasında uyumlaşmayı mecbur tutan, AB yasaları örneğini ele alalım. Açıktır ki bu durumda metodolojik ulusalcılık uygun değildir. Ayrıca ulusal ihracat ve ithalatın, entegre olmuş küresel bir ekonomide ne işe yaradığı da belirsizdir, çünkü böylesi bir ekonomide büyük firmalar, vergileri minimize etmeye yönelik olarak transfer fiyatlama yoluyla veya dahili ihracat ve ithalatla, ulusların ticaret istatistiklerini ciddi bir biçimde etkilemekte ve esasında gerçekten bir şey değişmediği halde ülkenin ihracatı daha yüksek veya daha düşük çıkmaktadır. Benzer bir biçimde, örneğin bir ülkenin ihracatının büyük bir kısmı yabancılara ait olan şirketlerce yapılıyorsa (İrlanda'da olduğu gibi), ihracat istatistikleri yüksek gözükecek ve GSYH artacak, fakat GSMH (sadece vatandaşların kazançlarını içermektedir) çok daha küçük çıkacak veya GSYH'den farklı yönde hareket edecektir. Gerçekten de İrlanda'da GSYH ve GSMH arasındaki açık, yüzde 20 kadardır. Küreselleşme arttıkça GSYH ve GSMH arasındaki açık daha da yaygın hale

gelecektir. Diğer yandan, bu yabancı vatandaşların kimler olduğunu soracak olursak, durum daha da belirsiz hale gelmektedir. Pek çok insanın çift vatandaşlığı vardır ve yine pek çoğu da farklı ülkelerde yaşamaktadır. Sonuç olarak İrlanda'nın dışına çıkan net faktör geliri (yatırımlar üzerindeki getiri), bir şirketin Birleşik Devletler'de kayıtlı olması durumunda, Birleşik Devletler vatandaşlarına gidiyor gibi görünecektir; fakat bu Birleşik Devletler yerleşikleri aynı zamanda Bahama'da vergi ödeyen Rus vatandaşları olabilirler. Şimdi bu durumda İrlanda'dan çıkan bu gelir Birleşik Devleler'e mi, Rusya'ya mı yoksa Bahama'ya mı gitmiştir? En önemli çıktı finansal hizmetler olunca ve net faktör çıkışları, Ceyman adalarında (veya GSYH'nin GSMH'nin yalnızca üçte ikisi olan Lüksemburg'da) bulunan kabuk şirketlerin altında saklanan insanlara gidiyorsa, meseleyi izlemek daha da zorlaşacaktır. Gabriel Zucman'ın (2015) işaret ettiği gibi bunlar bilinçli olarak takip edilemez şekilde yapılmaktadır, çünkü böylece, gelirler izlenemeyecek ve vergiden kaçılacaktır.

Genellikle doğum yerine göre verilen, bir insanın orijinal vatandaşlığı ile, onun halihazırdaki vatandaşlığı veya yerleşikliği arasında var olan açık, her ne kadar dünya nüfusunun yalnızca yüzde 3'ünü kapsıyorsa da, GSYH veya GSMH gibi en saygın istatistik göstergelerimizi bile şüphe altına sokmaktadır. Clemens ve Prichett (2008), "ulusal" hasılanın şimdi yapıldığı gibi belli bir ülkede halihazırda yaşayan insanlar arasında değil, belli bir ülkede doğan insanlar arasında hesaplanması gerektiğini öne sürmüştür. Örneğin Filipinler'de doğmuş olan insanların kişi başına gelirleri ile halihazırda Filipinler'de yaşayanların gelirleri arasında çok ciddi bir açık olabilir.

İnsanların, gelirin ve sermayenin sınırlar arası hareketliliği, bundan yirmi veya otuz yıl öncesine kadar hiçbir şekilde bilinmeyen istatistik sorunlarına yol açmaktadır. Meksikalı hanehalkları, elde etmiş oldukları sosyal transferlerin içine,

Meksika'ya dönüp emekli olmalarından önce, Birleşik Devletler'de çalıştıkları süre içinde elde ettikleri emekli aylıklarını da katmaktadırlar. Bu emekli aylıklarına, Meksika sosyal transferlerinin miktarı ve dağılımı hakkında yanlış izlenime kapılacak olsak bile, Meksika'nın "normal" emekli aylığı gibi mi davranmalıyız? Yoksa bunları işçi dövizleri gibi mi ele almalıyız? İşçi dövizleri farklı bireyler arasındaki karşılıksız transferlerdir ve aynı insanın geçmiş hizmetleri için yapılan ödemeden (emekli aylıkları gibi) farklıdır. Meksika ve Birleşik Devletler bu durumu temsil eden en iyi ikilidir: Benzer problemler, ulusal nüfusun önemli bir oranının yurt dışında çalıştığı, dünyanın pek çok yerinde de ortaya çıkmaktadır.

Küresel eşitsizlik üzerine yapılan çalışmalar, metodolojik ulusalcılığın sınırlarını aşar. Ancak, bu kitapta görmüş olduğunuz gibi küresel düzeyi, ulusal düzeyin üstünde, ona ilave ve yeni bir düzey olarak görmeliyiz. Pek çok durumda küresel düzeyi çalışmak daha faydalı olabilir fakat yine de analizler ulus devletleri dışarıda bırakamaz. Örneğin Bölüm 2 ve 3'te, ülkeler içindeki ve ülkeler arasındaki eşitsizliklerin, küresel eşitsizliğin hesaplanmasına nasıl dâhil edildiğini ve her ikisinin de önemli olduğunu görmüştük. Ancak dünyaya, ulus devletlerin bir toplamı olarak değil de, bir bütün olarak bakmak istediğimizde, yeni ve daha aydınlatıcı bir ışık altında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bölüm 3'te benzer iki örneği tartışmıştık: Hukukun üstünlüğü ve fırsat eşitliği. Zenginlerin kendi ülkelerinde, hukukun üstünlüğü veya mülkiyet hakları için mücadele etmekten her zaman çıkarları olduğuna inanmak, sermayenin uluslar üstü hareketinin zor veya olanaksız olduğu durumlarda anlamlıdır. Ama günümüzde anlamlı değildir. Fırsat eşitliği ulus devlet düzeyinde sınırlı kalacak bir amaç olamaz. Bu amacı küresel düzeyde sürdürmeliyiz.

Dünya daha entegre oldukça bunlar gibi daha pek çok revizyon, kullandığımız temel ekonomik araçları etkileyecektir.

Ulusal hesapların giderek daha az önemli olacağını ve para politikalarının devletler tarafından yürütülmeyeceğini daha önce belirtmiştim. (Buna ilaveten Bitcoin gibi özel paraların oynayabileceği rol üzerinde de düşünebiliriz.) Fakat, zımni bir varsayım olarak metodolojik ulusalcılığa dayanan, yani bazı üretim faktörlerinin ulusal düzeyde hesaplanması ve hareketsizliğine dayanan mukayeseli üstünlükler gibi en temel iktisadi kavramların bile revize edilmesi gerekebilir. David Ricardo'nun ünlü örneğinde olduğu gibi, tek bir piyasa altında hem şarap hem de kumaş Portekiz'de üretilecektir, çünkü makinelerin ve işçilerin hepsi oraya gidecektir (ve hiçbirisi İngiltere'de kalmayacaktır). Dünya değiştikçe ve daha entegre hale geldikçe düşünme biçimlerimiz ve dünyayı anlamak için kullandığımız araçlar işe yaramaz duruma gelecekler. Küreselleşme çağında gerçekliğe bakmak için yeni yollara gereksinimiz var. Bu kitap bu yönde atılmış alçak gönüllü bir adımdır.

10. Küreselleşme Devam Ettikçe Eşitsizlik Ortadan Kalkacak mı?

Hayır. Küreselleşmenin kazançları eşit bir şekilde dağılmayacaktır.

Notlar

1. Küresel Orta Sınıfın Yükselişi ve Küresel Plütokratlar

Epigraf: Geminiano Montanari, Della Moneta: trattato mercato (1683), Marx'tan (1973, 782) aktarılan sözler.

1. Hanehalkı kişi başına gelir, bir hanehalkının tüm üyelerinin yıllık gelirini toplayıp hanehalkı sayısına bölerek hesaplanır.

2. Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önceki dönemle yapacağımız bir kıyaslama öğreticidir. 1913'te, dünya GSYH'sinin payı olarak ihracat yüzde 9 civarında iken; neredeyse yüz yıl sonra, 2012'de, yüzde 30 idi. Dünya GSYH yüzdesi olarak yabancı varlıklar 1914'te yüzde 17.5; 1995'te yüzde 57 iken bugün muhtemelen daha da yüksektir (Crafts 2000,26-27). Sadece emek eskiye oranla daha az hareketlidir; ülkeler arasındaki işçilerin yıllık hareketleri, son zamanlarda göçmen ve mültecilerde meydana gelen artışa rağmen, yüz yıl öncesinden daha düşüktür.

3. Dikkat çekici bir nokta da (fakat burada konumuz olmayan), herhangi bir ondalık dilim için, reel gelir artışı, kentsel Çin ve Endonezya'da, kırsal Çin ve Endonezya'dakilere kıyasla daha fazladır. Bu da her iki ülkede hali hazırda büyük olan kent-kır ayrımının daha da genişlediği anlamına gelmektedir.

4. Tüm bu ülkelerde, gelirlerin ortalamasının, medyandan daha fazla artması, eşitsizliğin artmasına neden olmuştur.(Gelir dağılımlarının hepsi sağa eğiktir; yani sağ tarafta uzun bir kuyruk vardır ve bu dağılımlarda ortalama her zaman medyandan daha büyüktür. Ortalama değer, medyanın üzerinde arttığında, dağılım daha çarpık ve eşitsiz hale gelir.)

5. OECD, Batı Avrupa'nın zengin ülkeleri, Japonya, Okyanusya (Avustralya ve Yeni Zelanda) ve Kuzey Amerika'nın ("eski zengin" OECD olarak adlandırdığımız) yanı sıra Doğu Avrupa'dan, Şili, Meksika ve Güney Kore gibi yeni üyeleri de içeren ekonomik ve politik bir organizasyondur.

6. Hesaplama şu şekildedir: Dünyanın en zengin yüzde 1'i, neredeyse 70 milyon kişiden oluşmakta ve bunların yaklaşık 36 milyonu da Amerikalılardan oluşmaktadır. 36 milyon ise ABD nüfusunun yüzde 12'sine tekabül etmektedir.

7. Literatür çok geniş olup, kapsamlı üç OECD raporundan alıntı yapmak yeterlidir: *Growing Unequal*? (Eşitsiz mi Büyüyoruz ç.n.) (2008), *Divided We Stand* (Bölünmüş Durumdayız ç.n.) (2011), ve *In It Together* (Yeniden İçinde Beraberiz ç.n.) (2015). İkinci ve üçüncü başlıklar arasındaki kontrasta dikkat ediniz.

8. "Fil Eğrisi" nin farklı anlardaki testleri için bkz. Lakner ve Milanovic (2013).

9. Yatay eksende 100 rakamı, tepeyi, yani en tepedeki 100'üncü dilimi temsil eder. 99 rakamı, yatay eksende bir önceki değerdeki (95. dilim) ve 99. dilim arasında kalan insanları temsil eder. Dolayısıyla, 96 ve 99'uncu dilimleri, yani tepedeki yüzde 2 ila 5'i temsil eder.

10. Okuyucu, dünyanın en zengin yüzde 1'inin, neredeyse tamamen gelişmiş ekonomilerin zenginlerinden oluştuğunu hatırlayacaktır.

11. Dikkat edileceği gibi, hanehalkı araştırmalarından elde edilen gelirlerin karşılaştırılmasında, bütün Çin'den değil,

kentsel Çin'den bahsediyoruz. 2013 yılına kadar Çin, kırsal ve kentsel alanlar için olmak üzere iki ayrı anket çalışması yürüttü ve araştırmacılar zorlandıklarını ve ancak birçok varsayımı kullanmaları durumunda, Çin'i bir bütün olarak temsil edebileceklerini belirttiler. Çalışmalarımda, bu iki anketi ayrı olarak ele almayı tercih ettim. Bunun nedeni, hem her iki anketin tasarım açısından farklı olmaları, hem de kırsal ve kentsel Çin'deki fiyat düzeylerinin farklı olması ve Çin'in, iki anketin birleştirilebilmesi için kullanılabilecek bireysel hanehalkı araştırma verilerini sağlamamasıdır. 2013'te yapılan ve tüm Çin'i kapsayan anketinin sonuçları, bu yazının yazıldığı tarihte (Ocak 2015) henüz yayımlanmamıştı.

12. Angus Maddison'un 1890'daki tahminlerine dayanarak (Maddison Project 2013).

13. Hanehalkı araştırmalarına göre, 2012'deki Çin ortalama geliri, yaklaşık 14,000 dolar olan AB ortalamasına kıyasla 4,300 dolardı (hepsi de, 2011 yılı ICP'ye dayanan uluslararası dolar cinsinden). AB için ortalama büyümenin yüzde 1 ve Çin için de yüzde 5 olduğu varsayıldığında, iki gelir 31-32 yıl arasında yakınsayacaktır.

14. Geç Antik Kenti'ndeki bir kişi için, Hindistan'ın tüm alt kıtasının Kuzey Denizi'ndeki küçük, uzak bir adadan gelen tüccarların bir şirketi tarafından idare edileceği bir durumu tasarlamak ne kadar tuhaf görünürdü, ifadesiyle betimler Edward Gibbon, talihlerin ilk tersine dönüşünü: "Alemgir Şahın (Aurungzeb ç.n.) sultanlığından bu yana, İmparatorlukları (Hindu) çözülmüş, Delhi'nin hazineleri Persli hırsızlarca talan edilmiştir, ve krallıklarının en zengini, şu anda Kuzey okyanusunun uzak bir adasındaki Hristiyan tüccarların işlettiği bir şirketin elindedir." (Gibbon 1996,3: 853).

15. Süper zenginler, iki nedenle hanehalkı araştırmalarına dâhil değildir. Birincisi, çok az sayıda olduklarından dolayı (ör. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 500 milyarder),

ulusal rastlantısal anketlere dâhil edilebilmeleri çok zordur. Nispeten büyük bir örneklem büyüklüğüne, 80,000 hanehalkına (200.000 kişi) sahip olan ABD mevcut nüfus sayımının bile, bir milyarderle görüşme yapabilme şansı neredeyse sıfırdır (10,000'de 3). İkincisi, zengin ve çok zengin insanların, seçilmiş olsalar bile (verilerin anonim olmasına rağmen) görüşmeyi kabul etmede daha az istekli oldukları düşünülmektedir. Hanehalkı anket verilerindeki Arasöz 1.1'e de bakınız.

16. Küresel en tepedeki yüzde 1'lik kesimin, yüzde 80'inden fazlası WENAO ülkelerinden gelmektedir (Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya).

17. Her iki gelir verisinde de sermaye kazançları ve kayıpları dışarıda tutulmuştur. WTID şu adresten temin edilebilir: http://topincomes.parisschoolofeconomics.eu/

18. 2010 yılı LIS verileri (http://www.lisdatacenter.org/ adresinde mevcuttur). Hanehalkı araştırmalarından hesaplanmış olan, Birleşik Devletler'de transferler öncesi ve vergi öncesi gelirlerin içinde, en yüksek yüzde 1 diliminin, yüzde 9,4'lük payı ile, Alvaredo ve arkadaşlarının (2013, Şek.1) ABD mali kaynaklarını kullanarak elde ettikleri %17'lik pay arasındaki bu fark, iki faktöre bağlı olarak açıklanabilir: alıcı birimleri arasındaki farklar (mali birimlere göre burada kullanılan kişi başına metrik) ve hanehalkı araştırmalarında üst gelir paylarının, gerçeğin altında değerlendirilmiş olması.

19. Amerika Birleşik Devletleri'nde, nüfusun yüzde 19'u negatif veya sıfır net servete sahiptir (Wolff 2010,43 ek B); Almanya için bu oran yüzde 27'dir (Frick ve Grabka 2009,64, Tablo 1).

20. Bazı zengin insanlar için, servetlerindeki değişim negatif olabilir (borsanın düştüğü zamanlarda olduğu gibi), yine de net servetlerinde milyarlar bulunabilir.

21. Diğerinden daha iyi olan bir ölçüm (gelir, tüketim veya servet) bulunmamaktadır. Verilerin erişilebilirliğini ve güvenilirliğini ve anlamlarını her zaman tartmalıyız. Dolayısıyla, eğer plutokrasinin politik gücünü ele alıyorsak, her zaman servet verisi daha açıklayıcı olacaktır. Ancak, insanların yüzde 95 veya yüzde 99'unun yaşam standardıyla ilgileniyorsak; gelir veya tüketim verilerini kullanmak çok daha mantıklıdır.

22. İkinci ve üçüncü tahminler sırasıyla Lakner ve Milanovic (2013) ve Zucman'a (2013) dayanıyor.

23. Varlık getirilerine ilişkin varsayımla ilintili olarak, Zuckman'ın (2013) gizlenmiş servet stoklarına ilişkin tahminlerden, bu gizli varlıklardan elde edilen yıllık gelir tahminlerine geçmemiz gerekir.

24. Servet analizlerinde, SGP (satın alam gücü paritesi ç.n.) yerine, nominal (yani mevcut) dolar değerini kullanırız. Davies ve diğerleri (2011) tarafından küresel servet eşitsizliğine ilişkin yapılan ilk çalışmada ortaya atılan fikir, servetin "satın alma gücü" açısından ve özellikle de en yüksek servet sahiplerinin serveti açısından, önemli olanın yerli fiyatlar değil dünya fiyatları olduğudur. Süper servet sahiplerini düşünürsek bu oldukça açıktır: Fiyatları dünya genelinde aynı olan malları ve hizmetleri tüketirler.

25. Bkz. http://www.forbes.com/sites/seankilachand/2012/03/21/forbes-history-the-original-1987-list-of-international-billionaires/ 450 milyar doların tahminlemesi, yabancı milyarderlerin listesinden yaklaşık 290 milyar dolar ve Birleşik Devletler'den 220 milyar dolardan daha az bir miktar, toplanarak yapılmıştır (1987 yılı ABD servet listesi 220 milyar dolardır. Fakat bu değer, 1 milyar doların altında serveti olan kişileri de içeriyor).

26. Nominal olarak 16.4 trilyon dolarlık dünya GSYH'si içinde 450 milyar dolardan (%2.7'si), 73 trilyon dolarlık dünya GSYH'si içinde 4,5 trilyon dolara (% y.6.1'i) çıkmıştır.

2. Ülkeler İçinde Eşitsizlik

Epigraf: Kuznets (1995,21).

1. Simon Kuznets ilk olarak bu hipotezi 1955'te Amerikan Ekonomik Birliğine yaptığı başkanlık konuşmasında belirtti; daha sonra yeniden düzenleyip genişletti (Kuznets 1966). Kuznets'in önemli bir öncülü olan Sergey N. Prokopovitch, 1926 *Economic Journal'da* yayımlanan makalesinde, Birleşik Devletler (1910,1918), Avustralya (1914-15) ve Prusya ve Saksonya (1913) arasındaki gelir eşitsizliklerini karşılaştırdı. Şöyle yazmıştır: [bir ülkenin ortalama gelir düzeyi ile], eşitsizliğin dereceleri arasında kesinlikle [olumsuz] bir bağlantı vardır" (s.78) ve böylece Kuznets eğrisinin aşağı eğimli bölümünü açıklamış oldu. Kuznets, Prokopovitch'in makalesine vurgu yapmıştır (1955, 5). Kuznets eğrisiyle ilgili olarak, çok geniş kapsamlı bir literatür bulunmaktadır; bu konuyla gerektiği yerler dışında ilgilenmeyeceğim.

2. Tinbergen'in kitabının bir derlemesinde, Sahota (1977, 726) şunu yazmıştır: "Tinbergen'in 1990 yılına kadar uzattığı projeksiyonlarına göre, arz ve talebin [uzun vadeli] güçlerine bağlı olarak, üniversite eğitimli işçiler tarafından kazanılan rantlar son bulacak."

3. Gini katsayısı, gelir eşitsizliğinin en popüler ölçümüdür. Örneğin, sadece en tepedekilerin gelir paylarına dayalı olan ve dolayısıyla en tepedekiler hariç geri kalan dağılımı göz ardı eden ölçümlerden farklı olarak, Gini, tüm dağılımı (yani, herkesin gelirlerini) dikkate alır. Gini katsayısı, 0 değerinden, yani teorik olarak herkesin gelirinin eşit olduğu durumdan, 1 değerine kadar, yani yine teorik olarak bir kişinin bir ülkenin tüm gelirine sahip olduğu duruma değin, değişmektedir. Gini katsayısı çoğunlukla yüzde olarak ifade edilir (örneğin, 0.41 yerine 41 olarak ifade edilir) ve basitçe Gini olarak anılır. Gini, örneğin 30'dan 33'e çıktığında,

Gini'nin 3 puan arttığını söyleriz. Gerçek dünyada, Gini değerleri, en düşük 20'lerden (İskandinav ve Orta Avrupa ülkelerinde) ila orta-60 aralığındadır (Güney Afrika, Namibia ve Kolombiya).

4. Aslında Piketty, eşitsizliğin kapitalizm altında, zorunlu olarak artması gerektiğini iddia etmez, fakat böylesi bir iddiada bulunmuş olması da anlaşılabilir, çünkü Piketty, otonom ekonomik güçlerin eşitsizliği frenleyebileceğine yeteri kadar dikkat etmemiştir. Bazı yorumcular, Piketty'nin bu tür otonom güçlerin varlığına inanmadığını öne sürerler. Ancak bu doğru değildir: Piketty'nin sisteminde maksimum durağan durum eşitsizliğinin ne olduğunu, tahmin edebiliriz. Amerika Birleşik Devletleri'nde durağan durum sermaye-çıktı oranının yaklaşık 10 olduğunu varsayalım (tasarruf oranının GSYH'nin yüzde 10'u ve GSYH'nin büyüme oranı yüzde 1). Bu, Birleşik Devletler'in günümüzdeki sermaye-çıktı oranının yaklaşık iki katıdır. Piketty'nin standart yüzde 5 olan reel getiri oranına göre, sermaye geliri, toplam net gelirin yarısını alacaktır. Ayrıca, sermaye ve emek gelirinin mevcut yoğunlaşma katsayıları sırasıyla yaklaşık 0.8 ve 0.4 iken, Gini katsayısı 60 (0.5x80 + 0.5x40) olacaktır. Bugün Brezilya ve Güney Afrika'da mevcut olan eşitsizlik seviyesi budur.

5. Aynı şey, modern toplumlarda (aşağıda göreceğimiz gibi), ancak farklı nedenlerden dolayı geçerlidir.

6. Maksimum uygulanabilir Gini formülü $(\alpha-1) / \alpha$'dır; burada α, gelirin kaç kez geçimden daha büyük olduğunu gösterir. $A = 2$ için, maksimum Gini 0.5; $\alpha = 10$ için maksimum gini 0.9'dur. Geçimlik düzey için standart değer olan, yılda kişi başına yaklaşık 400 uluslararası doları kullanırsak, bugünkü Birleşik Devletler ortalama geliri yaklaşık 100 kat daha fazla olur, bu nedenle maksimum Gini 0.99 olur veya neredeyse 1'e eşittir.

7. Kuznets şu şekilde belirtmiştir: "Gelişmiş ülkelerde son yıllarda gözlenen, gelir eşitsizliğindeki azalmayı şu faktörlerin bir bileşkesi olarak düşünmek daha akla yakındır; işçi başına ürün açısından sektörler arası eşitsizliklerin daralması, mülkten elde edilen gelirlerin hanehalklarının toplam gelirleri içindeki payının azalması, sosyal güvenlik ve tam istihdamı öne çıkaran kurumsal değişimler" (1966, 217).

8. Kötücül ve iyicil güçler, modern refah devletinin ortaya çıkışını açıklamak için Max Beloff (1984) tarafından, *War and Welfare : Britain 1941-1945* (Savaşlar ve Refah: İngiltere 1941-1945ç.n.) başlıklı etkileyici bir kitabında ortaya atılmıştır.

9. "Hizmet" veya "üçüncül" sektör terimlerini kullanmamız kesinlikle sorunludur; çünkü bu durumda çok farklı ücret tarifeleri ile inanılmaz derecede çeşitli iş ve becerilerin bir ad altında üstünü örtüyoruz. Ancak daha iyi bir sınıflandırma da bulamıyoruz.

10. Birleşik Krallık'ta ve Birleşik Devletler'de hükümet harcamalarının GSYH'ye oranı 1970'lerin sonlarından 1980'lerin başına kadar aynı düzeydedir.

11. Mobil sermayenin vergilendirilmesinin zorluğu Adam Smith tarafından zaten bilinmekteydi: "Sermaye sahibi aslında dünya vatandaşıdır ve herhangi bir ülkeye bağlı olmasına gerek yoktur. Külfetli bir vergiye tabi tutulması için can sıkıcı bir soruşturmaya maruz bırakıldığında ülkeyi terk etme eğilimlidir ve stoklarını kendi işini sürdürebileceği ya da servetini rahatlıkla kullanabileceği başka bir ülkeye götürecekti" demiştir (Ulusların Zenginliği, kitap 5, 2.Bölüm, kısım 2, madde 2).

12. Belirtmekte fayda var ki; Şekil 2.4'te gösterildiği gibi grafik, bir ekonominin temel özelliklerinin çok kısa bir özetini sunulmaktadır: kişisel gelirlerin dağılımındaki ikinci anı göstermektedir (gelirler log normal olarak dağıtılırsa, Gini katsayısını tamamen varyans belirler).

13. Tarihsel uzun zaman serileri ile ilgilendiğimiz bu bölümde, tüm gelir (kişi başına GSYH) verileri Angus Maddison'un öncü çalışmalarının bir devamı olan Maddison Projesinden gelmektedir. http://www.ggdc.net/maddison/maddison-project/data.htm adresindeki Maddison verilerinin 2013 güncellemesi kullanılmaktadır. Tahminler Bolt ve van Zanden'de (2014) tartışılmıştır. Kişi başına GSYH, 1990 uluslararası dolar olarak ifade edilmektedir.

14. Bu sınır çizgisi; Sanayi Devrimi'ni daha sonraları yaşayan toplumlar için, farklı zamanlarda oluşur. Bazıları yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar oluşmamıştır.

15. 1400-1800 arasında kişi başına düşen çıktı yüzde 20'den az bir oranda artmıştır (Bakınız Álverez-Nogal ve Prados de la Escosura 2007, Tablo 4).

16. Alfani (2014,25), Toskana'daki bir kasabadan (Pistoia) elde edilen ve oldukça yetersiz kanıtlara dayanarak, 1348'deki Floransa salgınının, eşitsizliğin artmasına yol açtığına dayanan Herlihy'nin (1978) "büyüleyici" tezine kuşkuyla bakıyor. Herlihy, birçok maden ocağının veba nedeniyle sahiplerini kaybettiğini iddia ediyor; bu mülkler daha sonra hayatta kalanlar tarafından düşük bir fiyata satın alınmış ve servetin yoğunlaşmasına yol açmıştır, Bu durum, on dördüncü yüzyılda olmuşsa bile, Alfani, onyedinci yüzyılın ortalarına kadar, büyük salgınların en sonuncusu gerçekleştiğinde, sahiplerini kaybetmiş olan küçük parsellerin satın alınması ve daha büyük yerleşim yerlerinde yoğunlaşmasını zorlaştıran, yeni kurumsal düzenlemelerin yapılmış olduğunu yazıyor. Alfani ve Ammannati'ye göre (2014, 23), Herlihy'nin hatası, kullandığı iki kaynak arasında, yani *quota d'estimo* (Floransa eyaleti tarafından kullanılan daha önceki vergi mekanizması) ile 1427 *catasto* arasında, servet ve gelir yakınsamasına ilişkin değerlerin birbirinden farklı olduğuna dikkat etmemiş olmasıdır.

17. Bu gerileme, Turchin ve Nefedov'un (2009, Bölüm 1) sunduğu dört parçalı bir sınıflamadaki (genişleme, stagflasyon, çöküş, depresyon) kriz veya devlet çöküş aşamasına karşılık gelir. Kriz döneminde toplumsal parçalanma zirveye ulaştığında, reel ücretler artmakta ve arazi rantı düşmekte ve sonuç olarak eşitsizlik azalmaktadır. Üçüncü yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu'ndaki eşitsizliğin evrimi, Arasöz 2.1'de ele alındığında, Turchin-Nefedov tezini oldukça iyi tasvir etmektedir.

18. İlginçtir, Fochesato (2014), on dördüncü yüzyılda vebanın etkilerine verilen tepkideki bu farklılığının uzun vadeli sonuçlar doğurduğunu iddia ediyor: Kuzeydeki yüksek ücretler, emek yerine makinelerin ikame edilmesini çok daha çekici hale getirdi ve sonunda Sanayi Devrimi'ne yol açtı. Robert Allen (2003,2011)'da bu noktaya değindi.

19. Milanovic'e (2010b, Tablo 1) bkz. Kaynaklar Ward-Perkins (2005), Allen (2007), Maddison (2007, 2008) ve Scheidel ve Friesen (2009)'dur.

20. On yedinci yüzyıl İngiltere'sinde Gregory King tarafından bulunan sosyal tablolar, önemli sosyal sınıfları (topraksız köylüler, küçük mülk sahipleri köylülerden vb. en zengin soylulara ve mahkemeye kadar) listeleyerek ve tahmini ortalama gelir ve nüfuslarını vermek suretiyle bir toplumun sosyal yapısını kısaca açıklamaktadır. Hanehalkı anketleri veya mali veriler yokluğunda, sosyal tablo, yirminci yüzyıla kıyasla gelir dağılımı hakkında en iyi bilgi kaynağıdır.

21. Burada anlatılan hikâye kısmen basitleştirilmesidir, çünkü Roma İmparatorluğu'nun doğu kısmı daha önce olduğu gibi devam etmiştir. Dolayısıyla, Ege dünyasındaki ve Levant'daki (Doğu Akdeniz ülkeleri) ortalama gelir, Octavianus dönemindeki olduğu gibi, bütün dönem boyunca (kısa vadeli dalgalanmalar hariç) hemen hemen aynıdır.

22. Mendershausen (1946) aynı zamanda eşitsizliğin en üst değerinin 1933'te meydana geldiğini iddia etmektedir.

23. Eşitsizliği etkileyebilecek sosyal ve demografik güçler de vardır ancak bu çok geniş yaklaşımı dışarıda bırakmak zorundayız. Örneğin, nüfusun yaşlanması ve (bir ülkenin servetinin artmasıyla teşvik edilen) tek kişilik hanehalkının yaygınlığı, özellikle de burada yaptığımız gibi, kişi başı ölçümü kullanırsak, tüm istatistiklerimizde eşitsizlik arttırıcı bir etki yaratmaktadır. Bir diğer demografik güç, benzer gelirleri olan insanların bir arada yaşaması veya evlenmesidir. Bu aynı zamanda zengin ülkelerde daha yaygın hale gelmiştir ve benzer şekilde ölçülen eşitsizlik üzerinde yukarı doğru bir etki yapmaktadır. Bununla birlikte, bu faktörlerin uzun vadede ekonomik ve siyasi faktörler kadar önemli olduğuna inanmıyorum.

24. Bunun gerçekleştiği bir durum sosyalist toplumlarda da görülüyor; bkz. Arasöz 2.2.

25. Birleşik Krallık'ta eşitsizliğin yükselmesi tartışmalara konu olmuştur. Bizim buradaki verilerimiz, sosyal tablolardan hesaplanan Gini değerlerine dayanmaktadır (Milanovic, Lindert ve Williamson 2011'e bakınız) ve Lindert ve Williamson'un (1982, 1983) verdiği sonuçlarla hemen hemen aynıdır. Bununla birlikte, Feinstein (1988), İngilteredeki eşitsizliğinin çok yüksek olduğunu ancak Sanayi Devrimi'nden en az bir yüzyıl önce, istikrarlı olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, Feinstein'ın verileri, prensipte Sanayi Devrimi sürecinde olması beklendiği gibi, Kuznets eğrisindeki yükselişe işaret etmemektedir.

26. Clark (2005), David Ricardo'nun *On the Principles of Political Economy and Taxation* (1817) (*Politik Ekonomi ve Vergilendirmenin İlkeleri Üzerine ç.n.)* kitabıyla, Karl Marx'ın *Das Kapital* (1867) (Kapital ç.n.) kitabının yayımlaması arasındaki sürede, İngiltere'de reel ücretlerin ikiye katlandığını, ve reel ücretlerdeki artışın on dokuzuncu yüzyıl

sonlarına değin hızlanarak devam ettiğini göstermiştir. Feinstein (1988) daha yavaş fakat yine de gözlenebilir bir artış bulgulamıştır.

27. İspanyolların gelir düzeyinin tepe noktası; yaklaşık 2,500 ABD Doları olan İngiliz ve Amerikan seviyesine benzerdir (aynı SGP'leri ile). Tek fark, İspanya'da neredeyse bir asır sonra bu gelir seviyesine ulaşılmıştır.

28. İtalya için veriler Brandolini ve Vecchi'nin (2011) özenli ve yenilikçi çalışmasından alınmıştır.

29. Williamson'un oranı, ortalama gelirin vasıfsız ücret haddine olan oranıdır. Bu oranın artması eşitsizliğin daha da büyümesi anlamına gelmektedir.

30. Sınırlardaki genişleme, Şili'de eşitsizliğin azalmasına neden oldu, çünkü göç yoktu. Dolayısıyla, vasıfsız işçiler daha zor bulunur hale geldi ve ücretleri yükseldi. Buna karşılık göçün olduğu, Yeni Zelanda ve Arjantin'de sınırların genişlemesi eşitsizliğe yol açtı.

31. Zamana göre grafikte gösterdiğimizde, gayet güzel bir şekilde çizebildiğimiz Kuznets dalgalarını, kişi başına düşen gelire göre çizdiğimizde görmek daha zordur ve hatta dalgalar kaybolabilmektedir. Bununla birlikte, Rodriguez Weber'in ilk dönem için (1850-1903) tanımladığı gibi, Şili'deki evrimi, ortalama gelirde hiçbir artışın olmadığı bir ülkedeki evrime benzer olarak düşünebiliriz –dolayısıyla burada, Gini değerleri ve gelir düzeyi arasında bir ilişki olmayacaktır. Bu yarım asırlık süre boyunca, kişi başına düşen gelir artışı yılda yaklaşık yüzde 1 idi; daha sonra, yani, yirminci yüzyılın tamamında, yılda yüzde 2'yi aşmıştır.

32. Dünyanın Üst Gelir Veri Tabanı, en üst yüzde 1'lik payın düşüşünün tamamen savaş sırasında meydana geldiğini gösteriyor. 1937-1962 yılları arasında herhangi bir dağıtım verisine şahip olmadığımız için, düşüşün tamamen savaştan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ya da daha sonra devam

edip etmeyeceğini söylemek imkânsızdır. Daha da kötüsü, Japon gelir dağıtım verilerinin kalitesi çok iyi değildir (Tachibanaki ve Yagi 1997) ve Japon İstatistik Bürosu, mikro verilere erişime izin vermemektedir.

33. Yenilikçi bir makalede, Albaquerque Sant'Anna (2015), en üstteki yüzde 1'lik dilimin gelir payı ile hem sendikal yoğunluk hem de Sovyetler Birliği'nin göreli askeri gücü arasında (ilgili ülkeye göre) istatistiksel olarak önemli bir negatif korelasyon olduğunu göstermiştir (sonuçlar, marjinal vergi oranları ve finansal açıklık gibi ilgili faktörler için kontrol edilmiştir). Sovyetler Birliği'nin göreli askeri gücü, Sovyet askeri harcamalarının, ilgili ülkenin değerlerine oranlanlamasıyla hesaplanmakta ve Moskova'yla olan mesafeye göre ayarlanmaktadır (SSCB'nin göreli gücü, mesafeyle azalmaktadır).

34. On yıl boyunca Gini puanlarındaki değişim, basitlik açısından bir aritmetik ortalama olarak hesaplanmıştır: Kuznets eğrisinin aşağı kısmı boyunca kaybedilen Gini puanları, on yılların sayısına bölünür (her ikisi de Tablo 2.2'de verilmiştir).

35. Vergi hareketlerinde hysteresis veya yol bağımlılığı olabilir. Savaş zamanında yüksek vergiler getirildiğinde ve çeşitli yeni programlar yürütmek için büyük bürokrasiler oluşturulduğunda, savaş sona erdikten sonra, ne vergi ne de bürokrasi, daha önceki seviyelere geri getirilemez. Böylece, genellikle kötücül bir güç olarak görülen savaşlar, toplumsal değişime ilişkin önemli katalizörler olabilir.

36. Piketty şunları yazıyor: "Yüksek gelirlerin düşüşü, iki dünya savaşıyla yakından ilişkilidir ve yüksek gelirlerin hiçbir zaman tamamen eski haline dönememiş olmasın nedeni, kesinlikle tarım ve sanayi sektörlerindeki çeşitli gelişmeler değil, belirgin bir siyasi faktörle (gelirin ve mirasın aşamalı olarak vergilendirilmesi) açıklanabilir; dolayısıyla, Kuznets'in kuramı veya daha genel olarak, kapitalist gelişmenin ileri safhalarında gelir eşitsizliğinde düşüşlerin kaçınılmaz

olduğunu öne süren her hangi bir kuram, yirminci yüzyılda gelir eşitsizliğinin tarihini karakterize eden olgularla uymamaktadır, en azından Fransa söz konusu olduğunda" (Piketty 2001a, 147-148).

37. 1990'lı yıllarda, en zengin yüzde 1 dilimindekilerin yüzde 1'inin terk ettiği gayrimenkullerin değeri, 1900-1910 yılları arasındaki değerlerinin sadece dörtte birine eşittir (Piketty 2001a, 139; 2001b, 24).

38. Sömürü, en koyu serbest piyasaya yanlısı ekonomistlerin çoğu tarafından bile veri olarak ele alındı. Kapitalist sömürüden şikayet eden bir üçüncü dünyacıya tam olarak benzemese de, yine de Wilferdo Pareto'nun 1921'de yazdıklarından dinleyelim: "Afrika ve Asya'nın geniş bölgelerinin sömürülmesini hesaba katmak zorundayız (kolonizerlerin gelirini arttırmanın bir yolu olarak). Bu, büyük olasılıkla İngiltere, Amerika Birleşik Devletler ve Fransa'ya özel yararlar sağlayacaktır; ancak bunun, bu açgözlü gurmelerin artıklarını toplamaktan başka bir şey yapamayacak olan İtalya'ya hiçbir yararı olmayacaktır." (Pareto, 1966, 325 orijinal olarak "Transformazione della democratia" dan, 1921).

39. Bozuk gelir dağılımı üzerine: "Bütün gerçek bunalımların nihai nedeni, her zaman, kitlelerin yoksulluğu ve sınırlanmış tüketimleridir, oysa kapitalist üretim, üretici güçleri sınırlandırabilen sanki yegane faktör toplumdaki mutlak tüketim kapasitesiymiş gibi, üretici güçleri geliştirmeye devam eder." [Marx (1894) 1991,615]. "Ülke içindeki çelişkiler, üretimin dış dünyaya genişlemesi ile çözümlenmeye çalışılır" (s.353).

40. Emperyalizm üzeri olan kuramların en önemli özelliği, her dış politikanın kökünün, yurt içi sosyal ve ekonomik ilişkilerde aranması gerektiğini vurgulamasıdır, yoksa örneğin David Landes'in (1961) emperyalizm teorisinde öne sürdüğü gibi, devletler arasındaki ekonomik ve askeri gücün orantısızlığında değil.

41. Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmış olması, küreselleşmenin temelde iyi bir şey olduğuna inanan ve ayrıca gelir eşitsizliğiyle ilgilenmeyen insananlar için, her zaman son derece tatsız bir sorun olagelmiştir. 2004'te, küreselleşmenin yararları konusunda daha şüpheci olmadan önce, Martin Wolf, *Why Globalzaiton Works* (Küreselleşme Neden Çalışır, ç.n.) yayımladı ve savaşın çıkma nedenini Alman militarizmine ve milliyetçiliğe bağladı (s.125). Ancak militarizm Almanya'ya özgü değildi. Almanya'ya özgü olan, oyuna geç katılmış Alman kapitalistlerinin, Fransızlar ve İngilizler'le aynı avantajlara sahip olmak istemeleriydi, ancak dünyanın büyük kısmı zaten parsellenmişti.

42. Benim blog yazıma bakabilirsiniz "Savaşın Merhameti kitabında Niall Ferguson'un ekonomisi: Farkına varmadan Marx'a geri dönüş mü?" http://glineq.blogspot.com/2014/09/the-economics-of-niall-ferguson-in-pity.html adresinde bulunabilir.

43. Her ne kadar Ferguson (1999,140), savaşın yerli kökenlerini konuşmanın "artık moda olmadığını" yazsa da, sonuçta kendisi de bunu yapar.

44. Bkz. Lydall (1968), Atkinson and MickleWright (1992) ve Redor (1992). Milanovic'in ilk bölümüne de bakınız (1998).

45. Endüstri Devrimi ve ilk teknolojik devrimi birbirinin yerine kullanıyorum.

46. OECD verileri, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=UN_DEN adresinde bulunmaktadır.

47. Örneğin, 1995 yılında İngiltere'deki kamu ve özel sektör sendikalı üyelerin sayısı (her biri yaklaşık 3,5 milyon) aynıydı. Yirmi yıl sonra, kamu sektöründeki üye sayısı yaklaşık 4 milyon, özel sektörde ise sadece 2,5 milyon idi (bakınız tablo 2.1 https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/313768/bis-14-p77-trade-union-membership-statistical-bulletin-2013.pdf).

48. Robert Solow'un, Mezuniyet Merkezi'deki sunumuna dayanarak hazırlanmıştır, New York City Üniversitesi, 30 Nisan 2015. Mayıs 2015'ten itibaren yazılı bir makale bulunmamaktadır.

49. Teknolojinin, küreselleşmeye karşı "rekabeti" üzerine bir tartışma için, bkz. Krugman (1995), Slaughter and Swagel (1997) ve Slaughter (1999). Teknolojik değişim literatürü, ücret eşitsizliğinin, çoğunlukla teknoloji ile beceri arasındaki yarışın bir sonucu olarak arttığını iddia eder (becerilere olan talep artarken , arzın bunu karşılamakta yetersi kaldığı dönemlerde). Bu fikir, Autor, Katz ve Kearney (2008) ve Goldin ve Katz (2010)'da tartışılmıştır. Artan ücret eşitsizliğinin arkasındaki ana güç olarak teknolojik değişime ilişkin literatür iki şekilde ortaya çıkmaktadır. 1980'lerde hâkim olan birinci görüşe göre, ücret dağılımı boyunca ücret primini artıranın, beceri yanlı teknolojik değişim olduğu, ücret dağılımı boyunca ücret priminin artmasının, tüm beceri türleri arasında yükselen ücret açıklarına yol açtığı öne sürülmektedir. 1990'larda hâkim olan ikinci görüşe göre ise, teknolojik değişime, bilgisayarlaşma ve robotlaşmayı içermektedir ve bunların, ücret spektrumunun üstündeki karmaşık ve yüksek vasıflı işlerde değil ama düşük becerili ve rutin olan işlerdeki emeği ikame etmesiyle, ücret eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. David Autor tarafından savunulan ikinci hipoteze göre (bkz. örneğin, Autor ve Dorn 2010), ücret eşitsizliğindeki artış, ücret polarizasyonu ile ilişkilidir. Son OECD bulguları (OECD 2015) bu hipotezi kısmen desteklemektedir (İkinci hipoteze göre orta ve düşük nitelikli emek arasındaki ücret farkının azalması gerekirken, buna karşın birinciye göre artması gerektiğine dikkat edelim.) Küreselleşmenin ücretler üzerindeki rolü için, bkz. Ebenstein (2014). Feenstra ve Hanson (1999), küreselleşmenin, 1970'lerin sonu ile 1990'ların başlangıcı döneminde ABD ücret dağılımındaki açığının yüzde 15 ila yüzde 33'ünü açıkladığını bulmuştur. Küreselleşmenin

hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki emek eşitsizliği üzerine yaılmış iyi bir teorik yaklaşım için bkz. Kremer ve Maskin'in yayımlanmamış bir makalesi (2003).

50. Bu husus Ann-Harrison tarafından özel bir bildirimle yapılmıştır.

51. Barro-Lee öğrenim çıktıları veri seti, http://www.barrolee.com/ adresinden temin edilebilir.

52. Reshef (2013), ABD hizmet sektöründe düşük beceri yanlı bir teknolojik değişim olduğunu, bunun da düşük nitelikli işçilerin üretkenliğini, üniversite eğitimi almış işçilerinkine göre daha hızlı arttırdığını savunmaktadır.

3. Ülkeler Arasında Eşitsizlik

Epigraf: Jan Pieterszoon Coen, Hollandalı Doğu Hindistan Şirketi, Batavia'da şirket yönetim kuruluna başkanlık ederken, 27 Aralık 1614'te Landes (1988, 43) tarafından aktarıldı.

1. Bunu söylemenin daha az olumlu bir yolu, bugünkü küresel eşitsizliğin tarihteki en yüksek noktada olduğunu söylemektir.

2. Bu tür bir hesaplamada, küresel eşitsizlik şu şekilde hesaplanmaktadır: Maddison'un uzun dönem ekonomik serilerinden az çok güvenilir bir istatistik olan ortalama bir gelir elde edilir, (Maddison Projesi 2013); tarihsel kaynaklara göre az çok tahmin edilen bir standart sapma ile her bir ülke için ortalama etrafında bir log normal dağılım oluşturulur. Her bir ülke için bir dağılım yapıldıktan sonra, bu ulusal dağılımlar bir araya getirilerek küresel bir dağılım elde edilir. Bourguignon ve Morrison (2002), gelirin ondalık dilimlerini hesaplamakta; tek tek ülkelerin değil, geniş coğrafi bölgelerin (toplam 33) tahminiyle ek bilgi sağlar. Her coğrafi bölgedeki tüm ülkelerin aynı gelir dağılımına sahip olduklarını varsayar.

3. Bourguignon ve Morrison'ın (2002) öncülüğünde, biraz farklı yöntemler kullanılarak yapılan diğer çalışmalar, küresel eşitsizlikte, uzun süren on dokuzuncu yüzyıldakine benzer bir artış desenini keşfetmiştir. (Milanovic 2011b; van Zanden ve ark.2014). Her üç çalışma da Maddison'un küresel eşitsizlikteki değişiklikleri esas alan kişi başı GSYH tahminlerine dayanmaktadır. van Zanden ve diğerleri (2014), ücret/GSYH oranları da dâhil olmak, üzere her türlü kanıtı kullanmıştır (her ikisi de, ulusların kendi içindeki eşitsizliklerin tahminlemesi için), Milanovic (2011b) ise on dokuzuncu yüzyılın başları için sosyal tablolardan elde ettiği verileri kullanmıştır.

4. Daha önceki çalışmam (Milanovic 2002a); 1988 ve 1993 yılları arasında küresel eşitsizlikte bir artış olduğunu göstermiştir.

5. Kuramsal olarak, ebette, örneğin, Çin gelirlerinin farklı bir değerlendirmesi, sadece Gini değerinin düzeyini değil ama Gini değerlerinin zaman içindeki değişimine ilişkin tahminleri de etkileyebilir. Bununla birlikte, uygulamada, Gini değişim desenindeki ilişkin revizyonlar çok azdır.

6. Yazarın yayımlanmamış verileri.

7. Bölüm 2'de tartışıldığı üzere, 1929'dan önceki dönemde Birleşik Devletler için bir bütün olarak (ya da orijinal Amerika Birleşik Devletleri'ni oluşturan on üç koloni için) genel olarak bir veri bulunmuyordu. Servet üzerine verasetlerden bol miktarda veri vardı örneğin, fakat ya parçalanmışlardı ya da bireysel devletleri ya da şehirleri kapsıyorlardı. Bunlarla eş zamanlı olan sosyal tablolar da mevcut değildi. Oldukça şaşırtıcı bir durum çünkü bu tür tablolar İngiltere'de belli aralıklarla üretilmiştir. Ancak Lindert ve Williamson (2016) 1774-1850-1860 ve 1870 yılları için Birleşik Devletler için ayrıntılı sosyal tablolar oluşturmuşlardır. Bu veriler, uzun dönemli ABD eşitsizliğini tahmin etmek için Bölüm 2'de kullanılmıştır.

8. AB15: Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık'tır.

9. Ek 13 ülke Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

10. Theil (0)'ın bir başka avantajı, Anand ve Segal'in (2008) belirttiği gibi, kısmen teknik olmakla birlikte, yine de önemlidir. Entropi endeksi olarak da bilinen Theil (0), popüler eşitsizlik ölçümlerinden birisidir. Sınıf (veya mekân) için hesaplanan eşitsizlik mutlak değerleri, diğer bileşen(mekân veya sınıf) tam olarak eşitlendiğinde değişmez. Sonuç olarak, Theil'in sınıf bileşeni güncel veriye göre x olarak hesaplanmış ise, tüm mekânsal eşitsizliklerin varsayımsal olarak ortadan kaldırılması, sınıf bileşenini (ve böylece Theil toplamını) x değerinde bırakacaktır.

11. 1914'te en yüksek düzeyine ulaşmış olan Avrupa sömürgeciliğinin artan yayılımından burada söz etmeye değer: 1914'te dünya nüfusunun neredeyse yüzde 42'si kolonilerde yaşıyordu. En önemli güçler dünya nüfusunun yüzde 24'ünü kontrol eden İngiltere ve yaklaşık yüzde 6'sını kontrol eden Fransa'ydı.

12. Ancak bazı münferit durumlarda, Avrupalılar, kendi memleketlerinden kalmaktansa kolonilere giderek daha iyi sonuç alabilirlerdi.

13. "Sömürge yönetimi söz konusu olduğunda, Marksist analizi her zaman biraz esnetmemiz gerekir. Yöneten sınıfların ayırt edici özelliği ne fabrikalara, ne mülklere [toprak], ne de banka hesap bakiyelerine sahip olma eylemidir. Yöneten sınıfı her şeyden önce, başka yerlerden gelmiş olan ve ülkenin orijinal yerleşiklerinden farklı olarak, "öteki" olandır (Fanon, 2005,5).

14. Karl Marx ve Friedrich Engels, Sochineniya, xxii, 360 (Carr [1952] 1973, 187'de aktarılan). Carr'ın yazdığına göre, fikir ilk olarak Engels tarafından 1858'de Marx'a gönderilen bir mektupta dile getirilmiştir.

15. 2000 yılı civarında nüfus sayımına göre göçmen stoğu 165 milyondur (Özden ve ark. 2011). Daha az detaylı, ancak daha güncel olan BM verileri, 2013'te bu değeri 230 milyon olarak ortaya koymaktadır.

16. Bu sayıların geldiği orijinal makalede (Milanovic 2015), gelir primleri, gelir log oranlarından hesaplanmıştır; yani, Birleşik Devletler için prim, ABD'nin (doğal) logaritmik gelirinin, Kongo'nun (doğal) logaritmik gelirine göre yüzde şu kadar fazlası olarak ifade edilmiştir. Logaritmalar kullanılarak ifade edilen primler, elbette burada bildirilenlerden çok daha küçüktür. Simone Bertoli'ye ve Jesús Fernández-Huertas Moraga'ya bunu işaret ettiğinden dolayı minnettarım.

17. Burada, kuramsal olarak göçün aldığı biçimleri etkileyebilecek önemli olan bazı unsurları dışarıda bırakıyorum: coğrafi yakınlık, dil, din, zaten var olan diasporalar vb.

18. Yardımla yaşamak yerine borçlanmak, Rawls'ın "iyi düzenlenmiş" toplumlar dediği, yani, yoksulluğun, tamamen olmasa da kısmen demokratik ve liberal kurumların gelişmesini sekteye uğratmadığı toplumlarda olanaklıdır. Yardım ise, yoksullukları yüzünden liberal toplumlar haline gelemeyen "sırtı yüklü" toplumlara özgüdür. Rawls'ın terminolojisinde, Halklar Topluluğu, Birleşmiş Milletler ile birlikte Dünya Bankasıdır.

19. David Miller (2005,71) şunu yazmaktadır: "Eşitliğin korunması için, görece olarak daha iyiye gitmiş toplumlardan, görece daha kötüye gitmiş toplumlara doğru, kaynakları sürekli aktarmamız gerekir, ama böyle yapmakla hem politik sorumluluğu hem de kendi kaderini belirleme hakkını

ihlal etmiş oluruz. Ülkeler arasında kaynak transferine karşı olan argümanların, Rawls'ın, ülkelerin kendi içinde kaynak transferi savına karşı çıkan argümanlar ile ne denli aynı paralelde olduğunu görmek, gerçekten çok ilginç. Rawls'un ulus-devletler düzeyinde reddetmiş olduğu tüm argümanlar, şimdi tüm dünya düzeyi için kabul ediliyor gibi görünüyor.

20. OECD tarafından sağlanan karşılaştırılabilir veriler kullanılarak, 2013 yılında yılda kişi başına 2,000 saatten fazla çalışma gösteren yalnızca üç ülke Yunanistan, Şili ve Meksika'ydı. Zengin ülkelerdeki işçiler (Fransa, Danimarka, Almanya ve Hollanda) 1,500 saatten az çalışmışlar. Bkz. https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ANHRS. Yoksul ülkelerde (OECD ülkeleri dışında) çalışılan saatler için güvenilir verilerimiz yok, fakat zaman kullanımı araştırmalarında yoksulların, zengin insanlardan daha fazla çalışmaya meyilli olduklarını görüyoruz (Lee, McCann ve Messenger 2007, 27-33).

21. Rosenzweig (2010), ülkeler arasındaki beceri fiyatlarındaki (beceri birimi başına ücret) farklılığın, ülkeler arasındaki ortalama eğitim seviyeleri veya eğitim getirileri arasındaki farkların çok üzerinden olduğunu göstermektedir. Rosenzweig, yoksul ülkelerde sadece eğitim seviyesinin artmasının, ücretlerin dünya çapında eşitlenmesine katkıda bulunmayacağı sonucuna varıyor (elbette, artan eğitim seviyelerinin, kişi başına daha yüksek GSYH'ye ve dolayısıyla daha yüksek ortalama ücretlere dönüşmediği sürece).

22. Cannan'ın sorusu Frenkel'den (1942, 177) aktarıldı. Anthony Atkinson'a, bu özensiz referansa dikkatimi çektiğinden dolayı minnettarım.

23. Shachar'ın yaklaşımı daha geniş kapsamlı olabilir miydi diye sorabiliriz. Örneğin, onun önermesi, toplumsal veya ekonomik nedenlerden ötürü göç etmek istedikleri bir ülkede herhangi bir sosyal bağlılığı olmayanları (ör. aile ve arkadaşlar gibi) dışarıda bırakacaktır.

24. 2008'de yapılan hanehalkı araştırmaları, Batı Şeria ve Gazze'de 1,100 dolara kıyasla, İsrail'de yıllık kişi başına düşen ortalama yıllık gelirin 11,000 doların biraz üzerinde olduğunu göstermektedir.

25. *Uluslararası New York Times* gazetesinin Bulgaristan'da inşa edilen çite ilişkin bir makalesinde şöyle yazılmakta (7 Nisan 2015), "Bulgar yetkililerin duvarı tamamlamaya istekli olmalarının bir nedeni de, Avrupa liderlerine, Bulgaristan'nın, Schengen ülkeler grubuna kabul edilmeyi hak ettiğini göstermektir, çünkü bu ülkeler grubunun vatandaşları, birlik içinde seyahat ederken pasaport taşımak durumunda değildir". Açıklamada ağır ironi var çünkü komünizm döneminde de Bulgaristan, diğer Doğu Avrupa turistlerinin Türkiye ya da Yunanistan'dan kaçamayacaklarını Sovyet liderlerine göstermek için benzer bir duvar inşa etmiştir.

26. Tan (2006), şöyle yazmakta "göçe ilişkin kısıtlayıcı yasaların meşruiyetini kabul etmek için ... küresel düzeyde dağıtıma ilişkin bir taahhütte bunmak gerekir". Başka bir deyişle, gelir karşılığında bir insan hakkı, mübadele edilebilir.

27. Belki de göç sınırlamaları ile çıktının en çoklaştırılması arasındaki uyumsuzluğa ilişkin en erken bildiri, 1804'te yayımlanan, *Treatise on Political Economy or the Production, Consumption and Distribution of Wealth (Siyasi Ekonomi Üzerine Bilimsel Bir İnceleme veya Servetin Üretimi, Tüketimi ve Dağılımı ç.n.)* kitabında , Jean-Baptiste Say'dan gelir: "Avrupa ... farklı siyasi devletler arasında bulunan iç bariyerlerin kısmen kaldırılmasından kazançlı çıkmıştı; ve benzer bir biçimde dünya da, insan ırkının bölünmüş olarak bulunduğu çeşitli toplulukları izole eden bariyerlerin kaldırılmasından yarar sağlayabilir. [(1821) 1971,167].

28. Bkz. Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik İşler Departmanı (http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/index.shtml adresinden ulaşılabilir).

29. Gallup'un 2010-2012 sonuçları için http://www.gallup.com/poll/161435/100-million-worldwide-dream-life.aspx adresini ziyaret edin. Ayrıca bkz. Minter (2011,40).

30. Hanson (2010), Meksika'dan ABD'ye yapılan göçün, küresel geliri ABD GSYH'sinin yaklaşık yüzde 1'ine eşdeğer bir miktarda artırdığını hesaplıyor.

31. Teknik olarak, gönderen ülkeler için politika değişikliğinde eşdeğer bir şart bulunmadığını unutmayın. Çünkü kendi ülkenizi terk etme özgürlüğü ilkesine ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından uyulmaktadır. Kuzey Kore ve Küba gibi sadece birkaç istisna kalmıştır.

4. Bu ve Gelecek Yüzyılda Küresel Eşitsizlik

Epigraf: Alfred Marshall'dan A.L.Bowley'e gönderilen mektup, Mart 3,1901, Marshall (1961,2: 774).

1. 2008 küresel mali krizinin kasvetli tahmini bir kere başladıktan sonra, Wieland ve Wolters'da (2012) belgelenmiştir.

2. Ayrıca, dikkat çekici bir nokta, bu dönemin yazarlarının, "yeni toplumu" tanımlayamamış olmalarıdır, sadece olumsuzu ile tanımlamışlardır yani artık ne olmadığı ile. Dolayısıyla, Bell'in Gelişmekte Olan Sanayi Topluluğunda (1973) kitabındaki, "post" öneklerinin çoğalması gibi: "post-burjuva", "post-Marxist", "post-kapitalist" ve "post-kıtlık" gibi.

3. Büyümenin Sınırları (1972) de Roma Kulübü'nün ilk raporuydu. İkinci bildiri, Mihailo Mesarovic ve Eduard Pestel'in Dönüm Noktasındaki İnsanlık (1974), daha niceliksel ve görünüşte bilimseldi.

4. O zamanlar Avrupa Komisyonu Başkanı Sicco Mansholt, sıfır büyümenin güçlü bir savunucusu idi. Ayrıca bkz. Kahn ve Wiener (1968). Çok daha gerçekçi ve göç gibi bazı alanlarda dikkat çekici bir şekilde ileriyi gören resim, Alfred Sauvy tarafından mükemmel *Zero Growth?* (Sıfır Büyüme?) kitabında çizilmiştir (1976) (Fransızca orijinali 1973'te yayımlandı).

5. Francis Fukuyama'nın *Uluslararası Spiegel* ile yaptığı röportaj, "Irak'ta Bir Demokrasi Modeli Ortaya Çıkmaz" (Mart 22, 2006), şu adreste mevcuttur: http://www.spiegel.de/international/interview-with-ex-neocon-francis-fukuyama-a-model-democracy-is-not-emerging-in-iraq-a-407315.html

6. Hepsi devlete ait Çinli silah üreticileri, savaşta kazanılacak hiçbir şeyin bulunmaması nedeniyle Amerikan muadillerinden daha az savaşır.

7. Buharlı gemi teknolojisinin yoksul ülkelere yayılması neredeyse yüz yıl sürmüşken, bugünün teknolojik gelişmeleri pahalı patent hakları ve lisanslama bir sorun olsa da yoksul ülkelere hemen ulaşabilmektedir (bkz. Comin 2014).

8. Sonuçları yönlendirmek adına, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Yugoslavya, Pakistan, Etiyopya, Sudan ve diğerlerinin dağılmalarının ardından, örneklem sayısının (ülke sayısı) artmasına izin verilmemesi için özel çaba gösterilmiştir. Dolayısıyla, verilere sahip olduğumuz bütün yıllar için, o zamanın federasyon veya cumhuriyetlerinin kişi başına GSYH' lerini, (ör. Ukrayna, Hırvatistan, Güney Sudan) sanki bağımsız ülkelerin kişi başı GSYH'ları gibi değerlendiriyoruz. Yine de, 1980'de, birçok küçük ekonominin, özellikle de ada devletlerinin dâhil olması nedeniyle, Dünya Bankası veri tabanındaki (Dünya Kalkınma Göstergeleri) ülkelerin sayısında büyük bir artış vardır. Örneklem

çoğunlukla sabittir, yani 1980'den sonra neredeyse hiçbir ülke eklenmemiştir ya da çıkarılmamıştır.

9. Bu göstergeler nüfus tarafından ağırlıklandırılır; toplam GSYH'ye göre ağırlıklandırma çok benzer sonuçlar vermektedir.

10. Çin'in yavaşlaması, bu pembe senaryo ile hâlâ uyumludur, ancak Çin'in gelişmesinin tersine dönmesi, durumu değiştirebilir.

11. Çin'i çıkarsak bile negatif eğim kalır.

12. Bölgenin değerinin 1 olması için, tüm ülkelerin tarihsel en yüksek gelirlerine sahip olmaları gerekir.

13. Bugünkü kişi başına GSYH değerini ilk olarak 1953'te yakalayan Zambiya ve muhtemelen 1950'lerin ortasında bunu yapan Zimbabwe arasında Zambiya'nın durumu kısmen daha iyidir. Yani yaklaşık altmış yıllarını boşa harcadıkları söylenebilir.

14. Bununla birlikte, Çin'in küresel eşitsizliğe katkıda bulunmaya başladığı koşul biraz daha karmaşıktır (aşağıdaki tartışma ve notlara bakınız).

15. Sonuçlar uluslararası dolarda cinsinden kişi başı GSYH açısından neredeyse denktir. 2013 yılında, Çin'in kişi başına düşen GSYH'si, dünya ortalamasının yüzde 18 altındaydı. Ve kişi başına GSYH'si dünya nüfusunun yüzde 48,5'inden daha yüksekti (daha önce olduğu gibi, her insanın kendi ülkesindeki kişi başına GSYH'ye sahip olduğu varsayılmıştır).

16. [Burada çalıştığımız] Gini katsayısı durumunda, bir birimin eşitsizliğe katkıda bulunduğu nokta, onun sıralamasına bağlıdır (buna "dönüm noktası derecesi" diyelim), yani yüksek gelire sahip olduğu birimlerin sayısına ve aynı zamanda da ilk Gini değerine bağlıdır. Dönüm noktası derecelendirme

formülü $i > 1/2 (G + 1)$ ve büyük bir n için formül basitleşerek $i > 1/2 (G + 1) (n + 1)$ olur, burada i = dönüm noktası sırasıdır (*i* sırası, 1' den, n'ye kadardır), n = toplam birim sayısı, G = Gini katsayısı. Dikkat edileceği gibi, sadece Gini = 0 olduğunda, dönüm noktası = n / 2 olur (yani medyan) bkz. Milanovic (1994)

Hali hazırdaki nüfusa göre ağırlıklı küresel Gini seviyesi 0.54 civarında olduğuna göre, dönüm noktası sırası 0.77n. dir. Bu şu anlama gelmektedir: Çin'in ortalam geliri öyle olmalıdır ki, dünyadaki bütün insanlar kendi ülkelerinin ortalama gelirine göre sıralandığında, dünya nüfusunu %77'si Çin'in gerisinde kalsın. Fakat Çin'in nüfusu dünya nüfusunun %20'si olduğuna göre, bir Çinlinin bu noktada (dönme noktası) bulunması için, dünya nüfusunun sadece %57'sini (77-20) arkasında bırakması gerekir. Şimdi, gördüğümüz gibi, Çin'in ortalama geliri, dünya nüfusunun yüzde 49'unun ortalama gelirinin üstündedir. Bunun anlamı ise, Çin'in nüfusa göre ağırlıklı küresel eşitsizliğe katkıda bulunmaya başlaması için, Çin'in dünya nüfusunun sadece yüzde 8'ini geride bırakması gerektiğidir. Bu durum, bu metnin okunduğu sıralarda çoktan gerçekleşiyor olabilir.

17. Zhang (2014,3) farklı sanayi sektörlerinde ortalama ücretler arasındaki eşitsizliği hesaplar ancak bu hesabına, özel şirketlerdeki işçileri ve kendi hesabına çalışanları dâhil etmez. Bu nedenle iki önemli uyarı yapmak gereiyor: sektörler arası eşitsizlik, sadece, sektörlerdeki ortalama ücretlere göre hesaplanmış olan eşitsizliktir (her bir sektörde çalışanların bireysel ücretleri dikkate alınmamıştır) ve veriler özel sektördeki (ekonomide önemi artan bir sektör) ücretleri ihmal etmektedir, ve bu sektörde ücret eşitsizliğinin daha çok olması beklenir.

18. Ayrıca, Çin'de sermaye gelirinin artan payı, ücret eşitsizliğindeki gelişmelere ilişkin sonuçları daha az geçerli hale getirebilir (bkz. Chi 2012).

19. Tam açıklığı ile ifade edilirse, büyük sermaye getirileri kapitalistleri zenginleştirir.

20. Orta sınıf için konut, diğerlerine göre en baskın olan servet türüdür.

21. Zenginler ellerinde büyük miktarda finansal varlıklar tuttukları için, yatırım şirketleri ve hedge fonları "yüksek finansal net değeri olan bireyler" ile, yani potansiyel olarak yatırım yapılabilir kaynaklara sahip olan zenginler ile ilgilenmektedir. Servetlerinin çoğu gayrimenkullerde bulunanların ise yatırım yapmak için fazla kaynağı yoktur.

22. En tepedeki yüzde 1 diliminin yarısının, en altında bulunan insanlar için, 1998'de, toplam gelirin %70'i ücret geliridir. 1929'da, aynı gruptakilerin, emek gelirleri toplam gelirin sadece yüzde 40'ını oluşturuyordu (Piketty ve Saez 2003,16).

23. Diğer kutuptaki durumda (sosyalizm), sermaye ile emek geliri arasındaki korelasyon sıfırdır: herkes (emek gelirinden bağımsız olarak) aynı sermaye gelirini alır. Arthur Pigou'nun vatandaşlar arasında eşit olarak dağıtılan "toplumsal bir temettü" kavramı bu durumdan uzak değildir.

24. Pell Enstitüsü, Amerika Birleşik Devletleri'nde yükseköğretimdeki eşitliğe ilişkin raporunda, zengin ailelerden gelen öğrenciler ile fakir ailelerden gelen öğrenciler arasında, başarı açısından giderek artan bir açık olduğunu bulmuştur. Lisans derecesini alan, en zengin gelir çeyreğindekilerin (yüzde 25) oranı 1970 ile 2013 yılları arasında yüzde 40'dan yüzde 77'ye yükselmiştir. En yoksul çeyrekten lisans derecesi alanların oranı ise yüzde 6'dan yüzde 9'a yükselmiştir. Dolayısıyla, fark, 34 puandan şaşırtıcı bir şekilde 68 puana yükselmiştir. http://pellinstitude.org/downloads/publications-Indicators_of_Higher_Education_Equity_in_the_US_45_Year_Trend_Report.pdf adresinden ulaşılabilir (3 Şubat 2015'te erişildi).

25. ABD'nin on yıllık mikro verlerine dayanmaktadır; sonuçlar van der Weide ve Milanovic (2014, Tablo 2)'de bildirilmiştir.

26. Diğer yandan, eşitsizliği aynı oranda etkilemekle birlikte, öz olarak birbirinden tamamen farklı olan iki etkiyi birbirinden ayırmak gerekir. Birincisi kompozisyon etkisidir: Her ne kadar eş bulmak tamamen rastgele olmaktaysa da, yükseköğrenim görmüş ve yüksek gelir sağlayan kadınların oranındaki artış, yükseköğrenim görmüş bireyler arasındaki evliliklerde ciddi bir artışın olmasına yol açacaktır. İkincisi ise tercihlerle ilgilidir: Acaba, sınıf içi eşleşme (assortive mating ç.n.) boyutu, birinci etkinin yol açtığı düzeyin de ötesine mi geçmiştir? Ya da başka bir ifadeyle, bireyler artık kendileri gibi insanlarla evlenmeyi mi tercih etmekteler?

27. Veriler *Open Secrets*'ten alınmıştır. Duyarlı Siyaset Merkezi, https://www.opensecrets.org/bigpicture/index.php?cycle=2012 adresinden edinebilirsiniz.

28. Zenginler tarafından desteklenmeyen bir politikanın, benimsenme şansı yüzde 18'dir, aksine zengin olmayanlarca tercih edilmeyen bir politika için ise bu oran yüzde 45'tir (Gillens ve Page 2014). Gilens'in (2012) sonuçları özellikle, zenginlerin tercihlerinin, orta sınıfın ve yoksul kişilerin tercihlerinden farklı olduğu durumlarda çarpıcıdır. Bu durumlarda, sadece zenginlerin görüşleri önem taşır. Üç grubun tercihleri aynıysa, politikacılar yoksulların ve orta sınıfın tercihlerine cevap verirler, çünkü yoksullar ve orta sınıflar, sadece zenginlerin etkisi durumunda "bedavacı" (free ride ç.n.) olurlar

29. Hacker ve Pierson'dan alıntılanmıştır (2010, 222).

30. Van de Weide ve Milanovic'in (2014) altıncı bir faktörün de olasılık dâhilinde olduğundan söz ederler; bugünkü artan eşitsizliğin, gelecekte zenginlerin daha fazla büyümesine yol açabileceği. Yazarlar bu eşitsizlik yaratan etkinin, zenginlerin kamusal hizmetlere fon vermekten vazgeçmesine

bağlı olarak (çünkü kendileri için çok daha iyi olan hizmetleri özel sektörden temin edebilmektedirler), yani "sosyal ayrışma" yoluyla işlediğini öne sürerler. Sağlık ve eğitim alanlarında kamusal hizmetlerin bulunmamasının, özellikle yoksullar üzerinde çok olumsuz etkileri vardır ve bu grubun gelir artış hızını engeller. Van der Weide ve Milanovic'in çalışmasının ortaya koyduğu şudur: Zenginlerin, eşitsizliğin azalmasından, her hangi bir çıkarları yoktur, çünkü zaten eşitsizliğin varlığı, gelirlerinin artması için iyidir.

31. İslami metinler köleliği açık bir şekilde yasaklamazlar (Hristiyan ya da Yahudi metinlerinde yasaklanandan daha fazla değil), bunun yerine onu kınanabilir olarak görürler. Bununla birlikte, Müslüman ağırlıklı nüfusu olan pek çok ülkede (Moritanya, Sudan) kölelik yakın zamana kadar tolere edilmiştir.

32. ABD nüfusu içinde, orta sınıf alt sınırının (medyan gelir eksi % 25), altında kalanların payı, yüzde 32'den, yüzde 35'e yükselmiştir. Orta sınıf üst sınırının (medyan artı yüzde 25) üzerinde kalanların payı ise , yüzde 36'dan yüzde 38'e yükselmiştir. Burada kesit verileri kullandığımız için (1979 ve 2010 için ABD Mevcut Nüfus Anketlerine dayanan LIS verileri), bu kaymalar, zorunlu olarak aynı kişilerin bir kategoriden diğerine geçmesini gerektirmez.

33. New York'u ilk kez ziyaret eden her hangi birisinin, en büyük Manhattan mağazalarında, her yerde güvenlik görevlisinin bulunmasından etkilenmemesi mümkün değil. Şık kazaklar, küpeler içinde dolaşan onlarca insana şöyle bir bakmak, çok ciddi miktarda emek gücünün güvenlik işlerinde harcandığını (oysa aynı insanlar başka işlerde istihdam edilebilirdi) fark etmemize yetiyor.

34. Oy vermeye katılım, gelir düzeyiyle monoton olarak artmaktadır. 2008 seçimleri için Demoları inceleyiniz, http://www.demos.org/data-byte/voter-turnout-income-2008-us-

presidential-election adresinden ulaşılabilir (Veriler US Census Bureau'dan alınmıştır).

35. Ayrıca bkz. Kraus, Davidai ve Nussbaum (2015).

36. Elbette bazı istisnalar vardır: 2000 yılında Ralph Nader üçüncü parti adayı olarak çıkmasaydı, George W. Bush'un seçilme ihtimali düşüktü.

37. Her ne kadar Bartels Cumhuriyetçi senatörlerin cevap verebilirlik gelir eğiminin (gradient ç.n.), Demokrat senatörlerinkinden daha dik olduğunu bulmuş olsa da, ikisi arasındaki farkın çok az olduğu dikkati çekmektedir. (Pozitif bir gelir eğimi, senatörlerin meselelere cevap verebilirliklerinin, ilgili kişilerin gelir düzeyiyle birlikte arttığı anlamına gelir) [Bkz. Bartels (2010, 270, Şek.9.3)]

38. Avrupa'da düşük nüfus artışından muzdariptir. Avrupa Birliği'nin alışılagelmiş aksaması ve genel bir halsizlikle de uğraşmaktadır, ancak bu faktörlerin hepsi Avrupa politikasını etkilemekle birlikte, etkileri ikincildir.

39. "Nesnel olarak" küçük farklılıkların, ilgili kişiler açısından büyük olabileceğinin farkındayım.

40. Fransa'daki durum, 2012 yılında yayımlanan göçmenlerin ilk ayrıntılı istatistiksel analizinde gösterildiği gibi değişiyor (INSEE 2012).

41. Avrupa'daki göçün maliyet ve kazançlarının en kapsamlı çalışması olan Uluslararası Göç Görünümü (OECD 2013)'ne göre, ortalama olarak, göçmen bir hanehalkı yardımlardan aldığı 2000 avrodan daha fazla vergilere katkıda bulunmuştur.

42. Bu bağlamda "net" terimi Sumarto, Suryahadi ve Pritchett (2003)'ten gelmektedir.

43. Bu tutum yalnızca popülist ve milli hareketler arasında mevcut değildir. Todd (1998), aile değerlerini ve ulusal kültürleri vurgulayarak küreselleşmede benzer bir amaç alır.

5. Bundan Sonra Ne Olacak?

Epigraf: Machiavelli (1970,502)

1. 2010'da gerçekleştirilen ABD Genel Sosyal Araştırması'na göre, Amerikalıların yüzde 46'sı, doğru insanları tanımanın, ilerlemek için önemli olduğunu düşünüyor. Ankete katılanlar, bunu sıkı çalışma ve ebeveynlerin eğitim düzeyi ardından, kişisel başarının üçüncü en önemli özelliği olarak sıralamışlardır (Leslie McCall'ın New York'taki CUNY Lisansüstü Merkezinde yapılan sunumuna, 3 Haziran 2015'e ait.).

2. Bakınızhttp://www.bloomberg.com/news/articles/2015-04-23/finance-industry-tops-china-list-of-most-wanted-graft-fugitives

3. Bununla birlikte, bu tip bir eşitleme, pek tercih edilmese de, ücretlerin, eğitimin kalitesine göre değil de, eğitim yılına göre belirlendiği ve ücretleri bu kurala göre ödemeyen kurumlara yasal yaptırımların uygulandığı daha devlet yönelimli ve bürokratik sistemlerde olanaklıdır.

4. Piketty (2014, 485-486) seçkin okullara devam eden öğrencilerin ebeveynlerinin gelirleri ile ilgili verilerin, çok sıkı bir şekilde korunan sırlar olduğunu söylüyor. Bununla birlikte, Harvard Üniversitesi öğrencilerinin ebeveynlerinin ortalama gelirinin en tepedeki ikinci onluk dilim içinde olduğunu, en prestijli Fransız üniversitesi Sciences Po'nun öğrencilerinin ebeveynlerinin ise en tepedeki yüzde onluk dilimde olduğunu tahmin ediyor.

5. Çoğaltılabilirlik ve en üst kazançlarla ilgili tartışma, Sherwood Rosen'in süperstarların ekonomisi üzerine yazdığı makaleye (1981) dayanıyor. Daha önceki bir çalışmada, Kuznets ve Friedman (1954) "serbest meslek" lerdeki insanların gelirlerini tartıştırmıştır: Doktorlar, diş hekimleri, kamu muhasebecileri, avukatlar ve danışman mühendisler.

6. Uzaktan satılan ürünlerin yalnızca "gerçek" ürünlerin proksi'si olduğu ve bir şefin yaptığı gerçek bir yemeği yiyebilmek veya gerçek bir seks yapabilmek için, hizmeti sunana fiziksel olarak yakın olmak gerektiği öne sürülebilir. Ancak proksilerin popülaritesinden de anlaşılacağı üzere, orijinaline çok yakın olsalar gerek.

7. "FT ile öğle yemeği," John Sunyer tarafından Josh Ostrovsky ile röportaj, Financial Times online, 24 Temmuz, 2015. http://www.ft.com/cms/s/2/15fe6c4a-3127-11e5-8873-775ba7c2ea3d.html#axzz3pgehPaEK adresinden ulaşılabilir.

8. Ücret açığı, erkek ve kadınların kazançlarının dağılımının medyan değerine göre, her iki grubun kazançları arasındaki orantı ile ölçülür. Bu açık, eğitim ve deneyim gibi bazı özelliklere göre uyarlanmamıştır. Bu özellikler çoğunlukla erkekleri kayırdığı için, "gerçek" ücret açığı daha düşük çıkabilir.

9. Chancel ve Piketty (2015,31), dünyada en tepedeki yüzde on dilimindeki insanların, toplam emisyonları içindeki payını yüzde 45 olarak tahminlemiştir. Dolaysıyla gelir elastikiyetinin 0.9 olduğunu varsaymıştır.

10. Bkz. http://www.federalreserve.gov/faqs/currency_12773.htm. Bu tutar, 2015 yılında ABD nakit para arzının neredeyse üçte birine eşittir.

11. Buna ek olarak, bu dolarlar Birleşik Devletler için önemli bir senyoraj geliri sağlamaktadır.

Kaynaklar

Acemoglu, Daron, and James Robinson. 2012. Why Nations Fail: *The Origins of Power, Prosperity, and Poverty.* New York: Crown.

Albaquerque Sant'Anna, André. 2015. "A Spectre Has Haunted the West: Did Socialism Discipline Income In equality?" Unpublished ms. Available at https:// mpra.ub.uni-muenchen. de/64756/1/ MPRA paper_ 64756.pdf.

Alfani, Guido. 2010. "The Eff ects of Plague on the Distribution of Property: Ivrea, Northern Italy 1630." Population Studies 64(1): 61–75.

Alfani, Guido. 2014. "Economic In equality in Northwestern Italy: A Long-term View (Fourteenth to Eigh teenth Century)." Dondena Working Paper No. 61, Bocconi University, Milan. Available at ftp://ft p.dondena.unibocconi.it/WorkingPapers/ Dondena_WP061.pdf.

Alfani, Guido, and Francesco Ammannati. 2014. "Economic In equality and Poverty in the Very Long Run: The Case of the Florentine State (Late Th irteenth–Early Nineteenth Centuries)." Dondena Working Paper No. 70, Bocconi University, Milan. Available at ftp:// ft p. dondena. unibocconi. it/WorkingPapers / Dondena_WP070.pdf.

Allen, Robert C. 2003. "Poverty and Pro gress in Early Modern Eu rope." *Economic History Review* 56(3): 403–433.

Allen, Robert C. 2005. "Capital Accumulation, Technological Change, and the Distribution of Income during the British Industrial Revolution." University of Oxford, Department of Economics Discussion Paper Series, no. 239. Available at http://www.economics.ox.ac.uk/materials/workingpapers/paper239.pdf.

Allen, Robert C. 2007. "How Prosperous Were the Romans? Evidence from Diocletian's Price Edict (301 AD)." University of Oxford, Department of Economics Discussion Paper Series, no. 363. Available at http://www.economics.ox.ac.uk/ materials/working_papers/paper363.pdf.

Allen, Robert C. 2011. *Global Economic History: A Very Short Introduction.* Oxford: Oxford University Press.

Alvaredo, Facundo, Anthony B. Atkinson, Th omas Piketty, and Emmanuel Saez. 2013. "The Top 1 Percent in International and Historical Perspective." *Journal of Economic Perspectives* 27(3): 3–20.

Álvarez- Nogal, Carlos, and Leandro Prados de la Escosura. 2007. "The Decline of Spain, 1500–1850: Conjectural Estimates." *European Review of Economic History* 11: 319–366.

Álvarez- Nogal, Carlos, and Leandro Prados de la Escosura. 2009. "The Rise and Decline of Spain (800–1850)." Paper presented at the 15th World Economic History Congress, Utrecht, Netherlands.

Álvarez- Nogal, Carlos, and Leandro Prados de la Escosura. 2013. "The Rise and Fall of Spain (1270–1850)." *Economic History Review* 66(1): 1–37.

Anand, Sudhir, and Paul Segal. 2008. "What Do We Know about Global Income In equality?" *Journal of Economic Literature* 46(1): 57–94.

Atkinson, Anthony B., and John Micklewright. 1992. *Economic Transformation in Eastern Eu rope and the Distribution of Income.* Cambridge: Cambridge University Press.

Autor, David, and David Dorn. 2010. "The Growth of Low- skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market." *American Economic Review* 103(5): 1553–1597.

Autor, David H., Lawrence F. Katz, and Melissa S. Kearney. 2008. "Trends in US Wage In equality: Revising the Revisionists." *Review of Economics and Statistics* 80(2): 300–323.

Bairoch, Paul. 1997. Victoires et déboires: *Histoire économique et sociale du monde du XVIe siècle à nos jours*, vol. 2. Paris: Gallimard.

Bartels, Larry M. 2005. "Economic In equality and Po liti cal Repre sen ta tion." Unpublished ms. Available at http://www. princeton. edu/~bartels/economic.pdf.

Bartels, Larry M. 2010. Unequal Democracy: *The Political Economy of the New Gilded Age.* Prince ton: Prince ton University Press.

Beitz, Charles. 1999. "International Liberalism and Distributive Justice: A Survey of Recent Th ought." *World Politics* 51: 269–296.

Bell, Daniel. 1973. *The Coming of Post- Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. New York*: Basic Books.

Beloff, Max. 1984. *Wars and Welfare: Britain, 1914–1945.* Baltimore: E. Arnold.

Bértola, Luis, Cecilia Castelnovo, Javier Rodríguez, and Henry Willebald. 2009. "Income Distribution in the Latin American Southern Cone during the First Globalization Boom and Beyond." *International Journal of Comparative Sociology* 50: 452–485.

Bilmes, Linda, and Joseph Stiglitz. 2008. *The Three- Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict.* New York: W. W. Norton.

Bolt, Jutta, and Jan Luiten van Zanden. 2014. "The Maddison Project: Collaborative Research on Historical National Accounts." *Economic History Review* 67(3): 627–651.

Bourguignon, François, and Christian Morrisson. 2002. "In equality among World Citizens: 1820–1992." *American Economic Review* 92(4): 727–744.

Bowles, Samuel, and Arjun Jayadev. 2005. "Guard Labor." Santa Fe Institute Working Paper, 2005-07-30. Available at http://www.santafe.edu/ media/workingpapers/05-07-030.pdf.

Brandolini, Andrea, and Giovanni Vecchi. 2011. "The Well- Being of Italians: A Comparative Historical Approach." Bank of Italy, Economic History Working Papers, no. 19. Available at https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/quaderni-storia/2011 - 0019/index.html ? com.dotmarketing . htmlpage.language=1.

Bukharin, Nikolai. 1929. *Imperialism and World Economy*. With an introduction by V. I. Lenin. New York: Monthly Review Press; reprint of the 1929 Pro gress Publishers edition. (Orig. Rus sian ed. pub. 1917.)

Canbakal, Hülya. 2012. "Wealth and In equality in Ottoman Bursa, 1500–1840." Unpublished ms. Available at http://www.econ.yale.edu./~egcenter/Wealth%20and%20Inequality%20in%20Ottoman%20Bursa-Canbakal.pdf.

Caney, Simon. 2002. "Cosmopolitanism and the Law of Peoples." *Journal of Political Philosophy* 10(1): 95–123.

Carr, E. H. (1952) 1973. *The Bolshevik Revolution*, 1917–1923, vol. 3. Harmonds worth: Penguin Books.

Chancel, Lucas, and Th omas Piketty. 2015. "Carbon and In equality: From Kyoto to Paris." Paris School of Economics, November. Available at http:// piketty.pse.ens.fr/files /ChancelPiketty2015.pdf.

Chau, Nancy H., and Ravi Kanbur. 2013. "On Footloose Industries and Labor Disputes with Endogenous Labor Asymmetry." *Review of Development Economics* 17(2): 319–341.

Chi, Wei. 2012. "Capital Income and Income In equality." *Journal of Comparative Economics* 40: 228–239.

Clark, Gregory. 2005. "The Condition of the Working Class in England,1209–2004." *Journal of Political Economy* 113(6): 1307–1340.

Clemens, Michael, and Lant Pritchett. 2008. "Income per Natu ral: Measuring Development for People Rather Th an Places." *Population and Development Review* 34(3): 395–434.

Comin, Diego. 2014. "The Evolution of Technology Diff usion and the Great Divergence." Policy Brief for the Brookings Blum Roundtable on Global Poverty, August. Available at http://www.brookings.edu/~/media/Programs/global/bbr-final-briefs-2014/Session-3—Leapfrogging—Comin POST-FINAL.pdf ?la=en.

Corak, Miles. 2013. "Income In equality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility." *Journal of Economic Perspectives* 27(3): 79–102.

Craft s, Nicholas. 2000. "Globalization and Growth in the Twentieth

Century." IMF Working Paper 00/44.Available at https:// www.imf .org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0044.pdf.

Credit Suisse Research Institute. 2013. Global Wealth Databook 2013. Zurich: Credit Suisse. Available at https://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/?fileID=1949208D-E59A-F2D9-6D0361266E44A2F8.

Credit Suisse Research Institute. 2014. Global Wealth Databook 2014. Zurich: Credit Suisse. Available at https://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/?fileID=5521F296-D460-2B88-081889DB12817E02.

Davies, James B., Susanna Sandström, Anthony B. Shorrocks, and Edward N. Wolff . 2011. "The Level and Distribution of Global House hold Wealth." *Economic Journal* 121: 223–254.

Deaton, Angus. 2005. "Mea sur ing Poverty in a Growing World (or Measuring Growth in a Poor World)." *Review of Economics and Statistics* 87: 353–378.

Deaton, Angus. 2013. *The Great Escape and the Origins of In equality*. Prince ton: Prince ton University Press.

Deaton, Angus, and Bettina Aten. 2014. "Trying to Understand the PPPs in ICP 2011: Why Are the Results So Diff er ent?" National Bureau of Economic Research Working Paper, no. 20244, June. Available at http:// www.nber.org/papers/w20244.

de Soto, Hernando. 1989. *The Other Path*: The Invisible Revolution in the Third World. New York: Basic Books.

Ebenstein, Avraham, Ann Harrison, and Margaret McMillan. 2015. "Why Are American Workers Getting Poorer? China, Trade and Off shoring." National Bureau of Economic Research Working Paper, no. 21027, March. Available at http://www.nber.org/papers/w21027.

Ebenstein, Avraham, Ann Harrison, Margaret McMillan, and Shannon Phillips. 2014. "Estimating the Impact of Trade and Off shoring on American Workers Using the Current Population Surveys." *Review of Economics and Statistics* 96(4): 581–595.

Ehrlich, Paul R. 1968. The Population Bomb. New York: Ballantine.

Elsby, Michael W. L., Bart Hobijn, and Ayşegül Şahin. 2013. "The Decline of US Labor Share." Paper prepared for the Brookings Panel on Economic Activity (September 2013), October 18, 2013, version. Available at http://www.newyorkfed.org/research/economists/sahin/LaborShare.pdf.

Esping- Andersen, Gøsta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Prince ton: Prince ton University Press.

Fanon, Frantz. 2005. The Wretched of the Earth. Translated by Richard Philcox. New York: Grove Press. (Orig. French ed. 1961.)

Feenstra, Robert, and Gordon H. Hanson. 1999. "The Impact of Outsourcing and High- Technology Capital on Wages: Estimate for the United States, 1979–90." *Quarterly Journal of Economics* 114: 907–940.

Feinstein, Charles H. 1988. "The Rise and Fall of the Williamson Curve." *Journal of Economic History* 48: 699–729.

Feinstein, Charles H. 1998. "Pessimism Perpetuated: Real Wages and the Standard of Living in Britain During and After the Industrial Revolution." *Journal of Economic History* 58(3): 625–658.

Ferguson, Niall. 1999. *The Pity of War*: *Explaining World War I.* New York: Basic Books.

Ferreira, Francisco H. G., Phillippe G. Leite, and Julie A. Litchfield. 2008. "The Rise and Fall of Brazilian In equality, 1981–2004." *Macroeconomic Dynamics* 12(S2): 199–230.

Fochesato, Mattia. 2014. "Demographic Shocks, Labor Institutions and Wage Divergence in Early Modern Eu rope." Unpublished ms. Available at http://econ.sciences-po.fr/sites/default/files/file/mattia-fochesato.pdf.

Freeman, Richard. 2006. " People Flows in Globalization." National Bureau of Economic Research Working Paper, no. 12315, July. Available at http://www.nber.org/papers/w12315.pdf.

Frenkel, Herbert. 1942. "Presidential Address: World Economic Solidarity." *South African Journal of Economics* 10(3): 169–192.

Frick, Joachim, and Markus Grabka. 2009. "Wealth In equality on the Rise in Germany." DIW Berlin, German Institute for Economic Research, Weekly Report, vol. 5, no. 10. Available at http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw01.c.98509.de/diwwr2009-10.pdf.

Galbraith, James K. 2012. *Inequality and Instability: A Study of the World Economy Just Before the Great Crisis.* Oxford: Oxford University Press.

Gasparini, Leonardo, Guillermo Cruces, and Leopoldo Tornarolli. 2011. "A Turning Point? Recent Trends in Income In equality in Latin America." *Economia* 11(2): 147–190.

Gibbon, Edward. 1996. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire.* 3 vols. London: Penguin Classics.

Gilens, Martin. 2012. *Affluence and Influence.* Prince ton: Prince ton University Press.

Gilens, Martin, and Benjamin I. Page. 2014. "Testing Th eories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens." *Perspectives on Politics* 12(3): 564–581.

Goldin, Claudia, and Lawrence F. Katz. 2010. *The Race between Education* and Technology. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

Goldsmith, Selma, George Jaszi, Hyman Kaitz, and Maurice Liebenberg. 1954. "Size Distribution of Income since the Mid- Thirties." *Review of Economics and Statistics* 36(1): 1–32.

Goldsworthy, Adrian Keith. 2009. *How Rome Fell: Death of a Superpower.* New Haven, CT: Yale University Press.

Grant, Oliver Wavell. 2002. "Does Industrialization Push Up In equality? New Evidence on the Kuznets Curve from Nineteenth Century Prus sian Tax Statistics." University of Oxford, Oxford Economic and Social History Working Papers, no. 48, September. Available at http://www.economics.ox.ac.uk/materials/papers/2284/48grant.pdf.

Greenwood, Jeremy, Nezih Guner, Georgi Kocharkov, and Cezar Santos. 2014. "Marry Your Like: Assortative Mating and Income In equality." *American Economic Review* 104(5): 348–353.

Hacker, Jacob S., and Paul Pierson. 2010. *Winner- Take- All Politics: How Washington Made the Rich Richer— and Turned Its Back on the Middle Class.* New York: Simon and Schuster.

Hanson, Gordon H. 2010. "International Migration and Human Rights." National Bureau of Economic Research Working Paper, no. 16472, October. Available at http://www.nber.org/papers/w16472.

Hellebrandt, Tomáš, and Paolo Mauro. 2015. "The Future of Worldwide Income Distribution." Peterson Institute for International Economics Working Paper, no. 15-7, April. Available at https://www.piie.com/publications/wp/wp15-7. pdf.

Herlihy, David. 1978. "The Distribution of Wealth in a Re nais sance Community: Florence 1427." In Towns in Socie ties: *Essays in Economic History and Historical Sociology*, edited by Philip Abrams and E. A. Wrigley, 131–157. Cambridge: Cambridge University Press.

Hobson, John A. (1902) 1965. Imperialism: A Study. Introduction by Philip Siegelman. Ann Arbor: University of Michigan Press.

INSEE. 2012. Immigrés et descendants d'immigrés en France: Édition 2012. INSEE (Institut national de la statistique et des études économiques), Paris. Press release (including fi gures and tables) available at http://www.insee.fr/fr/ppp/comm_presse/comm/dossier_presse_ completweb.pdf.

Jongman, Willem M. 2014. "Re- constructing the Roman Economy." In *The Cambridge History of Capitalism*, vol. 1: *The Rise of Capitalism*: *From Ancient Origins to 1848*, edited by Larry Neal and Jeff rey G. Williamson, 75–100. Cambridge: Cambridge University Press.

Kahn, Herman, and Anthony J. Wiener. 1968. *The Year 2000*: *A Framework for Speculation on the Next Thirty- Three Years.* New York: Collier McMillan.

Karabarbounis, Loukas, and Brent Neiman. 2013. "The Global Decline of the Labor Share." *Quarterly Journal of Economics* 129(1): 61–103.

Keynes, John Maynard. (1936) 1964. *The General Theory of Employment, Interest and Money.* New York: Harcourt, Brace and World.

Kraus, Michael W., Shai Davidai, and A. David Nussbaum. 2015. "American Dream? Or Mirage?" *New York Times*, May 3, 2015, p. SR9.

Kraus, Michael W., and Jacinth J. X. Tan. 2015. "Americans Overestimate Social Class Mobility." *Journal of Experimental Social Psychology* 58: 101–111.

Kremer, Mark, and Eric Maskin. 2003. "Globalization and In equality." Unpublished ms. Available at http://219.223.223.125/userfiles/2008-12-17/20081217100448217.pdf.

Kristov, Lorenzo, Peter Lindert, and Robert McClelland. 1992. "Pressure Groups and Re distribution." *Journal of Public Economics* 48(2): 135–163.

Krugman, Paul R. 1995. "Growing World Trade: Causes and Consequences." Brookings Papers on Economic Activity, 1:1995, pp. 327–377. Available at http://www.brookings.edu/~/media/Projects/BPEA/1995-1/1995a_bpea_krugman_cooper srinivasan.PDF.

Kuznets, Simon. 1955. "Economic Growth and Income In equality." *American Economic Review* 45: 1–28.

Kuznets, Simon. (1958) 1965. "Regional Economic Trends and Levels of Living." In *Economic Growth and Structure: Selected Essays*. New York: W. W. Norton. Originally published in Philip M. Hauser (ed.), *Population and World Politics*: New York: Free Press, 1958. The paper was presented at the 30th Institute of the Norman Wait Harris Foundation at the University of Chicago, November 24–28, 1954.

Kuznets, Simon. 1966. *Modern Economic Growth.* New Haven, CT: Yale University Press.

Kuznets, Simon, and Milton Friedman. 1954. "Income from In de pen dent Professional Practice." National Bureau of Economic Analy sis. Available at http://papers.nber.org/books/frie54-1.

Lakner, Christoph, and Anthony Atkinson. 2014. "Wages, Capital and Top Incomes: The Factor Income Composition of Top Incomes in the USA, 1960–2005." Unpublished ms., November version.

Lakner, Christoph, and Branko Milanovic. 2013. "Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession." World Bank, Policy Research Working Paper, no. 6719, December. Available at http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-6719.

Lakner, Christoph, and Branko Milanovic. 2015. "Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession." *World Bank Economic Review*, Advance Access published August 12, 2015, doi: 10.1093/wber/lhv039.

Landes, David. 1961. "Some Th oughts on the Nature of Economic Imperialism." *Journal of Economic History* 21(4): 496–512.

Landes, David. 1988. *The Wealth and Poverty of Nations*. New York: W. W. Norton.

Lee, Sangheon, Deirdre McCann, and Jon C. Messenger. 2007. *Working Time around the World: Trends in Working Hours, Laws and Policies in a Global Comparative Perspective*. Routledge Studies in the Modern World Economy. London: Routledge; Geneva: International Labour Office.

Levy, Frank, and Peter Temin. 2007. "In equality and Institutions in the 20th Century Amer i ca." MIT, Industrial Per for mance Center Working Paper 07-002, June 27. Available at https://ipc.mit.edu/sites/default/files/documents/07-002.pdf.

Lindbeck, Assar. 1994. "Welfare State Disincentives with Endogenous Habits and Norms." University of Stockholm, Institute for International Economic Studies Seminar Paper, no. 589. Available at http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:342937/FULLTEXT01.pdf.

Lindert, Peter H. 2014. "Private Welfare and the Welfare State." In *The Cambridge History of Capitalism*, vol. 2: *The Spread of Capitalism: From 1848 to the Present*, edited by Larry Neal and Jeff rey G. Williamson, 464–500. Cambridge: Cambridge University Press.

Lindert, Peter H., and Jeff rey G. Williamson. 1982. "Revising England's Social Tables, 1688–1812." *Explorations in Economic History* 19: 385–408.

Lindert, Peter H., and Jeff rey G. Williamson. 1983. "Reinterpreting Britain's Social Tables, 1688–1913." *Explorations in Economic History* 20: 94–109.

Lindert, Peter H., and Jeff rey G. Williamson. 1985. "Essays in Exploration: Growth, Equality, and History." *Explorations in Economic History* 22: 341–377.

Lindert, Peter H., and Jeff rey G. Williamson. 2012. "American Incomes 1774–1860." National Bureau of Economic Research Working Paper, no. 18396, September. Available at http://www.nber.org/papers/w18396.

Lindert, Peter H., and Jeff rey G. Williamson. 2016. *Unequal Gains: American Growth and In equality since 1700*. Prince ton: Prince ton University Press.

Lydall, Harold. 1968. *The Structure of Earnings*. Oxford: Clarendon Press.

Ma, Debin. 2011. "Rock, Scissors, Paper: The Prob lem of Incentives and Information in Traditional Chinese State and the Origin of Great Divergence." London School of Economics, Economic History Working Papers No. 152/11, July. Available at http://eprints.lse.ac.uk /37569/1/Rock%2C Scissors%2C Paper the Problemof Incentives_and Information in Traditional Chinese State_and_the_Origin_of_Great_Divergence%28lsero%29.pdf.

Machiavelli, Niccolò. 1970. *The Discourses [on Livy]*. Translated by Leslie J. Walker and Brian Richardson. Edited by Bernard Crick. Harmondsworth: Penguin Books.

Maddison, Angus. 2007. *Contours of the World Economy, 1–2030 AD: Essays in Macro-Economic History*. Oxford: Oxford University Press.

Maddison, Angus. 2008. "World Population, GDP and Per Capita GDP, 1–2008 AD." Available at http://www.ggdc.net/MADDISON/oriindex.htm.

Maddison Proj ect. 2013. Available at http:// www . ggdc . net / maddison/maddison-project/home.htm.

Mankiw, N. Gregory. 2015. "Yes, r>g. So What?" *American Economic Review* 105(5): 43–47.

Marshall, Alfred. 1961. *Principles of Economics*, 9th (variorum) ed., with annotations by C. W. Guillebaud. London and New York: Macmillan, for the Royal Economic Society.

Marx, Karl. (1894) 1991. *Capital: A Critique of Political Economy*, vol. 3. Penguin Classics.

Marx, Karl. 1965. Pre-capitalist Economic Formations. Translated by Jack Cohen. Edited and with an introduction by E. J. Hobsbawm. New York: International Publishers. Originally published as *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie (Rohentwurf)*. Moscow: Verlag für Fremdsprachige Literatur, 1939.

Marx, Karl. 1973. Grundrisse: *Foundations of the Critique of Political Economy*. Translated and with an introduction by Martin Nicolaus. London: Penguin Classics.

McGuire, Martin C., and Mancur Olson. 1996. "The Economics of Autocracy and Majority Rule: The Invisible Hand and the Use of Force." *Journal of Economic Literature* 34(1): 72–96.

Meadows, Donella H., Dennis L. Meadows, Jørgen Randers, and William W. Behrens III. 1972. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books.

Mendershausen, Horst. 1946. *Changes in Income Distribution during the Great Depression*. Studies in Income and Wealth, vol. 7. New York: National Bureau of Economic Research.

Mesarovic, Mihailo, and Eduard Pestel. 1974. *Mankind at the Turning Point: The Second Report to the Club of Rome*. New York: Dutton.

Milanovic, Branko. 1994. "The Gini-type Functions: An Alternative Derivation." *Bulletin of Economic Research* 46(1): 81–90.

Milanovic, Branko. 1998. *Income, Inequality, and Poverty during the Transition from Planned to Market Economy*. Washington, DC: World Bank.

Milanovic, Branko. 2000. "The Median Voter Hypothesis, Income Inequality and Income Re distribution: An Empirical Test with the Required Data." *European Journal of Political Economy* 16(3): 367–410.

Milanovic, Branko. 2002a. "True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculations Based on House hold Surveys Alone." *Economic Journal* 112(476): 51–92.

Milanovic, Branko. 2002b. "The Two Faces of Globalization: Against Globalization as We Know It." *World Development* 31(4): 667–683.

Milanovic, Branko. 2005. "Globalization and Goals: Does Soccer Show the Way?" *Review of International Political Economy* 12(5): 829–850.

Milanovic, Branko. 2010a. "Four Critiques of the Re distribution Hypothesis: An Assessment." *European Journal of Political Economy* 26(1): 147–154.

Milanovic, Branko. 2010b. "Income Level and Income In equality in the Euro- Mediterranean Region: From the Principate to the Islamic Conquest." Unpublished ms. Available at https:// www.gc.cuny.edu/CUNY-GC/media/CUNY-Graduate-Center/PDF/Centers/LIS/Milanovic/papers/2010/Euro mediterranean4.pdf.

Milanovic, Branko. 2011a. *The Haves and the Have- nots: A Short and Idiosyncratic History of Global Inequality.* New York: Basic Books.

Milanovic, Branko. 2011b. "A Short History of Global In equality: The Past Two Centuries." *Explorations in Economic History* 48: 494–506.

Milanovic, Branko. 2012a. "Evolution of Global In equality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants." *Global Policy* 3(2): 124–133.

Milanovic, Branko. 2012b. "Global In equality Recalculated and Updated: The Eff ect of New PPP Estimates on Global In equality and 2005 Estimates." *Journal of Economic Inequality* 10(1): 1–18.

Milanovic, Branko. 2015. "Global In equality of Opportunity: How Much of Our Income Is Determined by Where We Live." *Review of Economics and Statistics* 97(2): 452–460.

Milanovic, Branko, Peter H. Lindert, and Jeff rey G. Williamson. 2007. "Measuring Ancient In equality." National Bureau of Economic Research Working Paper, no. 13550, October. Available at http://www.nber.org/papers/w13550.

Milanovic, Branko, Peter H. Lindert, and Jeff rey G. Williamson. 2011. "Pre- Industrial In equality." *Economic Journal* 121(551): 255–272.

Miller, David. 2005. "Against Global Egalitarianism." *Journal of Ethics* 9: 55–79.

Minami, Ryoshin. 1998. "Economic Development and Income Distribution in Japan: An Assessment of the Kuznets Hypothesis." *Cambridge Journal of Economics* 22: 39–58.

Minami, Ryoshin. 2008. "Income Distribution in Japan: Historical Perspective and Its Implications." *Japan Labor Review* 5(4): 5–20.

Minter, William. 2011. "Africa Migrations, Global Inequalities and Human Rights: Connecting the Dots." Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, Current African Issues, no. 48.

Mistiaen, Johan, and Martin Ravallion. 2006. "Survey Nonresponse and the Distribution of Income." *Journal of Economic In equality* 4: 33–55.

Moellendorf, Darrel. 2009. *Global In equality Matters*. London: Palgrave Macmillan.

Myrdal, Gunnar. 1968. *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*. New York: Pantheon.

National Bureau of Statistics of *China. 2014. China Statistical Yearbook 2013*. Available at http:// www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/ 2014/indexeh.htm.

OECD. 2008. *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. Paris: OECD. Available at http://dx.doi.org/10.1787/9789264044197 - en.

OECD. 2011. *Divided We Stand: Why In equality Keeps Rising*. Paris: OECD. Available at http://dx.doi.org/10.1787/9789264119536-en.

OECD. 2012. *Closing the Gender Gap: Act Now*. Paris: OECD. Available at http://dx.doi .org/10.1787/9789264179370-en.

OECD. 2013. International Migration Outlook 2013. Paris: OECD. Available at http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues- migration-health/international-migration-outlook-2013_migr_outlook-2013-en.

OECD. 2015. *In It Together: Why Less In equality Benefi ts All*. Paris: OECD,2015.Availableathttp://dx.doi.org/ 10.1787/9789264235120-en.

Özden, Çağlar, Christopher R. Parsons, Maurice Schiff , and Terrie L. Walmsley. 2011. "Where on Earth Is Every body? The Evolution of Global Bilateral Migration, 1960–2000." *World Bank Economic Review* 25(1): 12–56.

Page, Benjamin I., Larry M. Bartels, and Jason Seawright. 2013. "Democracy and the Policy Preferences of Wealthy Americans." *Perspectives on Politics* 11(1): 51–73.

Pamuk, Şevket. 2007. "The Black Death and the Origins of the 'Great Divergence' across Europe, 1300–1600." *European Review of Economic History* 11(3): 289–317.

Pareto, Vilfredo. 1966. *Vilfredo Pareto: Sociological Writings*, edited by S. E. Finer. New York: Praeger.

Piketty, Thomas. 2001a. *Les Hauts revenus en France au 20e siècle: inégalités et re distribution, 1901–1998*. Paris: B. Grasset.

Piketty, Th omas. 2001b. "Income In equality in France 1901–98." Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, no. 2876, July. Available at http://piketty.pse.ens.fr/fichiers/public/Piketty2001a.pdf.

Piketty, Th omas. 2003. "Income In equality in France, 1901–1998." *Journal of Political Economy* 111(5): 1004–1042.

Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty- First Century.* Translated by Arthur Goldhammer. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Piketty, Thomas, and Emmanuel Saez. 2003. "Income In equality in the United States, 1913–1998." *Quarterly Journal of Economics* 118(1): 1–39.

Pogge, Thomas. 1994. "An Egalitarian Law of Peoples." *Philosophy and Public Aff airs* 23: 193–224.

Polak, Ben, and Jeff rey G. Williamson. 1993. "Poverty, Policy, and Industrialization in the Past." *In Including the Poor*, edited by Michael Lipton and Jacques van der Gaag. Washington, DC: World Bank.

Posner, Eric, and Glen Weyl. 2014. "A Radical Solution to Global Income In equality: Make the US More Like Qatar." *New Republic*, November 6. Available at http://www.newrepublic.com/article/120179/how-reduce-global-income-inequality-open-immigration-policies.

Prados de la Escosura, Leandro. 2007. "In equality, Poverty and the Kuznets Curve in Spain: 1850–2000," Working Papers in Economic History, Universidad Carlos III, WP 07-13.

Prados de la Escosura, Leandro. 2008. "In equality, Poverty and the Kuznets Curve in Spain, 1850–2000." *European Review of Economic History* 12: 287–324.

Pritchett, Lant. 2006. Let Their People Come: Breaking the Gridlock on International Labor Mobility. Washington, DC: Center for Global Development. Available at http://www.cgdev.org/sites/default/files/9781933286105-Pritchett-let-their-people-come.pdf.

Prokopovitch, Sergey N. 1926. "The Distribution of National Income." *Economic Journal* 36: 69–82.

Quah, Danny. 2011. "The Global Economy's Shift ing Centre of Gravity." *Global Policy* 2(1): 3–9.

Radner, Daniel B., and John C. Hinrichs. 1974. "Size Distribution of Income in 1964, 1970, and 1971." *Survey of Current Business* 54(10): 19–30.

Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice.* Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

Rawls, John. 1999. *The Law of Peoples.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Redor, Dominique. 1992. *Wage Inequalities in East and West. Cambridge*: Cambridge University Press.

Reshef, Ariell. 2013. "Is Technological Change Biased Towards the Unskilled in Services? An Empirical Investigation." Review of Economic Dynamics 16: 312–331.

Rodríguez Weber, Javier E. 2014. "La economic politica de la desigualdad en Chile, 1850–2009." Ph.D. diss., Universidad de la República, Montevideo.

Roemer, John. 2000. *Equality of Opportunity.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rosen, Sherwin. 1981. "The Economics of Superstars." *American Economic Review* 71(5): 845–858.

Rosenzweig, Mark R. 2010. "Global Wage In equality and the International Flow of Migrants." Yale University, Economic Growth Center Discussion Paper, no. 983, January. Available at http://www.econ.yale.edu/growth pdf/cdp983.pdf.

Ryckbosch, Wouter. 2014. "Economic In equality and Growth before the Industrial Revolution: A Case Study of the Low Countries (14th–19th century)." Dondena Working Paper No. 67, Bocconi University, Milan, November. Available atftp:// ftp.dondena. unibocconi.it /WorkingPapers/Dondena WP067.pdf.

Sahota, Gian Ş. 1977. "Personal Income Distribution Th eories of the Mid-1970s." *Kyklos* 30: 724–740.

Sakharov, Andrei. 1968. Pro gress, Coexistence and Intellectual Freedom. New York: W. W. Norton.

Sauvy, Alfred. 1976. *Zero Growth?* New York: Praeger.

Say, Jean- Baptiste. (1821) 1971. *A Treatise on Po liti cal Economy or the Production, Consumption and Distribution of Wealth*. New York: Augustus M. Kelly, 1971. (Orig. French ed. pub. 1804.)

Scheidel, Walter, and Steven J. Friesen. 2009. "The Size of the Economy and the Distribution of Income in the Roman Empire." *Journal of Roman Studies* 99: 61–91.

Schiavone, Aldo. 2002. *The End of the Past: Ancient Rome and the Modern West*. Translated by Margaret J. Schneider. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Orig. Italian ed. pub. 1996.)

Shachar, Ayelet. 2009. *The Birthright Lottery: Citizenship and Global Inequality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Singer, Peter. 2004. *One World: The Ethics of Globalization*. New Haven, CT: Yale University Press.

Slaughter, Matthew J. 1999. "Globalisation and Wages: A Tale of Two Perspectives." *World Economy* 22(5): 609–629.

Slaughter, Matthew J., and Phillip Swagel. 1997. "The Eff ect of Globalization on Wages in the Advanced Economies." International Monetary Fund Staff Studies for the World Economic Outlook, December.

Smolensky, Eugene, and Robert Plotnick. 1992. "In equality and Poverty in the United States: 1900 to 1990." University of Wisconsin– Madison, Institute for Research on Poverty, Discussion Paper no. 998-93. Available at http://www.irp.wisc.edu/publications/dps/pdfs/dp99893.pdf.

Soltow, Lee, and Jan Luiten van Zanden. 1998. *Income and Wealth Inequality in the Netherlands 16th–20th Century*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Sumarto, Sudarno, Asep Suryahadi, and Lant Pritchett. 2003. "Safety Nets or Safety Ropes? Dynamic Benefi t Incidence of Two Crisis Programs in Indonesia." *World Development* 31(7): 1257–1277.

Tachibanaki, Toshiyaki, and Tadashi Yagi. 1997. "Distribution of Economic Well- Being in Japan: Towards a More Unequal Society." In *Changing Patterns in the Distribution of Economic Welfare: An International Perspective*, edited by Peter Gottschalk, Björn Gustaff son, and Edward Palmer, 108–131. Cambridge: Cambridge University Press.

Taleb, Nassim N. 2007. *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. New York: Random House.

Tan, Kok- Chor. 2006. "The Boundary of Justice and the Justice of Boundaries: Defending Global Egalitarianism." *Canadian Journal of Law and Jurisprudence* 19(2): 319–344.

Tinbergen, Jan. 1961. "Do Communist and Free Economies Show a Converging Pattern?" *Soviet Studies* 12(4): 333–341.

Tinbergen, Jan. 1975. *Income Distribution: Analy sis and Policies*. Amsterdam: North Holland.

Todd, Emmanuel. 1998. *L'Illusion économique: Essai sur la stagnation des sociétés developpées*. Paris: Gallimard.

Turchin, Peter, and Sergey Nefedov. 2009. *Secular Cycles*. Prince ton: Prince ton University Press.

UBS. 2009. *Prices and Earnings: A Comparison of Purchasing Power around the Globe*. Zu rich: UBS AG.

van der Weide, Roy, and Branko Milanovic. 2014. "In equality Is Bad for the Growth of the Poor (But Not for Th at of the Rich)." World Bank Working Paper, no. 6963, July. Available at http://elibrary . worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-6963.

van Zanden, Jan Luiten. 1995. "Tracing the Beginning of the Kuznets Curve: Western Eu rope during the Early Modern Period." *Economic History Review* 48(4): 1–23.

van Zanden, Jan Luiten, Joerg Baten, Peter Foldvari, and Bas van Leeuwen. 2014. "The Changing Shape of Global In equality, 1820–2000." *Review of Income and Wealth* 60(2): 279–297.

Varoufakis, Yanis. 2014. "Egalitarianism's Latest Foe: A Critical Review of

Thomas Piketty's *Capital in the 21st Century." Real- World Economics Review* 69: 18–35.

Večernik, Jiři. 1994. "Changing Earnings In equality under the Economic Transformation. The Czech and Slovak Republics in 1984–92." Unpublished ms. Institute of Sociology, Prague.

Vries, Peer. 2013. *Escaping Poverty: The Origins of Modern Economic Growth.* Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht.

Ward- Perkins, Bryan. 2005. *The Fall of Rome and the End of Civilization*. Oxford: Oxford University Press.

Wesseling, H. L. 1996. *Divide and Rule: The Partition of Africa, 1880–1914*. Translated by Arnold J. Pomerans. Westport, CT: Praeger.

Wieland, Volker, and Maik Wolters. 2012. "Macroeconomic Model Comparisons and Forecast Competition." EU Vox, February 13. Available at http://www.voxeu.org/article/failed-forecasts-and-financial-crisis-how-resurrect-economic-modelling.

Williamson, Jeff rey G. 2011. Trade and Poverty. Cambridge, MA: MIT Press.

Williamson, Jeff rey G., and Peter H. Lindert. 1980. *American In equality: A Macroeconomic History*. Institute for Research on Poverty monograph series. New York: Academic Press.

Wolf, Martin. 2004. *Why Globalization Works*. New Haven, CT: Yale University Press.

Wolff, Edward. 2010. "Recent Trends in House hold Wealth in the United States: Rising Debt and the Middle- Class Squeeze—an Update to 2007." Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper no. 589, March. Available at http://www.levyinstitute.org/publications/recent-trends-in-household-wealth-in-the-united-states-rising-debt-and-the-middle-class-squeezean-update-to-2007.

World Bank. 2006. *Global Economic Prospects: Economic Implications of Migration and Remittances*. Washington, DC: World Bank. Available at https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/7306/343200GEP02006.pdf? sequence=1.

Xu, Chenggang. 2015. "China's Political- Economic Institutions and Development." *Cato Journal* 35(3): 525–545.

Zhang, Wenjie. 2014. "Has China Crossed the Th reshold of the Kuznets Curve? New Mea sures from 1987 to 2012 Show Declining Pay Inequality in China aft er 2008." University of Texas In equality Proj ect, Working Paper no. 67, April 21. Available at http://utip.gov.utexas.edu/papers/UTIP_67.pdf.

Zucman, Gabriel. 2013. "The Missing Wealth of Nations: Are Eu rope and the U.S. Net Debtors or Net Creditors?" *Quarterly Journal of Economics* 128(3): 1321–1364.

Zucman, Gabriel. 2015. *The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens*. Chicago: University of Chicago Press.

Dizin

1

1820–2011, 128

1970–2013, 116, 183, 185

1980'ler, 6, 13, 21, 51, 58, 59, 88, 94, 97, 98, 99, 115, 128, 133, 193, 201, 211, 213, 229, 266, 274

1988 ve 2011 küresel nüfus dağılımı, 35, 36, 39

1988–2011, xiii, 19, 34, 36, 38, 39, 47

2

2008–2011, 33, 39

21. yüzyıl Kuznets eğrisi, 121

A

Acemoglu, Daron, 291

adalet, xv, 147, 150, 152, 153, 154

Afrika, 15, 23, 31, 41, 46, 88, 102 ,132, 138, 139, 141, 146, 157, 170, 172, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 220, 229, 245, 249, 251, 252, 265, 272, 305

aile değerleri/kültür, 288

aileler, 40, 45, 46, 149, 151, 152, 163, 202, 285

Albaquerque, Sant'Anna, 271, 291

Alfani, Guido, vi, vii, 68, 69, 72, 267, 291

Allen, Robert, 119, 268, 291, 292

Almanya ve Hollanda, 85, 279

Almanya, 21, 41, 43, 51, 85, 86, 87, 98, 104, 113, 115, 116, 135, 136, 169, 170, 209, 211, 212, 220, 225, 226, 236, 255, 262, 273, 277, 279,

altın girişi, 55

Altyapı harcamaları, 195

Álvarez-Nogal, Carlos, vii, 66, 67, 292

Ammannati, Francesco, 68, 267, 291

Anand, Sudhir, 277, 292

André, 291

artan ortalama, 233

arz ve talep, 80

askeri-sanayi kompleksi, 176

Asya, xii, xv, 2, 3, 5, 18, 20, 21, 22, 23, 28, 34, 55, 91, 118, 126, 129, 130, 131, 138, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 228, 229, 235, 236, 237, 252, 272

aşağı salınım, 93, 94, 95, 96, 98

Atkinson, Anthony, 274, 279, 292, 295, 299, 300

Autor, David, 274, 293

Avrupa Birliği, 36, 157, 158, 163, 180, 182, 226, 249, 250, 288

Avrupa, xiii, xv, 2, 5, 11, 21, 23, 34, 38, 55, 68, 69, 71, 73, 102, 105, 108, 127, 132, 137, 138, 139, 145, 154, 155, 157, 158, 163, 168, 172, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 211, 214, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 239, 244, 249, 250, 252, 260, 262, 265, 277, 280, 282, 288

Ayelet, 154, 309

ayrımcılık, 247

B

Bairoch, Paul, 102, 293

Barro-Lee data set, 123, 275

Bartels, Larry M., 204, 288, 293, 306

Beitz, Charles, 153, 293

Bell, Daniel, 168, 293, 308

Beloff, Max, 266, 293

Bértola, Luis, vii, 293

Bertoli, Simone, 278

birinci dalga, 94

Birleşik Devletler, 2, 3,4, 11, 13, 16, 17, 18, 21, 23, 25, 30, 31, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 51, 52, 53, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 85, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 104, 105, 106, 108, 112, 114, 115, 117, 121, 122, 123, 124, 129, 132, 133, 134, 137, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 154, 157, 161, 164, 168, 170, 172, 173, 175, 176, 180, 182, 190, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 223, 227, 229, 230, 231, 234, 236, 239, 247, 252, 255, 256, 257, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 272, 276, 278, 285, 290

Birleşik Krallık, 41, 77, 79, 92, 226, 234

Bolt, Jutta, 267, 293

Bourguignon, François, 127, 128, 275, 276, 294

Bowles, Samuel, 213, 294

Brandolini, Andrea, vii, 85, 270, 294

Brezilya, 4, 23, 41, 71, 80, 87, 88, 89, 106, 108, 143, 144, 154, 160, 170, 172, 178, 180, 181, 182, 265

Brown, Lester, 168

buhar teknolojisi, 282

Bukharin, Nikolai, 139, 294

Büyük Bunalım, 77

Büyük çiftlik sistemi, 91

Büyük Dengeleme, 58, 84, 91, 105, 108, 239

Büyüme, xiii, xib, xv, 2, 5, 7, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 36, 37, 38, 40, 49, 50, 55, 63, 64, 75, 95, 96, 97, 98, 99, 109, 113, 114, 126, 127, 131, 132, 133, 141, 154, 164, 165, 169, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 207, 228, 229, 230, 235, 250, 251, 252, 261, 265, 270, 281, 282, 286

Büyümenin sınırları (Roma Klubü), 169, 281

C-Ç

Canbakal, Hülya, 69, 294

Caney, Simon, 294

Cannan, Edwin, 152, 279

Chancel, Lucas, 290, 294

Chau, Nancy H., 114, 294

Chaudhuri, Nirad, 6

Chi, Wei, 193, 294

Cinsiyet, xv, 12, 245, 246, 247

Clark, Gregory, 269, 295

Clemens, Michael, vii, 256, 295

CO_2 salınımı, 1, 251,

Consumption, 280, 309

çalışmalar, xi, 79, 108, 119, 170, 253

Çin, xiii, xiv, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 59, 71, 93, 107, 114, 117, 123, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 137, 138, 140, 149, 154, 228, 229, 230, 234, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 206, 207, 259, 260, 261, 276, 282, 283, 284

D

Dağılım, v, vi, xii, xiii, 3, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 50, 54, 59, 75, 80, 81, 83, 86, 93, 103, 106, 108, 111, 112, 114, 115, 119, 120, 122, 131, 132, 137, 139, 142, 143, 144, 145, 154, 176, 178, 199, 201, 204, 205, 212, 215, 221, 225, 227, 228, 236, 237, 238, 239, 246, 251, 257, 260, 264, 266, 269, 272, 274, 275, 280, 290

de Soto, Hernando, 238, 296

deglobalization, 207

Demografik güçler, 58, 269

demokrasi, 3, 7, 59, 105, 121, 170, 176, 177, 206, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 217, 219, 226, 227, 230, 282

diktatörlük, 106

Donanımlar, 7, 153, 235, 236, 237, 238, 239

Dönüm noktası sırası, 284

Döviz kurları, 16, 129

Dövizler, 257

durağan, 4, 23, 54, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 76, 127, 191, 265

Dünya Bankası verileri, 282

Dünya savaşları, 52, 58, 70, 71, 77, 79, 81, 81, 82, 84, 91, 92, 93, 94, 96, 100, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 127, 128, 133, 175, 259, 271, 273

düşük vasıflı, 51, 59, 60, 61, 80, 108, 118, 124, 125, 145, 192

E

eğitim, 3, 4, 7, 20, 51, 58, 60, 61, 88, 91, 100, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 122, 123, 124, 125, 145,

146, 164, 168, 175, 177, 192, 195, 202, 203, 205, 212, 214, 221, 222, 223, 231, 232, 235, 237, 238, 239, 246, 253, 264, 275, 279, 287, 289, 290

eğitim/yeniden dağıtım, 42, 115, 235, 236, 237

Ehrlich, Paul, 22, 296

ekonomi (disiplin), 125

ekonomik güçler, 53, 92, 121, 167, 171, 192, 265

ekonomik yakınsama, 52, 174, 177, 228, 141

ekonomiler, 1, 3, 11, 12, 23, 28, 32, 33, 34, 41, 60, 61, 62, 63, 64, 71, 75, 91, 93, 95, 96, 108, 109, 110, 118, 173, 174, 175, 180, 181, 182, 187, 190, 196, 212, 260, 237

Elsby, Michael W. L., 196, 296

emek ikamesi, 119

Emek talebi, 70

emekli maaşları, 12

Emperyalizm, 102, 103, 139, 272

Endonezya, 14, 20, 35, 124, 157, 160, 175, 180, 181, 182, 228, 259

enflasyon, 47, 69, 70, 215, 234

engeller, 7, 114, 154, 155,ç 161, 162, 219, 227, 287

Engels, Friedrich, 139, 278

Entropi endeksi, 137, 138, 277

eşitleme, 238, 289

eşitsizlik artışı, 4, 51, 53, 80, 81, 96, 98, 107, 111, 115, 117, 120 ,126, 189

evlenme, 195, 203, 222, 269, 286

F

Fahişelik, 246, 247

fakir ülkeler, 124, 143, 177, 229

Fanon, Frantz, vi, 126, 139, 277, 296

Feinstein, Charles H., 269, 270, 297

Felaket, 4, 22, 53, 67, 106, 107, 228, 248

Ferguson, Niall, 273

Fırsat eşitliği, 123, 142, 149, 151, 152, 153, 235, 257

Fırsat eşitsizliği, 147, 149

Fil eğrisi, 260,

Finansal krizler, 11, 12, 33, 40, 170, 171, 179, 181

finansal varlıklar, 198, 285

fiyat düzeyi, 15, 16, 18, 129

Fiyatlar, 1, 18, 48, 91, 117, 129, 169, 186, 194, 196, 263, 279

Fochesato, Mattia, 69, 297

Forbes milyarderler listesi, 40, 43, 45, 47, 48

Fransa, 40, 41, 70, 101, 119, 135, 136, 209, 220, 224, 225, 226, 236, 244, 254, 272, 277, 279, 288

Frenkel, Herbert, 297

Frente Nacional, 91

Friesen, Steven J., 73, 74, 268, 309

Fukuyama, Francis, 170, 282

G

Galbraith, James, 123, 176, 297

Galbraith, John Kenneth, 168

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), 17, 37, 48, 49, 67, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 89, 92, 95, 97, 127, 140, 165, 178, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 193, 215, 250, 255, 256, 259, 263, 265, 266, 267, 276, 279, 281, 282, 283

Geçimlik düzey, 265

geçimlik, 56, 57, 71, 73, 74, 75, 76, 91, 265

gelecek, 5, 7, 22, 23, 43, 134, 141, 147, 232, 250, 167, 172, 183, 189, 192, 224, 227, 281

gelir yakınsaması, xv, 6, 107, 123, 174, 177, 179, 180, 181, 187, 189, 267

Getiri oranı, 44, 45, 114, 265

gıda, 15, 239

Gibbon, Edward, 261

Gilens, Martin, 286, 298

Gini katsayısı, 52, 53, 54, 56, 57, 73, 96, 98, 131, 178, 191, 235, 251, 264, 265, 266, 283, 284

Gini puanı, 73, 77, 78, 83, 87, 92, 94, 95, 97, 98, 115, 130, 131, 188, 189, 236

Girişimcilik, 108, 109

global, 292, 295, 299, 301, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312

Goldin, Claudia, 51, 100, 274, 298

Göç, xv, 2, 5, 7, 61, 62, 80, 81, 132, 138, 141, 142, 144, 145, 146, 149, 150, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 177, 217, 220, 221, 22, 248, 249, 250, 252, 270, 219, 280, 281, 282, 288

gönüllülük, 110, 228

görünmez el, 152

Gramsci, Antonio, 217

Greenwood, Jeremy, 298

güvenlik hizmetleri, 213

H

Hanehalkı anketleri 3, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 36, 40, 41, 42, 44, 47, 83, 86, 109, 120 ,121, 127, 128, 130, 131, 132, 142, 157, 189, 190, 191, 193, 200, 201, 262, 268

Hanson, Gordon H., 296, 298

harcanabilir, 16, 22, 27, 28, 41, 42, 43, 77, 78, 79, 115, 116, 168, 169, 210, 211, 212, 213, 235, 236, 237

Hareketlilik, 219, 245

Harrison, Ann, vii, 17, 275, 296

Harvard Üniversitesi, v, vi, 238, 289

Hastalık, 4, 55, 61, 62, 70, 106, 245
Hellebrandt, Tomáš, 188, 189, 298
Herlihy, David, 267, 299
hiper-refah (1987 ve 2013),
hiperenflasyon, 234
hizmet sektörü, 231, 275
hizmetler sektörü, 59, 109, 111, 112, 120, 231
Hobijn, Bart, 296
Hobson, John, 103, 299
Hollanda, 69, 85, 86, 87, 94, 95, 96, 98, 126, 135, 211, 212, 226, 275, 277, 279
hukukun üstünlüğü, 147, 148, 149, 257
hükümet, 1, 42, 59, 70, 81, 88, 104 ,122 ,154, 162, 165, 193, 209, 214, 220, 221, 222, 223, 227, 193, 209, 214, 220, 221, 234, 235, 236, 237, 254, 255, 266

I-İ

ırk, xv, 177, 221, 225, 245, 280
içsel, 75, 83, 105, 118, 119, 124
ideoloji, 52, 107, 110, 176, 177, 202, 208, 214, 217, 218, 219, 254
ikinci dalga, 93, 97, 100, 125
iklim değişikliği, 251
imalat, 58, 100, 111, 112
İngiltere (Büyük Britanya), xiii, 53, 79, 137, 138, 139, 211, 258, 266, 268, 269, 272, 273, 276, 277
Irak, 170, 176, 177, 282
İslam, 177, 208, 287
İspanya, 3, 64, 67, 69, 71, 83, 84, 92, 94, 95, 98, 158, 161, 209, 212, 213, 220, 224, 250, 254, 255, 270, 277
İsrail, 170, 257, 236, 280
iş, vi, 109, 151,223, 231, 232, 233, 241, 242, 243, 246, 247, 266
İşgal, 73, 170
işgücü, 61, 89, 117, 120

İtalya, 68, 71, 72, 73, 83, 84, 85, 86, 94, 95, 96, 98, 99, 158, 169, 254, 270, 272, 277

İyi/kötü güçler: tanımlar, xiv, 61, 105

J

Japonya (1895–2011), 21, 23, 41, 91, 92, 95, 98, 106, 169, 235, 170, 172, 173, 180, 181, 182, 209, 260

Jayadev, Arjun, 213, 294

K

Kanbur, Ravi, 294

kapitalizm, xvi, 53, 54, 56, 103, 112, 124, 133, 168, 169, 170, 173, 192, 198, 199, 200, 201, 202, 206, 207, 208, 209, 230, 232, 237, 238, 255, 265,

Karabarbounis, Loukas, 196, 299

Katastrofik olaylar, 69,70, 76

Katz, Lawrence, 293, 298

kazanan hepsini alır kuralı, 208

Kearney, Melissa S., 274, 293

kendi kaderini belirleme, 149, 278

Keşifler, 55, 75

Keynes, John Maynard, 299

King, Gregory, 268

Klasik açıklama, 86

koloniler, 139, 277, 71, 102, 103

kolonyalizm, 103

komünist ülkeler, 106, 114, 147

Komünizm, xiv, 6, 93, 107, 132, 169, 171, 184, 187, 186, 224, 280

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, 187

konut, 285

korumacılık, 111

Kraus, Michael W., 299

Krugman, Paul, 300

Kurumlar, 14, 17, 69, 80, 234, 248, 249, 254, 278, 289

Kuşaklararası hareketlilik, 145

Kuznets çevrimleri, 4, 55, 56, 63, 65, 103, 125

Kuznets hipotezi, 3, 4, 9, 50, 51, 54, 64, 65, 76, 78, 99, 121

Kuznets, Simon: büyük dengeleme üzerine, 4, 50, 300, 159, 264

küçük güzeldir, 169

küresel (Büyük Resesyon), 77, 87, 178, 252, 253

küresel gelir/refah pay, v, vi, xi, xii, xiii, 10, 11, 15, 16, 19, 20, 24, 25, 26, 27, 31, 33, 34, 35, 39, 45, 131, 133, 158, 180, 188, 189, 281

Küresel GSYH, 48, 49, 165

Küresel ısınma, 251

küresel ve ulusal göç; 155

Küresel yönetişim, 1, 9, 248

Küreselleşme, xii, xv, 1, 7, 21, 24, 26, 33, 47, 49, 59, 60, 105, 114, 117, 118, 120, 147, 148, 154, 155, 158, 159, 174, 177, 178, 215, 220, 227, 228, 242, 255, 257, 258, 273

L

Lakner, Christoph, vi, vii, 300, 301, 306

Landes, David, 272, 275, 301

Lenin, Vladimir I., 103

leveling 58, 84

Lewis, Arthur, 192

Lindert, Peter, vi, vii, 56, 73, 77, 78, 79, 80, 223, 269, 276, 300, 301, 302, 305, 311

Litvanya, 36, 277

Lula da Silva Luiz Inácio, 88

Luxemburg, Rosa, 14, 103, 116, 136

M

Maddison, Angus, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 89, 95, 140, 191, 261, 267, 275, 276, 293, 302

Mali veri, 13, 41, 201, 268

Mansholt, Sicco, 282

Marshall, Alfred, 167, 170, 281, 303

Marx, Karl, ve Marksizm, 5, 60, 103, 119, 126, 139, 168, 213, 214, 217, 259, 269, 273, 278, 281, 303

Mauro, Paolo, 298

McClelland, Robert, 300

McGuire, Martin C., vi, 103, 303

McMillan, Margaret, 296, 309

Meadows, Donella H., 169, 303

medyan, 19, 36, 38, 40, 188, 210, 260, 284, 287, 290

mekan temelli eşitsizlik (vatandaşlık pirimi), xiii

Mendershausen, Horst, 269, 303

Mesarovic, Mihajlo, 281, 303

metrik, 262

Milanovic, Branko, 16, 18, 52, 121

Miller, David, 278, 305

Milyarderler (hiper-/ super-zenginler), 40, 45, 47

Miras, 43, 46, 202, 235, 237, 271

modern çağ, 64

Moellendorf, Darrel, 142

monopolization, 75

Moraga, Jesús Fernández-Huertas, 278

Morrisson, Christian, 119, 121

mutlak ölçüm, 29

Myrdal, Gunnar, 22, 305

N

Nash denge oyunu, 106

nativizm, 206, 214, 220

Nefedov, Sergey, 268, 310

Neiman, Brent, 196, 299

nineteenth century, 298

nüfus, 11, 13, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 35, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 47, 55, 56, 60, 61, 69, 71, 76, 78, 88, 90, 100, 102, 114, 126, 129, 135, 136, 139, 140, 142, 154, 155, 160, 161, 165, 168, 172, 173, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 192, 201, 210, 211, 216, 221, 222, 223, 226, 228, 229, 251, 256, 257, 260, 262, 268, 269, 277, 278, 283, 284, 287, 288

O-Ö

OECD, 21, 24, 113, 114, 119, 120, 188, 211, 245, 260, 273, 274, 279, 306

okullar, 238, 239, 289

Olson, Mancur, 103

on dokuzuncu yüzyıl, xiii, xiv, 5, 38, 58, 59, 64, 71, 76, 77, 81, 88, 98, 102, 125, 127, 132, 134, 137, 140, 141, 145, 149, 244, 276

orta sınıf gelirleri, 220

Orta sınıflar, xii, 3, 7, 23, 24, 27, 28, 32, 131, 139, 141, 177, 204, 224, 230, 238, 286

ortalama gelir, xiii, xv, 3, 4, 5, 29, 30, 35, 37, 38, 40, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 63, 64, 65, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 92, 96, 98, 127, 134, 135, 136, 137, 138, 144, 145, 154, 157, 178, 188, 189, 190, 210, 233, 261, 264, 265, 268, 270, 284, 289

Öngörüler, 6, 168, 170

Özel sektör, 212

özelleştirme, 147, 148, 169

Özgür irade, 22, 153

Özgürlük, 162, 194, 214, 281

P

Page, Benjamin I., 298, 306

Pamuk, Şevket, 69, 306

Pareto, Vilfredo, 306

patent hakları, 282

Pestel, Eduard, 281, 303

Pigou, Arthur, 285

Piketty, 52, 54, 101, 117, 199, 272, 285, 289, 290

Piketty, Thomas: teorisi, 52, 153, 306, 307, 311

pirim, 142, 143, 145, 154

piyasa (vergi ve transfer öncesi) (pre-fiskal), 32, 42, 69, 109, 115, 116, 235, 236, 237, 238, 258

piyasa gelir, 42, 115, 116, 235, 236, 237

Piyasa geliri (vergi öncesi ve transfer öncesi) (pre-fiskal), 42, 115, 116, 237

piyasa geliri ve harcanabilir gelir, 27, 41, 42, 43, 77, 78, 79, 115, 116, 235, 236, 237

Plotnick, Robert, 77, 78, 309

plutokrasi, 263

Plütokrasi, xv, 3, 7, 81, 205, 206, 207, 214, 219, 227

Pogge, Thomas, 153, 307

Polak, Ben, 80, 307

polis, 213, 214, 226

Politik güç (iktidar), 84, 91, 106, 194, 225, 226

Politik ve sosyal güçler, 79

politika, xv, 1, 22, 25, 59, 80, 82, 83, 93, 94, 100, 106, 107, 109, 110, 115, 118, 120, 146, 147, 148, 154, 160, 163, 164, 177, 178, 193, 195, 204, 205, 209, 216, 217, 220, 221, 222, 226, 272, 281, 286, 288, 232, 233, 235, 237, 238, 239, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 254, 255, 258

Pritchett, Lant, 295, 307, 310

Prokopovitch, 264, 307

Prokopovitch, Sergey N., 264, 307, 310

Proust, Marcel, 6

Prusya ve Saksonya, 264

R

rantlar, 111, 114, 123, 132, 197, 264

Rawls, John, xv, 149, 150, 152, 153, 248, 278, 279, 308

Reagan-Thatcher devrimi, 21, 54, 59, 171

Refah devleti, 59, 107, 145, 222, 224

refah rejimleri domain exclusion, 162

Reshef, Ariell, 275, 308

Ricardo, David, 70, 258, 269

Robinson, James, 110, 291

Rodríguez Weber, Javier, vii, 88, 293, 308

rolü üzerine, 114

Rusya, xiii, 5, 23, 41, 102, 105, 108, 109, 110, 137, 138, 147, 148, 149, 154, 170, 172, 176, 178, 107, 255, 256, 264

S-Ş

S eğrisi, 24, 25, 118, 126

sağlık hizmetleri, 125, 223

Salgınlar, 75, 121, 194, 267

Sanayi devrimi, xii, xiii, xiv, 2, 4, 5, 54, 55, 56, 57, 59, 64, 65, 71, 98, 126, 127, 267, 268, 269

sanayi öncesi dönem, 52, 54, 63, 64, 77, 83, 106

sanayi sektörü, 58

Sanayileşme, 62, 139

Savaşlar, 4, 22, 53, 54, 55, 61, 62, 67, 70, 86, 94, 100, 101, 102, 105, 106, 121, 175, 176, 186, 234, 266, 271

Scheidel, Walter, vi, 73, 74, 268, 309

Schiavone, Aldo, 119, 309

Schumacher, Ernest F., 169

Seawright, Jason, 176, 306

seçilmiş Batı demokrasileri (1980–2010), 213

seçimler, 215, 216, 219, 224, 225, 287

Segal, Paul, 277, 292

sendika yoğunluğu, 113

sendikalar, 61, 81, 82, 91, 92, 93, 105, 113, 196

sermaye geliri, 59, 82, 114, 193, 199, 200, 201, 234, 265, 284, 285

sermaye sahipliği, 7, 193, 197, 198, 237

Sermaye, 7, 52, 58, 59, 60, 70, 75, 76, 81, 82, 93, 99, 101, 103, 105, 106, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 149, 155, 158, 178, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 207, 220, 227, 230, 232, 234, 237, 238, 244, 256, 257, 262, 265, 266, 284, 285

Servet, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 68, 69, 71, 72, 76, 101, 102, 106, 123, 148, 150, 151, 152, 235, 237, 244, 245, 246, 247

SGP (satın alma gücü paritesi), 129, 130, 263, 270

Shachar, 154, 279, 309

Singer, Peter, 153, 309

Siyaset, xv, xvi, 5, 55, 61, 88, 101, 103, 110, 122, 148, 149, 153, 159, 176, 177, 209, 214, 215, 219, 231, 286

siyasi güçler, 52, 83, 91, 93

skill-biased technological change, 292, 308

Slaughter, Matthew J., 309, 274

Smith, Adam, 1, 152, 266

Smolensky, Eugene, 77, 78, 309

Soğuk Savaş, 100

Solow, Robert, 113, 114, 274

sosyal çerçeve, 107

Sosyal demokrasi, 105

Sosyal hizmetler, 100, 212, 222, 249

sosyal tablolar, 78, 79, 80, 88, 89, 90, 268, 269, 276

sosyalist büyük dengeleme, 108

sosyalizm, 61, 108, 109, 168, 169, 192, 207, 285

Sovyetler Birliği, 11, 93, 132, 161, 168, 171, 173, 271, 282

Sömürgecilik, 108, 138, 139, 277

Stakhanov, Aleksei, 109

Sumarto, Sudarno, 288, 310

Suryahadi, Asep, 310, 288

süper zenginler, xii, 40, 43, 47, 48, 49, 261

Swagel, Phillip, 274, 309

Şili, 21, 279

Tahribat, 251

Taleb, Nassim, 59, 171, 240, 242, 310

T

Tan, Kok-Chor, 310

tarım, 76, 100, 106, 107, 109, 111, 180, 271

Tarihin sonu ve son insan, 170

Teknolojik değişme, 60, 81, 114, 117, 118, 119, 241, 242

teknolojik gelişme, 51, 76, 93, 120, 124, 125, 233, 168, 173

Teknolojik olarak gelişmiş toplumlar, 98

tepe noktası, 58, 71, 77, 80, 81, 82, 83, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 101, 125, 128, 133, 186, 187, 193, 206, 270

Therborn, Göran, 244

Tinbergen, Jan, 51, 100, 124, 231, 169, 192, 264, 310

Todd, Emmanuel, 170, 288, 310

toplumsal güçler, xiv

toplumsal tablolar, 73, 74 77

Toprak rantı/ücretler oranı, 64, 66, 67, 69

toprak sahipliği, 109

Turchin, Peter, vi, 268, 310

Tüketim, 12, 13,15, 17, 18, 43, 46, 70, 103, 109, 210, 212, 251, 263, 272

U-Ü

ulusal eşitsizlik, 2, 136

ulusal nüfus, 42, 257

ulusal seçimler, 224, 225

Ulusalcılık, 254, 255

Uluslararası Dolar, 16, 27, 28, 34, 36, 39, 63, 77, 82, 92, 95, 127, 128, 140, 179, 182, 185, 186, 189, 261, 265, 267, 283

Uluslararası işçi günü, 92

Uluslararası kalkınma politikaları, 106

ücretler, 12, 23, 51, 52, 55, 56, 59, 62, 64, 69, 70, 80, 81, 87, 88, 89, 91, 108, 117, 118, 119, 123, 124, 132, 139, 151, 160, 192, 199, 200, 201, 223, 231, 242, 244, 247, 250, 268, 169, 270

Ülke içi eşitsizlik, 24, 49, 50

ülkeler arası eşitsizlik, 138, 230

üretim, vii,12, 71, 110, 118, 119, 120, 124, 155, 186, 195, 208, 213, 214, 229, 248, 258, 272, 280

V

van Zanden, Jan Luiten, vii, 80, 86, 87, 267, 276, 293, 309, 310, 311

varoluşsal eşitsizlik, xv, 245

Vatandaşlık primi (mekana karşılık-sınıf temelli eşitsizlik), 141, 143, 144

Vatandaşlık, xv, 5, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150, 154, 163, 215, 226, 227, 249

veba, 68, 69, 267,

Vecchi, Giovanni, vii, 85, 270, 294

Večernik, Jiři, 311

Vergi cenneti, 17, 44, 234

vergiler, 12, 42, 104, 115, 164, 235, 236, 237, 271

veri kaynakları, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 92 97

verimlilik, 114

Vries, Peer, vi, 139, 311

W

Washington uzlaşısı, 169

Wealth, 280, 294, 295, 297, 299, 301, 303, 306, 309, 311, 312

WENAO ülkeleri, 187, 262

Weyl, Glen, 164, 307

Wieland, Volker, 281, 311

Williamson, Jeffrey, vii, 77

Wolf, Martin, 273, 298, 303, 305, 311

Wolff, Edward, 197, 295, 297, 311

Wolters, Maik, 281, 311

Y

Yabancı varlıklar, 259

Yakınsama, xv, 5, 6, 38, 39, 52, 107, 123, 141, 154, 168, 169, 173, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 187, 188, 189, 190, 228, 267

Yanlış bilinç, 122, 215, 217, 233

Yaş ve yaşlanan nüfus, 61

yaş ve yaşlanma, 100, 192, 269

yaşam standartları, 207, 249

yatay eşitsizlik, 245

yatay, 10, 24, 35, 64, 65, 67, 96, 97, 99, 235, 240, 241, 244, 245, 246, 260

yeni düzen, 79, 105, 133

yeni toplum, 281

yirmi birinci yüzyıl, 228, 235

yirminci yüzyıl, 4, 22, 52, 53, 54, 58, 76, 77, 83, 84, 85, 86, 88, 93, 94, 98, 102, 107, 108, 121, 128, 131, 137, 138, 145, 233, 213, 267, 268, 270, 272

yönetme, 210, 224, 231

Yukarı hareketlilik, 67

yukarı salınım, 100

yükselen küreselleşme dönemi, xii

Z

zengin ülkeler, xv, 4, 5, 7, 8, 9, 14, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 31, 39, 40, 41, 50, 51, 52, 58, 59, 62, 85, 94, 99, 107, 112, 114, 118, 119, 121, 123, 124, 125, 139, 141, 143, 145, 150, 151, 154, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 174, 177, 178, 181, 187, 206, 220, 229, 230, 231, 233, 249, 250, 251, 252, 260, 269, 279

Zhang, Wenjie, vii, 312

Zucman, Gabriel, 17, 256, 263, 312

Notlar

Dr. Meneviş Uzbay

Dr. Meneviş Uzbay, Ege Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü öğretim üyesidir. Lisans diplomasını Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü'nden, yüksek lisans ve doktora derecelerini D.E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümü'nden almıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı görevlisi olarak Mozambik Cumhuriyeti'nde üç yıl süreyle kalkınma programlarında çalışmıştır. D.E.Ü. İ.İ.B.F. ve Haran Üniversitesi İ.İ.B.F.de öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Dr. Uzbay, kalkınma ekonomisi, sürdürülebilir kalkınma, ekolojik iktisat, iktisat metodolojisi alanlarında akademik çalışmalarını yürütmektedir. Ege Üniversitesi İktisat Bölümü'nde, lisans ve lisansüstü düzeyde dersler vermektedir.

Prof. Dr. Mustafa Pirili

Prof. Dr. Mustafa Pirili 1951 yılında İstanbul'da doğdu. Doktorasını Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesinde tamamladı. 2000 yılında göreve başladığı Harran Üniversitesinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dekanı olarak çalıştı. 2007 yılında emekli oldu. Halen İzmir'de yaşamakta ve siyasal iktisat, devlet ve ekonomi üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

"Milanovic, bu etkileyici kitabında, ulusal ve uluslararası eşitsizlik olgusunu mümkün olan en açık şekilde, birlikte ele alıp irdelemiştir. Mutlaka okunmalı."

—*Thomas Piketty*, Paris School of Economics

"*Küresel Eşitsizlik* kitabı, Branco Milanovic'in uluslararası ve ulusal düzlemde bir bütün olarak dünyadaki eşitsizliğin geçmişi, bugünü ve geleceği üzerinde uzun yıllardır sürdürdüğü araştırmalarının bir devamıdır. Kuznets dalgaları, vatandaşlık primi gibi pek çok yeni ve kışkırtıcı fikirleri içeren bu kitap, eşitsizlik üzerine çalışan en çok kafa yoran ve cesur bilim insanı olarak Milanovic'in ününü pekiştirecektir."

—*Angus Deaton*, Princeton University

"Küresel eşitsizlik üzerine olağanüstü önemdeki ampirik çalışmasına devam eden Branco Milanovic, bu kitapta çalışmasını genişleterek, eşitsizliğin gelişimine ilişkin daha teorik bir anlayışın temellerini ortaya koymaktadır. Buna göre eşitsizlikteki gelişme iki gücün ürünüdür: Yükselen ve düşen Kuznets çevirimleri boyunca değişen, ülke içindeki eşitsizlikler ve ülkeler arasındaki ortalama gelirlerin yakınsaması. Bu iki gücün görece ağırlığının çok temel siyasi sonuçları vardır: Sınıflar arası yarılmaların derinleştiği bir dünyada mı yaşayacağız, yoksa uluslararası büyük gelir açıklarının olduğu bir dünyada mı? Dünya, küresel en zengin yüzde 1 tarafından mı, yoksa küresel geniş bir orta sınıf tarafından mı yönetilecek?"

—*Joseph Stiglitz*, Columbia University

www.efilyayinevi.com
www.facebook.com/efilyayinevi
twitter.com/efilyayinevi
instagram.com/efilyayinevi

978-605-2294-18-5